

ДУХОВНІ
ВПРАВИ
ДЛЯ
ХРИСТІЯНСЬКОГО
ЖИТТЯ

ДОНАЛЬД С. УІТНІ

Передмова Джеймса Пакера

ДУХОВНІ
ВПРАВИ
ДЛЯ
ХРИСТІЯНСЬКОГО
ЖИТТЯ

ДОНАЛЬД С. УІТНІ

Передмова Джеймса Пакера

Духовні справи для християнського життя

Дональд Уїтні

Переклад: С. Омельченко

Редакція: С. Кушнірчук

Усі посилання на Святе Письмо, якщо не зазначено інше, цитуються з Біблії за перекладом Українського Біблійного Товариства

© Видання українською мовою, місія Слов'янське Євангельське Товариство, Ірпінь, 2026

ВСІ ПРАВА ЗАХИЩЕНІ. Ніяка частина цього видання не може відтворюватися або передаватися в будь-якій формі або за допомогою будь-яких засобів, електронних чи механічних, включаючи ксерокопіювання, аудіозапис чи системи зберігання та пошуку інформації, без письмового дозволу видавця.

ISBN 978-1-56773-174-3

Originally published as *Spiritual Disciplines for the Christian Life*
Copyright © 1991, 2014 by Donald S. Whitney. All rights reserved.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means—electronic, mechanical, photocopy, recording, or any other— except for brief quotations in printed reviews, without the prior permission of the publisher.

Ukrainian edition copyright © 2026 by Slavic Gospel Association

ЗМІСТ

Передмова	5
РОЗДІЛ 1: Духовні вправи для досягнення побожності	7
РОЗДІЛ 2: Насичення Словом для досягнення побожності (частина 1)	31
РОЗДІЛ 3: Насичення Словом для досягнення побожності (частина 2)	49
РОЗДІЛ 4: Молитва для досягнення побожності	99
РОЗДІЛ 5: Поклоніння для досягнення побожності	125
РОЗДІЛ 6: Благовістя для досягнення побожності	145
РОЗДІЛ 7: Служіння для досягнення побожності	169
РОЗДІЛ 8: Управління для досягнення побожності	191
РОЗДІЛ 9: Піст для досягнення побожності	229
РОЗДІЛ 10: Безмов'я та усамітнення для досягнення побожності	265
РОЗДІЛ 11: Ведення щоденника для досягнення побожності	299
РОЗДІЛ 12: Навчання для досягнення побожності	325
РОЗДІЛ 13: Наполегливість у вправах для досягнення побожності	343
Примітки	365
Про автора	381
Показчик текстів Святого Письма	383
Предметний показчик	389

ПЕРЕДМОВА

Мене попросили написати передмову до цієї книги ще до того, як я отримав її рукопис. Тепер, прочитавши її, я розумію, що в будь-якому випадку зголосився б зробити це, щоб закликати всіх християн прочитати те, що написав Дональд Уїтні; більше того, прочитати цю книгу тричі, з інтервалом у місяць (не менше і, на мою думку, не більше) між прочитаннями. Це не тільки допоможе вам глибше зрозуміти книгу, але й дасть вам реалістичне уявлення про вашу серйозність як учня Ісуса або про її відсутність. Перше прочитання покаже вам кілька конкретних речей, які ви повинні почати робити. У другому і третьому прочитаннях (для кожного з яких ви повинні вибрати дату, коли завершите попереднє читання) ви маєте переглянути те, що зробили, і чесно оцінити, як це у вас вийшло. Роздуми над результатами будуть дуже корисними для вас, навіть якщо спочатку, можливо, відкриття реальних досягнень вас дещо шокує.

З тих пір, як Річард Фостер написав книгу «Торжество дисципліни» (1978), обговорення різних духовних дисциплін або вправ стало невід'ємною складовою консервативних християнських розмов у Північній Америці. І це приємно. Вчення про вправи (лат. *disciplinae*, що означає «курси навчання та підготовки») насправді є переформулюванням і розширенням класичного протестантського вчення про засоби благодаті (Слово Боже, молитва, спілкування, Вечера Господня). Духовні основи Дональда Уїтні благословенно заглиблені та непорушно закріплені в мудрості Біблії, як це

було сформульовано пуританами та євангельськими вчителями минулого, і автор упевнено прокладає шлях до вправ. Фундамент, який він закладає, є не законницьким, а євангельським. Іншими словами, Уїтні закликає нас прагнути побожності через практикування вправ з вдячності Богу за благодать, яка нас спасла, а не як самовиправдання чи самоудосконалення. Те, що автор будує на цих основах, є настільки ж корисним, наскільки й міцним. Він насправді показує нам шлях життя для християнина.

Якщо ж ви, як християнин, хочете бути справді щирим перед Богом, а не грати побожну роль перед самим собою та перед Ним, ця книга надасть вам практичну допомогу. Півтора століття тому шотландський професор «Раббі» Дункан дав завдання своїм студентам прочитати працю пуританина Джона Оуена про гріх, що всередині людини, відразу застерігши їх: «Але, панове, *приготуйтеся до ножа*». Передаючи слово Дону Уїтні, я б сказав вам: «А тепер, друзі, *готуйтеся до важкої праці*». І ви знайдете здоров'я для своєї душі.

— Джеймс Пакер

РОЗДІЛ 1

ДУХОВНІ ВПРАВИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Ми живемо в час, коли старі дисципліни руйнуються, а нових не з'являється... Насамперед висміюється дисципліна божественної благодаті, на яку дивляться як на законництво і яка абсолютно невідома нинішньому поколінню, зовсім не обізаному з Писанням. Нам потрібна міцна сила християнського характеру, яку можуть дати тільки дисципліна і вправи.

В. РЕЙМОНД ЕДМАН

Дисципліна без визначеної мети — це важка і нудна праця.

Уявіть собі шестирічного Кевіна, якого батьки записали на уроки музики. Щодня після школи він, за вказівкою матері, сидить у вітальні й неохоче бринькає на гітарі пісні, які повинен вчити, але які йому не подобаються; в той же час він з цікавістю спостерігає, як у парку навпроти його друзі грають у бейсбол. Так виглядає дисципліна без певної мети чи напрямку. Це важка і нудна робота.

А тепер уявіть собі, що одного разу Кевіна під час репетиції відвідав ангел і переніс його у видінні до Карнегі-холу. Там Кевін побачив гітариста-віртуоза, який давав концерт. Хоча зазвичай класична музика наводила на Кевіна нудьгу, зараз він вражений тим, що бачить і чує. Пальці музиканта плавно та граціозно перебирають струни, і Кевін подумки порівнює те, як невміло і незграбно рухаються, помиляю-

чись в акордах, його руки. Віртуоз бере акорди чисто, ноти злітають і зливаються в музичних пахощах, які розливаються від його гітари. А Кевін згадує ту фальш, яка звучить у його виконанні, і невміння, яке вирізняє його гру.

Проте хлопчина буквально зачарований. Музика настільки захоплює, що він, сам того не помічаючи, повільно схиляє голову на бік, як це робить гітарист-віртуоз. Він навіть не міг собі уявити, що на гітарі можна так грати.

— Ну, що скажеш, Кевіне? — запитує ангел.

І шестирічний хлопчик відповідає:

— Я в захваті! Це неймовірно!

Видіння зникає, але ангел усе ще стоїть перед Кевіном у його вітальні.

— Кевіне, — каже ангел, — через кілька років ти станеш цим прекрасним музикантом, якого ти бачив.

Потім, вказуючи на гітару, ангел проголошує:

— Але тобі потрібно тренуватися!

Ангел зникає, і Кевін залишається наодинці зі своєю гітарою. Як ви думаєте, чи зміниться тепер його ставлення до занять? Доки Кевін пам'ятатиме, ким він хоче і має стати, його вправи матимуть напрямок, мету, яка буде вести його до майбутнього. Звичайно ж, потрібно буде прикладати зусилля, але нудною роботою це вже навряд чи назвеш.

Коли мова заходить про дисципліну в християнському житті, багато віруючих відчують себе так, як Кевін щодо навчання грі на гітарі — це вправи без цілеспрямованості. Молитва для них робиться виснажливою. Практична цінність роздумів над Писанням здається невизначеною. Затуляються мета такої вправи, як піст.

Насамперед ми повинні зрозуміти, ким ми станемо. У Біблії говориться про Боже обрання так: «Адже кого Він наперед пізнав, тих і визначив наперед, щоби були вони по-

дібні до образу Його Сина» (Рим. 8:29). Вічний Божий план гарантує, що кожен християнин зрештою стане подібним до образу Христа. Ми змінимося, «коли Він з'явиться», і «ми будемо подібні до Нього» (1 Іван. 3:2). Якщо ви народилися згори (див. Іван. 3:3-8), то це не видіння, а реальність для вас як християнина в момент приходу Христа.

Отже, навіщо говорити про дисципліну? Якщо Бог уже передвизначив наше преображення у подобу Христа, то до чого тут дисципліна?

Хоча Бог і зробить нас подібними до Христа у момент повернення Господа, Він хоче, щоб до того часу ми зростали в цьому. Ми не повинні просто очікувати святості, нам потрібно прагнути до неї. «Майте мир з усіма і святість, без яких ніхто не побачить Господа», — говориться в Євр. 12:14. Зосередьте свою увагу на сказаному: без святості — тобто, без побожності або подібності до Христа — ніхто не побачить Господа, незалежно від того, як часто він відвідував церкву, як багато займався релігійною діяльністю або наскільки духовним себе вважає.

Важливо — навіть *дуже важливо* — розуміти, що не наше прагнення до святості робить нас здатними бачити Господа. Навпаки, ми отримуємо право побачити Господа завдяки *Йому Самому*, а не завдяки добрим справам, які ми робимо. Ми не можемо проявити достатньо праведності, щоб справити враження на Бога та отримати допуск до неба. Натомість, ми можемо стояти перед Богом тільки в праведності, заробленій Іншим, тобто Ісусом Христом. Лише Ісус прожив настільки свято, щоб бути прийнятим Богом і гідним увійти до неба. Він зміг це зробити, тому що був Богом у плоті. Його досконале життя дало Йому право стати жертвою, яку Отець приймає за людей, через гріх позбавлених неба і стосунків з Богом. Як доказ того,

що Бог прийняв Його життя і жертву, Він воскресив Ісуса з мертвих. Іншими словами, Ісус прожив абсолютно праведне життя в повному послуху Божим заповідям для того, щоб зарахувати весь Свій послух і праведність на рахунок тих, хто не дотримався всього Божого Закону. Він помер за людей на ганебному римському хресті, щоб прийняти покарання, на яке заслужили вони за всі свої гріхи проти Божого Закону.

Як наслідок, в усіх, хто приходить до Бога, вірячи в Особу і жертву Ісуса для свого виправдання перед Богом, поселяється Святий Дух (див. Ефес. 1:13-14). Присутність *Святого* Духа викликає у всіх, в кому Він перебуває, нові *святі* потреби, яких вони раніше не мали. Наприклад, вони жадають Святого Божого Слова — Біблії, яка раніше здавалася їм нудною або неважливою. У них з'являються нові святі бажання: жити в тілі без гріха і мати розум, який більше не спокушається гріхом. Ці колишні грішники прагнуть вікувати у святому, досконалому світі зі святими, досконалими людьми, і нарешті побачити Того, Кого ангели невинно прославляють, співаючи: «Святий, святий, святий» (Об'яв. 4:8). Святий Дух, коли оселяється в людях, спонукає їхні серця битися в унісон з таким праведним бажанням. Тому така людина починає цінувати святість і прагнути до неї. Таким чином, як ми бачили в Євр. 12:14, той, хто не прагне до святості, не побачить Господа у вічності, тому що він не знає Господа, живучи зараз. А тим, хто Його знає, дається Його Святий Дух, і всі, в кому мешкає Святий Дух, мають побудження прагнути до святості.

Отже, кожен християнин має поставити перед собою нагальні питання: «Як мені досягнути святості, без якої я не побачу Господа? Як я можу стати більш схожим на Ісуса Христа?»

Чітку відповідь ми знаходимо в настанові апостола Павла до Тимофія: «Вправляйся ж у побожності» (1 Тим. 4:7). Якщо у вашому серці поселився Святий Дух, саме Він робить побожність вашою метою. Іншими словами, якщо ваша мета — побожність, то як вам досягнути цієї мети? Згідно з цим віршом, ви маєте вправлятися у побожності.

Цей вірш є темою всієї книги. У даному розділі я спробую розкрити його значення; решта книги присвячена тому, як застосовувати цей вірш на практиці. Біблійні способи, якими християни привчають себе до послуху цьому віршу, я називатиму духовними вправами або духовними дисциплінами. Я стверджую, що єдиний шлях до християнської зрілості та побожності (цей біблійний термін є синонімом святості та подібності до Христа) пролягає через практику духовних вправ. Я хочу ще раз сказати, що метою духовних вправ є побожність. І якщо ми пам'ятаємо про це, то духовні вправи стають не тягарем, а насолодою.

ДУХОВНІ ВПРАВИ: ЩО ЦЕ ТАКЕ?

Духовні вправи — це описані у Святому Письмі вправи, які сприяють духовному зростанню віруючих у Євангеліє Ісуса Христа. Це звички посвяти та практичного християнства, яким народ Божий слідує ще з біблійних часів. Ці вправи можна описати кількома способами.

По-перше, Біблія згадує як *особисті*, так і *міжособистісні* духовні вправи. Ця книга присвячена особистим духовним вправам, але вони не є важливішими за міжособистісні духовні вправи, навіть якщо на них частіше наголошується в більшості літератури про духовне зростання.¹ Отже, в той час як деякі вправи можна практикувати наодинці, інші слід практикувати разом з народом Божим. Перші є особисти-

ми духовними вправами, а останні — міжособистісними. Наприклад, християни повинні читати і вивчати Слово Боже самостійно (особиста духовна справа), але вони також повинні слухати читання Біблії і вивчати її разом з церквою (міжособистісна духовна справа). Християни повинні поклонятися Богу наодинці, але вони також повинні поклонятися Йому публічно разом з Його народом. Деякі духовні вправи, наприклад, ведення щоденника, усамотнення та піст за своєю природою практикуються наодинці (хоча іноді люди постяться разом з церквою). Інші вправи, такі як спілкування, слухання проповіді Божого Слова та участь у Вечері Господній за своєю природою є спільнотними — тобто вимагають присутності людей.

Для послідовників Ісуса як особисті, так і міжособистісні вправи є засобом благословення і можливістю зростання у побожності, оскільки Біблія навчає використанню обох. Більше того, Ісус практикував і ті, і інші, бо метою застосування вправ є уподібнення до Христа. Так, наприклад, Біблія говорить, що принаймні в чотирьох випадках Ісус усамотнювався для молитви (Матв. 4:1; 14:23; Марк. 1:35; Лук. 4:42), практикуючи таким чином *особисту* духовну дисципліну. І навпаки, в Лук. 4:16 сказано, що Ісус «увійшов за Своєю звичкою в день суботній до синагоги», таким чином беручи участь у *міжособистісній* духовній вправі.

Кожен з нас, можливо, має більшу схильність або до вправ, які практикуються індивідуально, або до тих, які практикуються спільно. Дехто, наприклад, думає, що, сумлінно практикуючи особисті духовні вправи, може навіть без помісної церкви бути тим, ким Бог хоче, щоб він був. Інші можуть так само обманюватися, думаючи, що можуть досягти достатнього духовного прогресу, якщо будуть глибоко залучені в життя своєї церкви, вважаючи, що їхня

участь у значущій церковній діяльності компенсує брак особистого побожного життя. Однак, якщо ми занадто сильно схилиємося до особистих нахилів, це виведе нас з рівноваги і деформує наше прагнення до святості. Християни — це особистості, але в той же час ми також є частинами Тіла Христового. Ми пізнаємо Бога і зростаємо в Його благодаті через особисті та міжособистісні духовні вправи. Тому, хоча ця книга присвячена особистим духовним вправам, уподібнення Христу також вимагає прагнення до Бога через міжособистісні духовні вправи.

По-друге, духовні вправи — це *не відношення, а діяльність*. Вправи — це практика, а не якості характеру, благодаті чи «плід... Духа» (Гал. 5:22-23). Вправи — це те, що ви робите, наприклад, читаете, роздумуєте, молитесь, поститесь, поклоняєтесь, служите, вивчаєте тощо. Звичайно, мета тієї чи іншої вправи полягає не стільки в тому, щоб щось *робити*, скільки в тому, щоб кимось *бути*, тобто ставати схожим на Ісуса. Але біблійний спосіб зростання в уподібненні до Ісуса — це правильно вмотивоване виконання біблійних духовних вправ. Згадайте ще раз заклик Павла: «Вправляйся у побожності». Побожність, тобто схожість на Ісуса, — це мета, але шлях до неї, даний Богом, лежить через описані в Біблії певні дії, відомі як духовні вправи. Іншими словами, щоб бути схожими на Ісуса, ми повинні виконувати певні вправи. Отже, піст — це духовна вправа, тому що це те, що ви робите. Радість, строго кажучи, не є духовною вправою, тому що радість — це те, що ви відчуваєте, а не те, що ви робите. Піст сам по собі не є метою; радість є частиною мети посту, тому що радість — це Христова якість. Радість не приходить до тебе, якщо ти духовно пасивний; радше, радість потрібно культивувати справами, які ти робиш. А діла, які плакають хриstopодібну радість, — це духовні вправи.

По-третє, я хочу обмежити тему цієї книги тими духовними вправами, які є *біблійними*, тобто вправами, яких навчає або які моделює Біблія. Без цього обмеження ми будемо називати духовною вправою все, що заманеться. Таким чином, хтось може заявити: «Моя духовна вправа — це садівництво», або «одна з моїх духовних вправ — це заняття спортом». Тоді логічним видається твердження, що будь-яке хобі або приємна звичка є реальною духовною вправою. Одна з проблем такого підходу полягає в тому, що він може спокусити людей стверджувати щось на кшталт: «Можливо, роздуми над Святим Письмом працюють для вас, а для моєї душі садівництво робить стільки ж, скільки Біблія робить для вашої». І в результаті духовною вправою можна буде назвати практично все, що завгодно. І, що ще гірше, це означає, що *ми* визначаємо, які справи є найкращими для нашого духовного здоров'я і зрілості, замість того, щоб прийняти відкриті Богом у Святому Письмі. Я вважаю, що наступні особисті духовні вправи схвалюються в Писанні для всіх, відрізняючись тільки мірою використання для кожного: читання Біблії, молитва, поклоніння, благовістя, служіння ближнім, управління, піст, безмов'я та усамітнення, ведення щоденника і вивчення. Цей список вправ, звичайно ж, жодним чином не є вичерпним для християнського життя. Ознайомлення з іншою літературою на цю тему може виявити додаткові пропозиції для розгляду в якості біблійних духовних вправ, які повинні практикуватися християнами. Але, на мій погляд, можна стверджувати, що вправи, які обговорюються в цій книзі, є найбільш важливими для кожного християнина.

По-четверте, в цій книзі викладається погляд, що духовні вправи, які містяться у Святому Письмі, є *достатніми* для пізнання Бога і зростання у подобі Христа. Це ґрунту-

ється на тому, що «усе Писання богонатхненне й корисне для навчання, для докору, для виправлення, для виховання в праведності, щоби Божа людина була досконала, на всяке добре діло готова» (2 Тим. 3:16-17). Ці вірші говорять, що Святе Письмо, оскільки воно богонатхненне, дає християнам водійство, необхідне для того, щоб «Божа людина була досконала, на всяке добре діло готова», в тому числі «на побожність». Отже, що б ще людина не стверджувала про духовну користь від практики, відсутньої в Біблії, принаймні, ми можемо сказати, що ця діяльність не є необхідною. Якби вона була потрібна для духовної зрілості та прогресу у святості, то була б зафіксована та заохочувалась до виконання у Святому Письмі.

По-п'яте, духовні справи — це дії, що *впливають з Євангелія, від якого вони не відокремлені*. Коли ми правильно практикуємо справи, вони заглиблюють нас у Євангеліє Ісуса Христа та його славу, а не віддаляють від нього, ніби ми перейшли на вищий рівень християнства. Дослідник Нового Завіту Д. А. Карсон красномовно висловлює цю думку:

Євангеліє не є другорядною темою, важливою тільки в точці входу на християнський шлях, за якою більш вагоме значення має багато іншого матеріалу, що призводить до преображення життя. Дуже велика частина євангельського християнства безпідставно припускає, що це так. Стверджується, що проповідь Євангелія — це повідомлення про те, як врятуватися від Божого осуду; віра в Євангеліє гарантує, що ви не потрапите в пекло. Але для того, щоб відбулося справжнє преображення, потрібно пройти багато курсів учнівства, духовного збагачення, духовних вправ зростання тощо. Вам потрібно навчитися вести

щоденник, або досягти аскетизму, або вести простий спосіб життя, або запам'ятовувати Писання; вам потрібно приєднатися до малої групи, групи підзвітності, або... до групи по вивченню Біблії. Я ні на мить не заперечую потенціалу добра всіх цих кроків; скоріше, я виступаю проти тенденції розглядати їх як післяєвангельські справи — справи, відокремлені від того, що Бог зробив у Христі Ісусі в Євангелії про розп'ятого і воскреслого Господа...

Нерозуміння цього питання має величезні згубні наслідки... По-перше, якщо Євангеліє стане тим, через що ми попадаємо в Царство, а вся справа преображення обертається навколо післяєвангельських справ і стратегій, то ми будемо постійно відводити увагу людей від Євангелія, від хреста і від воскресіння. Євангеліє незабаром стане чимось, що ми спокійно сприйматимемо як необхідне для спасіння, але не тим, чим ми захоплюємося, що проповідуємо, що є силою Божою. Що дійсно важливо, так це духовні справи. Звичайно, вказавши на це комусь, для кого прийоми і справи мають першорядне значення, ми, швидше за все, викличемо миттєве обурення. «Звичайно, я вірю в хрест і воскресіння Ісуса», — скажуть вони. І, без сумніву, так воно і є. Але питання залишаються: «Чим вони захоплені? На чому ґрунтується їхня впевненість? Від чого залежить їхня надія на преображення?» Коли я читаю, скажімо, Юліану з Норвіча, то бачу приклад того, як далеко може зайти уявна духовність у середньовічній формі, в намаганні мати зв'язок з Богом, без самоусвідомленої залежності від замісної смерті та воскресіння Ісуса — речей, які апостол називає «першочерговими». Скрізь, де

сучасні пошуки духовності подібним чином віддаляються від Євангелія, вони стають небезпечними.²

По-шосте, духовні вправи є *не метою, а засобом*. Метою — тобто ціллю вправ — є побожність. Я визначаю *побожність* як близькість до Христа і схожість на Нього, як внутрішню, так і зовнішню, зростаючу схожість як із серцем Христа, так і з Його життям. Це уподібнення до Христа є метою, причиною, чому ми повинні практикувати вправи. Без цієї мети виконання духовних вправ, незалежно від того, наскільки послідовним чи енергійним воно є, буде марним і не більше, ніж пустою шкаралупою побожності. Отже, хоча без практики вправ ми не можемо бути побожними, ми можемо практикувати вправи, не будучи побожними, якщо розглядатимемо їх як мету, а не як засіб. Наступна частина розділу присвячена розвитку цього важливого аспекту богослів'я, що стоїть за практикою духовних вправ.

Отже, духовні вправи — це особиста та міжособистісна діяльність, дана Богом у Біблії як достатній засіб для використання віруючими в Ісуса Христа у сповненому Духом, керованому Євангелієм прагненні до побожності, тобто близькості до Христа та схожості на Нього.

ДУХОВНІ ВПРАВИ — ШЛЯХ ДО ПОБОЖНОСТІ

Найважливішою особливістю будь-якої духовної вправи є її мета. Якщо ви постійно репетируєте гру на гітарі або на фортепіано, але не маєте мети виконувати музичні твори, то в цьому мало користі. Точно так само мало користі в тому, щоб практикувати духовні вправи, якщо вашою кінцевою метою не є побожність. Бо саме побожність об'єднує в собі всі ці дисципліни та вправи (див. Кол. 2:20-23; 1 Тим. 4:8).

Тому в 1 Тим. 4:7 кожному з нас сказано: «Вправляйся ж у *побожності*».³

Це те, що робили побожні люди протягом історії християнства. Від біблійних часів до наших днів такі люди завжди були духовно дисциплінованими. Згадаймо деяких героїв в історії Церкви, таких як Августин, Мартін Лютер, Жан Кальвін, Джон Буньян, Джордж Уїтфілд, леді Хантінгдон, Джонатан і Сара Едвардс, Чарльз Сперджен, Лотті Мун, Джордж Мюллер, Доусон Тротман, Джим і Елізабет Елліот, Мартін Ллойд-Джонс. Як вони здобули свою репутацію побожних людей? Не було так, ніби Бог якимось особливим чином помазав їх святістю інакше, ніж зливав її на всіх інших. Можливо, Він благословив цих віруючих на плідність служіння так, як не благословив багатьох інших, але з точки зору схожості на Христа вони досягли прогресу так само, як і всі християни, через духовні вправи. І з мого власного пастирського та християнського досвіду можу сказати, що я ніколи не чув про людину, яка досягла духовної зрілості іншим способом, окрім як через дисципліну. Побожність приходить через дисципліну.

Взагалі, Бог використовує три основні каталізатори для того, щоб змінити нас і преобразити нас в образ Христа, але тільки один з них значною мірою знаходиться під нашим контролем. Один з каталізаторів, за допомогою якого Господь змінює нас, — це люди. «Залізо гострять залізом, — сказано в Прит. 27:17, — а поведінку людини формує навіть погляд його друга». Іноді Бог використовує наших друзів, щоб загострити нас до життя, більш схожого на Христове, а іноді й ворогів, щоб відшліфувати наші грубі, непобожні грані характеру. Батьки, діти, чоловіки та дружини, колеги, клієнти, вчителі, сусіди, пастори — Бог нас змінює саме через цих людей.

Ще одним дієвим способом, яким Бог змінює наші життя, є обставини. Класичним текстом на цю тему є Рим. 8:28, де сказано: «Знаємо, що тим, які люблять Бога, котрі покликані за Його постановою, все сприяє до добра». Фінансові труднощі, фізичні обставини і навіть погода використовуються руками Божого провидіння, щоб направити Його обранців до святості.

І ще один каталізатор — це духовні вправи. Він відрізняється від перших двох тим, що, працюючи через вправи, Бог діє зсередини, а коли Він змінює нас через людей і обставини, то це відбувається переважно ззовні всередину. А ще духовні вправи відрізняються від двох інших методів тим, що Бог дає нам деяке право вибору щодо участі в них. Ми зазвичай не маємо багатьох можливостей обирати людей і обставини, допущені Богом у наше життя, але ми можемо вирішити, наприклад, чи будемо сьогодні читати Біблію або поститися.

Отже, з одного боку, ми визнаємо, що навіть найзалізніша самодисципліна сама по собі не зробить нас святішими; навпаки, вона може зробити нас більш схожими на фарисеїв. Зростання у святості — це Божий дар (див. Іван. 17:17; 1 Сол. 5:23; Євр. 2:11). Але, з іншого боку очевидно, що ми самі повинні робити щось для досягнення побожності, а не просто жити за своїми людськими бажаннями, поки Бог не вирішить зробити нас святими. Що ми повинні робити, так це дисциплінувати себе з метою побожності, практикуючи дані Богом духовні вправи як засіб отримання Його благодаті та зростання у подобі Христу.

У Кол. 1:29 апостол Павло ілюструє, як ці дві речі — зусилля християнина і Божя робота — можуть одночасно мати місце в людині, в якій мешкає Святий Дух. У цьому тексті Павло говорить про власну працю, щоб допомогти

віруючій душі стати «досконалою в Христі», заявляючи: «Для цього я відчайдушно працюю, борючись Його силою, яка могутньо діє в мені» (Кол. 1:29). Зверніть увагу на слова Павла, що він сам трудиться, але продовжує думку апостол твердженням, що сила для його боротьби походить від Христа. Те, що Павло мав бажання і силу для служіння, було повністю з Божої благодаті (див. Фил. 2:13). І коли в результаті його зусиль з'являвся тривалий плід, Павло віддавав усю славу Богу. Нам іноді може здаватися, що всю працю виконував один Павло, тож в кінці кожного дня саме він був втомленим від роботи.

Так відбувається і з духовними вправами. Бажання і силу до них дає Божа благодать. Але християни самі повинні практикувати вправи. Наприклад, глибокий, невгамовний голод до Біблії — це дар Божий, але ми повинні перегортати сторінки і читати слова. Бог не тягне наші пасивні тіла до столу і не змушує наші руки відкривати Біблію та водити очима туди-сюди по сторінках без жодних зусиль з нашого боку.

Новий Завіт спочатку був написаний грецькою мовою. Дієслово, перекладене як «вправляйся», — це грецький термін *γυμνασιό*, від якого походять слова «гімназія» і «гімнастика». Це слово означає «привчати» або «дисциплінувати», тому вірш 1 Тим. 4:7 інколи перекладається як «привчай себе до побожності», «тренуй себе для побожності», або «тренуй себе, щоб бути побожним». Це слово просочене запахом поту від тренувань у спортзалі. Тому дисциплінування слід розглядати як духовну вправу. Наприклад, відвідування улюбленого місця для молитви або написання роздумів у щоденнику — це духовний еквівалент відвідування спортзалу і занять на тренажері. Як фізичні вправи сприяють розвитку тілесної сили, так духовні вправи сприяють розвитку побожності.

Біблійна історія, яка ілюструє інший погляд на роль духовних вправ, записана в Лук. 19:1-10. Це відома історія про навернення митника Закхея. Через свій низький зріст Закхей не міг розгледіти Ісуса в натовпі. Тому він забіг наперед і виліз на дерево, щоб побачити Господа, коли Той проходилиме повз нього. Ісус, підійшовши до того місця, подивився вгору, покликав Закхея і звелів йому зійти додолу. Вони пішли додому до митника, де той увірував у Христа на спасіння і вирішив роздати половину свого майна бідним та повернути з відсотками всі несправедливо отримані ним від людей гроші.

Про духовні вправи слід думати як про способи, якими ми духовно стаємо на шлях Божої благодаті та шукаємо Його, подібно до того, як Закхей фізично вийшов назустріч Ісусу і шукав Його. Господь Своїм Духом все ще крокує певними шляхами — шляхами, які Він Сам призначив і відкрив у Святому Письмі. Ми називаємо ці шляхи духовними вправами, і якщо ми стаємо на ці шляхи та з вірою шукаємо Господа там, то ми можемо очікувати на зустріч з Ним. Наприклад, коли ми звертаємося до Біблії, або коли виконуємо будь-яку з біблійних вправ — з вірою шукаючи через них Бога, — ми можемо сподіватися зустрітися з Ним. Як у випадку з цим митником, ми побачимо, що Бог бажає проявити до нас милість і мати з нами спілкування. І з часом ми теж будемо преображатися Ним, піднімаючись з одного рівня подібності Христу на інший (див. 2 Кор. 3:18). Отже, знову ж таки, за допомогою цих біблійних практик ми свідомо ставимо себе перед Богом в очікуванні насолоди від Його присутності та отримання Його преображаючої благодаті.

Том Лендрі, який близько 30 років тренував футбольну команду «Даллас Ковбойз», сказав: «Робота футбольного тренера полягає в тому, щоб змусити людей робити те, що

вони не хочуть робити, щоб досягти того, ким вони хочуть бути».⁴ Так само і християни покликані силою Духа змушувати себе робити те, що вони не хотіли б робити природно, практикуючи духовні вправи, щоб відчутти дане Духом бажання де і якими бути, тобто бути з Христом і бути подібними до Христа. «Вправляйся ж, — каже Писання, — у побожності».

ДУХОВНІ ВПРАВИ — БОЖА ВОЛЯ ДЛЯ ХРИСТІЯН

Заклик «Вправляйся у побожності» чітко вказує на те, що це Божа заповідь, а не просто порада. Святість не є другорядним бажанням для тих, хто називає себе дітьми Святого (див. 1 Пет. 1:15-16), так само як і засоби досягнення святості — тобто духовні вправи — не є чимось необов'язковим.

Очікування дисциплінованої духовності міститься в заклику Ісуса: «Візьміть Моє ярмо на себе і навчіться від Мене» (Матв. 11:29). Те ж саме стосується і пропозиції учнівства: «А до всіх Він промовив: „Коли хто хоче йти за Мною, нехай зречеться самого себе, бере свій хрест щоденно й іде слідом за Мною“» (Лук. 9:23). Ці вірші вчать нас, що бути учнем Ісуса означає, щонайменше, вчитися від Нього та йти слідом за Ним. Це те, що робили дванадцять апостолів Ісуса — вони ходили за Ним усюди і, ходячи, навчалися від Нього. Але для того, щоб йти за Ісусом, їм потрібна була дисципліна; вони повинні були йти туди, *куди* Він ішов, і тоді, *коли* Він ішов. Слідування за Ісусом сьогодні і навчання у Нього все ще вимагає дисципліни, — бо ви не можете довго слідувати за кимось випадково, і не можете навчитися багаточому випадково, а завдяки дисципліні це можливо. Чи є ви дисциплінованим послідовником Ісуса?

Те, що дисципліна лежить в основі учнівства, підтверджується в 2 Тим. 1:7, де сказано: «Бог не дав нам духа страху, але *духа* сили, любові й розсудливості». Ключовим компонентом цієї розсудливості у послідовника Ісуса є духовна самодисципліна. Крім того, в Гал. 5:22-23 проголошується, що одним із доказів впливу цього даного Богом духа розсудливості на нас, послідовників і учнів Ісуса, є більший самоконтроль у нашому власному житті.

Господь Ісус не тільки очікує цих біблійних духовних вправ від тих, хто йде за Ним, а й Сам є взірцем їх виконання. І якщо ми хочемо бути схожими на Христа, то повинні жити так, як жив Він — наскільки це можливо для грішної людини. Ми не можемо робити те, що робив Ісус як Бог, але ми як християни повинні прагнути наслідувати Його людський приклад того, як людина живе у спілкуванні з Небесним Отцем. Хоча Ісус для нас є набагато більшим, ніж прикладом духовності — адже Він також є нашим Господом, Царем, Спасителем, Заступником, Суддею, нашою Праведністю і безліччю суттєвого для нас, — Він не є меншим ідеалом духовності для нас. І коли ми дивимося на Ісуса, то бачимо взірця дисциплінованої особистої побожності, приклад того, як жити в постійному спілкуванні з Богом.

Незважаючи на зразок Ісуса і вчення Нового Завіту про життя дисциплінованої духовності, багато людей, що сповідують християнство, є духовно недисциплінованими і, здається, не мають у своєму житті багатьох плодів і сили, подібних до Христових. Однак в інших сферах життя вони надзвичайно дисципліновані. Я бачив чоловіків і жінок, які ретельно дисциплінували себе, щоб досягти успіху в кар'єрі, але дуже мало дбали про дисципліну для досягнення побожності. Я впевнений, що ви бачили людей, які присвячують час навчанню гри на музичному інструменті, зрозумівши, що

для набуття навичок потрібні незліченні години; які наполегливо тренуються, щоб покращити свої спортивні результати, знаючи, що досягнення майстерності потребує зусиль; які зобов'язуються пройти довгий курс інтенсивного навчання, щоб здобути науковий ступінь, усвідомлюючи, що для досягнення успіху потрібна жертва. Але немало з цих же людей чомусь вважають, ніби уподібнення Ісусу не потребує багато зусиль, тому, побачивши, що духовні справи не є легкими, швидко здаються.

Я бачив християн, вірних Божій Церкві, які демонстрували справжній ентузіазм у Божих справах, були віддані проповіді Слова, але які банально руйнували свою ефективність для Божого Царства через брак дисципліни. Одного разу до нас з дружиною прийшла за порадою жінка у віці шістдесяти років, яка все своє життя була в консервативних біблійних церквах. Протягом десятиліть ця сестра служила майже на всіх посадах, які їй відкривалися. Але крізь сльози вона зізналася: «Я знаю, як робити всі важливі справи в церкві, але не знаю, як читати Біблію і молитися». Такі люди всебічно охоплені церковним життям і служінням, але їм бракує духовної глибини. У них немає постійного особистого глибокого спілкування з Богом. Вони беруться за все підряд, але ні в чому себе до пуття не вправляють.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

В нехтуванні духовними вправами є небезпека. Найбільший ризик ігнорування духовних вправ — це загроза втратити Бога назавжди; не тому, що хтось особистою побожністю заслуговує собі місце в небі, а тому, що вправляння у побожності характеризує тих, хто долає шлях до нього. Іншими словами, ті, хто не практикує вправ, занедбують їх,

бо просто не мають до них апетиту, який відсутній, тому що вони не мають голоду за Богом. Для цих людей, що не знають Бога, дані Богом засоби особистого пізнання Бога і насолоди Ним не мають великої привабливості. Для них духовні вправи — не бенкет у Бога, на якому їхні зголоднілі душі прагнуть якнайбільше насититися, а нудні релігійні обов'язки, які треба терпіти настільки, наскільки дозволяє совість чи репутація.

Для тих, хто знає Бога завдяки Євангелію, існує ще одна небезпека в нехтуванні вправами. Цю небезпеку наочно ілюструє уривок з твору одного автора, написаного багато років тому. Коментуючи різницю між шляхом дисципліни і шляхом її відсутності, він пише:

Без дисципліни ніколи нічого не вдавалося досягти; а багато спортсменів і людей зазнавали поразки через те, що відмовлялися від дисципліни і дозволяли собі розслабитися. Одним із найяскравіших і найтрагічніших прикладів відсутності дисципліни є англійський поет-романтик Семюель Коулрідж.⁵ Ніколи ще настільки великий розум не створив так мало. Юнак покинув навчання в Кембриджському університеті, щоб піти в армію; він залишив армію, бо, незважаючи на всю свою ерудицію, не міг почистити коня; вступив до Оксфордського університету, але закінчив його, не отримавши наукового ступеня. Почав видавати газету «Спостерігач», але його запалу вистачило всього на десять номерів, після чого газета перестала виходити. Про нього говорили: «Він занурювався у мрії про роботу, яку потрібно було виконати, але яка так і залишалася невиконаною. У Коулріджа були всі поетичні обдарування, окрім одного — у нього не було

дару тривалої та зосередженої праці». У нього, як він сам казав, було «достатньо думок для написання чого завгодно». «Я ось-ось збираюся послати до друку два томи», — говорив він. Але ці томи назавжди залишилися тільки в його розумі, бо він не був достатньо дисциплінованим для того, щоб сісти і викласти їх на папері. Без дисципліни ніхто ніколи не досягав висот, а, досягнувши, без дисципліни не втримував їх.⁶

З власних спостережень ви, ймовірно, могли б назвати спортсменів, музикантів або студентів, які демонстрували величезний потенціал, але не змогли реалізувати даний Богом потенціал просто тому, що не змусили себе дисципліновано тренуватися. Щось подібне може статися в духовній сфері з християнами. Хоча мало хто з нас має інтелектуальні або поетичні здібності Коулріджа, у всіх віруючих є духовні дари (див. 1 Кор. 12:4-7). Проте наявність духовних дарів не гарантує більшої духовної плідності, так само як інтелектуальні дари Коулріджа не гарантували написання книг і віршів. Духовні дари, як і спортивні, музичні чи інтелектуальні, щоб приносити духовні плоди, повинні розвиватися вправами. Тому небезпека нехтування духовними вправами приводить до духовного безпліддя — ваше життя буде мало корисним для Царства.

У прийнятті духовної дисципліни є свобода. Багато хто, почувши терміни «духовна дисципліна» або «духовні вправи», сприймає речі, які треба виконувати, як неволю та тягарі, а не як свободу. Проте, в християнському житті є свобода, але вона приходить не через лінощі, а через дисципліну.

Цей принцип можна проілюструвати, спостерігаючи за свободою, яка приходить через оволодіння будь-якою дисципліною. Наприклад, коли дивишся на неперевершеного

гітариста, який перебирає шість струн, складається враження, що він народився з цим інструментом в руках. Він відчуває близькість з гітарою і свободу у виконанні, завдяки чому гра на ній здається легкою. Кожен, хто коли-небудь пробував грати, розуміє, що така музична свобода і віртуозне володіння інструментом приходять лише з десятиліттями наполегливих тренувань. Так само свободу через дисципліну можна побачити не лише у першокласних музикантів, але й у зіркових спортсменів, досвідчених теслярів, успішних керівників, вправних ремісників, відмінників і мам, які щодня чудово справляються з домашнім господарством і сім'єю.

Свобода через дисципліну — це ідея, яка лежить в основі того, що стало відомим як «правило десяти тисяч годин».⁷ Це спостереження, засноване на дослідженнях. Для того, щоб стати експертом у чомусь, і щоб це стало вашою другою натурою, дослідження довели, що ви повинні займатися цією діяльністю — наприклад, грати на гітарі — щонайменше десять тисяч годин. І це не просто повторення одного завдання — наприклад, грати одну й ту саму пісню по чотирьох годинах на день, п'ять днів на тиждень, п'ятдесят тижнів на рік протягом десяти років; скоріше, необхідно докладати цілеспрямованих, постійних зусиль (зазвичай під керівництвом іншого), щоб покращити загальний рівень виконання. Таким чином, у випадку з музикантом широкий спектр пісень, стилів і вправ буде репетируватися настільки послідовно і з такою зростаючою складністю, що призведе до постійно зростаючої свободи володіння інструментом.

У певному сенсі ми можемо назвати дисципліну «цінною», яку повинні платити за свободу. Але Елізабет Елліот більш точно пояснює, що «свобода і дисципліна стали розглядатися як взаємовиключні поняття, тоді як насправді свобода зовсім не протилежна дисципліні, а є її кінцевою

винагородою».⁸ Отже, стверджуючи, що свобода вимагає дисципліни, не забуваймо підкреслити, що дисципліна винагороджує нас свободою.

У чому ж полягає свобода побожності? Подумайте ще раз про наші ілюстрації. Наприклад, гітарист-віртуоз «вільний» зіграти складне аранжування Андреса Сеговії, а я — ні. Чому? Тому що він старанно тренувався роками. Точно так само і ті, хто вправлявся у запам'ятовуванні Божого Слова, «вільні» цитувати Писання. Через вправи в пості ми можемо відчувати міру звільнення від духовної нечутливості. Через вправу в поклонінні, служінні іншим, благовісті ми знаходимо звільнення від зосередженості на собі. Свобода побожності — це свобода робити те, до чого Бог закликає нас через Святе Письмо; свобода відобразити якості характеру Христа в нашому житті. Така свобода — це «нагорода», або результат Божого благословення нашої відданості духовним вправам.

Але ми повинні пам'ятати, що повна свобода побожності, досягнутої через вправи, не приходить за одну ніч або після дводенних семінарів. Святе Письмо нагадує нам, що стриманість, яка приходить через духовні вправи, має терпляче досягатися, перш ніж дозріє плід побожності. Зауважте послідовність розвитку у 2 Пет. 1:6 — «у стриманості — терпеливість, у терпеливості — побожність». Мостом між натхненною Духом стриманістю і побожністю є терпіння. Періодична стриманість призводить до періодичної побожності. А стриманість з терпеливістю призводить до більш послідовного уподібнення Христу. Справжня побожність вимагає не просто 10000-годинного прагнення, а терпеливості протягом усього життя.

Заклик насолоджуватися Богом і ділами Його рук через духовні вправи звернений до всіх християн. Всі, в

кому живе Дух Божий, запрошуються скуштувати радість Христоцентричного, заснованого на Євангелії життя, яке складається з духовних вправ.

Пам'ятаєте Кевіна з його гітарою? Його щоденні тренування набули зовсім іншого змісту, коли він зрозумів, що одного дня гратиме перед переповненим залом у Карнегі-холі. Вправи та репетиції поступово стануть для нього одним із найбільших задоволень у житті.

Будь-які вправи — від гри на гітарі до запам'ятовування Святого Письма — без певної мети є нудною працею. Але духовні вправи ніколи не є нудними, поки ми практикуємо їх з метою побожності (тобто близькості до Христа і уподібнення Йому). Якщо ви уявляєте собі дисциплінованого християнина похмурим, байдужим, безрадісним напівроботом, то ви нічого не зрозуміли. Ісус був найдисциплінованішою Людиною, Яка коли-небудь жила, і при цьому радісною і по-справжньому живою. Хоча Він і більше, ніж приклад для нас, проте Він є нашим зразком дисциплінованості. Давайте ж слідувати за Ним до радості через духовні вправи. Зосередьмося на Особі та жертві Ісуса в кожній з вправ. Через них ми вчимося, здивляємося і насолоджуємося тим, Ким є Ісус і що Він зробив. Дозвольте істинам Євангелія за допомогою вправ відновити вашу душу. Беріть участь у духовних вправах, даних Богом у Святому Письмі, щоб вам постійно бачити вашу потребу в Христі і нескінченний запас благодаті та милості, які можна знайти через віру в Ісуса Христа.

РОЗДІЛ 2

НАСИЧЕННЯ СЛОВОМ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ (ЧАСТИНА 1)

Альтернативою дисципліні є розлад.

ВЕНС ГАВНЕР

Кілька років тому я мав можливість взяти участь у місіонерській поїздці до віддаленої місцевості у Східній Африці. Четверо служителів з нашої помісної церкви жили в наметах перед крихітною, недобудованою церквою з глини та палиць за десять кілометрів від найближчого населеного пункту.

Я достатньо бував за кордоном, щоб знати, як багато наших християнських звичаїв у певний момент вступають у протиріччя з культурою жителів інших країн. Досвід навчив мене бути готовим, що деякі з моїх американських очікувань (не кажучи вже про інші речі!) щодо того, як повинні жити християни, не відповідатимуть місцевій реальності. Проте я зовсім був не готовий побачити окремі кричуще гріховні вчинки багатьох людей, які називали себе християнами, в цьому екваторіальному поселенні. Брехня, злодійство та блуд вважалися звичайними, нормальними, прийнятними речами навіть серед служителів церкви. Богословська ясність і розуміння були там у такому ж дефіциті, як і вода. А хвороба доктринальних помилок була настільки ж поширеною, як малярія.

Незабаром я виявив одну з головних причин, чому ця церква виглядала так, ніби її заснували давньокоринтські місіонери: ніхто з віруючих не мав Біблії, навіть пастор і диякон. У пастора були написані тільки шість проповідей, і всі вони були приготовані «сирими на вугіллі спогадів» з кількох біблійних історій. Тобто кожна проповідь повторювалася раз на шість тижнів. Єдиний реальний контакт зі Святим Письмом відбувався, коли до них заїжджав місіонер (а найближчий місіонер жив десь за 150 км) або коли проповідував регіональний служитель деномінації. Майже для всіх у церкві ці нечасті, посередницькі зустрічі з Біблією були єдиним, що вони взагалі чули про Слово Боже. Лише один чоловік мав якусь міру духовної зрілості, і то тільки тому, що більшу частину свого життя він прожив у іншому місці, відвідуючи церкву, де проповідувалася Біблія.

Учотирьох ми зібрали свої кошти і купили недорогі Біблії для членів церкви. Після ранішніх євангелізаційних зустрічей ми щодня проводили біблійні заняття для церкви вдень, а також увечері при світлі ліхтарика. Поїхавши звідти, ми молилися, аби Дух Святий зробив так, щоб Слово Боже пустило глибоке коріння в цьому сухому, зарослому чагарниками незнання зібранні.

Почувши про такий сумний стан цієї церкви, більшість з нас із жалем похитає головою. Однак факт залишається фактом: у багатьох з нас вдома більше Біблій, ніж у церквах в деяких бідних або ізольованих частинах світу. Але одна справа бути незнайомим з Писанням, коли у вас взагалі немає Біблії, і зовсім інша — коли у вас їх ціла полиця.

Жодна духовна вправа не є важливішою за читання Божого Слова. Ніщо не може замінити Слово. Без харчування молоком і м'ясом Писання не може бути здорового християнського життя. Причини цього очевидні. У Біблії Бог гово-

рить про Себе і особливо про Ісуса Христа, втіленого Бога. Біблія розкриває нам Божий Закон і показує, як ми всі його порушили. З неї ми дізнаємося, що Христос добровільно помер як безгрішний Заступник за порушників Божого Закону, і що ми повинні покаятися і повірити в Нього, щоб примиритися з Богом. На сторінках Біблії ми дізнаємося про шляхи і волю Господа. У Писанні ми знаходимо Божі вимоги, як ми маємо жити, і пояснення, що приносить найбільшу радість і задоволення в житті. Тільки в Біблії можна прочитати цю важливу для життя на землі і в вічності інформацію. Тому, якщо ми хочемо пізнати Бога і бути побожними, ми повинні добре знати Його Слово.

Однак багато з тих, хто зі знанням справи позіхає і киває на знак згоди з цими твердженнями, в середньому проводять у Слові Божому не більше часу, ніж ті, хто взагалі не має Біблії. Мій пасторський досвід підтверджує достовірність опитувань, які показують, що велика кількість тих, хто називає себе християнами, знають про Біблію не набагато більше, ніж бідні віруючі у Христа з віддалених куточків світу, які не мають в зібраннях навіть фрагмента Святого Письма. Якийсь жартівник підмітив, що коли всі віруючі, які нехтують своїми Бібліями, одночасно здують з них пил, то станеться найжахливіша пилова буря в історії людства.

Тому, навіть якщо ми шануємо Боже Слово устами, ми повинні визнати, що наші серця — так само як і руки, вуха, очі та розум — часто далекі від нього. Незалежно від того, наскільки ми зайняті різною християнською діяльністю, слід пам'ятати, що найбільш трансформуючим нас заняттям є дисципліноване читання Божого Слова.

Насичення Словом — це не тільки найважливіша, а й найбільш універсальна духовна вправа. Вона насправді складається з декількох частин. Це багато в чому нагадує універ-

ситет — учбовий заклад з багатьма факультетами, кожен з яких спеціалізується на різних дисциплінах, але всі вони об'єднані під однією загальною назвою «університет».

Тож давайте дослідимо «факультети», або складові, вивчення Біблії, рухаючись від найпростіших до найскладніших.

СЛУХАННЯ БОЖОГО СЛОВА

Найпростіша з вправ, пов'язаних із прийняттям Божого Слова, — це просто його слухання. Чому воно вважається вправою? Тому що, не дисциплінуючи себе регулярно слухати Боже Слово, ми можемо почути його тільки тоді, коли нам захочеться, або взагалі ніколи не почути. Для більшості з нас дисциплінувати себе слухати Слово Боже означає, перш за все, практикувати постійне відвідування церкви, де вірно проповідується Слово.

Одного разу Ісус сказав: «Блаженні ті, які слухають Боже слово і бережуть *його*» (Лук. 11:28). Просто слухати натхненні Богом слова — це ще не все. Мета всіх методів насичення Біблією полягає у виконанні того, що сказав Бог, і це розвиватиме нас у уподібненні Христу. Зауважимо, що метод пізнання, до якого Ісус заохочує в цьому вірші, — це слухання Божого Слова.

В іншому тексті, який підкреслює важливість слухання, говориться: «Віра — від слухання, а слухання — через Слово Христа» (Рим. 10:17). Це не означає, що людина не може прийти до віри в Христа ніяким іншим способом, окрім як через слухання Святого Письма, адже багато людей з вадами слуху стали віруючими так, як Джонатан Едвардс, — через читання Біблії. Проте, цей вірш стосується саме сили слухання. Ми можемо додати, що більшість людей, які, як і Едвардс, навернулися під час читання Святого Письма, також схожі

на нього в тому, що часто чули проголошення Божого Слова до свого навернення. Крім того, хоча цей уривок вчить, що початкова віра в Христа походить від слухання натхненного Слова про Ісуса Христа, велика частина віри, необхідної для повсякденного життя після навернення, походить від слухання всієї Біблії. З біблійної обітниці про Божу турботу може прийти віра, якої потребує сім'я, обтяжена фінансовими труднощами. Слухання біблійної проповіді про любов Христа може бути Божим засобом для того, щоб дати впевненість у вірі пригніченому віруючому. Нещодавно я почув проповідь, яку Господь використав, щоб дати мені віру вистояти у важкий період мого життя. Дари віри часто даються тим, хто дисциплінує себе слухати Слово Боже.

Є й інші способи, як ми можемо дисциплінувати себе слухати Слово Боже, на додаток до слухання проповідей Слова в помісній церкві як найважливішого способу. Найочевидніший з них — це аудіозаписи біблійних матеріалів у тій чи іншій формі. Їх можна використовувати творчо і в будь-який час, наприклад, коли ви одягаєтеся, готуєте їжу, їдете на роботу тощо. Якщо у вас немає доступу до Інтернету або портативних пристроїв з біблійним контентом, подумайте про радіо, в тому числі короткохвильове.

Ще один текст на цю тему, на який варто звернути увагу, записаний в 1 Тим. 4:13. Там апостол Павло наставляє в служінні свого молодого друга: «Поки прийду, приділяй увагу читанню, розраді та навчанню». Хоча цьому можна було б дати ще багато пояснень, досить сказати, що для служіння Павла і для Господа, Який надихнув його на ці слова, було важливо, щоб Божий народ чув Боже Слово. Тож і для нас це повинно стати пріоритетом. Хтось скаже: «Мені не потрібно йти до церкви, щоб поклонятися Богу; я можу поклонятися Йому на полі для гольфу або на озері так само добре,

якщо не краще, ніж у церкві». Ми можемо погодитися, що нашому всюдисущому Богу можна поклонятися скрізь. Але постійне поклоніння Богу не може бути відокремлене від Слова Божого, читання або проповідь якого ви не отримаєте на полі для гольфу або на озері. Ми повинні дисциплінувати себе, щоб йти в зібрання і слухати Слово Боже.

Якщо ви маєте привілей читати Боже Слово Його народу, — чи то цілій громаді, чи то невеликій групі — навчіться читати його добре. Можливо, ви не обдаровані чудовим голосом, але ви можете навчитися виразно читати Писання. Така навичка набувається, бо ніхто від природи не читає добре вголос. Занадто багато хто читає Біблію на публіці так нудно, без ентузіазму, що вона звучить як книга, яку ніхто не захоче читати самостійно. Читайте її такою, якою вона є — живим Словом живого Бога. Тренуйтеся читати Слово вголос. Слухайте його в улюбленому варіанті аудіозапису Біблії. Використовуйте час читання Біблії в сімейному поклонінні як постійне тренування в хорошому читанні для інших. В Інтернеті є безліч порад і ресурсів про те, як навчитися добре читати вголос. Вирішіть прославляти Бога, будучи чудовим публічним читачем Його Слова. Так мало хто робить, але це має велике значення.

Тут доречно сказати кілька слів про підготовку себе до слухання Слова Божого. Якщо ви зайдете до типової євангельської церкви за дві хвилини до початку богослужіння, атмосфера в ній нагадує спортзал перед початком баскетбольного матчу. Частина мого пасторського серця розуміє, як Божі діти раді побачити один одного і поспілкуватися. Коли Божий народ збирається разом, в церкві відчувається дух воз'єднання родини. Але я думаю, що більша частина мого серця прагне благоговіння і духу богошукання серед тих, хто приходить слухати Його Слово.

Деякий час будівлю нашої церкви для проведення своїх богослужінь в середині тижня використовувала громада корейських християн. Я був уражений тим, як вони входили до залу богослужінь. Незалежно від того, чи приходив хтось першим, чи заходив вже після того, як служіння розпочалося, як тільки людина сідала на своє місце, вона, перш ніж розкласти речі, зняти пальто або приділити увагу присутнім, на кілька хвилин схилялася в молитві. Молитва служила ефективним нагадуванням її власному серцю і всім оточуючим про головну мету їхнього перебування в церкві. Більшість церков, з якими я знайомий, могли б робити це. Один із способів зробити це — мати спілкування перед богослужінням, а за кілька хвилин до його початку закликати до тихих роздумів і зосередження.

Англійський пуританин Джеремайя Берроуз написав в 1646 році пораду щодо підготовки до слухання Божого Слова:

По-перше, коли ви приходите слухати Слово, ви повинні наповнити свої душі тим, що збираєтеся почути, тобто Словом Божим, якщо хочете святити Боже ім'я... Те, що апостол Павло пише солунянам, показує причину, чому Слово Боже принесло їм стільки користі. Причина в тому, що вони прийняли його саме як Слово Боже: «Тому ми постійно дякуємо Богові за те, що ви, прийнявши почуте від нас Слово Боже, сприйняли його не як людське слово, а як істинно Боже Слово, яке й діє у вас, віруючих» (1 Сол. 2:13).¹

Отже, слухання Слова Божого — це не просто пасивне вислуховування; це вправа, яку потрібно розвивати віруючому.

ЧИТАННЯ БОЖОГО СЛОВА

Якщо ви все ще сумніваєтеся, що християн потрібно заохочувати до читання Біблії, подумайте про таке: газета USA Today повідомила про опитування, згідно якого лише 11% американців читають Біблію щодня. Більше половини читають її рідше одного разу на місяць або взагалі не читають ніколи.²

Звісно, ми намагаємося втішити себе тим, що в опитуванні брали участь усі американці, а не лише ті, хто називає себе християнами. Проте втіхи тут мало. Опитування, проведене роком раніше групою Barna Research серед тих, хто називає себе «відродженими християнами», показало невтішні цифри: лише 18% — менше двох з десяти людей — читають Біблію щодня. Найгірше те, що 23% — майже кожен четвертий з тих, хто називає себе християнином, — каже, що ніколи не читає Слово Боже.³ І немає підстав вважати, що з часом ці цифри змінюються на краще. Розгляньте цю статистику у світлі слів: «Вправляйся ж у побожності» (1 Тим. 4:7).

Ісус часто ставив перед людьми питання про розуміння ними Святого Письма, іноді починаючи зі слів: «Хіба не читали ви...?» (Матв. 19:4; Марк. 12:10). Він вважав, що ті, хто називає себе народом Божим, повинні читати Його Слово. І це питання Христа передбачає, що вони повинні були бути знайомими з усім Словом Божим.

Коли Ісус сказав: «Не самим хлібом житиме людина, але кожним словом, що виходить з Божих уст» (Матв. 4:4), Він напевно хотів, щоб ми як мінімум *прочитали* «кожне слово», адже як ми можемо жити «кожним словом, що виходить з Божих уст», якщо ніколи не читали його?

Оскільки «усе Писання богонатхненне й корисне для навчання, для докору, для виправлення, для виховання в праведності» (2 Тим. 3:16), то чи не повинні ми його читати?

В Об'яв. 1:3 сказано: «Блаженний той, хто читає, і ті, хто слухає слова пророцтва та дотримується написаного в ньому, адже час близький». Господь обіцяє, що ті, хто читає і дотримується Його Слова, будуть блаженними. Але тільки ті, хто дисциплінує себе, щоб це робити, отримують такі благословення.

Пам'ятайте, що головною причиною наших вправ є по-божність. Ми дізнаємося, що духовні вправи — це біблійні шляхи, на яких ми можемо очікувати зустрічі з преображаючою благодаттю Божою. Найважливішою духовною вправою є прийняття Божого Слова. Жоден фактор не має сильнішого впливу на те, щоб зробити нас більш подібними до Сина Божого, ніж Дух Божий, Який діє через Слово Боже. Якщо ви хочете змінюватися і бути все більше і більше схожими на Ісуса Христа, вправляйтеся в читанні Біблії.

Як часто ми повинні її читати? Британський проповідник Джон Бланшард у своїй книзі «Як насолоджуватися Біблією» пише:

Звичайно, щоб зрозуміти, як часто ми повинні звертатися до Біблії, нам потрібно бути чесними з собою і не закривати очі на реальність. Як часто ми стикаємося з проблемами, спокусами і тиском? *Щодня!* Як часто ми потребуємо настанови, керівництва і підтримки? *Щодня!* Щоб зрозуміти це все, потрібно поставити більш серйозне питання: як часто нам потрібно бачити Боже обличчя, чути Його голос, відчувати Його дотик, пізнавати Його силу? Відповідь на всі ці питання однакова: *щодня!* Американський євангеліст Дуайт Л. Муді сказав: «Людина не може запастися благодаттю на майбутнє, так само як не може наїстися на півроку або надихатися повітрям

на тиждень. Ми повинні щодня черпати з бездонного джерела Божої благодаті за нашими потребами».⁴

Ось три найпрактичніші поради для постійного успіху в читанні Біблії. По-перше, знайдіть *час*. Мабуть, одна з головних причин, чому християни ніколи не прочитують всю Біблію, — це боязкість, невпевненість перед нею. Багато людей ніколи раніше не читали книгу на тисячу сторінок, тому, побачивши розмір Біблії, ніяковіють. Чи знаєте ви, що існують фіксації витрати часу на читання Біблії, які довели можливість прочитання всієї Книги за сімдесят одну годину? Це менше часу, ніж пересічний американець проводить щомісяця перед телевізором.⁵ Іншими словами, якби більшість людей замінили час, проведений перед телевізором, на читання Святого Письма, вони прочитали б усю Біблію менш ніж за чотири тижні. Якщо це здається нездійсненним, розгляньте такий варіант: за не більше ніж п'ятнадцять хвилин читання на день ви можете прочитати Біблію швидше, ніж за рік. Навіть якщо витрачати на читання по п'ять хвилин на день, ви прочитаєте Біблію швидше ніж за три роки. І все ж багато християн за все своє життя ні разу не прочитують Боже Слово повністю. Тож повертаємося до думки, що це в першу чергу питання дисципліни та мотивації.

Навчіть себе знаходити *час*. Намагайтеся робити це щодня приблизно о тій самій годині. Якщо можливо, читайте Біблію не тільки перед тим, як лягати спати. Читання Біблії перед сном має свою цінність, але якщо це єдиний у вашому графіку час для читання Слова Божого, то вам слід спробувати знайти іншу можливість протягом дня. Для цього є принаймні дві причини. По-перше, коли будете дуже втомлені і хотітимете спати, ви запам'ятаєте дуже мало з прочитаного. А по-друге, ви, ймовірно, робите мало зла уві сні. Вам потрібно зустріти-

ся з Христом у Писанні вранці, коли це матиме вплив на весь день.

Друга практична порада полягає в тому, щоб знайти *план* читання Біблії. Не дивно, що ті, хто просто щодня відкриває Біблію навмання, незабаром перестають вправлятися в її читанні. В Інтернеті є безліч планів читання Святого Письма. Плани читання є і в навчальних Бібліях. Більшість помісних церков також мають подібні матеріали.

Навіть без конкретного плану, просто читання трьох розділів щодня і п'яти розділів в неділю дозволить вам прочитати Біблію за рік. Якщо щодня читатимете по три розділи Старого Завіту і по три Нового Завіту, то за рік прочитаєте Старий Завіт один раз, а Новий — чотири рази.

Мій улюблений план передбачає щоденне читання з п'яти різних частин Біблії. Я починаю з книги Буття, книги Ісуса Навина, книги Йова, книги Ісаї та Євангелія від Матвія і читаю однакову кількість розділів у кожній частині. Іншим варіантом такого плану є щоденне читання трьох розділів, починаючи відповідно з книг Буття, Йова та Євангелія від Матвія. Ці три частини мають приблизно однакову довжину, тому ви закінчите їх приблизно в один і той же час. Перевага такого плану полягає в його різноманітності. Багато з тих, хто має намір прочитати Біблію від початку до кінця, заплутується в книзі Левіт, зневірюється в книзі Чисел і повністю здається у Второзаконні. Але коли ви читаєте щодня з різних частин, різноманітність допомагає підтримувати темп.

Навіть якщо ви не прочитаєте Біблію за рік, записуйте, які книги ви вже прочитали. Після прочитання поставте галочку біля назви книги або у змісті, де перераховуються назви книг. Таким чином, скільки б вам не знадобилося часу для читання, або в якому порядку ви б не читали їх, ви будете знати, коли прочитаєте всі книги Біблії.

Третя порада — під час читання знайдіть хоча б одне слово, фразу або вірш, над якими можна потім *роздумувати*. Про роздуми над Словом ми поговоримо більш докладно у наступному розділі, але вже зараз ви повинні усвідомити, що без роздумів ви можете не запам'ятати нічого з прочитаного. І якщо так буде щодня, читання Біблії навряд чи змінить вас. Навіть якщо у вас є хороший план, він, замість того щоб бути радісною вправою, може перетворитися на повсякденну рутину. Візьміть хоча б один прочитаний фрагмент і деякий час старанно поміркуйте над ним з різних сторін. Ваше розуміння Писання поглибиться, і ви краще зрозумієте, як це застосувати для вашого життя. А чим більше ви застосовуєте істину Писання, тим більше ви стаєте схожими на Ісуса.

Всі ми повинні мати таку пристрасть до читання Слова Божого, як людина з історії, розказаної євангелістом Робертом Самнером у книзі «Чудеса Слова Божого». Цей чоловік із Канзас-Сіті отримав важкі травми під час вибуху, його обличчя було сильно понівечене, він втратив зір і обидві руки. Незадовго до цієї трагедії він став християнином, тому найбільше він сумував від того, що ніколи вже не зможе сам читати Біблію. Потім він почув про жінку в Англії, яка губами читала тексти, написані шрифтом Брайля. Сподіваючись зробити те саме, він замовив кілька книг Біблії, надруковані таким шрифтом. Але, отримавши їх, чоловік виявив, що нервові закінчення в його губах були занадто пошкоджені, щоб розрізняти символи. Проте, коли він підніс одну зі сторінок до губ, його язик випадково торкнувся кількох рельєфних символів, і він зміг їх відчутти. Чоловік миттєво зрозумів: «Я можу читати Біблію за допомогою язика». Коли Самнер писав свою книгу, цей чоловік уже чотири рази у такий спосіб прочитав всю Біблію.⁶ Якщо він зміг це зробити, то чи можете ви вправляти себе в читанні Слова?

ВИВЧЕННЯ СЛОВА БОЖОГО

Якщо читання Біблії можна порівняти з подорожжю на моторному човні через чисте, іскристе озеро, то вивчення Біблії подібне до того, якщо б ви перепливали через те саме озеро на човні з прозорим дном. Перетин озера на моторному човні дає вам наочне уявлення про озеро і швидкоплинний погляд на його розміри. Однак човен вивчення з прозорим дном веде вас у глибини Писання, до неквапливого, ясного, детального дослідження, яке зазвичай відсутнє у тих, хто просто читає текст. Джеррі Бріджес сказав: «Читання дає нам широту, а вивчення дає глибину».⁷

Давайте подивимося на приклади трьох людей, які любили вивчати Слово Боже. Першим був Єздра зі Старого Завіту: «Єздра прихилив своє серце, щоб досліджувати Закон Господній, і виконувати *його*, і навчати в Ізраїлі Закону та правосуддю» (Єзд. 7:10, переклад В. Громова). У послідовності цього вірша є дуже повчальне значення: (1) Єздра «прихилив своє серце», (2) «досліджувати Закон Господній», (3) «виконувати його», (4) «навчати в Ізраїлі Закону та правосуддю». Перш ніж навчати Слову Божому народ Ізраїлю, він сам виконував те, що вивчив. Знання Єздри походили від вивчення Писання. Однак перед тим, як вивчати, він спочатку «прихилив своє серце» до цього. Іншими словами, Єздра з великим бажанням вправляв себе у вивченні Слова Божого.

Другий приклад взятий з книги Дій апостолів 17:11. Місіонери Павло і Сила ледь врятувалися з Солуня після того, як їхня успішна євангелізаційна праця викликала заздрість місцевих іудеїв. Коли вони повторили те саме у Верії, місцеві євреї відреагували інакше: «Ці були шляхетніші від тих, що в Солуні. Вони прийняли слово з усією ревністю, щодня

досліджуючи Писання, чи так воно є». Згідно з наступним віршом, результатом цього було те, що «багато хто з них увірував» (вірш 12). Готовність досліджувати Святе Письмо тут показана як шляхетна риса характеру.

Мій улюблений приклад серця, яке прагне вивчати Божу істину, записаний у 2 Тим. 4:13. Апостол Павло перебуває у в'язниці і пише останній розділ свого останнього листа в Новому Завіті. Очікуючи на прихід свого молодого друга Тимофія, він пише: «Ідучи, принеси плаща, якого я залишив у Троаді в Карпа, і книги, особливо пергаментні». Свитки і пергаменти, про які просив Павло, майже напевно містили копії Святого Письма. Потерпаючи в ув'язненні від холоду та нужди, побожний апостол просив про дві речі: плащ, щоб зігрівати своє тіло, і Слово Боже, щоб, вивчаючи його, зігрівати свій розум і серце. Павло бачив небо (див. 2 Кор. 12:1-6) і воскреслого Христа (див. Дії 9:5), він на власному досвіді пізнав силу Святого Духа для звершення чудес (див. Дії 14:10) і для написання Святого Письма (див. 2 Пет. 3:16); проте аж до самої смерті він продовжував вивчати Боже Слово. Якщо Павло, маючи багатий досвід всього життя, потребував вивчення Божого Слова, то, безперечно, і ми з вами маємо вивчати його і дисциплінувати себе в цьому.

Тоді чому ми цього не робимо? Чому так багато християн нехтують вивченням Божого Слова? Роберт Спроул дуже влучно сказав: «Ось у чому полягає справжня проблема нашої недбалості. Ми не вивчаємо Боже Слово не стільки через те, що воно важке для розуміння, і не тому, що воно нудне і нецікаве, а тому, що це вимагає зусиль. Наша проблема — не відсутність інтелекту чи нестача пристрасного бажання. Наша проблема в тому, що ми ліниві».⁸

Окрім ліні, для деяких християн проблемою частково може бути невпевненість у тому, як вивчати Біблію або на-

віть з чого почати. Насправді почати не так вже й складно. Основна різниця між читанням Біблії та її вивченням полягає просто в наявності ручки та паперу (або інших засобів для фіксації своїх думок). Під час читання записуйте спостереження щодо тексту та питання, які у вас виникають. Якщо у вашій Біблії є перехресні посилання,⁹ знайдіть ті, що стосуються віршів, які викликали у вас питання, а потім запишіть, що ви виявили в результаті вашого дослідження. Знайдіть ключове слово у прочитаному тексті та скористайтеся симфонією, щоб переглянути інші посилання, де використовується це слово, і знову запишіть свої висновки. Є ще один метод вивчення — це розбити розділ на абзаци і знайти в кожному абзаци основну думку. Закінчивши один розділ, переходьте до наступного, поки не складете план всієї книги. Не пройде багато часу, як ви будете мати набагато краще розуміння Божого Слова, ніж якби ви просто його читали.

У той самий час, як ви будете просуватися у вивченні Слова Божого, ви дізнаєтеся про цінність глибокого дослідження слів, персонажів, тем і книг Біблії. Відповідно до того, як ваше розуміння впливу граматики, історії, культури та географії на тлумачення тексту буде зростати, ви відкриєте для себе нові багатства Святого Письма.

Не дозволяйте почуттю нездатності утримати вас від задоволення самостійного вивчення Біблії. Є багато великих і маленьких книг про те, як вивчати Слово Боже. Вони можуть надати більше рекомендацій щодо методів і засобів, ніж можна охопити в цьому розділі. Не задовольняйтеся лише тією духовною їжею, яка вже була «перетравлена» іншими. Відчуйте радість від відкриття біблійних істин самостійно, через власне вивчення Біблії.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Якби ваш ріст у побожності вимірювався якістю вашого сприйняття Біблії, якими були б результати? Це важливе питання, адже істина полягає в тому, що ваш ріст у побожності значною мірою залежить від якості вашого сприйняття Слова. У Своїй величній первосвященицькій молитві за нас Ісус просив про це Отця: «Освятити їх істиною [Своєю]! Твоє Слово — то істина» (Іван. 17:17). Божий план нашого освячення — зробити нас святими і побожними — здійснюється за допомогою істини, Його Слова. Якщо ми задовольняємося сприйняттям, читанням і вивченням Божого Слова на низькому рівні, то будемо сильно обмежувати потік Божої освячуючої благодаті до нас.

Кажучи це, я усвідомлюю, що було б легко викликати у нас усіх (включаючи мене) почуття провини через недостатнє насичення Словом Божим. Перш за все, пам'ятайте, що двері неба відкриваються для нас не завдяки нашим ділам (навіть таким, як читання Божого Слова), а завдяки Божому ділу через Ісуса Христа. Крім того, давайте застосуємо текст Фил. 3:13 до наших попередніх невдач у сприйнятті Біблії і почнемо, «забуваючи те, що позаду, і прямуючи до того, що попереду», іти до мети у цій сфері.

Це приводить нас до останнього питання щодо застосування.

Що ви можете зробити, щоб покращити своє сприйняття Божого Слова? Як мінімум, ви повинні приєднатися до групи віруючих однодумців, щоб щотижня слухати проповіді Божого Слова. Багато церков, які тримаються Біблії, щотижня надають більше ніж одну можливість почути Слово Боже. Якщо ви хочете розширити своє пізнання Слова, ви можете скористатися аудіозаписами Біблії, а та-

кож біблійними уроками в Інтернеті або по радіо. Поставте собі за мету щодня читати Біблію і регулярно прочитувати її всю. Також існують навчальні посібники на різноманітні біблійні теми. Окрім індивідуального вивчення, приєднайтеся до групи вивчення Біблії у вашій церкві чи громаді, або навіть почніть таку групу.

Який би спосіб ви не обрали, вправляйтеся в побожності через хоча б один з методів поліпшення пізнання святого Божого Слова. Ті, хто рідко користується Біблією, насправді не набагато побожніші за тих, хто взагалі не має Біблії.

Давайте завершимо цей розділ словами підбадьорення. Вони взяті з корисної брошури «Читання Біблії», написаної валлійським пастором Джеффри Томасом. Коли він пише про читання Біблії, ми також повинні застосовувати ці слова до слухання та вивчення Біблії.

Не сподівайтесь опанувати Біблію за один день, місяць чи рік. Очікуйте швидше того, що її зміст часто буде вас бентежити. Не все в ній однаково зрозуміло. Великі Божі люди часто відчувають себе абсолютними новачками, коли читають Слово. Навіть апостол Петро сказав, що в посланнях Павла «є дещо важко зрозуміле» (2 Пет. 3:16). Я радий, що він написав ці слова, бо часто відчуваю те саме. Тож не сподівайтесь, що читання Біблії завжди буде супроводжуватися емоційним піднесенням або відчуттям спокійного миру. Завдяки Божій благодаті це справді часто може бути вашим переживанням, але інколи у вас взагалі не буде жодної емоційної реакції.

Нехай із плином років Слово Боже знову і знову зламає ваше серце і розум, і у ваших поглядах, стосунках і поведінці непомітно відбудуться великі

зміни. Ви, мабуть, будете останнім, хто це помітить. Неодноразово ви будете почуватися дуже маленьким, тому що Бог Біблії дедалі ставатиме для вас усе більш дивовижно великим. Тож продовжуйте читати її, доки не зможете взагалі більше читати, і тоді вам більше не буде потрібна Біблія. Коли смерть закриє ваші очі, ви більше ніколи не прочитаєте Слово Боже в Писанні, бо ви відкриєте їх для втіленого Слова Божого, Того Самого Ісуса з Біблії, Якого ви так довго знали, і Він повстане перед вами, щоб забрати вас назавжди до Свого вічного дому.¹⁰

РОЗДІЛ 3

НАСИЧЕННЯ СЛОВОМ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ (ЧАСТИНА 2)

Духовне зростання християн тісно пов'язане з дисципліною. Від дисципліни залежать швидкість, з якою людина зростає духовно, і ступінь цього зростання.

РІЧАРД ХАЛВЕРСОН

Оскільки ви читаете цю книгу, ймовірно, ви є людиною, яка, принаймні певною мірою, вже займається слуханням, читанням і вивченням Слова Божого, що було описано в попередньому розділі. Незважаючи на це, існує також велика ймовірність, що ви не бачите значного прогресу у своєму житті від цих вправ. Ваш досвід не відповідає вашим очікуванням; тому, можливо, ви робите висновок, що проблема в вас, і що ви є християнином другого сорту.

Реальність така, що, ймовірно, проблема зовсім не в вас. Причина може бути просто у вашому *методі* перебування в Слові. Я знаю, наприклад, багатьох людей, які щодня читають Біблію. Вони можуть навіть щоранку читати кілька розділів Божого Слова. Але щойно вони закривають Біблію, то зазвичай більшість з них не пам'ятає нічого з прочитаного.

«У мене просто погана пам'ять», — з сумом робиться висновок. Або ці віруючі вважають, що не можуть запам'ятати прочитане, бо не мають високого IQ, не отримали хо-

рошої освіти чи просто занадто старі. Проте у мене в семінарії були двадцятидворічні генії, які мали ту саму проблему. Тому я б стверджував, що в більшості випадків причиною нездатності запам'ятати прочитане в Біблії є не вік, розумові здібності чи освіта, а метод.

Більше того, чи хтось буде стверджувати, що люди, які мають інтелект і освіту не вище середнього рівня, не можуть отримувати задоволення від читання Біблії? Звичайно, ні, тим більше, що спостереження підтверджують справедливність сказаного апостолом Павлом про віруючих у Коринті для християн усього світу: «Гляньте, брати, на ваше покликання: небагато мудрих тілом, небагато сильних, небагато шляхетних» (1 Кор. 1:26). Іншими словами, оскільки більшість тих, кого Бог покликав, не є «мудрими за світськими мірками», чи означає це, що більшість християн не можуть отримати великої користі від Писання особисто, на індивідуальній основі? Ні, бо Бог безсумнівно хоче, щоб усі Його діти зростали в благодаті та пізнанні Його через Святе Письмо.

То в чому ж проблема? Чому слова Писання можуть так швидко і просто проникати в наші вуха чи очі, а потім, незважаючи на глибину нашої відданості Біблії, щезати з нашого розуму? Проблема полягає в тому, що слухання і читання Біблії самі по собі зазвичай не достатні для того, щоб запам'ятати отримане. Вони є безцінними і незамінними вправами, але вони мають бути доповнені іншими вправами зі Словом. Хоча слухання і читання сіють насіння Слова в ґрунт наших душ, решта вправ є водою і сонцем, які Бог використовує для нашого зростання і принесення плодів подібності до Христа в житті. Як зазначалося раніше, вивчення Біблії є одним зі способів поливання і зігрівання насіння, посіяного слуханням або читанням. У цьому розділі розглядаються ще три важливі вправи для сприйняття Бо-

жого Слова, які при правильному практикуванні сприяють глибшому пізнанню Бога і більшій подібності до Христа.

ЗАПАМ'ЯТОВУВАННЯ БОЖОГО СЛОВА — КОРИСТЬ ТА МЕТОДИ

Багато християн вважають духовну вправу запам'ятовування Божого Слова чимось на кшталт сучасного мучеництва. Попросіть їх запам'ятати біблійні вірші, і вони відреагують так, ніби ви просите їх добровільно кинутися на поживу левам Нерона. Чому? Можливо, тому що у них це асоціюється зі шкільним досвідом вимоги вчителів вчити напам'ять те, що для учнів було нецікавим або малоцінним. Ми також часто чуємо, як люди, виправдовуючись, посилаються на погану пам'ять. А якби я запропонував вам тисячу доларів за вивчення вірша з Біблії, чи могли б ви запам'ятати його за сім днів? Хіба ваше ставлення і здатність запам'ятовувати Писання не покращились би? Але жодну фінансову винагороду неможливо порівняти з цінністю скарбу Божого Слова, що накопичується у вашому розумі.

Запам'ятовування дає духовну силу

Якщо Писання зберігається у вашому розумі, Святий Дух коли завгодно може нагадати вам текст, який вам більш за все потрібен. Ось чому автор 119-го псалма написав: «Я бережу [або „сховав“] Твоє слово у своєму серці, щоби мені не грішити проти Тебе» (вірш 11). Одна справа, наприклад, дивитися щось або думати про щось, знаючи, що цього не можна робити, але коли на пам'ять приходить конкретний вірш, наприклад: «Про небесне роздумуйте, а не про земне» (Кол. 3:2, переклад В. Громова), у вас з'являється сила подолати цю спокусу.

Коли Святий Дух нагадує вам про подібний вірш, це є ілюстрацією сказаного в Ефес. 6:17 про «меч Духа, який є Слово Боже» (переклад В. Громова). Біблійна істина, яку Святий Дух нагадує вам при відповідній нагоді, може стати зброєю, що змінить хід духовної битви.

Немає кращої ілюстрації цього, ніж протистояння Ісуса сатані у безлюдній пустелі Юдеї (див. Матв. 4:1-11). Кожного разу, коли ворог спокушував Ісуса, Він відбивав спокусу мечем Духа. Саме натхнення Духом нагадування конкретних текстів Писання допомогло Йому здобути перемогу. Один зі способів здобути більше духовних перемог — це робити так, як робив Ісус, — запам'ятовувати Писання, щоб у потрібний час Святий Дух міг нагадати нам про нього.

Запам'ятовування зміцнює віру

Який християнин не хоче, щоб його віра зміцнилася? Однією з дій, що допоможе утвердженню та зростанню віри, є постійне виконання вправ для запам'ятовування Писання. Давайте прочитаємо текст Прит. 22:17-19, де сказано: «Нахили своє вухо і прислухайся до слів мудреців, — прихили своє серце до мого знання, і матимеш задоволення від того, що зберігатимеш їх у собі, — бо вони водночас перебуватимуть на твоїх устах. Я навчаю тебе особисто й сьогодні, аби ти цілковито покладався на Господа». Порада «Нахили своє вухо і прислухайся до слів мудреців, — прихили своє серце до мого знання», звичайно, стосується запам'ятовування Писання. Зверніть увагу на наведену тут причину збереження мудрих слів Писання у серці та на вустах: «аби ти цілковито покладався на Господа». Запам'ятовування Писання зміцнює вашу віру, тому що ви повторно закріплюєте істину у своєму розумі саме тоді, коли вам потрібно почути її знову.

Церква, в якій я був пастором, мала плани побудувати новий дім молитви. Ми вірили, що в нашій ситуації ми найбільше вшануємо Бога, якщо побудуємо будівлю, не поринаючи в борги. Бували моменти, коли моя віра в Боже забезпечення починала слабшати. Найчастіше її відновлювало нагадування про Божу обіцянку: «Тих, котрі шанують мене, вшаную і Я» (1 Сам. 2:30). Запам'ятовування Писання — це як арматура для слабкої віри.

Запам'ятовування готує нас до свідчення та душеопіки

У День П'ятидесятниці (єврейське свято, під час якого Святий Дух з великою силою зійшов на послідовників Ісуса) апостол Петро був натхнений Богом встати і проповідувати народу про Ісуса. Більша частина його промови складалася з цитат із Старого Завіту (див. Дії 2:14-40). Хоча між унікальною натхненою проповіддю Петра і нашими розмовами на духовні теми є якісна різниця, його досвід ілюструє, як запам'ятовування Писання може підготувати нас до несподіваних можливостей свідчення або душеопіки, які трапляються на нашому шляху.

Нещодавно, коли я розповідав одному чоловіку про Ісуса, він сказав щось, що нагадало мені раніше вивчений мною напам'ять вірш. Я процитував даний вірш, і це стало поворотним моментом у розмові, в результаті якої він повірив у Христа. Я часто зіштовхуюсь з подібними ситуаціями під час душеопіки. Але доки вірші не закарбуються в серці, їх не буде у вас на вустах.

Запам'ятовування є засобом Божого керівництва

Псаломспівець писав: «Адже Твої свідчення приносять мені задоволення, вони — мої радники» (Пс. 119:24). Як Святий Дух дістає духовні істини з наших комор пам'яті, щоб ми ви-

користували їх при душеопіці інших, так само Він нагадує їх нам, забезпечуючи нас керівництвом у потрібний час.

Часто, коли я намагався вирішити, чи висловлювати свої думки в тій чи іншій ситуації, Господь нагадував мені вірш: «Жодне погане слово хай не виходить з ваших уст, а тільки добре для зміцнення [віри], щоб воно принесло благодать тим, хто слухає» (Ефес. 4:29). Я впевнений, що іноді я не розумію керівництво Святого Духа, але тоді, коли Він нагадує мені такий вірш, Його настанови не можуть бути більш чіткими! Коли таке трапляється, це є плодом дисципліновано-го запам'ятовування Писання.

Запам'ятовування стимулює роздумування

Однією з найбільш недооцінених переваг запам'ятовування Святого Письма є те, що воно дає поживу для роздумів над Словом. Запам'ятавши вірш із Писання, ви можете міркувати над ним будь-де і будь-коли протягом дня і ночі. Якщо ви любите Боже Слово настільки, що запам'ятовуєте його, ви можете вигукнути разом з псалмоспівцем: «Як люблю я Твій закон! Щодня роздумую над ним» (Пс. 119:97). Стоїте ви в черзі чи гуляєте, їдете за кермом автомобіля або в потязі, чи очікуєте свій рейс в аеропорту, прибираєте в будинку чи косите газон, колишете дитину чи їсте, ви завжди можете отримати користь від духовної вправи роздумів, якщо зберегли Слово в пам'яті.

Слово Боже є «меч Духа», але якщо у вас немає в руках Біблії, то зброя Слова повинна бути в арсеналі вашого розуму, щоб Дух міг нею користуватися. Уявіть, що ви потребуєте поради, щоб прийняти якесь рішення, або боретесь проти серйозної спокуси і домагаєтесь перемоги. Святий Дух звертається до вашого розумового арсеналу і шукає доступну зброю, але все, що Він там знаходить, це — тексти Іван.

3:16, Бут. 1:1 і Велике доручення. Це чудові вірші, але вони не допомагають перемогти у кожній битві. Як же нам наповнити наш духовний арсенал запасом мечів, якими може користуватися Святий Дух?

Здатність запам'ятовувати Писання

Більшість людей вважають, що мають погану пам'ять, але це неправда. Як ми вже виявили, в основному проблема із запам'ятовуванням полягає у бажанні. Якщо ви пам'ятаєте дату свого народження, номер телефону та адресу, а також імена своїх друзів і родичів, то ви можете запам'ятати і вірші з Біблії. Питання полягає в тому, чи готові ви для цього старанно себе дисциплінувати.

Коли Доусон Тротман, засновник християнської організації «Навігатори», в 1926 році прийшов до Христа, він почав заучувати щодня по одному віршу з Біблії. У той час він працював водієм вантажівки на лісопильні в Лос-Анджелесі. Під час поїздок містом Доусон вивчав вірш, який запланував на день. Протягом перших трьох років свого християнського життя він запам'ятав першу тисячу віршів. Якщо він міг запам'ятати понад триста віршів на рік, керуючи вантажівкою, то ми, безсумнівно, можемо запам'ятати хоча б декілька.

Наявність плану

Зараз є багато добре продуманих планів для запам'ятовування Святого Письма, доступних у друкованому та цифровому форматах. Але ви можете віддати перевагу самостійному вибору віршів на певну тему, згідно того, як Господь працює у вашому житті саме зараз. Якщо ваша віра слабка, запам'ятовуйте вірші про віру. Якщо боретеся з якоюсь поганою звичкою, знайдіть вірші, які допоможуть вам перемогти її. Один чоловік сказав Тротману, що боїться наслідувати його

приклад запам'ятовування Писання, щоб не стати гордим. Тротман відповів: «Тоді твої перші десять віршів нехай будуть про смиренність!» Ви також можете запам'ятовувати не окремі вірші, а цілий розділ Писання, наприклад, псалом.

Коли для допомоги в запам'ятовуванні Святого Письма ви використовуєте цифровий ресурс, він, ймовірно, надає багато порад щодо користування ним. Але якщо ні, або щоб доповнити використання цього цифрового посібника, будуть корисними наступні поради.

Нотування віршів

Складіть список віршів у файлі або на аркуші паперу, залишаючи між ними 2-3 см пробілу, або запишіть кожен вірш на окремій картці.

Нагадування у вигляді малюнків

Тут не потрібно нічого складного, достатньо кількох ліній або схематичних фігурок поруч з кожним віршем, або якогось малюнка чи кліп-арту, якщо ви робите це на екрані. Це робить вірш «візуальним» і дозволяє скористатися принципом «краще один раз побачити, ніж сто раз почути». Одне просте зображення може нагадати про кілька десятків слів. Це особливо актуально, якщо малюнок ілюструє якусь дію, описану у вірші. Наприклад, для Пс. 119:11 ви можете намалювати просте зображення серця з Біблією всередині, щоб нагадати собі про збереження Божого Слова в серці. Для Ефес. 6:17 очевидним нагадуванням буде ескіз меча. Цей метод буде особливо корисним, коли ви будете запам'ятовувати кілька віршів поспіль. Можливо, ви не кращий художник, ніж я, але показувати комусь ці картинки не обов'язково. Проте вони, безсумнівно, полегшать вам запам'ятовування Писання.

Дослівне запам'ятовування віршів

Існує велика спокуса понизити цей стандарт, особливо коли ви тільки починаєте вчити вірш. Не задовольняйтесь тим, що ви запам'ятали вірш приблизно або зрозуміли його «головну думку». Запам'ятовуйте його слово в слово. Вивчіть також посилання. Без об'єктивного стандарту оцінки мета залишається нечіткою, і ви будете продовжувати знижувати стандарт, аж поки не кинете це заняття взагалі. Більше того, не запам'ятавши вірш точно, ви втратите впевненість у його використанні в розмові чи свідченні. Тож, хоча запам'ятовування «кожної літери і коми» спочатку є складнішим приблизного запам'ятовування, у довгостроковій перспективі це дозволяє простіше й продуктивніше використовувати вірш. До речі, вірші, завчені дослівно, легше повторювати, ніж ті, які ви знаєте не так точно.

Використання підзвітності

Через нашу схильність до лінощів, більшості з нас потрібно більше підзвітності у запам'ятовуванні Писання, ніж в інших вправах. І чим більше ми зайняті, тим більше схильні виправдовувати себе, звільняючи від цього зобов'язання. Деякі, як Доусон Тротман, створюють власні способи підзвітності в цій вправі, які допомагають їм. Однак зазвичай християни більш послідовні у вивченні Писання напам'ять, коли регулярно зустрічаються або розмовляють про завчені вірші з кимось іншим, — причому як з віруючими, так і з невіруючими.

Щоденне повторювання і роздумування

Жоден принцип запам'ятовування Писання не є важливішим за принцип повторювання. Без належного повторювання ви зрештою забудете більшу частину того, що вивчили.

Але коли ви дійсно вивчили вірш, то зможете повторювати його у своєму розумі щоразу, коли вам доведеться говорити про нього. Знаючи вірш дуже добре, його можна повторювати і згадувати раз на тиждень, раз на місяць або навіть раз на півроку, щоб зберегти його в пам'яті. Однак не є чимось незвичайним, коли ви досягаєте точки, в якій 80 відсотків часу, присвяченого запам'ятовуванню Писання, витрачаєте на повторення. Не шкодуйте стільки часу на відточування своїх мечів. Натомість радійте, що їх у вас так багато!

Додаючи повторення уривків з Писання в одну або кілька своїх життєвих рутин, ви використовуєте свої регулярні звички для зміцнення розуміння Слова. Таким чином, ви можете включити кілька хвилин повторення у свій щоденний час молитви. Або можете повторювати вірші, коли чистите зуби, тренуєтеся чи їдете на роботу. Чудовий час для повторення більш відомих віршів — час перед сном. Оскільки вам не потрібно відкривати для цього Біблію, ви можете повторювати їх і роздумувати над ними, засинаючи або коли у вас безсоння. А якщо ви не можете не заснути, це не страшно, адже всі повинні спати. Але якщо вам не спиться, ви можете займатися дуже корисною та приємною справою, поновлюючи в пам'яті всю збережену інформацію.

Завершуючи цей розділ про вправи в запам'ятовуванні Писання, нагадаю, що ці вправи не є самоціллю. Мета не в тому, щоб побачити, скільки віршів ми можемо запам'ятати; метою є побожність. Мета в тому, щоб зафіксоване в пам'яті Слово Боже могло преображати наш розум і життя. Джеррі Бріджес сказав з цього приводу:

Я прекрасно усвідомлюю, що в нашу епоху... заучування біблійних віршів витіснене на узбіччя життя. Але дозвольте мені з усією смиренністю і — при цьо-

му — твердістю заявити: ми не можемо ефективно прагнути до святості без Слова Божого, збереженого в нашому розумі, де воно може бути використане Святим Духом для нашого преображення... Я знаю, що це вимагає старанності, а іноді приносить розчарування, коли тобі, незважаючи на всі зусилля, не вдається точно запам'ятати якийсь вірш. Втім, істина полягає в тому, що всі види вправ вимагають зусиль і часто приносять розчарування. Проте той, хто виявляє наполегливість у будь-якій вправі, незважаючи на всі труднощі і моменти розчарувань, отримує нагороду, до якої ця вправа покликана привести.¹

РОЗДУМУВАННЯ НАД СЛОВОМ БОЖИМ — МЕТОДИ ТА КОРИСТЬ

Однією з сумних особливостей сучасної культури є те, що роздумування пов'язується більше з нехристиянськими системами мислення, ніж з біблійним християнством. Навіть серед віруючих таке поняття, як медитація або роздумування, частіше асоціюється з йогою, трансцендентальною медитацією, релаксаційною терапією або деякими практиками Нью-Ейдж, ніж з християнською духовністю. Оскільки медитація досить поширена в багатьох духовно хибних релігійних групах і рухах, деякі християни побоюються цього і з підозрою дивляться навіть на саме слово (яке означає «роздумування») і на людей, які цим займаються. Але ми повинні пам'ятати, що роздумувати чи медитувати (у християнському значенні цього слова) нам заповідано Самим Богом, і це робили побожні герої Біблії. Те, що якась секта використовує хрест як символ, не означає, що церква повинна припинити його використовувати. Так само ми не

повинні боятися духовних роздумувань тільки тому, що світ займається чимось, що він називає медитацією.

Різновид роздумувань, про який йдеться в Біблії, дуже відрізняється від інших видів медитації. Дехто пропагує медитацію, під час якої потрібно намагатися повністю очистити розум, однак при християнських роздумуваннях розум наповнюється Богом та істиною. Для декого медитація є спробою досягти повної розумової пасивності, але біблійні роздуми вимагають конструктивної розумової діяльності. Світська медитація використовує прийоми візуалізації, спрямовані на «створення власної реальності». І хоча в християнстві завжди було місце для освяченого використання даної нам Богом уяви в роздумуваннях, уява при цьому слугує нам, допомагаючи роздумувати над тим, що істинне (див. Фил. 4:8). Тому ми пов'язуємо медитацію з молитвою до Бога та відповідальними, наповненими Духом діями, щоб досягти змін, а не створюємо за допомогою візуалізації «власну реальність».

На додаток до цих відмінностей давайте визначимо медитацію як глибоке роздумування над істинами та духовними реаліями, відкритими у Святому Письмі, або роздуми над життям з біблійної точки зору для розуміння, застосування відкритих істин та молитви. Медитація виходить за межі слухання, читання, вивчення і навіть запам'ятовування, які використовуються для заглиблення в Боже Слово. Просту аналогію можна провести з чашкою чаю. У цій аналогії ваш розум є чашкою гарячої води, а вивчення Писання представлене пакетиком чаю. Слухання Божого Слова подібне до одного, короткочасного занурення пакетика в чашку. Частина аромату чаю вбирається водою, але не так сильно, як це відбувалося б при більш тривалому зануренні пакетика. Читання, вивчення та запам'ятовування Божого Слова подібні до

додаткових занурень пакетика чаю в чашку. Чим частіше пакетик потрапляє у воду, тим сильнішим є його вплив. Медитація, однак, схожа на повне занурення пакетика і витримку його в воді доти, доки з нього не витягнеться весь насичений смак чаю і гаряча вода не набуде червонувато-коричневого кольору. Роздумування над Писанням — це настоювання Біблії в мозку. Таким чином, можна сказати: як чай забарвлює воду, так роздумування «забарвлює» наше мислення. Коли ми роздумуємо над Писанням, це забарвлює наше сприйняття Бога, Божих шляхів і Його світу, а також нас самих. Подібно до того, як чайний пакетик ароматизує воду, так і через роздумування ми «смакуємо» або переживаємо реальність, про яку вчить текст. Інформація на сторінці стає досвідом у наших серцях, розумі та житті. Читання Біблії, наприклад, допомагає віруючому зрозуміти Божу любов. Роздумування, швидше за все, переконає кожного в цьому особисто і у відповідний біблійний спосіб допоможе відчувати, що Бог його любить.

Ісуса Навина 1:8 і обіцянка успіху

В книзі Ісуса Навина ми знаходимо конкретний духовний зв'язок між успіхом і роздумуванням над Словом Божим. Коли Господь доручав Ісусу Навину стати наступником Мойсея, як лідера Божого народу, Він сказав йому: «Нехай книга цього Закону не відходить від твоїх уст; роздумуй над ним удень і вночі, щоб *докладно* дотримуватись усього, що написано в ньому. Лише тоді ти матимеш успіх у всіх твоїх справах і діятимеш розважливо» (І.Нав. 1:8).

Ми повинні пам'ятати, що процвітання і успіх, про які говорить Господь, — це процвітання і успіх в Його очах, а не обов'язково в очах світу. З точки зору Нового Завіту ми знаємо, що головним застосуванням цієї обіцянки буде вічне

багатство і успіх, зосереджений на Христі, — процвітання душі і духовний успіх (хоча цей успіх буде, природно, приходити певною мірою і в наші справи, якщо ми живемо згідно з Божою мудрістю). Проте не будемо втрачати з поля зору зв'язок між роздумуванням над Божим Словом і справжнім успіхом.

Справжній успіх обіцяний тим, хто зосереджується на Слові Божому, хто глибоко розмірковує над Писанням не просто раз на день, а в різні моменти протягом дня і ночі. Такі християни роздумують настільки багато, що Писання пронизує їхню мову. Плід їхніх роздумів — це дія, правильно зроблений вибір. Вони роблять те, що написано в Божому Слові, і тому Бог благословляє їхній шлях і дарує їм успіх. Чому? Тому що прагнення «дотримуватись усього, що написано» в Божому Слові, є лише одним з біблійних способів описати те, що в Новому Завіті характеризується як прагнення до подоби Христа, а Бог любить благословляти тих, хто намагається бути схожим на Його Сина. З вічності Бог визначив, що всі, хто у Христі, стануть подібними до Христа (див. Рим. 8:29). У вічності всі, хто у Христі, будуть прославлені (див. Рим. 8:30), тобто «ми будемо подібні до Нього» (1 Іван. 3:2) — безгрішні, досконалі люди, які вічно відображатимуть Божу славу. Отже, під час нашої земної мандрівки чим більше ми слухаємося Божого Слова — тим більше стаємо подібними до Ісуса і тим більше виконуємо Божий вічний план зробити нас подібними до Його Сина. Ось чому Бог любить благословляти послух. І так, як роздуми ведуть до послуху, послух приносить Боже благословення. Ми не знаємо, яка частина цього благословення є матеріальною або духовною, чи скільки з цього благословення є на землі, а скільки — в вічності, але ми знаємо, що Бог благословляє послух Його Слову.

Як вправи в роздумах змінюють нас і виводять нас на шлях Божого благословення? Давид пише: «Запалало в мені моє серце, і від моїх роздумів вогонь посилився» (Пс. 39:4). Роздуми Давида розпалили вогонь його гніву. Єврейське слово, перекладене тут як «роздуми», близьке за значенням до слова, перекладеного в І.Нав. 1:8 як «роздумуй». Коли ми чуємо, читаємо, вивчаємо або запам'ятовуємо слова Писання як вогонь Божого Слова (див. Єр. 23:29), роздуми при цьому стають чимось на кшталт міха, що роздмухує вогонь, змушуючи його горіти інтенсивніше. І як вогонь, коли горить сильніше, випромінює більше світла і дає більше тепла, так і ми, коли застосовуємо міхи роздумів до вогню Божого Слова, бачимо більше світла (в нас збільшуються проникливість і розуміння) і відчуваємо більше тепла (з'являється пристрасне бажання до слухняності в діях). І Господь каже, що *тоді*, в результаті цього зростання в Хриstopодібній покірності, «ти матимеш успіх у всіх твоїх справах і діятимеш розважливо».

Роздуми, що подібні струменю повітря з міхів на вогонь, також можна порівняти із сидінням біля вогню. Уявіть, що ви побули деякий час на вулиці в морозний день, а потім зайшли до приміщення, де в каміні палає гарячий, приємно потріскуючи, вогонь. Ви підходите до нього, бо дуже замерзли. Ви простягаєте руки до вогню і третє їх одна об одну протягом пари секунд, а потім ідете далі. Однак, дійшовши до іншого кінця кімнати, ви розумієте, що вам все ще холодно. З вами щось не так? Може, ви просто не здатні зігрітися? Ні, проблема не в вас, а в вашому методі. Ви не залишилися біля вогню. Якщо ви хочете зігрітися, вам потрібно затриматися біля вогню, поки тепло не прогріє вашу шкіру, потім досягне м'язів, пізніше кісток, аж поки повністю зігріється все тіло.

Нездатність затриматися на довший час є причиною того, що багато хто не може відчути, запам'ятати або зберегти тепло Божого Слова у своєму серці. Їхні очі пробігають вогонь першого вірша в розділі, який вони читають, приблизно за дві секунди. Потім витрачають ще дві секунди, щоб прочитати другий вірш. І ще дві, щоб прочитати третій, і так далі, поки не закінчать читати. Не має значення, скільки таких двосекундних епізодів промайнуло у вас при читанні; ви навряд чи запам'ятаєте або будете зворушені тим, на що дивилися дві секунди. Отже, проблема, ймовірно, не у вашій пам'яті або холодності вашого серця, а у вашому методі. То чому ж ви не пам'ятаєте те, що читали в Біблії? Можливо, ви просто не даєте своєму розуму часу затриматися на тому, що прочитали? І чому сприйняття Божого Слова часто залишає нас такими байдужими і приносить так мало успіху в нашому духовному житті? Пуританський пастор Томас Уотсон має відповідь: «Причина, чому ми залишаємося такими байдужими після читання Слова, полягає в тому, що ми не зігріваємося вогнем роздумів».²

Псалом 1:1-3 — обіцянки

Божі обітниці у Пс. 1:1-3 щодо роздумів є такими ж щедрими, як і обітниці в І.Нав. 1:8:

Блаженний чоловік,
 який не бере участі у раді нечестивих,
 не стає на дорогу грішників,
 і не сидить у зборищі кепкунів,
 але він насолоджується Господнім Законом,
 і над Його Законом він роздумує вдень і вночі.

Він буде, як дерево,
 посаджене біля потоків вод,

яке приносить свій плід у належну пору
і листя якого не в'яне.

В усьому, що тільки він робить, матиме успіх.

Ми думаємо про те, що приносить нам насолоду. Чоловік і жінка, які задоволені взаємними романтичними почуттями, думають одне про одного цілодобово. Коли ми радіємо Божому Слову (бо воно є одкровенням Бога), ми думаємо про нього, тобто роздумуємо над ним, іноді цілодобово. Згідно з 1-м псалмом, результатом таких роздумів є стабільність, плідність, наполегливість і процвітання. Один автор чітко висловив це так: «Зазвичай найкраще процвітають ті, хто найбільше роздумує».³

Дерево вашого духовного життя найкраще росте завдяки роздумуванням, оскільки вони допомагають йому вбирати воду Божого Слова (див. Ефес. 5:26). Просте слухання або читання Біблії подібне до короткочасного дощу на пересохлу землю. Незалежно від кількості або інтенсивності опадів, більша частина води стікає по поверхні, і лише невелика її частина поглинається землею. Роздуми розпушують ґрунт нашої душі і дозволяють воді Божого Слова просочитися глибоко всередину. Результатом стає надзвичайна плідність і духовне процвітання.

Подумайте про це ще раз. Немало з тих, хто читає цю книгу, є людьми, які багато чують про Біблію в церкві і, можливо, на домашніх групах серед тижня. Ви, мабуть, часто слухаєте записані біблійні лекції та християнську музику. Напевно, майже щодня читаєте Святе Письмо і християнські книги, подібні до цієї. В результаті ви щотижня стикаєтеся з величезною кількістю Божої істини (не кажучи вже про потоки іншої інформації, яка пролітає перед вашими очима та через ваш розум). Але якщо ви не всмоктуєте в себе

частину води Божого Слова, з яким стикаєтесь, то ви отримуєте мало користі від цього контакту. Слухання і читання Біблії — це знайомство зі Святим Письмом, і це необхідно, але це лише початок. Після знайомства зі Словом нам потрібно поглинати його. Роздуми — це глибоке засвоєння Святого Письма. І саме вбирання Слова в середину нашого ества, насичення ним веде до спілкування з Богом і преображення життя, якого ми бажаємо, коли звертаємося до Біблії. Так, ми хочемо слухати і читати Біблію — часто і багато; проте без додавання роздумів «просто читання Слова Божого», як застерігав великий чоловік молитви і віри Джордж Мюллер, може стати інформацією, яка «лише проходить через наш розум, як вода протікає через трубу».⁴

Автор 119-го псалма був упевнений, що він мудріший за всіх своїх ворогів (див. вірш 98). Більше того, він сказав: «Я стаю мудрішим за всіх моїх учителів» (вірш 99). Чому так сталося? Тому що він чув, вивчав, читав чи запам'ятовував Боже Слово більше, ніж усі його вороги та вчителі? Напевно, ні. Псалмоспівець був мудрішим не тому, що мав більше знань, а тому, що мав більше глибокого розуміння. Але як він набув більше мудрості та проникливості, ніж будь-хто інший? Ось його пояснення, висловлене в молитві:

Твої Заповіді роблять мене мудрішим за моїх ворогів;
вони — моє надбання!

Я стаю мудрішим за всіх моїх учителів,
коли роздумую над Твоїми свідченнями (вірші 98-99).

Я вважаю, що роздуми або міркування про Писання є більш важливими для духовної плідності та процвітання в наші дні, ніж колись у стародавньому Ізраїлі. Навіть якщо загальний обсяг Божого Слова для нас був би таким самим, як для людей за часів псалмоспівця, зараз на нас звалюєть-

ся стільки загальної інформації, уявити яку автор 119-го псалму ніяк не міг. Додайте до цього деякі додаткові сучасні обов'язки та обставини, і результатом буде постійне відволікання уваги та розосередження, яке перевантажує наш розум і зменшує нашу здатність засвоювати Писання. Завдяки розвитку технологій, сьогодні кожні кілька хвилин ми отримуємо більше нової інформації, ніж Джонатан Едвардс міг отримати у XVIII столітті за все життя. Звичайно, у нього багато часу забирали численні обов'язки (наприклад, догляд за конем), про які ми сьогодні не турбуємося. З іншого боку, йому жодного разу в житті не довелося відповісти на телефонний дзвінок! Незважаючи на всі турботи, його розум, як і розум псалмоспівця, не відволікали швидкоплинні миттєві новини, телебачення, інтернет, мобільні телефони, розваги, постійне пересування, реклама тощо, як це буває у нас. Через це сьогодні важче, ніж будь-коли, зібратися з думками, особливо зосередити їх на Бозі та Його Слові.

То що ж нам робити? Ми не можемо повернутися до часів Едвардса, хіба що переїдемо в джунглі Папуа-Нової Гвінеї. Та й тоді нам не уникнути інформаційного впливу, бо ми вже занадто довго жили в цифрову епоху. Однак ми можемо відновити порядок у своєму мисленні та частково повернути собі здатність концентруватися — особливо на духовній істині — за допомогою біблійних роздумів. Але для цього потрібна дисципліна.

Насправді, саме так дисциплінували себе такі люди, як Едвардс. У чудовій біографії дружини Едвардса, Сари, про рішучість Джонатана щодо роздумів згадується так:

У молодості Едвардс розмірковував над тим, як з користю провести час, витрачений ним на подорожі. Після переїзду до Нортгемптона він розробив

план: прикріплювати невеликий папірець до певного місця на своєму пальто, присвоювати папірцю номер і змушувати свій розум асоціювати певну тему з цим папірцем. Після триденної поїздки з Бостона і назад він був усяяний папірцями. Повернувшись до свого кабінету, він знімав папірці і записував хід думок, які кожен з них йому нагадував.⁵

Нам не потрібно ходити, наїжачившись прикріпленими папірцями, як паперовий дикобраз, але ми можемо преобразитися завдяки оновленню нашого розуму (див. Рим. 12:2) через дисципліноване роздумування над Писанням. Можливо, ми не будемо такими плідними чи духовно успішними, як Джонатан Едвардс, але, якщо ми роздумуємо згідно Біблії, то можемо бути мудрішими за наших ворогів, мати більше проникливості, ніж наші вчителі, набути всі обіцянки з І.Нав. 1:8 та Пс. 1 і стати більш побожними.

Якова 1:25 — новозавітні обіцянки

Величні обіцянки даються Богом тим, хто роздумує над всім Його Словом, як над Старим, так і над Новим Завітом. Наприклад, є таке запевнення: «Хто вникає в закон досконалий, закон свободи, і перебуває в ньому, той, будучи не слухачем забудькуватим, а виконавцем діла, буде блаженний у своїй діяльності» (Як. 1:25, переклад В. Громова). Спочатку зауважте, що обітниця стосується не просто тих, хто як випадковий читач дивиться на Божий «закон досконалий», а тих, хто «вникає» в нього. Це і є роздуми.

Зверніть також увагу, що протилежністю людині роздумуючій є «слухач забудькуватий». Немає великої різниці між тим, щоб *стати* забудькуватим слухачем Божого Слова, і тим, щоб *бути* забудькуватим читачем. Багато читачів

Біблії мусять визнати, що стали забудькуватими слухачами. Згідно з процитованим віршем, чому ми забуваємо те, про що читаємо в Біблії? Хіба це просто із-за поганої пам'яті? Ні, причиною є невміння роздумувати.

Крім того, в Як. 1:25 говориться, що читання Святого Письма з подальшим роздумуванням перетворює вас на його «виконавця». А це і є наша мета. Кінцевою метою є послух Богу, тобто уподібнення до Христа; роздуми є лише одним із засобів. Іншими словами, нашою основною метою не є більша вправність чи дисциплінованість в медитації, нашою метою є побожність.

А потім той, хто є «виконавцем діла», хто стає все більше схожим на Ісуса, Який був досконало слухняним «досконалому закону» Божому, «буде блаженний у своїй діяльності». Звучить знайомо? Це дуже схоже на обіцянку в Пс. 1:3 тим, хто роздумує над Словом Божим: «В усьому, що тільки він робить, матиме успіх». Ми побачили, що роздуми ведуть до послуху, а послух приносить Боже благословення. Хочете Божих благословень у своєму житті? Звичайно, хочете. Згідно з текстами, які ми розглянули, Божі благословення пов'язані з нашим послухом Йому. Зазначимо, що Божі благословення не заслуговуються нашим послухом, бо Його благословення завжди даються по благодаті. Насправді, іноді Бог благословляє нас навіть попри наш непослух. Але ми знаємо, що без послуху ми не *можемо* очікувати Божих благословень. Тож питання полягає в тому, що робить нас більш слухняними завтра, ніж сьогодні? Просте читання Біблії? Як ми вже бачили, люди можуть читати Біблію щодня і практично не змінюватися під її впливом. Зазвичай не саме читання Біблії робить нас «виконавцями» її вчення, а роздуми над прочитаним.

Як же тоді потрібно роздумувати по-християнськи?

Виберіть відповідний уривок з Писання

Вирішуючи, над чим роздумувати, найпростіше обрати вірш, фразу чи слово, яке найбільше вразило вас у прочитаному уривку. Отже, після читання поверніться до того, що привернуло вашу увагу, і роздумуйте над цим. Очевидно, що це особистий підхід до вибору, але будь-який метод у чомусь суб'єктивний. Крім того, роздуми є по суті суб'єктивною діяльністю, що підкреслює важливість їх застосування згідно з Писанням, яке є абсолютно об'єктивним джерелом.⁶

Очевидним предметом для роздумів є вірші, які явно стосуються ваших турбот і особистих потреб. Хоча ми не повинні підходити до Біблії просто як до збірки мудрих порад, обіцянок або «книги відповідей», Бог бажає, щоб ми приділяли увагу тим речам, написаним у Його Книзі, які мають пряме відношення до наших обставин. Якщо ви боретеся зі своїми думками і читаете Послання до Филип'ян, то вам, ймовірно, потрібно пороздумувати над словами: «Наостанку, брати: те, що істинне, що чесне, що справедливе, що чисте, що любе, що гідне хвали, — коли яка чеснота або коли яка похвала, — про це роздумуйте» (4:8). Якщо ви постійно думаєте про спасіння друга або члена сім'ї, вам потрібно прочитати 4-й розділ Євангелія від Івана і поміркувати над тим, як говорив істину Ісус, а потім провести паралелі з вашою ситуацією. Якщо відчуваєте віддаленість від Бога або духовну порожнечу, правильним вибором буде знайти опис Божого характеру та зосередитись на роздумах про нього.

Один із найбільш надійних способів вибрати уривок для роздумів — це розпізнати головний текст з розділу Святого Письма, який читаете, і поміркувати над його значенням та застосуванням. Наприклад, нещодавно я читав 11-й розділ Євангелія від Луки. У тому перекладі Біблії, який я вико-

ристовував, цей розділ складається з десяти абзаців. Я вибрав один з них, з 5-го по 13-й вірші. Головною темою цього абзацу є наполегливість у молитві. Я розмірковував над цією ідеєю, особливо над тим, як вона викладена у віршах 9-10, які вчать просити, шукати і стукати.⁷

Або можете зосередитися на ключовому вірші чи віршах з прочитаного уривка. Вибравши один із них як тему для роздумів, ви зможете висвітлити основні теми — головні ідеї — Святого Письма. Адже незалежно від того, наскільки добре ми знаємо ключовий вірш, ми ніколи не зможемо повністю осягнути глибину великих істин Біблії. Наприклад, ми ніколи не зможемо занадто багато розмірковувати над такими темами, як Особа і жертва Ісуса, будь-який аспект Євангелія або Божі атрибути.

Отже, загальне правило щодо особистого щоденного перебування у Святому Письмі полягає в тому, щоб і читати, і роздумувати. Читайте багато — наприклад, розділ або більше — а потім поверніться до прочитаного і виберіть щось конкретне з цього як предмет для роздумів. Читайте загалом, роздумуйте в подробицях.

Виберіть метод роздумувань

Роздумування — це не складання рук, відкидання на спинку стільця та споглядання у стелю, що можна назвати швидше мріянням, а не роздумуванням. Не завжди мрії є марною тратою часу; вони можуть бути дуже потрібним і заслуженим відпочинком для розуму, так само важливим, як розслаблення для тіла. Наш милостивий Отець не завжди спонукає нас до «продуктивності», і, як я вже писав в іншій книзі, можна мріяти, «нічого не робити — і робити це на славу Божу».⁸

На відміну від мрій, в яких ви дозволяєте своїм думкам блукати, під час роздумів ви зосереджуєте свої думки, свою увагу на вибраному вами вірші, фразі, слові або вченні Святого Письма. Замість безцільного блукання думок, під час роздумів ваш розум рухається певним шляхом — він кудись прямує, тобто має напрямок. Напрямок, в якому рухається ваш розум, визначається методом роздумів, який ви обираєте.

Ось сімнадцять методів роздумів над Писанням. Я використовую їх усі час від часу, але жоден з них — постійно. Чому я наводжу так багато?⁹ Тому що вам, ймовірно, деякі з цих методів сподобаються більше за інші, тоді як уподобання когось іншого можуть бути прямо протилежними вашим. І ще, як і я, ви, мабуть, захочете трохи різноманітності.

Метод роздумування №1: виділяйте різні слова в тексті

Цей метод бере вірш або фразу з Писання і обертає їх, як діамант, щоб роздивитися й вивчити кожну грань.

Роздуми над словами Ісуса на початку вірша Іван. 11:25 виглядатимуть так:

Я є воскресіння і життя.

Я є воскресіння і життя.

Я є *воскресіння* і життя.

Я є воскресіння *і* життя.

Я є воскресіння і *життя*.

Звичайно, суть не в тому, щоб просто повторювати кожне слово вірша, ставлячи на ньому наголос. Ціль у тому, щоб глибоко замислитися над світлом (істиною), яке спалахує у вашому розумі щоразу, коли ви, перегортаючи сторінку Святого Письма, вдивляєтесь у кожне слово. Це просто, але

ефективно. Я виявив, що це особливо допомагає, коли мені важко зосередитися на якомусь уривку.

Метод роздумування №2: перепишіть текст своїми словами

З ранніх років батько Джонатана Едвардса привчив хлопчину мислити з ручкою в руці, і ця звичка залишилася з юнаком на все життя. Роздумування з ручкою в руці або з пальцями на клавіатурі допоможе вам зосередити увагу на певних думках, одночасно стимулюючи їх потік. За допомогою цього методу уявіть, що ви надсилаєте вибраний вірш комусь у повідомленні. Як би ви передали зміст вірша, не цитуючи його дослівно?

Перефразування віршів, над якими ви роздумуєте, — також хороший спосіб переконатися, що ви розумієте їх значення. Процес пошуку синонімів та інших способів перефразування значення текстів Божого Слова для поглиблення розуміння їх значення сам по собі є способом роздумування.

Метод роздумування №3: сформулюйте принцип на основі тексту — чого він вчить?

Хоча цей метод може бути ефективним в роздумах над уривком, що складається з одного вірша або цілого розділу, він особливо добре працює, коли ви зосереджуєтеся не лише на одному-двох реченнях. Подумайте про це як про своєрідний підсумок головного послання уривка. Цей метод можна порівняти з розробкою тези для прочитаного уривка Святого Письма. Таким чином, принцип, виведений з Матв. 6:9-13, може бути сформульований так: «Ісус вчить Своїх послідовників, як молитися», а принцип, сформульований з довгого

уривка, такого як Лук. 8:19-56, може бути таким: «Ісус має владу над творінням, над демонами, над хворобами і над смертю».

Найкраще, щоб цей принцип був сформульований коротко і легко запам'ятовувався. Саме так вчинив д-р Р. Г. Лі в одній з найвідоміших американських проповідей XX століття. Він узагальнив історію Старого Завіту про Навота, Ахава та Єзавель у незабутній фразі: «День розплати неминучий!» Після того, як ви сформулювали принцип, зробіть другий крок і придумайте спосіб переформулювати його у фразу або рядок, який буде легко згадати пізніше, коли запитаєте себе: «А про який же вірш я роздумував сьогодні вранці?»

Метод роздумування №4: Подумайте про ілюстрацію до тексту, яка його пояснює

Ілюстрація — це намальована словами картинка, яка пояснює, уточнює або підтверджує предмет ваших роздумів. Це може бути випадок з вашого життя, подія з новин або історії, цитата, аналогія, пісня — будь-що, порівняння з чим проливає світло на текст. Ілюстрація — це завершення речення, що починається словами «Це як...».

Наш Господь часто використовував ілюстрації у Своїх настановах.

А Він промовив: «До кого подібне Боже Царство, і до чого його прирівняю? Подібне воно до зерна гірчиці, яке людина взяла і кинула у свій город. І воно виросло і стало [великим] деревом, і птахи небесні оселилися в його гілках». І знову сказав: «До чого прирівняю Боже Царство? Подібне воно до закваски, яку бере жінка, кладе в три мірки борошна, доки не вкисне все!» (Лук. 13:18-21).

Очевидно, що деякий час до цього епізоду Ісус у Своїй людській природі роздумував над природою Божого Царства і дійшов до цих двох аналогій, або ж навпаки, спостерігаючи за деревом з гніздами або бачачи, як додають у борошно дріжджі, Він запитав Себе, яку біблійну істину кожна з них може ілюструвати. Апостол Павло використовував ілюстрації в 1 Сол. 5:2-3, а Яків — у Як. 1:6.

Перше, що потрібно зробити, коли ви хочете додати уявний приклад до тексту, — це подумати, чи є в Біблії історія, що ілюструє суть вірша, над яким ви розмірковуєте, або, якщо розмірковуєте над історією, то чи є десь у Писанні один вірш, який окреслює зміст, сенс цієї історії. Якщо вірш, над яким ви розмірковуєте, записаний не в Євангеліях, подумайте, чи ілюструє він щось, що сказав або зробив Ісус.

Інший спосіб використання цього методу полягає в тому, щоб, навпаки, запитати, що може ілюструвати конкретний текст. Чи є він, наприклад, ілюстрацією іншого уривка з Писання або чогось із слів чи вчинків Ісуса?

Метод роздумування №5: Шукайте застосування тексту

Результатом роздумування має бути застосування. Як жування без ковтання, так і роздумування без застосування є неповним. Це настільки важливо, що вся наступна частина цього розділу присвячена застосуванню Божого Слова. Запитайте себе: «Як я маю реагувати на цей вірш? Що Бог хоче, щоб я зробив після того, як я ознайомився з цим уривком Його Слова?» Біблія закликає нас: «Будьте виконавцями Слова» (Як. 1:22). Отже, як мені виконати це? Чи є щось, що я повинен почати, припинити, визнати, про що молитися, у що вірити, що сказати комусь?

Якщо ви скажете собі: «Я не закрию Біблію, поки не дізнаюся хоча б одну річ, яку Господь хоче, щоб я зробив із цим віршем», — то ви будете роздумувати.

Метод роздумування №6: Запитайте, як текст вказує на Закон або Євангеліє

Один із способів розуміння Біблії полягає в тому, що вона представляє нам Божий Закон і Боже Євангеліє. Закон (в основному Старий Завіт) складається з того, чого наш святий і справедливий Бог вимагає від людей в питанні праведності, необхідної для життя з Ним на небі. Євангеліє (в основному Новий Завіт) — це добра новина про те, як наш люблячий і милосердний Бог через Ісуса забезпечив праведність, якої Він вимагає у Своєму Законі. За допомогою цього методу роздумування ви дізнаєтесь, як досліджуваний вами текст вказує на якийсь аспект Закону, Євангелія або обох.

Наприклад, про такий вірш, як «Господь — мій Пастир» (Пс. 23:1), можна сказати, що він вказує на Євангеліє, оскільки Ісус сказав про Себе: «Я — Пастир добрий! Пастир добрий кладе Свою душу за овець» (Іван. 10:11). Але чому нам потрібен пастир, і чому Добрий Пастир мав покласти Своє життя за овець? Тому що — і тут Пс. 23:1 може побічно вказувати також на Закон — ми всі подібні до овець, які відвернулися від Божого Закону: «Всі ми заблукали й розбрелися, як вівці, — кожний з нас пішов власною дорогою, та Господь поклав на Нього гріхи всіх нас» (Іс. 53:6).

Можливо, не завжди так легко знайти зв'язки з іншими текстами або встановити зв'язок як із Законом, так і з Євангелієм, за зразком 23-го псалму. Але дещо попрактикувавшись, ви помітите, що стаєє набагато сприйнятливішими до цих основних тем Святого Письма, навіть розглядаючи лише невелику його частину.

Метод роздумування №7: Запитайте, як текст вказує на щось про Ісуса

Це схоже на попередній метод, але даний метод повністю зосереджений на Особі та жертві Ісуса Христа. Після Свого воскресіння, коли наш Господь ішов з двома учнями дорогою до Емаусу, Він, «почавши від Мойсея та від усіх пророків, ... пояснив їм з усього Писання те, що *стосувалося Його*» (Лук. 24:27). По суті, цей підхід до роздумування намагається зробити те саме: він досліджує текст, щоб побачити, як цей текст може вказувати на щось про те, Ким є Ісус або що Він зробив.

Тож ви можете шукати, як Ісус виконав або уособив досліджуваний вами текст (як ми бачили в Пс. 23:1), або, навпаки, як Він є його повною протилежністю (якщо текст говорить про гріх). Подивіться, чи текст, який ви розглядаєте, нагадує про якийсь аспект того, що Ісус здійснив Своїм життям або смертю, чи колись зробить після Свого повернення. Давайте навчимося думати про кожний текст, який перед нами, христоцентрично.

Метод роздумування №8: Запитайте, на яке питання відповідає текст або яку проблему він вирішує

У цьому підході текст розглядається як відповідь на питання або вирішення проблеми. Виходячи з цього припущення, ви запитуйте: «У чому полягає питання або проблема?» Якщо ви розмірковуєте над словами «Ісус заплакав» (Іван. 11:35), на яке питання вони відповідають? Як щодо: «Чи був Ісус повністю людиною?» Так, тому що «Ісус заплакав». Це не дає розгорнутої відповіді на все, що стосується цього питання, але говорить вам щось важливе про Його людську природу. Якщо ви розмірковуєте над текстом Іван. 3:16 і вважаєте цей вірш вирішенням проблеми, то в чому полягає

ця проблема? Одним із способів сформулювати проблему може бути: «Який Божий план щодо надання віруючим людям вічного життя?»

Метод роздумування №9: Моліться, коли читаєте біблійний текст

Цей метод особливо може допомогти вам виразити стан псалмоспівця в Пс. 119:18: «Відкрий мої очі, щоб я міг побачити дивовижні властивості Твого Закону». Святий Дух є Великим Провідником до Божої істини (див. Іван. 14:26). Більше того, християнське роздумування — це не просто прикута до тексту Божого Слова людська зосередженість чи творча розумова енергія. Молитва при читанні вірша з Писання підкоряє розум Святому Духу, Який просвітлює вам зміст вірша і посилює ваше духовне сприйняття. Біблія була написана під натхненням Святого Духа; моліться про Його просвітлення у ваших роздумах.

Нещодавно я роздумував над словами: «Твоє слово мене оживляє і потішає в моїй недолі» (Пс. 119:50). Читаючи ці рядки, я молився:

Господи, Ти знаєш страждання, через які я зараз проходжу. Твоє Слово обіцяє втішити мене в моїй біді.
Твоє Слово може оживити мене в моїх скорботах.
Я щиро вірю, що це правда. Твоє Слово оживляло мене в моїх нещастях у минулому, і я вірю, що воно оживить мене і зараз. Я молюся, щоб Ти оживив мене зараз через вітиху Твоїм Словом.

Коли я молився, читаючи цей текст, Святий Дух почав нагадувати мені істини з Писання про верховенство Бога над Його Церквою, Його провидіння над обставинами мого життя, Його силу, Його постійну присутність і любов

тощо. Під час цих тривалих роздумів та молитви моя душа підбадьорила, і я отримав підтримку від Утішителя.

Біблійне роздумування повинно включати дві сторони: християнина і Святого Духа. Молитва над текстом¹⁰ є проханням до Святого Духа осяяти слова Писання Своїм божественним світлом і показати те, чого ви не можете побачити без Нього.

Метод роздумування №10: Вивчіть текст напам'ять

Як уже згадувалося раніше в цьому розділі, «запам'ятовування стимулює роздумування». Простіше кажучи, коли ви запам'ятовуєте вірш, ви думаєте про нього. Повторне промовляння тексту, необхідне для запам'ятовування, одночасно сприяє його осмисленню. А після того, як ви вивчили вірш із Писання напам'ять, ви можете роздумувати над ним в дорозі на роботу, на прогулянці, готуючи їжу, засинаючи або в будь-який інший час.

З усіх людей, кого я знаю особисто, найбільш послідовним і старанним у запам'ятовуванні текстів Писання є доктор Ендрю Девіс, який написав: «Немає більш корисної вправи для цього ретельного процесу роздумування над кожним віршем, ніж запам'ятовування. Запам'ятовування не є тим самим, що роздумування, але майже неможливо запам'ятати уривок з Писання, не поглибивши свого розуміння цього тексту. Крім того, текст, закарбований в пам'ять, стає доступним для роздумів на все життя».¹¹

Метод роздумування №11: Створіть художнє вираження тексту

Цей підхід до тексту полягає в тому, щоб надати вашим роздумам відчутнє вираження за допомогою замальовки або іншого матеріального втілення думок. Ви можете скласти піс-

ню або вірш на основі тексту. Псалмоспівець закликає нас: «Заспівайте Господеві нову пісню» (Пс. 96:1). Це не має бути трудомістким або тривалим створенням, більше ніж пара нот, просто схожих на спів. Найчастіше це може бути цілком спонтанним. Джонатан Едвардс писав, що часто так було у нього: «Ходити наодинці в лісі та відлюдних місцях для роздумувань, молитви та розмови з Богом; ... у такі моменти я завжди наспівував свої роздуми».¹² Ви можете робити так само. Під впливом моменту імпровізуйте мелодію і співайте текст і (або) свої думки про нього як «пісню нову» Господу, розмірковуючи над Його Словом.

Метод роздумування №12: Задайте питання до тексту згідно з віршем Филип'ян 4:8

Нещодавно я розмірковував над текстом: «Наостанку, брати: те, що істинне, що чесне, що справедливе, що чисте, що любе, що гідне хвали, — коли яка чеснота або коли яка похвала, — про це роздумуйте» (Фил. 4:8). Мені спало на думку, що настанови, дані тут щодо роздумів над цими речами, можуть слугувати орієнтиром для роздумів над будь-яким віршем Святого Письма, а також для роздумів над життям. В результаті (і після ознайомлення з кількома перекладами тексту Фил. 4:8) я розробив серію питань, заснованих на перерахованому.

- Що в цьому *істинного*, або яку істину це ілюструє?
- Що в цьому *чесного*?
- Що в цьому *справедливого* або *правильного*?
- Що в цьому *чистого*, або як це ілюструє чистоту?
- Що в цьому *любого* (тобто привітного, тактовного, уважного до інших)?
- Що в цьому *гідного хвали*?

- Що в цьому *чесного* (тобто того, що перевершує інші подібні речі)?
- Що в цьому *похвального*?

Метод роздумування №13: Задайте питання до тексту згідно з опитувальником Джозефа Холла

Джозеф Холл (1574–1656) був посвяченим англіканським єпископом у Норвічі, Англія. Його книга «Мистецтво духовних роздумів» (1606) була однією з найбільш продаваних і впливових книг того часу. У цій класичній пуританській книзі про духовність автор обговорює та ілюструє використання десяти питань, корисних для роздумів над Писанням. Я вважаю питання Холла надзвичайно стимулюючими до роздумів, коли готуюся до проповіді, пишу або роблю якусь презентацію, але особливо під час богословських роздумів над Писанням. Я дещо змінив і розширив їх, щоб зробити їх більш зрозумілими для сучасних читачів.

1. Над чим саме (*визначте та [або] опишіть*, що це таке) ви роздумуєте?
2. Які його *частини або складові*?
3. Що є його *причиною*?
4. Що воно *спричиняє*, тобто які його *плоди та наслідки*?
5. Яке його *місце, положення або призначення*?
6. Які його *якості та властивості*?
7. Що є його *протилежністю, суперечить* йому або *відрізняється* від нього?
8. Що можна *порівняти* з цим?
9. Які його *назви або імена*?
10. Які є *свідчення або приклади з Писання* про це?

Перше питання є найскладнішим, але й найважливішим, адже відповідь на нього стає «тим», про що йдеться в наступ-

них питаннях. Отже, якщо ви розмірковували над віршем, скажімо, Рим. 8:28, ваша відповідь на перше питання могла б бути такою: «Божий контроль над усім для добра Його народу». Тоді «його частини або складові» (з другого питання) включатимуть «Божий контроль», «все», «благо» і «Його народ», оскільки це «частини або складові» того, над чим ви роздумуєте, як визначено у відповіді на перше питання.

Можливо, буде корисно зберегти копію цих питань у своїй Біблії та в електронному вигляді в місцях, де вони завжди будуть доступні для вас.

Може, десять питань забагато для одного роздумування? Тоді візьміть, наприклад, одне або два питання на день, використовуючи цей метод для роздумів над одним віршем протягом цілого тижня. Незалежно від того, багато їх чи мало, під час роздумувань набагато легше відповідати на конкретні питання про текст, ніж думати про нього без будь-яких правил. З цієї причини ви можете скласти інші списки питань, крім наведених вище, для використання в роздумах. Коли ви сонні, втомлені або розсіяні, пошук відповідей на конкретні питання допоможе вам мінімізувати блукання думок, яке стається при відсутності конкретного методу зосередження на тексті.

Метод роздумування №14: Визначте та знайдіть мінімальну кількість ідей з тексту

За допомогою цього методу ви з самого початку визначаєте, що не припините роздумувати над текстом, поки не відкриєте в ньому якусь певну кількість ідей. Вперше я зробив це, роздумуючи над словами: «Адже наш Бог — це нищівний вогонь» (Євр. 12:29). Я вирішив продовжувати вивчати цей вірш, поки не знайду принаймні десять ідей. У цьому випадку я розсудив придумати десять порівнянь між Богом і вог-

нем. Перші були досить простими: «Бог є світло», — каже Біблія (1 Іван. 1:5), а вогонь випромінює світло. Далі, Бог є найвищим Суддею, і в Біблії вогонь іноді є засобом Божого суду. Але після чотирьох швидких порівнянь між Богом і вогнем стало складніше. Однак саме тоді я почав виходити за межі того, що було досить простим або очевидним, до того, що вимагало більше роздумів. Тільки тоді я відчув, що виходжу за межі вже раніше знайомого мені. Якби я не поставив собі за мету десять порівнянь, то зупинився б приблизно на чотирьох, бо саме після них виникла складність пошуку. Але мені часто потрібні такі розумові виклики, щоб глибше зануритися в Слово Боже.

Принаймні четверо моїх друзів підтвердили легендарне завдання, отримане кожним з них на лекціях з методів вивчення Біблії, які проводив професор Ховард Хендрікс у Даллаській богословській семінарії. Він просив студентів прийти на наступне заняття з як мінімум двадцятьма п'ятьма спостереженнями щодо тексту Дій 1:8. Зробивши це, на наступному занятті вони мали повернутися з ще двадцятьма п'ятьма спостереженнями щодо цього вірша. Нарешті, їм було дано завдання зробити якомога більше спостережень, крім перших п'ятдесяти. Більшість думала, що на той момент вони майже вичерпали ідеї щодо тексту Дій 1:8, поки доктор Хендрікс не сказав перед класом: «До речі, рекорд за всі часи становить понад шістсот».

Не кожен вірш у Біблії є таким насиченим, як Дії 1:8. Проте цей метод ґрунтується на переконанні, що кожен текст у Святому Письмі натхненний нескінченним розумом, і тому в ньому завжди можна побачити більше, ніж ви бачили досі, незалежно від того, наскільки добре, на ваш погляд, ви знаєте той чи інший вірш. Це може бути як спостереження, так і розуміння або застосування — але майже

напевно в тому тексті є щось, чого ви раніше не помічали або не висловлювали.

Метод роздумування №15: Знайдіть зв'язок або спільну нитку між усіма прочитаними абзацами або розділами

Якщо ви прочитали один розділ, який, скажімо, складається з трьох абзаців, то знайдіть зв'язок між усіма трьома. Наприклад, у 15-му розділі Євангелія від Луки йдеться про загублену вівцю, загублену монету та загубленого сина. Всіх їх знайдено, і наслідком цього стає радість. У 5-му розділі Євангелія від Марка читаємо про те, як Ісус демонструє Свою божественність, проявляючи владу над духовним світом, хворобами та смертю.

Якщо ви читаєте більше ніж одну книгу Біблії, шукайте спільну нитку в усьому, що читаєте. Чи можете ви, наприклад, побачити Ісуса в різних розділах вашого читання? Або як кожен з них пов'язаний з Євангелієм? Або як кожен з них стосується «поточної кризи» у вашому житті? Зрештою, ви можете дійти висновку з одного або кількох прочитаних розділів, що не бачите жодного застосування до вашої поточної кризи. Але навіть якщо це так, є користь у тому, щоб, роздумуючи, досліджувати Писання, вивчати його і розмірковувати над ним набагато глибше, ніж просто читаючи.

Метод роздумування №16: Запитайте, що текст говорить про вашу поточну проблему або питання

Припустимо, що поточна проблема у вашому житті стосується фінансів. Після того, як ви закінчили читати Біблію, перегляньте прочитане і знайдіть тексти, які стосуються фінансів або можуть бути застосовані до них. Потім обміркуйте, що говорить текст; можливо, помоліться над текстом або використайте один із попередніх методів для подальших

роздумів. Якщо найбільша проблема у вашому житті пов'язана з сім'єю, знайдіть ті вірші, які кажуть щось про стосунки. Якщо боретесь з нерозв'язним питанням, поверніться до того, що прочитали за останні кілька хвилин, і перегляньте, щоб знайти щось, що Святий Дух може відкрити у відповідь. Коли просите Автора Святого Письма: «Відкрий мої очі, щоб я міг побачити дивовижні властивості Твого Закону» (Пс. 119:18), — ви можете бути здивовані текстами, які Він використовує, щоб дати вам прозріння, розуміння або застосування щодо вашої проблеми чи питання.

Метод роздумування №17: Використовуйте картування роздумів

Складання карт роздумів застосовує принципи візуалізації процесів мислення для запису власних роздумів над текстом Святого Письма. Якщо ви не знайомі з використанням візуальних інструментів для структурування думок та ідей або з іншими подібними методами, ви можете коротко ознайомитися з цією темою в Інтернеті. Це не займе багато часу, особливо якщо ви знайдете приклади основних карт роздумів.¹³ По суті, карта роздумів — це діаграма, яка викладає інформацію у більш візуально привабливій та легшій для запам'ятовування формі, ніж слова на сторінках. Ідея, яку ви хочете дослідити, розміщується в центрі сторінки. Потім, коли з'являються інші ідеї, вони з'єднуються лініями з центральним зображенням, розходячись від нього. Підкатегорії з'єднуються тоншими гілками з основними ідеями і так далі. При складанні карт роздумів рекомендується використовувати прості зображення, символи та кольори.

Припустимо, ви вирішили використовувати цей метод для роздумувань над текстом Рим. 8:28. Ви почнете з того, що напишете слова цього вірша посередині сторінки, мож-

ливо, обвівши їх колом, квадратом або «хмаркою». Перша головна гілка, яка буде відходити від нього, може стосуватися слова «знаємо». І, розмірковуючи над тим, як, наскільки і звідки ми знаємо, а також над зв'язком цього вірша з безпосереднім контекстом, ви пов'яжете свої думки лініями або тоншими гілками з цією першою гілкою. Наступна велика гілка може стосуватися слів «тим, які люблять Бога». Від цієї гілки першого рівня будуть відходити менші гілки з питанням «хто вони?» і фразою «люблять Бога». Далі ви можете мати велику гілку до слова «усе», іншу до слова «сприяє» і так далі. Кожна велика гілка принесе стільки плодів, скільки дадуть ваші роздуми.

Особисто для мене це один з улюблених методів. Це не інший спосіб мислення, а просто інакший спосіб записувати свої думки. Але оскільки свіжі підходи часто призводять до свіжих ідей, я виявив, що цей метод роздумувань над Словом Божим допомагає мені зосередитися на біблійному тексті, одночасно стимулюючи мої розумові процеси щодо того, що я бачу.

Не поспішайте, рухайтесь вперед поступово!

Що користі в тому, що ви прочитали один, три або більше розділів зі Святого Письма, а потім, закінчивши, не можете переказати прочитане? Краще прочитати кілька віршів і подумати над ними, ніж прочитати довгий розділ, не обмірковуючи його.

Шотландець Моріс Робертс пише:

В наш час, на жаль, спостерігається велика нестача того, що можна назвати духовною величчю. Причиною цього є сучасна хвороба поверховості. У нас дуже мало терпіння до роздумів над тією вірою, яку спо-

відуємо... Сильна християнська віра не формується завдяки поспішному перегляданню релігійних книг або недбалому виконанню релігійних обов'язків.

Вона будується на неквапливому роздумі над істинами Євангелія, які, діючи у розумі, приносять плід у вигляді освяченого характеру.¹⁴

Читайте менше (якщо це необхідно), щоб більше роздумувати. Звичайно багатьом християнам потрібно знаходити час, щоб більше читати Біблію, однак, є й такі, хто присвячує цьому весь свій вільний час. Якщо ви не можете виділити більше часу у своєму розкладі для роздумувань над прочитаним у Святому Письмі, читайте менше, щоб мати час для неквапливих роздумів. Незважаючи на те, що протягом дня ви можете знайти можливості для роздумування над Словом Божим (див. Пс. 119:97), найефективнішими роздуми зазвичай бувають тоді, коли вони є частиною вашого щоденного спілкування з Біблією.

Нехай наші духовні роздуми будуть такими ж радісними і плідними, як у Джонатана Едвардса, який через деякий час після свого навернення написав у щоденнику: «Мені не раз здавалося, що кожне речення випромінює стільки світла й освіжаючої духовної їжі, що я не встигав обмірковувати його; і тому я часто довго загострював свою увагу на одному реченні, щоб побачити чудеса, які воно містило, і здавалося, що майже кожне речення було сповнене чудес».¹⁵

ЗАСТОСУВАННЯ БОЖОГО СЛОВА — МЕТОДИ І КОРИСТЬ

Бог зробив усі основні істини Біблії, необхідні для пізнання Його, надзвичайно зрозумілими. Проте деякі речі в Біблії важко зрозуміти. Навіть апостол Петро сказав про листи

Павла: «В них є дещо важко зрозуміле» (2 Пет. 3:16). Незважаючи на періодичні труднощі з розумінням деяких частин Писання, нашою головною проблемою є не важкість розуміння Біблії. Набагато частіше складність полягає в тому, щоб знати, як застосовувати чітко зрозумілі частини Божого Слова в повсякденному житті. Що там сказано про виховання дітей? Як Святе Письмо повинно впливати на мої рішення та стосунки на роботі? Яка біблійна точка зору на мій майбутній вибір? Як я можу краще пізнати Бога? Такі питання часто задають читачі Біблії, тим самим підтверджуючи необхідність вивчення вправ застосування Божого Слова.

Цінність застосування Божого Слова

Тим, хто застосовує Боже Слово у житті, Біблія обіцяє благословення. Класичне новозавітне твердження про цінність поєднання духовного з практичним пропонує Яків:

Будьте виконавцями Слова, а не лише слухачами, які обманюють самих себе. Бо коли хто є слухачем Слова, а не виконавцем, той подібний до людини, яка розглядає природні риси свого обличчя в дзеркалі: тож побачив себе, відійшов і тут же забув, який він. А хто дивиться на досконалий закон свободи і перебуває в ньому, той не слухач-забудько, а виконавець діла; він буде блаженний у своїх діях (Як. 1:22-25).

Лаконічним і потужним є подібне висловлювання Ісуса: «Якщо це знаєте, то ви блаженні, коли це виконуєте» (Іван. 13:17).

Ці вірші говорять нам, що слухання Божого Слова може бути небезпечною оманю. Я ні в якому разі не применшую достатність Писання або силу Святого Духа, яка може дія-

ти навіть при поверховому контакті з Біблією, але часто ми можемо помилятися щодо впливу Святого Письма на наше життя. Згідно з текстом Як. 1:22-25, ми можемо так сильно відчувати Божу істину, що Божі вимоги до нас стають такими ж видимими, як наше обличчя вранці у дзеркалі. Але якщо ми, пізнаючи істину, не застосовуємо її, то, незалежно від того, наскільки чудовим було її відкриття, ми обманюємо себе, думаючи, що будемо благословенні за те, що просто приділяємо увагу Біблії. «Блаженний у своїх діях» буде той, хто робить те, чому вчить Писання.

Комусь фраза «буде блаженний у своїх діях» говорить про обіцянки благословення, успіху та процвітання тим, хто роздумує над Божим Словом, як сказано в І.Нав. 1:8 та Пс. 1:1-3. Це тому, що роздуми в підсумку повинні привести до застосування, до покори, подібної до Христової. Коли Бог наказав Ісусу Навину роздумувати над Його Словом удень і вночі, Він сказав, що метою повинно бути «*докладно* дотримуватись усього, що написано в ньому». І тоді виповниться обітниця «ти матимеш успіх у всіх твоїх справах і діятимеш розважливо», причому не тільки як результат роздумів, а й як результат Божого благословення на застосування Його Слова, засноване на роздумах.

Очікуйте виявити застосування

Оскільки Бог бажає, щоб ви були виконавцями Його Слова, то можете бути впевнені, що Він хоче, щоб ви знаходили застосування всьому, що пізнаєте з Писання. З тієї ж причини ви можете вірити, що Святий Дух готовий допомогти вам розпізнати, як втілити ваші уявлення. Тому відкривайте Божу книгу з надією. Очікуйте знайти практичну відповідь на Божу істину. Є велика різниця між читанням Біблії з вірою в те, що ви знайдете їй застосування, та читанням без віри в це.

Пуританський служитель і автор Томас Уотсон, вплив якого був настільки великим, що Сперджен назвав його «годувальницею євангельських богословів»,¹⁶ так заохочував мати очікування щодо застосування:

Приймайте кожне слово як звернене особисто до вас. Коли слово грізно звучить проти гріха, думайте так: «Бог тут говорить про мої гріхи»; коли наголос ставиться на якомусь обов'язку — «Бог має на увазі мене». Багато хто відкидає сказане в Писанні, ніби це стосується тільки тих, хто жив у час написання Біблії. Але якщо хочете отримати користь від Слова, застосуйте його до себе: ліки не принесуть користі, якщо їх не приймати.¹⁷

Оскільки Сам Бог надихнув написання Святого Письма, вірте, що те, що ви читаете, призначалося і для вас — принаймні в певному сенсі, пов'язаному з Христом — так само, як і для перших адресатів цього послання. Без такого ставлення ви мало коли зможете побачити застосування уривка Святого Письма до вашої особистої ситуації.

Розуміння тексту

Неправильне розуміння значення тексту призводить до його неправильного застосування. Наприклад, деякі віруючі застосовують повеління з Кол. 2:21 — «не бери», «не їж», «не доторкайся» — щоб заборонити практично все, що тільки можна уявити. І хоча можуть бути вагомі причини утримуватися від деяких речей, проти яких цей вірш і цитується, текст застосовується неправильно, якщо використовується таким чином, оскільки його значення розуміється неправильно. Якщо розглядати цей вірш у контексті, стає зрозуміло, що ці слова були гаслами аскетичної групи, яку

апостол Павло викривав і вважав за ворога Євангелія. Тож якщо ви, читаючи цей вірш, думали, що він може стосуватися вашої потреби скинути зайву вагу, то вам буде приємно дізнатися, що це неправильне застосування, яке випливає з неправильного тлумачення тексту. (Однак цілком можливо, що Дух Святий веде вас до особистої дієти на основі тексту 1 Кор. 9:27).

Уотсон мав рацію, коли сказав: «Приймайте кожне слово як звернене особисто до вас». Але ми не можемо цього зробити, поки не зрозуміємо, що саме це слово мало означати для перших слухачів. Якщо ви приймете кожне слово Божого заклику до Аврама в Бут. 12:1-7 як звернене до вас, то незабаром просто переїдете до Ізраїлю. Але якщо ви розумієте, що цей заклик був адресований виключно Авраму, то ви все одно зможете відкрити для себе вічні істини, що містяться в ньому, і застосувати кожне слово до себе. Чи відгукнулись ви на Божий заклик прийти до Христа? Чи готові ви підкоритися волі Господа, куди б Він вас не покликав: на нову роботу, на нове місце проживання, на місіонерське поле тощо?

Перш ніж зрозуміти, як цей уривок можна застосувати сьогодні, ми повинні зрозуміти, як він застосовувався, коли був вперше виголошений. Коли Ісус сказав: «Сьогодні ти будеш зі Мною в раю!» (Лук. 23:43), — це стосувалося безпосередньо злодія, розп'ятого поруч із Ним. Однак, оскільки ці слова є частиною Святого Письма, і оскільки «усе Писання богонатхненне й корисне» (2 Тим. 3:16), Господь хоче, щоб усі віруючі застосовували його до себе. Очевидно, що сучасне застосування не полягає в тому, що кожен християнин помре сьогодні і буде з Ісусом у раю. Але один із способів, як ми можемо застосувати цей текст, полягає в підготовці до смерті. Ми усвідомлюємо, що смерть може настати сьогодні.

ні, і тому перевіряємо себе на готовність до неї. Ми також можемо застосувати цей текст щодо присутності Христа. Як християни, ми завжди маємо Христа в собі, тому Він є з нами сьогодні, навіть якщо ми ще не в раю. Як усвідомлення присутності Христа впливає на ваші молитви чи дії протягом дня?

Обіцянка Ісуса злодію є прикладом того, що не всі обітниці повинні застосовуватися сьогодні в тій же формі, в якій вони були спочатку дані. Однак багато інших обітниць мають універсальний, вічний характер. Одним з очевидних прикладів є вірш Іван. 3:16, а також Рим. 10:9. Як же нам знати, які уривки слід застосовувати дещо інакше, ніж тоді, коли вони були дані вперше? Ось тут і приносить плоди зростаюче знання Писання через слухання, читання і, особливо, вивчення Біблії. Чим краще ми розуміємо Біблію, тим краще ми її застосовуватимемо.

Сказавши все це, я все ж стверджую, що більша частина Святого Письма є зрозумілою і конкретною у своєму основному значенні. Наша проблема полягає скоріше у відсутності дій, ніж у розумінні. Слова Писання повинні бути зрозумілі, щоб їх можна було застосовувати, але доки ми їх не застосуємо, ми їх насправді не розуміємо.

Роздумуйте, щоб знайти застосування

Раніше вже зазначалося, що роздумування не є самоціллю. Проте глибоке осмислення істин та духовних реалій Писання є часто недооціненим ключем до їхнього практичного застосування. Саме завдяки роздумам біблійна інформація веде до практичного застосування.

Якщо ми читаємо, слухаємо або вивчаємо Слово Боже, не розмірковуючи над ним, не слід дивуватися, що нам так важко застосовувати його до конкретних ситуацій. Мож-

ливо, ми навіть могли б навчити папугу цитувати кожен вірш Святого Письма, який самі запам'ятали, але якщо ми не застосовуємо ці вірші в житті, вони матимуть для нас не більше цінності, ніж для папуги. Як зафіксоване в пам'яті Слово стає застосованим Словом? Це відбувається через роздуми.

Більшість інформації, навіть біблійної, проходить через наш розум, як вода через сито. Ми щодня отримуємо так багато інформації, що мало що запам'ятовуємо. Але коли ми роздумуємо, істина проникає всередину і залишається в нас. Тоді ми можемо повніше відчуті її смак і аромат. Коли вона закипає в нашому мозку, то приходить розуміння, наше серце зігрівається роздумами, і холодна істина перетворюється на пристрасну дію.

В Пс. 119:15 про це говориться так: «Я роздумую про Твої заповіді й досліджую Твої шляхи». Саме завдяки міркуванню над Божим Словом псалмоспівець зрозумів, як ставитися до Божих вказівок щодо життя, тобто як бути їх виконавцем. Те ж саме стосується і нас. Через роздуми над Писанням ми можемо визначити, як те чи інше місце Святого Письма може застосовуватися до конкретних життєвих ситуацій.

Питання до тексту, орієнтовані на його застосування

Як уже зазначалося раніше, одним із найкращих способів роздумування над Словом є такий підхід, при якому до тексту ставляться питання. Чим більше питань щодо вірша зі Святого Письма ви задаєте і відповідаєте на них, тим краще ви його зрозумієте і тим чіткіше побачите, як його застосувати.

Ось декілька питань, орієнтованих на застосування, які допоможуть вам стати виконавцем Божого Слова:

- Чи розкриває цей текст щось про Бога, у що я повинен вірити?
- Чи розкриває цей текст щось, за що я повинен славити Бога, дякувати або довіряти Йому?
- Чи розкриває цей текст щось, про що я повинен молитися за себе або за інших?
- Чи розкриває цей текст щось, до чого я повинен змінити своє ставлення?
- Чи розкриває цей текст щось, щодо чого я повинен прийняти рішення?
- Чи розкриває цей текст щось, що я повинен зробити заради Христа, інших або себе?

Інколи вірш зі Святого Письма має настільки очевидне застосування у житті, що буквально вистрибує зі сторінки і благає вас робити те, що в ньому сказано. Однак частіше за все вам доведеться «опитувати» цей вірш, терпляче задаючи йому питання, поки практичне застосування не стане для вас зрозумілим.

Реагуйте конкретно

Зустріч з Богом через Його Слово повинна привести до хоча б однієї конкретної реакції. Іншими словами, після того, як ви завершили час вивчення Біблії, ви повинні бути в змозі назвати щонайменше одну конкретну реакцію, яка виникла у вас після прочитаного. Ця реакція може бути явним актом віри, поклоніння, хвали, подяки або молитви. Вона може мати форму прохання про прощення або слова підбадьорення. Відповідь може полягати у відмові від гріха або у прояві любові. Незалежно від характеру відповіді, свідомо візьміть зобов'язання зробити принаймні одну дію після сприйняття Божого Слова.

Наскільки це важливо? Як часто ви закривали Біблію і раптом усвідомлювали, що не пам'ятаєте нічого з прочитаного? У скількох біблійних заняттях ви брали участь і скільки проповідей ви чули, після яких у вашому житті не залишилося жодного сліду від Писання? Я знав людей, які відвідували аж шість біблійних занять на тиждень, але зростали лише в знаннях, а не в уподібненні Христу, тому що не застосовували те, що пізнавали. Незважаючи на все, що вони прочитали у Святому Письмі, їхнє молитовне життя не було сильним, вони не впливали на невіруючих Євангелієм, а їхні сімейні стосунки були напруженими. Якщо ми почнемо дисциплінувати себе, щоб налаштуватися конкретно реагувати на Писання, ми набагато швидше зростатимемо в благодаті. Без такого застосування ми не є виконавцями Божого Слова.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Чи почнете ви запам'ятовувати Боже Слово? Якщо ви вже давно є християнином, то, ймовірно, ви вже запам'ятали набагато більше текстів Писання, ніж усвідомлюєте. Можливо, ви добре знаєте вірш «Усе можу в Тому, Хто мене зміцнює» (Фил. 4:13). Чи вірите ви, що цей вірш є істинним? Чи вірите, що «усе», про що там йдеться, включає запам'ятовування Писання? Оскільки ви можете це зробити, чи зробите ви це? Коли ви почнете?

Чи будете ви розвивати дисципліну роздумування над Словом Божим? Епізодичні думки про Бога не є роздумуванням. «Людина може думати про Бога щодня, — сказав Уільям Брідж, — але не роздумувати про Нього жодного дня».¹⁸ Бог закликає нас через Писання розвивати практику зосередження на Ньому в наших думках.

Я впевнений, ви вже зрозуміли, що для розвитку дисципліни роздумувань потрібно приділяти час. Брідж, один із найстаріших, але найкращих євангельських авторів, які писали про важливість роздумувань, передбачив проблему з виділенням часу для цього. Він пише:

О, скаже хтось, я б роздумував про Бога всім своїм серцем, але це вимагає часу, за це треба платити часом, а в мене немає часу; мої руки так повні справ і так зайняті, що я не маю часу на цю роботу. Роздумування — це не швидкоплинна думка; це робота, що вимагає часу, якого в мене немає. Тому зверніть увагу на те, що Давид каже у 119-му псалмі: «Нахили мое серце до Твоїх свідчень» (вірш 36). Як це? «Відверни мої очі, аби не дивитись на суєту» (вірш 37). Щоб прихилити серце до Божих свідчень, потрібно відвернути очі від зовнішньої суєти. Тому, якщо ви хочете роздумувати про Бога і Його чини, то пильнуйте, щоб ваші серця і руки не були занадто зайняті світом і його турботами...

Друзі, існують навички та мистецтво роздумів, яким може навчити лише Бог. Якщо ви хочете їх опанувати, то йдіть до Бога і благайте Його про це.¹⁹

З цього приводу ми, природно, схильні ставити запитання: «Чи варто присвячувати час вправам у роздумах?» Я не можу відповісти краще, ніж Брідж:

Це допомагає пізнанню, підвищуючи ваш рівень знань. Цим зміцнюється ваша пам'ять. Цим зігріваються ваші серця. Цим ви звільнитесь від гріховних думок. Цим ваші серця будуть налаштовані на виконання будь-якого обов'язку. Цим ви будете зростати

в благодаті. Так ви заповните всі щілини, тріщини і прогалини вашого життя, дізнаєтеся, як проводити свій вільний час, і наблизитеся до Бога. Так ви обернете зло на добро. І так ви будете розмовляти з Богом, мати єднання з Ним і насолоджуватися Ним. І скажіть мені, хіба це не варте того, щоб насолоджуватися думками в роздумах?²⁰

Якщо подивитися на те, що Писання говорить про роздумування, і зважити свідчення деяких найпобожніших людей в історії християнства, то важливість і цінність християнського роздумування для прогресу в християнському зростанні стає незаперечною.

Подумайте над ще однією цитатою на дану тему. Вона кидає нам виклик до роздумів. Це висловлювання Річарда Бакстера, найпрактичнішого з усіх пуританських авторів. І я приєднуюся до його заклику розвивати практику роздумувань:

Якщо, завдяки цьому, ви не відчуваєте зростання всіх своїх чеснот, не ростете вище рівня звичайних християн, не стаєте більш корисними на своєму місці і більш цінними в очах розсудливих людей; якщо ваша душа більше не насолоджується спілкуванням з Богом, а ваше життя не стає більш сповненим втіхи і більш готовим до смерті, тоді відкиньте ці вказівки і навіки проголосіть мене ошуканцем.²¹

Чи доведете ви, що ви є «виконавцем» Слова? Ви читали багато віршів зі Слова Божого в цьому розділі. Як ви відреагували на прочитані місця Писання?

Більшість з нас вважають себе виконавцями Слова, а не лише слухачами. Але викладіть докази цього, покажіть себе

«виконавцями Слова» (Як. 1:22). Як ви доведете, що ви є виконавцем Слова Божого, викладеного тут?

Вправа в читанні Біблії і, особливо, вправа у застосуванні Божого Слова часто бувають складними з багатьох причин, не останньою з яких є духовний опір. Джеймс Пакер робить таку серйозну заувагу:

Якби я був дияволом, однією з моїх перших цілей було б завадити людям вивчати Біблію. Знаючи, що саме Слово Боже вчить людей пізнавати, любити Бога і служити Йому, я робив би все можливе, щоб оточити їх такими духовними тернями та пастками, які могли б відлякати їх... Будь-якою ціною я утримував би їх від упорядкованого роздуму над Словом, щоб вони не отримали повного розуміння того, про що в ньому йдеться.²²

Чи готові ви, незважаючи на різноманітні труднощі та духовний опір, за будь-яку ціну почати дисципліновано використовувати свій розум, щоб житися Словом Божим заради побожності?

РОЗДІЛ 4

МОЛИТВА ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

*Ми, протестанти, є недисциплінованими людьми.
І саме в цьому полягає причина занепаду духовних
одкровенень та відсутності моральної сили.*

АЛЬБЕРТ ЕДВАРД ДЕЙ

Найбільший приймач радіохвиль на землі знаходиться в штаті Нью-Мексико. Пілоти називають його «грибною поляною». Його справжня назва — Надвелика Сукупність Антен ім. Карла Г. Джанського. Ця сукупність антен складається з двадцяти семи величезних супутникових дисків, розташованих на шістдесяти кілометрах залізничних колій. У сукупності ці диски складають один телескоп розміром з місто Вашингтон. Астрономи з усього світу приїжджають, щоб проаналізувати оптичні зображення небес, згенеровані цією антеною з радіосигналів, які вона отримує з космосу. Навіщо потрібен такий гігантський апарат? Справа в тому, що радіохвилі, випромінювані джерелами, які знаходяться за мільйони світлових років від нас, дуже слабкі. Загальна сума енергії всіх коли-небудь зареєстрованих радіохвиль ледве дорівнює силі удару однієї сніжинки об землю.

Люди докладають величезних зусиль у пошуках незначної, найменшої інформації з космосу, тоді як Бог так ясно і зрозуміло говорить до нас через Свого Сина і Своє Слово! Напружено вдивляючись у вічко телескопа і старанно прислуха-

ючись електронними вухами супутникових антен до звуків з космосу, людство досліджує безмежну темряву Всесвіту, щоб отримати всього лише щось подібне до одного людського слова, в той час як «ми маємо ще непорушне пророче слово. Ви добре робите, зважаючи на нього як на світильник, який світить у темному місці, — доки почне розвиднятися, і ранкова зоря засяє у ваших серцях» (2 Пет. 1:19).

Але Бог, Який не тільки ясно і могутньо проговорив до нас через Христа і Писання, також постійно готовий слухати нас. Він чує кожную молитву Своїх дітей навіть тоді, коли їхні молитви слабші, ніж удар однієї сніжинки об землю. Ось чому з усіх духовних вправ молитва поступається за важливістю лише сприйняттю Божого Слова.

Однак, незважаючи на заявлену та відому всім важливість молитви, статистичні опитування та досвід свідчать, що значна частина тих, хто називає себе християнами, проводить мало часу в постійній молитві. Хоча вони можуть час від часу молитися протягом дня, вони рідко проводять більше кількох хвилин — якщо взагалі проводять — у розмові з Богом наодинці.

Викликати в людях почуття провини через їхнє недостатнє молитовне життя дуже легко, але не це є метою даного розділу. Ми просто маємо усвідомити той факт, що ми повинні молитися, якщо хочемо бути такими, як Ісус.

МОЛИТВА ВІД НАС ОЧІКУЄТЬСЯ

Я розумію, що, сказавши про очікуваність від нас молитви, я викличу обурення у цьому непокірному та гордому поколінні. Однак ті, хто був вихований під владою Христа і Біблії, знають, що воля Бога полягає в тому, щоб ми молилися. Ми також віримо, що Його воля добра.

Ісус очікує, що ми будемо молитися

Не думайте про молитву як про знеособлену вимогу. Усвідомте, що Сам Господь Ісус Христос, маючи всю владу і сповнений любові, очікує наших молитов. Ось Його слова, які показують, що Він особисто очікує від нас молитов:

- Матвія 6:5: «І коли молитесь...»
- Матвія 6:6: «Ти ж, коли молишся...»
- Матвія 6:7: «Молячись...»
- Матвія 6:9: «Тому-то моліться так...»
- Луки 11:9: «І кажу вам: просіть...; шукайте...; стукайте».
- Луки 18:1: «Він розповів їм притчу, що треба завжди молитися».

Уявіть, що Ісус з'явився вам особисто, так як з'явився апостолу Івану на острові Патмос у 1-му розділі книги Об'явлення, і сказав, що чекає від вас молитов. Чи не стали б ви більш вірними в молитві, знаючи, що Сам Ісус очікує цього від вас? У такому разі щойно процитовані слова Ісуса є такою ж мірою Його конкретною волею для вас, ніби Він особисто назвав вас на ім'я і сказав все це вам віч-на-віч.

Слово Боже говорить про це ясно

На додаток до згаданих слів Ісуса, з усіх інших текстів Нового Завіту також ясно видно, що Бог очікує, щоб ми молилися.

Колосян 4:2: «У молитві будьте постійні». Люди, котрі «постійно перебувають в молитві», віддали себе прагненню до життя, подібного Христовому, де молитва є постійним пріоритетом. Коли ви ставите щось у пріоритет, коли жертвуєте заради цього, приділяючи час, сили і натхнення, тоді ви знаєте, що присвятили себе цьому. Бог очікує, що християни присвячуватимуть себе молитві.

Перше Солунян 5:17: «Невпинно моліться». Хоча «постійність в молитві» підкреслює молитву як діяльність, заклик «невпинно моліться» нагадує нам, що молитва є також взаєминами. Молитва в певному сенсі є виявом нерозривних стосунків християнина з Небесним Отцем.

Отже, цей вірш не означає, що ми повинні тільки молитися і більше нічого не робити. Ні, Біблія очікує від нас багато чого іншого, крім молитви, включаючи час сну, коли ми фізично не можемо свідомо молитися. Але це означає, що хоч спілкування з Богом і думки про Нього не можуть повсякчас бути у вашій свідомості на першому плані, ви завжди маєте бути здатні моментально звернутися до Нього, зосередившись на Ньому замість чогось іншого, що утримувало вашу увагу. Ви можете уявити невинну молитву, як спілкування з Богом по одній лінії, одночасно відповідаючи на дзвінки по іншій. Навіть розмовляючи по іншій лінії, ви не втрачаєте усвідомлення необхідності повернути свою увагу до Господа. Отже, «невпинно молитися» означає, що ви ніколи насправді не припиняєте розмову з Богом; у вас просто трапляються часті перерви.

Я міг би вибрати інші уривки з Нового Завіту, які вказують на те, що Бог очікує від нас молитви, але згадані два є особливо важливими, оскільки звучать безпосередньо по велінням. Це означає, що занадто мало часу, занадто багато обов'язків, дітей, роботи, занадто мало бажання чи досвіду тощо не є виправданням, яке звільняє від обов'язку молитися. Бог дає нам періоди життя, коли змінюються пріоритети, а також час, доступний для них;¹ проте в будь-який період Бог очікує, що кожен християнин буде присвячувати себе молитві, молячись невинно.

Мартін Лютер, який був не тільки реформатором Церкви, але й людиною молитви, так висловив Боже очіку-

вання щодо молитви: «Як справою кравців є шити одяг, а шевців — лагодити взуття, так справою християн є молитися».²

Але ми повинні дивитися на обов'язковість молитви не лише як на божественний заклик, але й як на царське запрошення. Автор Послання до Євреїв пише: «Тому приступаймо сміливо до престолу благодаті, щоб одержати милість і знайти благодать для своєчасної допомоги» (4:16). Ми можемо бути молитовними песимістами і дивитися на молитву лише як на обов'язок, а можемо бути оптимістами, які вважають повеління про молитву можливістю отримати Божу милість і благодать.

Моя дружина чекає, що я під час поїздок буду їй телефонувати. Але таке очікування — це очікування любові. Вона просить, щоб я дзвонив, тому що хоче почути мене. Боже очікування, щоб ми молилися, аналогічно. Його наказ молитися — це наказ любові. Бог у Своїй любові бажає спілкуватися з нами і благословляти нас.

Бог також чекає від нас молитов, як генерал дожидає звітів від своїх воїнів з поля бою. Один автор нагадує, що «молитва — це переносна рація для зв'язку в бою, а не домашній міжкімнатний зв'язок для нашої зручності».³ Бог очікує, що ми будемо використовувати цю «молитовну рацію», тому що це засіб, який Він призначив не тільки для досягнення побожності, але й для ведення духовної війни між Його Царством і царством сатани. Відмовитися від молитви — це в кращому випадку воювати тільки власними силами, а в гіршому — втратити інтерес до битви.

І не забуваймо, що право молитви є сутністю Євангелія. Іншими словами, молитва — це не стільки обов'язок, скільки привілей, і не стільки привілей, скільки прояв життя. Ми сподіваємося, що діти будуть спілкуватися з нами — навіть

якщо все, що вони можуть робити, це плакати — тому що вони живі. Так і Бог очікує від Своїх дітей спілкування, бо ми отримали вічне життя і «Духа синівства, яким кличемо: „Авва, Отче!“» (Рим. 8:15). Апостол Павло повторив це галатам: «А оскільки ви — сини, то Бог послав у наші серця Духа Свого Сина, Який кличе: „Авва, Отче!“» (4:6). Божі діти, спонукувані Святим Духом, бажають спілкуватися зі своїм Небесним Отцем.

Більше того, ми знаємо, що й Ісус молився. Лука пише: «А Він відходив у пустинні місця і молився» (Лук. 5:16). Якщо Ісус потребував молитви, то наскільки більше потребуємо її ми? Від нас очікується, що ми будемо молитися, тому що ми самі цього потребуємо. Без молитви ми не будемо схожі на Ісуса. Чому ж тоді так багато віруючих зізнаються, що не моляться, як би їм належало? Іноді проблема полягає насамперед у відсутності дисципліни: молитва не планується; час тільки для молитви не виділяється. Хоча на словах молитва є пріоритетом, в реальності вона витісняється більш нагальними справами.

Часто ми не молимося, бо просто не віримо, що внаслідок нашої молитви щось станеться. Звичайно, ми не визнаємо цього публічно. Але якби ми були впевнені у видимих результатах протягом шістдесяти секунд після кожної молитви, то на колінах штанів у християн всього світу з'явилися б дірки! Очевидно, що Біблія не говорить про конкретні часові рамки для реакції, хоча Бог обіцяє відповідати на наші молитви. Оскільки молитва передбачає комунікацію в духовній сфері, на багато молитов ми отримуємо відповіді, які неможливо побачити в матеріальній сфері. На багато молитов ми отримуємо відгук не так, як просили, і не в той час. З різних причин, коли ми відкриваємо очі, то не завжди бачимо видимі результати наших молитов. Якщо ми не

пильнуємо, то у нас може виникнути спокуса сумніватися в реальності дії Божої сили через молитву.

Молитві також може перешкоджати відсутність відчуття близькості Бога. В житті бувають такі чудові моменти, коли Господь здається настільки близьким, що ми майже можемо почути Його голос. В такі моменти дорогоцінної близькості з Богом нікого не потрібно примушувати молитися. Однак зазвичай ми цього не відчуваємо. Іноді ми взагалі не відчуваємо Божої присутності. Хоча наша молитва (як і всі аспекти християнського життя) повинна керуватися не почуттями, а істиною Святого Письма, однак слабкість емоцій часто підриває наше бажання молитися. Коли бажання молитися слабшає, ми можемо почати займатися зовсім іншими речами замість молитви.

Коли ми не усвідомлюємо нашу реальну потребу в молитві, тоді у нас дуже мало справжніх молитов. Деякі обставини змушують нас ставати на коліна. А бувають часи, коли життя здається цілком керованим. Однак Ісус сказав: «Без Мене не можете робити нічого» (Іван. 15:5), і ця істина інколи відчувається сильніше, ніж зазвичай. У нашій гордості та самовпевненості ми можемо жити довгий час так, ніби молитва потрібна лише тоді, коли в нашому житті трапляється щось надзвичайне, з чим ми не можемо впоратися самотійно. Поки ми не побачимо небезпеку і нерозумність такого ставлення, Божі очікування щодо нашої постійної молитви можуть здаватися нам недоречними.

Коли нечіткі обриси нашого усвідомлення величі Бога і Євангелія можна ледь розглядіти, наше молитовне життя буде дуже слабким. Чим менше ми думаємо про сутність та характер Бога, і чим менше нагадуємо собі про те, що Ісус Христос зробив для нас на хресті, тим менше у нас буде бажання молитися. Якось у дорозі я слухав радіопередачу, в

якій один астрофізик розповідав про мільярди галактик у Всесвіті. Подумавши про це лише якусь мить, я підсвідомо перейшов до прославлення і молитви. Чому? Я ще раз усвідомив, наскільки неосяжно великий наш Бог. І коли я думаю про те, від чого спас мене Христос, коли згадую ганьбу, яку Він добровільно переніс заради мене, коли згадую все, чим по-справжньому є спасіння, мені дуже легко молитися. Коли ви рідко замислюєтеся про подібні речі, нечасто стає й осмислена, змістовна молитва.

МОЛИТВИ ВЧАТЬСЯ

Ще одна причина, чому багато християн так мало моляться, полягає в тому, що вони не навчилися молитися. Якщо повеління молитися бентежить вас, тому що ви не знаєте, як правильно молитися, то можливість навчитися цьому повинна дати вам надію. Цілком нормально починати християнське життя, не маючи якихось знань чи досвіду у сфері молитви. Яким би сильним чи слабким не було зараз ваше молитовне життя, ви можете зробити його сильнішим.

Існує думка, що Божу дитину потрібно вчити молитися не більше, ніж маленьку дитину вчити плакати. Але плач для задоволення основних потреб — це мінімальне спілкування з оточуючими, і ми маємо прикладати зусилля, щоб перерости цей дитячий вік. Біблія говорить, що ми повинні молитися про Божу славу згідно з Його волею, з вірою, в ім'я Ісуса, з наполегливістю тощо. Божа дитина поступово вчиться молитися так само, як дитя, підростаючи, вчиться говорити. Щоб молитися так, як від нас очікує Бог, щоб молитися як зрілий християнин, щоб молитися ефективно, ми повинні сказати разом з учнями: «Господи, навчи нас молитися» (Лук. 11:1).

За допомогою самої молитви

Якщо ви коли-небудь вивчали іноземну мову, то знаєте, що найкраще вона засвоюється тоді, коли вам доводиться нею розмовляти. Те ж саме стосується і «мови» молитви. Існує багато хороших ресурсів, щоб навчитися молитися, але найкращий спосіб для цього — це просто молитися.

Ендрю Мюррей,⁴ південноафриканський служитель і автор книги «З Христом у школі молитви», писав: «Читати книги, слухати лекції про молитву і говорити про неї — це дуже добре, але це не навчить вас молитися. Без вправ, без практики ви нічого не навчитеся. Я можу рік слухати професора музики, який грає найкрасивішу музику, але це не навчить мене володіти інструментом».⁵

Святий Дух навчає людей, які моляться, молитися краще. Це одне із застосувань слів Ісуса: «Коли ж прийде Він, Дух Істини, то поведе вас до повної істини» (Іван. 16:13). Як літаком можливо дійсно керувати, коли він летить у повітрі, а не коли він стоїть на землі з вимкненими двигунами, так і Святий Дух краще керує нами в молитві, коли ми підносимося в ній до Отця, а не коли мовчимо.

За допомогою роздумів над Писанням

Це одна з найбільш спонукаючих концепцій молитви, якій я коли-небудь навчався. Вона підкреслює важливість і цінність роздумів, про які йшлося в попередньому розділі. Ось проста, але надзвичайно сильна істина: роздумування — це відсутня ланка між читанням Біблії та молитвою. Ці два аспекти дій часто роз'єднані, а вони обов'язково мають бути з'єднані. Зазвичай ми читаємо Біблію, закриваємо її, а потім намагаємося переключитися на молитву. Але часто здається, що шестерні між цими двома процесами не зчіплюються. Фактично, після певного прогресу у вивченні Слова пере-

хід до молитви іноді подібний до того, як ми перемикаємо ручку коробки передач різко у нейтральне положення або навіть на задній хід. Натомість від насичення Словом до молитви повинен бути плавний, майже непомітний перехід, щоб ми у ці моменти ще більше наближалися до Бога. Так відбувається, коли між цими діями є проміжна ланка роздумів над прочитаним.

Щонайменше два тексти Писання вчать цьому на прикладі. Давид молився: «Господи, почуй мої слова, переймись моїм зітханням» (Пс. 5:2). Єврейське слово, перекладене як «зітхання», можна також перекласти як «роздуми». Насправді, це саме слово, перекладене як «думки», використовується в такому ж значенні в іншому тексті: «Слова моїх уст і роздуми мого серця нехай будуть Тобі до вподоби, Господи, — Скеле моя і мій Викупителю» (Пс. 19:15). Зверніть увагу, що обидва вірші є молитвами, благаннями до Бога, які складаються зі «слів» Давида (що і очікувалось би в молитві), а також включають «роздуми». У кожному випадку роздуми були каталізатором, який переводив Давида від Божої істини до спілкування з Богом. У Пс. 5:2 він роздумував, а потім попросив Господа вислухати і зрозуміти його роздуми. У 19-му псалмі ми знаходимо одне з найвідоміших висловлювань про Святе Письмо, яке починається зі слів: «Господній Закон бездоганний, — він укріплює душу» (вірш 8). Цей уривок продовжується до 12-го вірша, а в 15-му вірші в результаті цих слів і своїх роздумів Давид молиться.

Процес відбувається так: після читання уривка з Писання роздумування дозволяє нам виокремити сказане Богом і глибоко замислитися над ним, зрозуміти та «перетравити» його, а потім поговорити про це у змістовній молитві з Богом. В результаті ми молимося про те, що прочитали в Біблії, і що торкнулося нас внаслідок роздумів. І ми не тільки

маємо змістовну молитву по суті та впевненість, що молимося Божими думками, але плавно переходимо до молитви з більшою пристрасстю.

Коли молитва пожвавлюється роздумами, вона стає схожою на справжню розмову з реальною особою — а це саме те, чим молитва і є. Бог промовляє до нас у Своєму Слові, а ми говоримо до Нього у відповідь на сказане Ним.⁶ Потім, закінчивши, ми знову слухаємо, що говорить інша особа — як у справжній розмові, — тобто звертаємося до наступних слів, які Бог сказав у Своєму Слові. І так іде процес спілкування, де кожна частина керується наступними словами з Писання і без повторення заїжджених фраз з попередніх молитов, поки не завершимо час молитви.⁷

Здається, найкраще цю таємницю знали англійські пуритани, які жили в XVI-XVII сторіччях. Дозвольте процитувати деяких пуританських авторів, щоб не тільки показати, наскільки поширеним був серед них цей незвичний зараз зв'язок між роздумуванням і молитвою, але й міцно закріпити цю істину у вашому молитовному житті. У цій колекції влучних порад та настанов є багато того, до чого варто прислухатися.

Річард Бакстер, пастор і автор класичної і досі популярної книги «Реформований пастор», писав:

Я вважаю, що в наших роздумуваннях ми повинні поєднувати роздуми вголос з молитвою, іноді розмовляючи з власним серцем, а іноді з Богом — це найвищий щабель, на який ми можемо піднятися в цій небесній діяльності. Ми також не повинні думати, що буде добре займатися лише молитвою, відклавши вбік роздумування; це різні обов'язки, і їх потрібно виконувати обидва. Ми потребуємо як одного, так і

другого, і тому, нехтуючи одним із них, ми вчинимо неправильно. Крім того, їхнє поєднання, подібно до різних інструментів в оркестрі, буде більш захоплюючим, оскільки один аспект вливатиме життя в інший. Тому наші роздуми вголос повинні передувати нашій розмові з Богом у молитві.⁸

Джон Оуен, капелан Олівера Кромвеля і найвпливовіший пуританський богослов, сказав: «Моліться так, як ви думаєте. Свідомо приймайте серцем кожен проблеск світла та істини, що спадає вам на думку. Дякуйте Богу за все, що вас вражає, і моліться про це».⁹

Пуританський пастор і коментатор Біблії Метью Генрі, пояснюючи Пс. 19:15, зауважив: «Молитви Давида були не тільки його словами, але й його роздумами; як роздуми є найкращою підготовкою до молитви, так і молитва є найкращим результатом роздумів. Роздуми і молитва йдуть пліч-о-пліч».¹⁰

Одним з найбільш плідних пуританських проповідників і письменників був Томас Мантон. У проповіді про роздуми Ісака в полі (див. Бут. 24:63) він прямо вказав на роздумування як на зв'язок між читанням Біблії та молитвою, зауваживши:

Роздуми є чимось середнім за обов'язками між Словом та молитвою і стосуються їх обох. Слово живить роздуми, а роздуми живлять молитву. Ці дві духовні вправи завжди повинні йти пліч-о-пліч; роздуми повинні слідувати за слуханням і передувати молитві. Слухати і не роздумувати — безплідно. Ми можемо слухати і слухати, але це все одно, що класти речі у мішок з дірками... Молитися і не роздумувати — це безрозсудство. Те, що ми вбираємо через Слово, ми

перетравлюємо через роздуми і вивільняємо назовні через молитву. Ці три вправи повинні бути впорядковані, щоб одна не витісняла іншу. Люди часто безплідні, сухі та безсилі у молитвах, бо не вправляються у святих думках.¹¹

Уільям Бейтс, пуританський служитель «видатних талантів і побожності»,¹² сказав: «Яка причина того, що наші бажання, подібно до стріли, пущеної зі слабого лука, не досягають мети? Причина в тому, що перед тим, як молитися, ми не роздумуємо... Основна причина, чому наші молитви безплідні, полягає в тому, що ми не роздумуємо перед ними».¹³

Один із найкращих практичних пуританських творів вийшов з-під пера Уільяма Бріджа. Ось що автор стверджує про роздумування:

Воно є сестрою читання в тій же мірі, в якій є матір'ю молитви. Хоча людське серце не схильне до того, щоб молитися, проте, якщо людина вдається до роздумів про Бога, про божественні істини, то її серце незабаром звернеться до молитви... Почніть з читання або слухання Слова. Продовжуйте в роздумах, а закінчуйте молитвою. Читання без роздумів не приносить плоду; роздуми без читання завдають неприємностей; роздуми та читання без молитви перетворюються на заняття, позбавлене благословення.¹⁴

Сучасний британський письменник Пітер Тун у книзі «Від розуму до серця» узагальнив вчення пуритан з цього питання так:

Читати Біблію і не роздумувати вважалося безплідним заняттям: краще прочитати один розділ і поміркувати після цього, ніж прочитати кілька розділів і зовсім не

роздумувати. Так само міркувати і при цьому не молитися — це все одно, що готуватися до забігу і ніколи не перетинати лінії старту. Ці три вправи — читання Святого Письма, роздуми і молитва — пов'язані між собою, і хоча інколи кожну з них можна виконувати окремо, їх найкраще виконувати разом. Всі вони — офіційні обов'язки перед Богом.¹⁵

Приблизно через двісті років після пуритан з'явилася людина, яку визнали одним з найбільш помазаних Богом молитовників у світі. Його звали Джордж Мюллер. Протягом останніх двох третин ХІХ століття він утримував притулок для сиріт у Брістолі, Англія. Спираючись виключно на молитву і віру, не афішуючи свою потребу і не набираючи боргів, він годував, одягав, дав притулок і освіту більш ніж десяти тисячам сиріт — інколи їх проживало у його сиротинцях до двох тисяч одночасно — в той же час підтримуючи місіонерську роботу по всьому світу. Через його руки пройшли сотні мільйонів доларів (у сьогоднішньому еквіваленті), надані без конкретних прохань, а про десятки тисяч записаних ним відповідей на молитви ходять легенди.

Кожен, хто чув історію Джорджа Мюллера, починає замислюватися над секретом ефективності його молитов. Хоча є багато різних поглядів на «секрет» Мюллера, я вірю, що зрештою успіх його надзвичайно продуктивного молитовного життя ми повинні віддати божественному всевладдю. Але якщо ми шукаємо в житті цього молитовника щось, що можна застосувати до себе, то я подав би свій голос за те, що ніколи, як я чув, не називалося і не вважалося його секретом.

Навесні 1841 року Джордж Мюллер зробив відкриття про зв'язок між роздумуванням і молитвою, яке змінило його духовне життя. Він описав своє нове відкриття так:

До цього часу, принаймні протягом останніх десяти років, я зазвичай молився вранці відразу після того, як одягався. Тепер же я побачив, що найважливіше зранку — це віддатися читанню Божого Слова і *роздумуванню над ним*, щоб таким чином серце отримало втіху, підбадьорення, застереження, докір, повчання; і щоб таким чином за допомогою Слова Божого, *роздумуючи над ним*, моє серце прийшло до спілкування з Господом.

Тому з раннього ранку я перш за все починав *роздумувати* над Новим Завітом. *Перше, що я робив*, попросивши кількома словами Господнього благословення на Його дорогоцінне Слово, — *це починав роздумувати над Словом Божим*, досліджуючи кожен вірш, щоб почерпнути з нього благословення; не заради публічного служіння Словом чи проповіді про те, над чим я роздумував, а заради того, щоб отримати поживу для своєї душі.

В результаті я виявив, що майже завжди моя душа через кілька хвилин приходила до сповіді, або до подяки, або до заступництва, або до благання; так що, хоча я не віддавався, так би мовити, молитві, а просто *роздумував*, я майже відразу переходив до молитви. Коли я проводив деякий час у сповіді, або в заступництві, або в проханні, або в подяці, потім я переходив до наступних слів чи вірша, перетворюючи все це на молитву за себе чи за інших, як до цього спонукало Слово, але при цьому постійно пам'ятаючи, що предметом мого *роздумування* є їжа для моєї власної душі. *Результатом цього було те, що в моїх роздумах завжди було багато сповіді, подяки, благання або заступництва*, і моя внутрішня людина майже завжди

зміцнювалася і добре харчувалася; і ще до сніданку, за рідкісними винятками, я перебував в мирному, якщо не в щасливому стані серця.

Отже, різниця між моєю колишньою і теперішньою практикою полягає в тому, що раніше я, прокинувшись, починав якнайшвидше молитися і зазвичай проводив весь або майже весь час до сніданку у молитві. У будь-якому випадку я майже завжди починав з молитви... Але який був результат? Часто я проводив на колінах 15 хвилин, півгодини або навіть годину, перш ніж усвідомлював, що отримав розраду, підбадьорення, смирення душі тощо; і часто, після того як перші десять хвилин, чверть години, або навіть півгодини я сильно страждав від блукання розуму, тільки потім я починав по-справжньому молитися.

Тепер я майже не страждаю від цього. Бо моє серце, живлячись істиною і перебуваючи в практичному спілкуванні з Богом, починає говорити до мого Батька та Друга (хоч я і не вартий цього) про те, що Він відкрив мені у Своєму дорогоцінному Слові. І тепер я часто дивуюся, як не помічав цього раніше... Однак тепер, коли Бог навчив мене цього, для мене так само ясно, як і все інше, що перше, що Боже дитя повинно робити щоранку, — це отримувати їжу для своєї внутрішньої людини.

А що ж є їжею для внутрішньої людини? *Не молитва, а Слово Боже, і не просте читання Слова, щоб воно просто пройшло через наш розум, як вода проходить через трубу, а поглиблені роздуми над прочитаним і застосування прочитаного до нашого серця.*

Молячись, ми говоримо до Бога. Молитва, щоб бути тривалою і продовжуватися протягом

будь-якого часу в будь-якому форматі, вимагає, загалом кажучи, певної міри сили або побожного бажання; і тому найбільш ефективно ця вправа душі може здійснюватися тоді, коли внутрішня людина наситилася *роздумами над Словом Божим*: ми почули, як Небесний Отець промовляє до нас, підбадьорює, наставляє, смиряє і викриває нас. Тому, навіть якщо ми дуже слабкі духовно, з Божим благословенням ми все одно можемо *роздумувати*, отримуючи користь; і чим ми слабші, тим більше потребуємо роздумів для зміцнення нашої внутрішньої людини. Таким чином, роздумуючи, ми можемо менше боятися того, що наші думки десь блукатимуть, ніж коли приступаємо до молитви без попередніх роздумів.

Я приділяю цьому моменту особливу увагу, тому що в ньому міститься величезна духовна користь і освіжаюча дія, яку я отримую для себе. І я наполегливо з любов'ю благаю братів і сестер по вірі глибоко замислитися над цим питанням. З Божого благословення я приписую цьому способу всю ту допомогу і силу, яку отримав від Бога, щоб спокійно пройти через набагато важчі випробування, ніж ті, що траплялися зі мною раніше; і, провівши 14 років у цій практиці, я можу повністю, у Божому страху, рекомендувати цей метод.¹⁷

Як ми вчимося молитися? Як ми вчимося молитися за прикладом Давида, пуритан чи Джорджа Мюллера? Ми вчимося молитися через роздуми над Писанням, бо роздуми є необхідною ланкою між сприйняттям Слова Божого і молитвою.

За допомогою молитви з іншими

Учні вчилися молитися, не тільки слухаючи вчення Ісуса про молитву, але й перебуваючи поряд з Ним, коли Він молився. Не забуваймо, що слова «Господи, навчи нас молитися» не були сказані просто так. Учні попросили Ісуса про це після того, як почули Його молитви (див. Лук. 11:1). Подібним чином ми можемо навчитися молитися, молячись з іншими людьми, які вміють молитися і можуть показати нам приклад справжньої молитви.

Я маю на увазі не лише вивчення нових слів і фраз для молитви. Навчаючись на прикладі інших людей, ми можемо набути як поганих, так і хороших звичок. Я чув людей, які, здавалося, ніколи не моляться власними словами. Кожного разу, молячись, вони говорять одні й ті самі слова. Очевидно, що вони просто вимовляють блискучі фрази, зірвані, як плоди, з молитов інших людей, чутих ними впродовж багатьох років. Однак Ісус сказав: «Молячись, не говоріть багато» (Матв. 6:7). Молитви, заповнені купою порожніх фраз, рідко мають вигляд щирих. В них Бог не є слухачем, не є Тим, до Кого звертаються. Насправді, такими молитвами керує просто виконання певної функції або бажання справи-ти враження на оточуючих.

Навколо нас завжди є віруючі, у яких ми можемо навчитися краще молитися, молячись разом з ними. Проте у спільній молитві ми вчимося принципів молитви, а не стараємось запам'ятати гарні фрази для повторення у молитвах. Один християнин може показати нам приклад того, як спиратися на біблійні обітниці, прохаючи Господа відповісти. Інший може показати на власному прикладі, як молитися за допомогою уривків зі Святого Письма. Молячись з вірним заступником, ми можемо навчитися молитися за місіонерську працю. Регулярна молитва з іншими віруючими

може бути однією з найбільш збагачуючих пригод у вашому християнському житті. Багато великих Божих дій можна простежити в невеликій групі людей, яких Він покликав до спільної молитви.

За допомогою читання про молитву

Якщо ми просто читатимемо про молитву, але не будемо самі молитися, то нам це не допоможе. Але якщо ми читатимемо про молитву на додаток до особистої молитви, то це може нам значно допомогти. «Залізо гострять залізом, а поведінку людини формує навіть погляд його друга» (Прит. 27:17). Прочитайте уроки, отримані ветеранами молитовних окопів, і дозвольте їм нагострити вашу зброю для ведення молитовної війни. «Хто спілкується з мудрим, той сам стає мудрим», — звучить нагадування в Прит. 13:20. Читання книг мудрих людей молитви дає нам привілей «спілкуватися» з ними і вчитися даному їм Богом розумінню того, як молитися.

Ми на власному досвіді знаємо, як інші можуть побачити в Писанні те, чого не бачимо ми, або наскільки вони здатні пояснити відому всім істину по-новому, так що це поглиблює наше розуміння цієї істини. Так само читання того, що інші дізналися про молитву з вивчення Святого Письма та ходження в благодаті, може стати Божим інструментом для нашого навчання, якого ми не змогли б отримати інакше. Чи є такі, хто нічому не навчився про молитву з вірою, прочитавши про молитовне життя Джорджа Мюллера, або не був мотивований до молитви після прочитання біографії Девіда Брейнерда? Сподіваюся, що читання цього розділу про вправу молитви переконає вас у тому, що, читаючи про молитву, ви можете навчитися молитися.

Дозвольте додати слово підбадьорення. Якою б важкою не здавалася вам зараз молитва, якщо ви будете наполегливо

вчитися молитися, то завжди зможете насолоджуватися надією, що попереду вас чекає більш сильне і плідне молитовне життя.

ВІДПОВІДЬ НА МОЛИТВУ

Мені подобається, як Давид звертається до Бога: «До Тебе, Котрий вислуховує молитви, приходить усе живе» (Пс. 65:3).

Мабуть, жоден принцип молитви не сприймається настільки чимось безперечно зрозумілим, як той, що Бог завжди відповідає на молитви. Спробуйте прочитати цю обіцянку Ісуса так, ніби чуєте її вперше: «Просіть — і дасться вам; шукайте — і знайдете; стукайте — і відчинять вам. Адже кожний, хто просить, — отримує, а той, хто шукає, — знаходить; і тому, хто стукає, — відчинять» (Матв. 7:7-8).

Ендрю Мюррей сміливо, але, як на мене, правильно коментує обіцянку Христа:

«Просіть — і дасться вам. Адже кожний, хто просить, — отримує». Це вічний, непорушний закон Царства Божого: якщо ви просите і не отримуєте, це означає, що в молитві щось не так або чогось не вистачає. Зачекайте; нехай Слово і Святий Дух навчать вас правильно молитися, але не втрачайте впевненості, яку Він прагне розбудити: кожен, хто просить, отримує... Тому нехай кожен, хто навчається в школі Христа, прийме слова Учителя в усій простоті... Остерігаймося послабити Слово своєю людською мудрістю.¹⁸

Оскільки Бог відповідає на молитви, то коли ми «просимо і не отримуємо», ми повинні розглянути можливість того, що в нашій молитві «щось не так або чогось не вистачає». Можливо, Бог насправді відповів, але не в явний, звичний для нас спосіб. А можливо, в наших молитвах все гаразд,

але ми ще не бачимо відповіді лише тому, що Бог бажає, щоб ми ще деякий час наполегливо молилися про це. Проте ми повинні навчитися досліджувати свої молитви. Чи не просимо ми про те, що є поза Божою волею, або про те, що не приносить Йому славу? Чи не є наші мотиви егоїстичними? Можливо, ми не перемогли ще якийсь гріх, через який Бог утримує Свою відповідь на наші молитви? Однак, незважаючи на те, що ми бачимо фактично у відповідь на наші молитви, не звикаймо до наших недоліків у молитві і до сприйняття прохання без відповіді аж до зменшення нашої віри в силу Ісусової обіцянки. Бог *дає* відповідь на молитви.

Моя дружина Каффі працює з дому і служить як художниця та ілюстратор-фрілансер. Хоча вона створила сотні ілюстрацій для різних християнських проєктів, всі вони давали їй лише тимчасову зайнятість. Ми часто молимося, щоб Господь дав їй постійну роботу в цій сфері. Нещодавно я сказав їй, що ми повинні почати молитися за такі проєкти, оскільки в той момент нових проєктів у неї не було. Наступного дня перед обідом дружина зателефонувала мені в офіс і сказала: «Будь ласка, припини молитися про те, щоб Господь забезпечив мене роботою! Сьогодні вранці я отримала так багато замовлень, що мені знадобляться місяці, щоб їх виконати!» Ніколи так швидко на неї не звалювалося стільки роботи. Було багато інших потреб, про які я молився (не тільки про себе, але й про свою церкву та інших), на які Господь міг би відповісти. Я не знаю чому, але Йому було до вподоби вибрати саме це прохання, пов'язане з працею моєї дружини. Чи були ті численні можливості справді відповіддю на молитву, чи просто збігом обставин? Тільки Бог знає напевно. Але я згоден з людиною, яка сказала: «Якщо це збіг, то я впевнений, що у мене стається набагато більше збігів, коли я молюся, ніж коли не молюся».

Бог не насміхається з нас Своїми обіцянками відповісти на молитву. Чарльз Сперджен сказав:

Я не можу уявити, щоб хтось із вас дражнив свою дитину, збуджуючи в ній бажання, яке ви не мали наміру задовольняти. Було б дуже неблагородно пропонувати милостиню бідним, а потім, коли вони простягнуть за нею руку, відмовляти, висміюючи їхню бідність. Жорстоким доповненням до страждань хворих було б те, якби їх забирали в лікарню і залишали там помирати без лікування і догляду. Якщо Бог побуджує вас молитися про щось, Він хоче, щоб ви це отримали.¹⁹

Бог веде нас до молитви через тексти Писання про молитву і через Святого Духа. Він не спонукає нас молитися, щоб потім перед нашим носом зачинити двері Неба. Станемо ж вправлятися у молитві і вчитися всьому, що стосується молитви, щоб бути більше схожими на Христа, відчуваючи радість від відповіді на свою молитву.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Оскільки Бог чекає від вас молитов, чи будете ви молитися? Я прямо закликаю вас до цього, тому що вважаю, що нам потрібно прийняти свідомі рішення щодо нашого молитовного життя. Настав час перетворити загальні наміри відносно молитви на конкретні плани. Один пастор, погоджуючись із цим, пише так:

Якщо я не помиляюся, одна з головних причин, чому так багато дітей Божих не мають істотного молитовного життя, полягає не стільки в тому, що ми його не хочемо, скільки в тому, що ми його не плануємо.

Якщо ви маєте бажання провести місячну відпустку десь у подорожі, то подорож не починається, коли ви одного літнього ранку раптом прокидаєтеся зі словами: «Гей, давайте поїдемо прямо сьогодні!» У вас нічого не буде зібрано. Ви не знатимете, куди і як їхати, бо нічого не було заплановано. Але саме так багато хто з нас ставиться до молитви. Ми прокидаємося день за днем і розуміємо, що значний час нашого життя має проходити у молитві, але у нас ніколи нічого не готове. Ми не знаємо, куди їхати. Нічого не було заплановано. Немає часу. Немає місця. А ми всі знаємо, що без такого планування ми не зможемо мати потоки глибоких переживань у молитві. Якщо ви не запланували свою відпустку, ви, скоріш за все, залишитеся вдома і будете дивитися телевізор. Звичайний, незапланований потік духовних прагнень знижується за своєю активністю до мінімуму. Але є дистанція, яку треба пробігти, і битва, в якій треба боротися. Якщо ви хочете оновлення у своєму молитовному житті, ви повинні планувати його.²⁰

Чи будете ви молитися, щоб стати побожним? Сьогодні? Чи плануєте молитися завтра? А післязавтра?

Оскільки молитви можна навчитися, чи будете ви вчитися молитися? Коли ви більше навчаєтеся молитися, це часто допомагає покращити молитовне життя. Але, щоб навчитися молитися, а також це практикувати, необхідне планування. Чи будете ви вчитися молитися, за допомогою роздумувань поєднуючи читання Біблії з молитвами? Чи плануєте молитися разом з іншими? Чи бажаєте більше дізнатися про молитву через читання? Що будете читати? Існує безліч книг на цю тему, а також біографій великих вої-

нів молитви. Окрім деяких джерел, процитованих у цьому розділі, проконсультуйтеся зі своїм пастором або зрілим християнином-молитовником щодо рекомендацій. Тож, коли ви почнете?

Оскільки Бог відповідає на молитви, чи будете ви молитися наполегливо? Пам'ятайте, що слова «просіть», «шукайте» і «стукайте» в Матв. 7:7-8 в давньогрецькому оригіналі стоять у теперішньому тривалому часі. Це означає, що, перш ніж отримати відповідь, ми повинні молитися часто й наполегливо. Починаючи з Лук. 18:1, Ісус розповідає цілу притчу про те, «що треба завжди молитися і не занепадати духом». Іноді відсутність наполегливості в молитві свідчить про те, що ми несерйозно ставимося до своїх прохань. В інших випадках Бог хоче, щоб ми були наполегливими в молитві, тому що це зміцнить нашу віру в Нього. Віра ніколи б не зростала, якби Бог відразу відповідав на всі наші молитви. Наполеглива молитва, як правило, також розвиває глибшу вдячність. Як радість від народження дитини більшає через місяці очікування, так наша радість більша, коли приходить відповідь на довгу, наполегливу молитву. І оскільки сучасне покоління вимірює час, рахуючи частку секунди, але не бажає визнати свою потребу в терпінні за прикладом Христа, то Бог виховує це терпіння в нас, вимагаючи наполегливості у молитві.

Джордж Мюллер відмітив:

Велика провина дітей Божих в тому, що вони не наполегливі у молитві, не продовжують молитися безперестанно, не виявляють невідступності. Якщо діти Божі бажають чогось для Його слави, вони повинні молитися, поки не отримають це. О, Який добрий, ласкавий, милостивий і поблажливий у нас Бог! Хоч

я не гідний Його милості, Він все ж дає безмірно більше, ніж я просив або думав!²¹

Можливо, причина, чому ми так рідко чуємо подібні свідчення, полягає в тому, що мало хто наполегливо молиться? Наполегливе прагнення Бога в молитві обіцяє винагородити будь-яку кількість розчарувань і зневіри. Не дозволяйте ворогу спокусити вас до мовчазного цинізму щодо Божої готовності і здатності відповісти. Нехай любов до Бога спонукає вас бути наполегливими в молитві до Того, Хто вас любить, навіть коли Його суди незбагненні, а Його дороги недослідимі (див. Рим. 11:33).

Давайте зупинимось і трохи розберемося. Хоча Бог чує все, включаючи кожну молитву і кожну думку, Він не слухає або чує наших молитов з метою відповісти на них (див. Іс. 59:2), допоки ми не покаємося і не прийдемо до Нього через віру в Ісуса Христа і в Його жертву (див. Іван. 14:6). Замість того, щоб покладатися на свою щирість або духовність для привернення Божої уваги, ми покладаємося на праведність Христа. Євангеліє вчить, що Бог приймає «нас в улюбленому *Сині*» (Ефес. 1:6), і тому ми завжди приходимо до нашого Отця в ім'я Його Сина, молячись із допомогою Святого Духа. Молитва повинна залишатися вправою, бо, навіть маючи дане Богом бажання молитися, нам через тягар різних обов'язків легко відволіктися від звички молитися. Але завдяки Божій благодаті наші молитви завжди приймаються.

Зрештою, заклик до дисципліни в молитві має на меті *побожність*. Де є молитва, там є побожність. Як завжди, дуже образно про це говорить Сперджен: «Як місяць впливає на припливи та відпливи моря, так і молитва впливає на припливи та відпливи побожності».²²

Люди, які багато моляться, стають побожними, бо молитовна єдність з Богом виховує побожність в усьому житті. Мій досвід служіння збігається зі словами Джона Ч. Райла: «Чому деякі віруючі настільки яскравіші та святіші за інших? Я вірю, що в дев'ятнадцяти випадках з двадцяти різниця полягає в різних підходах до молитви. Я вірю, що ті, хто не є видатними святими, мало моляться, а ті, хто є видатними святими, моляться багато».²³

Хочете бути подібними до Христа? Тоді робіть так, як Він — дисциплінуюте себе, щоб стати людиною молитви.

Поклоніння для ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Справжня духовна самодисципліна тримає віруючих у рамках, але не в рабстві; вона сприяє їхньому більшому звільненню і відкриває перед ними ширші простори.

Д. ДЖ. КЕЛЬ

Одна з найсумніших подій мого дитинства сталася в той день, коли мені виповнилося десять років. За кілька днів до цього моїм восьми друзям були розіслані запрошення прийти на свято. Той день народження мав бути найкращим у моєму житті. Всі друзі одразу після уроків прийшли до нас додому. До сутінок ми грали на вулиці у футбол і баскетбол. Мій тато смажив хот-доги та гамбургери, а мама доробляла святковий торт. Після того, як ми з'їли всі солодощі, морозиво і більшу частину торта, настав час подарунків. Чесно кажучи, сьогодні я не можу пригадати жодного з отриманих подарунків, але добре пам'ятаю, як чудово ми провели тоді час. Оскільки братів у мене не було, спілкування з іншими хлопцями було для мене найкращою частиною свята.

Кульмінацією святкування став мій подарунок для гостей. Для друзів нічого не жалко. Вартість не мала значення. Я збирався придбати всім квитки на найцікавішу подію в нашому містечку — шкільний баскетбольний матч. Я досі пам'ятаю, як у той прохолодний вечір ми висипали з машини моїх батьків і зі сміхом бігли до спортзалу. Стоячи біля вікна каси, я,

оточений друзями, заплатив за дев'ять квитків по 25 центів. Я переживав один із простих, але дорогоцінних моментів у житті. Я очікував на ідеальне завершення дня народження десятирічного хлопчика: я сидітиму посеред друзів, четверо з них будуть праворуч і четверо — ліворуч; ми будемо їсти попкорн, жартома штовхати один одного, вболіваючи за наших шкільних героїв. Коли ми заходили до спортзалу, я пам'ятаю, що відчував себе щасливішим, ніж Джиммі Стюарт у заключній сцені фільму «Це чудове життя».

Але раптом моє відчуття найпрекраснішого свята було вщент зруйноване. У спортзалі мої друзі розбіглися хто куди, і до кінця вечора я їх більше не бачив. Вони не сказали навіть слова подяки ні за веселощі, ні за їжу, ні за квитки. Вони практично забули, що я був іменинником, покинувши мене одного. Не попрощавшись, хлопці залишили мене, навіть не озирнувшись. Тож решту свого десятого дня народження я провів на самоті. У моїх спогадах це була найжахливіша гра, яку я дивився.

Я ділюся цією історією не для того, щоб викликати співчуття до болючих спогадів мого дитинства, а тому, що вона нагадує мені наше звичне ставлення до Бога під час поклоніння. Часто ми приходимо на захід, де Бог є почесним Гостем, приносимо Йому формальний подарунок у вигляді кількох традиційних пісень, а потім повністю про Нього забуваємо, зосереджуючись на людях і насолоджуючись видовищем, яке відбувається перед нашими очима. Як і мої друзі в той день, ми можемо піти без найменшого докору сумління, абсолютно не усвідомлюючи своєї байдужості, будучи впевненими, що повністю виконали свій обов'язок.

Сам Ісус особисто виконав старозавітну заповідь, підкресливши її незмінність і важливість: «Господові Богу твоєму поклоняйся» (Матв. 4:10, переклад В. Громова). Поклоняйти-

ся своєму Творцю є обов'язком і привілеєм усіх людей. В Пс. 95:6 звучить заклик: «Підемо, поклонимся, припадемо, і схилимось на коліна перед Господом, Який нас створив». Біблія ясно показує, що Бог очікує від нас поклоніння. Це наше призначення! Побожність без поклоніння Богу немислима. Але всі, хто прагне побожності, повинні усвідомити, що існує небезпека марного поклоніння Богу. Ісус процитував ще один текст зі Старого Завіту, щоб попередити про марне поклоніння Богу: «Народ цей і устами своїми, і язиком шанує Мене — серце ж їхнє далеко пробуває від Мене. Але даремно поклоняються Мені» (Матв. 15:8-9, переклад В. Громова). Зверніть увагу, що Бог назвав їхню діяльність «поклонінням». І «народ цей» вважав, що шанує Бога. Але Бог відкинув їхнє поклоніння як «даремне».

Як ми можемо поклонятися Богу, щоб це не було даремно? Як ми можемо «служити до впадоби Богові» (Євр. 12:28)? Щоб уподібнитися до Ісуса, ми повинні навчитися однієї дуже важливої складової — духовної вправи біблійного поклоніння.

ПОКЛОНІННЯ — ЦЕ ЗОСЕРЕДЖЕННЯ НА БОЗІ ТА ВІДПОВІДЬ ЙОМУ

Поклонінню важко дати чітке визначення. Спочатку давайте поспостерігаємо за ним. В Іван. 20:28, коли воскреслий Ісус з'явився Хомі і показав йому Свої рани на руках і боці, поклоніння відбулося, коли Хома сказав Йому: «Господь мій і Бог мій!» В Об'яв. 4:8 ми читаємо про чотирьох істот навколо престолу, які день і ніч безперервно поклоняються Богу, проголошуючи: «Святий, святий, святий Господь Бог, Вседержитель, Який був, Який є і Який приходить!» Потім в 11-му вірші двадцять чотири старійшини, що знаходяться

навколо престолу Божого на небі, вклоняються Йому, складаючи свої вінці до Його ніг, падаючи перед Ним і кажучи: «Гідний Ти, Господи, прийняти славу, і честь, і силу, тому що Ти створив усе й по волі Твоїй воно існує й було створене!» У наступному розділі ми читаємо, що тисячі і тисячі ангелів, старійшин і живих істот навколо небесного престолу Ісуса Христа, Агнца Божого, голосно вигукують у поклонінні: «Заколений Агнець достойний прийняти силу і багатство, мудрість, міць, честь, славу, благословення!» (5:12). І відразу після цього йде поклоніння від «кожного створіння», яке говорить: «Тому, Хто сидить на престолі, й Агнцеві — благословення, честь, слава і влада навіки-віків!» (5:13).

Тепер давайте опишемо те, що ми побачили. Поклонятися Богу означає розуміти і проголошувати Його належну цінність, величати Його достойність бути прославленим, або, краще сказати, наближатися до Бога і звертатися до Нього так, як Він того гідний. Як святий і всемогутній Бог, Творець і Вседержитель Всесвіту, всевладний Суддя, Якому ми повинні будемо дати звіт, Він гідний всієї пошани і честі, яку тільки ми можемо Йому віддати, і навіть незрівнянно більше. Зверніть увагу, наприклад, як ті, хто оточує престол Бога в Об'яв. 4:11 і 5:12, звертаються до Нього як до «достойного» багатьох речей.

Чим більше ми зосереджуємося на Бозі, тим більше розуміємо і цінуємо Його нескінченну цінність. І коли ми це розуміємо і цінуємо, то ми не можемо не відреагувати по слухом і поклонінням. Як неймовірно прекрасне видовище заходу сонця або захоплюючий краєвид з вершини гори викликають спонтанну реакцію захоплення, так само ми не можемо зустрітися з величчю Бога, не відреагувавши на це поклонінням. Якби в цю мить ми змогли побачити Бога, то настільки глибоко зрозуміли б Його велич, що миттєво

впали б обличчям на землю і вклонилися Йому. Ось чому в книзі Об'явлення написано, що ті, хто оточують престол і бачать Бога, падають на обличчя в поклонінні, а істоти, які перебувають найближче до Нього, настільки вражені Його величчю, що протягом всієї вічності безперервно поклоняються Йому, вигукуючи: «Свят, свят, свят!» Тож, хоча про це можна довго говорити, ось просте визначення: поклоніння — це зосередження на Бозі та реакція на Його велич.

Але ми ще не знаходимося на небесах, щоб бачити Господа, як вони, і зосереджуватися на Ньому візуально. То ж як невидимий Бог виявляє Себе нам тут, на землі, щоб ми могли зосереджуватися на Ньому? По-перше, Він відкрив Себе загалом через творіння (див. Рим. 1:20). Тому правильною реакцією на захоплююче видовище заходу сонця або вражаючий вид з гори є поклоніння Творцю такої краси і величі. По-друге, і більш конкретно, Бог досконало явив Себе через Своє записане Слово, Біблію (див. 2 Тим. 3:16; 2 Пет. 1:20-21), і Своє втілене Слово, Ісуса Христа (див. Іван. 1:1, 14; Євр. 1:1-2). У відповідь ми повинні шукати Бога через Христа, як це відкрито в Біблії. Коли ми це робимо, і Святий Дух відкриває очі нашого розуміння, ми будемо бачити Бога в Писанні і реагувати поклонінням.

Наприклад, ми прочитали в Біблії (див. Об'яв. 4:8), що Бог святий. Відповідно до того, як ми будемо роздумувати над цим і все більше відкривати для себе, що означає Божа святість, нас буде переповнювати бажання поклонятися Йому. Але як саме ми можемо дізнатися більше про те, що означає святість Бога? Про це розповідає Біблія, найнадійніше і найавторитетніше на Землі джерело інформації про святість Бога. І щоб глибше зрозуміти з Біблії те, якою є Його святість, ми звертаємося, серед іншого, до текстів про Ісуса, адже святий Бог найясніше відкривається в Ісусі

Христі, Який є Богом у плоті. Якщо за допомогою роздумів ми зосередимося на Особі та жертві Христа, як про це говорить Біблія, ми краще зрозуміємо святого Бога, бо Його явив Ісус (див. Іван. 1:18). І в міру кращого розуміння Бога ми будемо більше Йому поклонятися.

Ось чому все поклоніння Богу — публічне, сімейне¹ та особисте — повинно ґрунтуватися на Біблії та включати в себе багато біблійних істин. Біблія відкриває нам Бога, щоб ми могли зосередитися на Ньому, і в міру нашого зосередження на Ньому ми будемо Йому поклонятися. Отже, якщо ми мало знаємо про Бога, то мало будемо і зосереджуватися на Ньому. А якщо зосередження на Бозі буде мало, то і поклоніння Йому буде обмаль. І навпаки, ясне одкровення Бога сприяє глибокому зосередженню на Ньому, що, в свою чергу, викликає палке, вдумливе поклоніння Йому.

Центральними складовими публічного поклоніння є читання Біблії та проповідь, оскільки вони є найяснішим, найпрямішим і найширшим представленням Бога під час зібрання. З тих самих причин, вивчення Біблії та роздумування є основою особистого поклоніння. Під час поклоніння пісні, насичені біблійними мотивами,² співаються як музичне проголошення Божої істини або біблійна відповідь (хвала і подяка) на Боже об'явлення. Молитва висловлює біблійним чином наше поклоніння і залежність від Бога, як Він відкривається у Святому Письмі; те ж саме стосується і пожертв. Бог призначив хрещення і Вечерю Господню як складові публічного поклоніння, тому вони також візуально проголошують і нагадують нам про божественно відкриту істину. Всі складові поклоніння, визначені у Святому Письмі, допомагають нам зосередитися на Бозі.

Оскільки поклоніння — це зосередження на Бозі і наша відповідь Йому, то, чим би ми не займалися, якщо ми не

думаємо про Бога, то ми не поклоняємося Йому. Можливо, ви слухаєте біблійну проповідь, але якщо ви не звертаєте уваги на те, що вона говорить про Бога або як через неї Бог звертається до вас, то ви не поклоняєтеся. Ви можете співати «Свят, свят, свят», але якщо не думаєте в цей час про Бога, то ви не поклоняєтеся. Ви можете слухати, як хтось молиться, але якщо не молитесь разом з ним і не думаєте про Бога, то ви не поклоняєтеся. В певному сенсі можна сказати, що все, що робиться з послухом Господу, навіть повсякденні справи на роботі чи вдома, є актами поклоніння. Але це не замінює безпосередньо зосередженого, відокремленого від будь-якої іншої діяльності, біблійно обґрунтованого поклоніння Богу.

Поклоніння часто включає слова і дії, але воно виходить за їх межі і зосереджується на розумі та серці людини. Поклоніння — це зосередження душі на Бозі та її реакція на Нього; це захопленість Богом. Тож незалежно від того, що ви говорите, співаєте чи робите в будь-який момент, ви поклоняєтеся Богу лише тоді, коли Він є центром вашої уваги. Тому щоразу, коли ви зосереджуєтеся на нескінченній цінності Бога, ви відповідаєте поклонінням так само, як місяць відбиває сонце. Таке поклоніння не буде марним. Поклоніння також не буде марним, коли...

ПОКЛОНІННЯ ЗВЕРШУЄТЬСЯ У ДУСІ ТА ІСТИНІ

Найбільш глибокий текст про поклоніння у Новому Завіті записаний у Євангелії від Івана. Там Ісус каже: «Надходить час, — і *вже* тепер він є, — коли правдиві поклонники будуть поклонятися Отцеві в Дусі та істині, бо Отець шукає Собі таких поклонників. Бог є Дух, і хто Йому поклоняється, повинен поклонятися у Дусі та істині» (4:23-24).

Перш ніж ми зможемо поклонятися в душі та істині, ми повинні мати «Духа Істини» (Іван. 14:17), тобто Святого Духа в собі. Він живе тільки в тих, хто в покаянні з вірою прийшов до Христа. Без Нього справжнє поклоніння не відбудеться. В 1 Кор. 12:3 Павло пише: «Ніхто не може сказати: „Господь Ісус!“ — хіба тільки Духом Святим». Це не означає, що людина не може вимовити слова «Ісус є Господь» без Святого Духа, адже кожен, хто вміє говорити, здатний вимовити цю фразу. Це означає, що без відновлюючої сили та внутрішньої присутності Святого Духа ніхто не може сказати «Ісус є Господь», вчиняючи акт справжнього поклоніння та підкорення Христу. Дух є Той, Хто відкриває нам Бога, Хто викриває нас за наш гріх проти Бога, і Хто робить Христа та Його спасительну силу непереборними. Святий Дух відкриває розум для сприйняття істини Писання і воскрешає душі, які були мертвими для Бога. Він запалює колись холодні до поклоніння серця невгасимим вогнем полум'яної любові до Христа.

Присутність Святого Духа в нас не гарантує, що ми завжди *будемо* поклонятися в душі та істині, але вона означає, що ми *можемо* це робити. Поклонятися Богу в душі означає поклонятися зсередини, що обов'язково вимагає щирості в поклонінні. Незалежно від того, наскільки духовна пісня, яку ви співаєте, наскільки піднесена ваша молитва, якщо вони нещирі, удавані, то це не поклоніння, а лицемірство.

Збалансуванню для поклоніння в душі є поклоніння в істині. Поклоніння в істині — це поклоніння згідно з істиною Писання. По-перше, ми поклоняємося Богу згідно того, як Він відкривається в Біблії, а не, як нам, можливо, хотілося б Його бачити. Ми поклоняємося Йому відповідно до істини про те, Ким Він Себе називає: Богом милосердя і справедливості, любові і гніву, Який і в рай приймає, і до пекла засу-

джує. По-друге, поклоніння відповідно до істини Писання означає поклонятися Богу тими способами, які Він схвалив у Святому Письмі. Іншими словами, у поклонінні Богу ми повинні робити те, що Він наказує у Своєму Слові робити у поклонінні.³

Виклавши аргументи на користь поклоніння Богу у відповідь на істину Писання, варто перейти до роздумів про поклоніння в дусі, приділивши цьому більше уваги. Незалежно від того, беремо ми участь у публічному, сімейному чи особистому поклонінні, нам потрібно усвідомлювати, що коли наше серце не підключене до джерела Божої сили, то у нас не буде енергії для поклоніння. Один пастор висловився прямо: «Якщо наші почуття до Бога мертві, то і поклоніння буде мертве».⁴ Ось як він це проілюстрував:

Поклоніння — це радісне повернення Богу сйва Його слави. І це не можна зробити просто з обов'язку. Повернути Богу Його славу і честь можна лише спонтанним почуттям, яке виникло в глибині серця.

Розглянемо аналогію з ювілеєм весілля. Припустимо, що цього дня (в моєму випадку це 21 грудня) я приходжу додому з букетом гарних червоних троянд для моєї дружини Ноель. Вона зустрічає мене біля дверей, я простягаю їй букет, і вона каже: «О Джонні, вони чудові. Дякую тобі». Після цього вона міцно мене обіймає. А тепер припустіть, що я махаю рукою і сухо промовляю: «Не варто подяки. Це мій обов'язок».

Що станеться тоді? Хіба виконання обов'язку — це не благородство? Хіба ми не шануємо тих, хто, усвідомлюючи свій обов'язок, служить іншим? Ні, не завжди буває саме так. Обов'язок може видатися зовсім не таким чудовим, якщо до нього не прикладе-

не серце. Троянди, подаровані з покірності обов'язку, можуть викликати суперечне прийняття. Якщо мною не рухає щире почуття любові до дружини, своїми трояндами я жодною мірою не надаю їй честі. Насправді подаровані квіти принижують її. Вони є дуже тонким прикриттям того, що в моїх очах дружина не має ні цінності, ні краси, щоб викликати почуття. Все, на що я здатний, — це вирахований до дрібниць прояв подружнього обов'язку...

Справжнє виконання обов'язку поклоніння не закінчується зовнішніми діями, коли ми щось говоримо або беремо участь у богослужінні. Це внутрішній обов'язок, це заповідь, дана нам: «Утішайся Господом!» (Пс. 36:4, переклад В. Громова)...

Таке поклоніння можна назвати справжнім через те, що воно шанує Бога. Беззмістовне виконання ритуалів не шанує Бога. Якщо я запрошую свою дружину відзначити ювілей нашого весілля в ресторані і вона запитує мене: «Навіщо нам іти туди?» — я, бажаючи вшанувати її, маю відповісти так: «Бо ніщо не зробить мене щасливішим сьогодні ввечері, ніж бути разом з тобою».

Якби я їй відповів: «Це мій обов'язок», — така відповідь була б для неї образливою. А якщо я говорю: «Для мене це радість», — то проявляю повагу.

Як ми можемо виявити повагу до Бога під час поклоніння? Тим, що ми скажемо: «Це мій обов'язок», чи тим, що скажемо: «Для мене це радість і щастя»?⁵

Тому ми повинні поклонятися як у душі, так і в істині, поклонятися серцем і розумом, емоціями і думками. Якщо ми надмірно поклоняємося у душі, ми можемо забути про

істину і поклонятися переважно за почуттями. Це може призвести до будь-чого: від сонної, бездумної терпимості до всього, що відбувається в поклонінні, з одного боку, до неконтрольованого духовного вогню — з іншого. Але якщо ми надто наголошуємо на поклонінні в істині і мінімізуємо участь духу, тоді наше поклоніння буде нудним, похмурим і легко передбачуваним.

Насправді, ці істини про поклоніння в душі та істині врівноважують та доповнюють одна одну. Дуже важливо усвідомити це, тому що, відверто кажучи, всі ми іноді намагаємося принести жертву хвали, коли на жертovníку нашого серця немає вогню. Правильно проведені роздуми над істиною можуть запалити емоційну сторону поклоніння і допомогти нам поклонятися в душі. І навпаки, серце, яке правильно налаштовано по відношенню до Бога, — таке серце готове поклонятися в душі, любить Божу істину і прагне перебувати у повному послуху істині. Тож навіть якщо ми більше схильні до чогось одного, у нас має бути поклоніння і в душі, і в істині. Ісус сказав, що найбільша заповідь — це любити Бога всім серцем і всім розумом (Марк. 12:30). Поклоніння, яке з'являється з сердець, запалених істиною, і виказується в щирих думках про Бога, не буде відкинуте як марне.

Але що робити, коли ми переживаємо тривалий період духовної посухи, коли практично кожний досвід поклоніння здається не більше ніж лицемірством? Навіщо продовжувати вправи, якщо ми відчуваємо, ніби застрягли на біговій доріжці марного поклоніння? Чи слід припинити відвідувати богослужіння або щоденно молитися у випадку неможливості підтримувати належний баланс духу та істини?

Ні, ми не повинні залишати поклоніння, навіть якщо не відчуваємо бажання поклонятися. Є деякі речі, в яких ми повинні бути наполегливими, навіть якщо нам цього не хо-

четься, просто тому, що це правильно. Пам'ятайте, що навіть наше «найкраще» поклоніння є недосконалим, хоч би якими незначними здавалися ці недоліки. Але ми не закликаємо припиняти поклоніння через те, що воно є недосконалим. Важливіше те, що «прорив» у відновленні радості та свободи поклоніння, швидше за все, відбудеться саме в контексті поклоніння. Люди часто кажуть мені, що не мали настрою приходити на ті чи інші церковні служіння, але змушували себе прийти, і під час участі в їхніх серцях ставалося щось, що освіжало і відновлювало їхнє духовне розуміння.

Кожен віруючий на своєму шляху до небесної країни повинен перетнути кілька духовних пустель. Деякі посушливі місця можна проминути за годину або за кілька днів. Однак іноді вам, можливо, доведеться йти тижнями з майже засохлою душею. Намагайтеся не зупинятися у поклонінні. Благайте Бога про оновлене усвідомлення «рік живої води» (мається на увазі Святий Дух), які обіцяв Ісус в Іван. 7:38 для кожного віруючого. Але не припиняйте поклонятися. Знаходячись в пустелі, ніколи не здавайтесь. Ви ж бо не знаєте її довжину, і, можливо, ви вже її майже перетнули.

БОГ ОЧІКУЄ ЯК ПУБЛІЧНОГО, ТАК І УСАМІТНЕНОГО ПОКЛОНІННЯ

Від віруючих очікується, що вони регулярно братимуть участь у спільному поклонінні разом з іншими братами і сестрами у Христі. В Євр. 10:25 конкретно говориться, що віруючі повинні жити в спільноті, «не залишаючи свого зібрання, як є в деяких звичай» (переклад В. Громова). Отже, перше застосування вправи поклоніння полягає у формуванні звички регулярно збиратися разом з іншими віруючими для поклоніння Богу.

Церква Ісуса Христа не є релігією ізольованих особистостей. Новий Завіт описує церкву за допомогою таких метафор, як «отара» (Дії 20:28), «тіло» (1 Кор. 12:12), «будівля» (Ефес. 2:21) і «співгромадяни» (Ефес. 2:19). Кожна з цих метафор передбачає взаємозв'язок між окремими віруючими і церквою в цілому. Відокремлення і виключення себе з духовного спілкування з іншими віруючими майже завжди означає, що ви даремно і собі на шкоду втрачаєте велику частину благословення і Божої сили. Цей вірш (Євр. 10:25) вчить нас, що ті, хто залишає набутий дисципліною «звичай» збиратися разом з іншими віруючими, розвивають в собі абсолютно нехристиянську звичку.

«Зібрання», безперечно, означає фізичну присутність віруючих. Це слово не допускає іншого тлумачення, і при написанні Послання до Євреїв його не можна було пояснити якимось інакше. Тому ми не можемо переконувати себе, що ми збираємось разом з іншими християнами, коли за допомогою сучасних засобів зв'язку дивимось, як вони поклоняються в іншому місці. Є вагомі причини для надання як прямого, так і записаного відеодоступу до богослужінь у церкві, але жодна з них не допускає заміни відвідування церкви тими, хто має можливість, на дистанційний перегляд служіння.

Більше того, благословення послідовного, високоякісного, особистого духовного життя не звільняє вас від необхідності поклонятися разом з іншими віруючими. У вас може бути таке молитовне життя, як у Джонатана Едвардса або Джорджа Мюллера, але ви потребуєте спільного поклоніння так само, як і вони, і єврейські християни в Євр. 10:25. Існує елемент поклоніння і християнського життя, який не можна відчутти під час усамітненого поклоніння чи перегляду поклоніння дистанційно. Є деякі благословення і милості, які Бог виливає тільки під час «зібрання» разом з іншими віруючими.

Пуританський проповідник Девід Кларксон пояснив це у повчальній проповіді на тему «Публічне поклоніння краще за усамітнене»:

Найдивовижніші речі, які зараз відбуваються на землі, трапляються у публічних зібраннях [тобто у публічному поклонінні], хоча за своєю звичайністю та духовністю вони можуть здаватися менш дивовижними... Тут Господь промовляє до сухих кісток і воскрешає мертві душі з могил і гробниць гріха... Тут мертві чують голос Сина Божого і його посланців, і ті, хто чує, оживають. Тут Він дарує зір тим, хто народився сліпим; це результат проповідування Євангелія, яке відкриває очі грішникам і повертає їх від темряви до світла. Тут Він Своїм словом зцілює хворі душі, які ніхто, крім Нього, не в силі зцілити: ні люди, ні ангели, навіть якщо докладуть усіх зусиль... Тут Він виганяє сатану і нечистих духів з душ грішників, які довгий час були ними одержимі. Тут Він скидає влади і начальства, перемагає сили темряви і змушує сатану впасти з неба, як блискавка. Тут Він змінює весь хід природи в душах грішників, роблячи так, що старе минає, і все стає новим. Це дива, і вони вважалися б такими, якби не були звичайною справою публічного служіння. Дійсно, Господь не обмежується тим, щоб творити ці дивовижні речі тільки публічно, але зазвичай Він чинить їх саме під час публічного служіння.⁶

З іншого боку, яким би насиченим і достатнім не було наше регулярне публічне поклоніння, існують такі переживання з Богом, які Він дарує тільки під час поклоніння на самоті. Ісус регулярно, щосуботи брав участь у публічному поклонінні Богу в синагозі (див. Лук. 4:16) та під час вста-

новлених для Ізраїлю свят у Єрусалимському храмі. Однак Лука пише, що, крім цього, Ісус «відходив у пустинні місця і молився» (5:16). Як висловився відомий пуританський коментатор Метью Генрі, «публічне поклоніння не звільняє нас від поклоніння на самоті».⁷

Як ми можемо публічно поклонятися Богу раз на тиждень, якщо не поклоняємося Йому на самоті протягом тижня? Чи можемо ми очікувати, що полум'я нашого поклоніння Богу буде яскраво палати публічно у неділю, якщо воно ледь мерехтить для Нього в інші дні? Хіба не тому нас розчаровує наше спільне поклоніння, що ми мало поклоняємося, коли залишаємося наодинці з Богом? «Неможливо, — пише валлійський пастор Джеффри Томас, — щоб ті, хто нехтує поклонінням наодинці, могли пізнати спілкування з Богом під час публічних богослужінь у неділю».⁸

А ще ми не повинні забувати, що Бог очікує від нас особистого поклоніння, щоб нас благословити. Нехтуючи особистим поклонінням Богу, ми дуже сильно зменшуємо нашу щоденну радість. Це одне з найбільших благословень життя, що Бог не обмежує наш доступ до Нього і насолоду від Його присутності лише одним днем на тиждень! Кожен день нам даруються сила, керівництво, підбадьорення, прощення, радість і все, чим багатий Бог. Запрошення зростати в стосунках із Самим Ісусом Христом відкрите для нас щодня.

Подумайте про це: Господь Ісус Христос готовий зустрічатися з вами наодинці стільки, скільки ви захочете. Він готовий і навіть прагне зустрічатися з вами щодня! Уявіть себе одним із тисяч людей, які слідували за Ісусом протягом більшої частини останніх трьох з половиною років Його земного життя. Чи можете ви уявити свою радість, якби до вас підійшов один із Його учнів зі словами: «Учитель передав, що готовий виділити скільки забажаєте часу для зустрічі з

вами наодинці для спілкування в зручний для вас час. Він чекатиме на вас майже щодня»? Яка честь! Хто б скаржився на таке? А ця чудова честь насправді належить вам — сьогодні, завтра і завжди. Користуйтеся цим привілеєм і виправдуйте це очікування для слави і радості Бога навіки.

ПОКЛОНІННЯ — ЦЕ ДИСЦИПЛІНА, ЯКУ ТРЕБА РОЗВИВАТИ

Ісус сказав: «Господові Богу твоєму поклоняйся» (Матв. 4:10, переклад В. Громова). Щоб поклонятися Богу протягом усього життя, потрібна дисципліна. Без дисципліни наше поклоніння Богу буде слабким і непослідовним. Звичайно, поклоніння має бути набагато більшим, ніж виконання обов'язків, ніж просто правильна вимова доречних слів і термінів. Тому, кажучи, що поклоніння — це зосередження на Бозі та наша відповідь Йому, я сподіваюся передати своє переконання, що справжнє поклоніння завжди є «відбитком серця». Поклоніння неможливо зобразити у вигляді діаграми, його не можна розрахувати, бо воно є реакцією нашого серця, закоханого в красу, славу і привабливість святого Бога — Об'єкта нашої душевної зосередженості. І все ж ми також вважаємо поклоніння дисципліною, яку необхідно розвивати, так само як і всі відносини, щоб вони залишалися здоровими та зміцнювалися.

Поклоніння є духовною дисципліною, оскільки воно є і засобом, і кінцевою метою. Поклоніння Богу є *кінцевою метою*, оскільки поклонятися, як вже було визначено, означає зосередитися на Бозі і реагувати на Його одкровення. Не існує вищої мети чи максимальнішого духовного задоволення, ніж зосередження на Бозі та відповідь на Його одкровення. Але поклоніння є також *засобом* у тому сенсі, що через нього досягається побожність. Чим більше ми дійсно

поклоняємося Богу, тим більше — через поклоніння і за його допомогою — ми стаємо подібними до Бога.

Поклоніння Богу робить віруючих значно побожнішими, тому що люди стають схожими на те, на чому зосереджують свою увагу. Ми діємо, наслідуючи те, про що думаємо. Діти вдають, що вони є героями, про яких мріють. Підлітки одягаються, як зірки спорту або популярні музиканти, якими вони захоплюються. Але ці схильності не зникають, коли ми стаємо дорослими. Хто хоче «досягти вершини» в цьому житті, читають книги тих, хто «на вершині», а потім копіюють їхній стиль ведення бізнесу та «секрети» успіху. Наведу гострішу ілюстрацію: ті, хто зосереджується на порнографії, відтворюють у своєму житті те, на що вони дивляться. Якщо ми зосереджуємося на цьому світі більше, ніж на Господі, ми будемо більш світськими, ніж побожними. Але якщо ми хочемо бути побожними, то повинні зосередитися на Бозі. Побожність вимагає дисциплінованого поклоніння.

«Але я пробував, — скаже хтось у розпачі, — і це мені не допомогло! Я сумлінно відвідую церкву. Я намагався щодня читати Біблію і молитися, але не отримав очікуваних результатів. Незважаючи на все, що я роблю, я, здається, не дуже зростаю в побожності».

Суворе дотримання релігійної рутини та правильне практикування духовної дисципліни — це не одне й те саме. Щоденне читання Біблії не робить мене автоматично побожним, так само як щоденне читання новин з Уолл-стріт не робить мене бізнесменом. І наша нездатність досягти бажаного духовного зростання в бажаний час не спростовує ефективність Божих засобів (тобто духовних вправ) для досягнення нашої подоби до Христа. Якщо вас пригнічує повільний темп вашого освячення, порадьтеся з тими, хто зростає в побожності через публічне і особисте поклонін-

ня. Поговоріть зі зрілим християнином, у якого змістовне духовне життя. Перегляньте деякі попередні розділи цієї книги, особливо ті, що стосуються роздумування та молитви. Розвиток будь-якої дисципліни, від гри в гольф до гри на фортепіано, часто вимагає зовнішньої допомоги від досвідченіших людей. Тому не дивуйтеся, що вам потрібна допомога в розвитку дисциплін, які ведуть до уподібнення Христу, і не бійтеся про це просити.

Описуючи сучасну віруючу людину, хтось сказав: «Вона поклоняється своїй роботі, працює під час відпочинку і відпочиває під час поклоніння». Незважаючи на це, чи будете ви розвивати дисципліну поклоніння?

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Чи готові ви щоденно присвячувати себе поклонінню?

«Якщо ви не поклоняєтесь Богу щоденно, — сказав Ейден Тозер, — то не будете поклонятися Йому і в неділю».⁹ Не будемо обманювати себе. Справжнє поклоніння, як подія, що відбувається раз на тиждень, не існує. Ми не можемо очікувати, що поклоніння буде витікати з наших вуст у неділю, якщо стримуємо його у своїх серцях протягом тижня. Води поклоніння ніколи не повинні перестати витікати з наших сердець, бо Бог завжди залишається Богом, і Він завжди гідний поклоніння. Потік поклоніння повинен щонайменше щодня прямувати у певне русло, перетворюючись на конкретне переживання поклоніння.

Все більше віруючих здаються задоволеними практикуванням особистих духовних вправ і нехтують поклонінням з іншими віруючими. Вони вважають, що їхнє особисте духовне життя є вищим за будь-який досвід спільного поклоніння, тому нехтують публічним служінням Божого Слова. Ми повинні бути уважними, щоб уникнути небезпеки втратити

рівновагу в цьому. Однак у своєму пасторському служінні я зустрічав набагато більше християн, які впадають в іншу крайність. Вони вірно, дисципліновано відвідують спільне поклоніння, але нехтують регулярною практикою особистого поклоніння Богу. У цю пастку на шляху до побожності, мабуть, потрапляє більше людей, ніж у будь-яку іншу. Вони мало просуваються в уподібненні до Христа просто тому, що не дисциплінують себе саме в цьому питанні. Не дайте цьому статися з вами.

Чи будете ви вкладати справжнє поклоніння у свої дії поклоніння? Те, що Девід Кларксон сказав про публічне поклоніння, стосується всіх дій поклоніння, як публічних, так і усамітнених:

Те, що ви робите під час публічного поклоніння, робіть усіма своїми силами. Звільніться від цієї ліності та байдужості, які так огидні Богу... Не вважайте за достатнє просто представити свої тіла перед Господом. Поклоніння тілом є лише зовнішньою оболонкою поклоніння; поклоніння душею є серцем поклоніння. Ті, хто наближаються до Бога лише своїми устами, побачать, що Бог досить далеко від них. Не тільки уста, але й розум, серце і почуття; не тільки коліна, руки і очі, але й душа, совість і пам'ять повинні повністю брати участь у публічному поклонінні Богу. Не тільки «за Тобою нудьгує тіло моє», але й «душа моя прагне Тебе», як казав Давид. Господь тоді наблизиться, коли вся людина в повноті буде з надією чекати Його; Він тоді буде знайдений, коли ми будемо шукати Його всім серцем.¹⁰

Коли ми по-справжньому не поклоняємося, поклоніння є жалюгідним лицемірним заняттям. Тож, якщо поклоніння

вас втомлює, ви насправді не поклоняєтеся. Бог не втомлює. Уявіть собі, що одна з істот, які безперервно поклоняються навколо Божого престолу, скаржиться: «Я втомилася від цього!» Такі слова ніколи не спадали жодній з них на думку протягом усієї минулої вічності, і ніколи не спадуть на думку протягом усієї майбутньої вічності. Натомість ми читаємо, що вони настільки безмежно переповнені Божою славою, що день і ніч не перестають поклонятися Йому (Об'яв. 4:8). Звичайно, ми ще не можемо бачити і відчувати в поклонінні все те, чим мають привілей насолоджуватися ці живі істоти. Але ми можемо навчитися від них, що беззмислове поклоніння суперечить самому поняттю «поклоніння». Оскільки об'єктом нашого поклоніння є славний і величний Бог небес, то коли поклоніння стає порожнім, виявляється, що проблема не в об'єкті (Бозі), а в суб'єктах (нас).

Тож «підемо, поклонимось» (Пс. 95:6) єдиному, істинному Богу, Який встановив духовну дисципліну поклоніння Йому — публічно, в сім'ї та наодинці — одним із засобів отримання благодаті для зростання в подоби до Христа. Зростаючи в поклонінні Богу, ми ростемо в подібності до Христа.

Однак пам'ятайте, що Христос, Який дійсно подає приклад в усьому, до чого Бог хоче, щоб ми прагнули, Сам є неосязно величнішим, ніж просто приклад для нас. Йому було необхідно народитися Людиною, жити і померти, щоб зробити нас поклонниками, якими був би задоволений Бог. Тільки коли ми приходимо до Бога через віру в праведність Ісуса, наше поклоніння стає належним і прийнятним. Отже, вірою в Божого Помазанця і згідно з Божим Словом, як закликає нас текст Євр. 12:28, будемо служити «до вподоби Богові», а не так, як ті, яких Ісус засудив, сказавши: «Даремно поклоняються Мені» (Матв. 15:9).

РОЗДІЛ 6

БЛАГОВІСТЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

*Дисциплінована віра — це віра, яка, скоріш за все,
виживе і приведе до віри в серцях інших.*

АЛІСТЕР Е. МАК-ГРАТ

Тільки явне захоплення поклонінням Богу може порівнятися з тим, коли ми розповідаємо кому-небудь про Ісуса Христа.

Одними з найпрекрасніших моментів у моєму житті були місіонерські поїздки. Все, що я робив тоді цілими днями, — це говорив людям про Христа, спілкуючись на вулицях і в приміщеннях, звертаючись як до однієї душі, так і до груп людей. Те саме стосується й мого рідного містечка — ніщо не тішить мене так, як розмова про Христа з тими, хто Його не знає. Але мій досвід не є чимось незвичайним; свідоцтво невіруючим про Ісуса може бути надзвичайно приємним досвідом для будь-якої Божої дитини.

Проте ніщо так швидко не змушує християн опускати очі і переступати з ноги на ногу, як питання про нашу відповідальність за євангелізацію цього світу. Я знаю багатьох віруючих, які впевнені, що вони слухаються Господа у вивченні Святого Письма, пожертвах чи служінні іншим, але не знаю жодного християнина, який би сміливо заявив: «Я роблю справу благовістя так, як маю робити».

Благовістя — це обширна тема, і я не зможу вичерпно висвітлити її в цьому розділі. Головна думка, яку я хочу до-

нести, полягає в тому, що побожність вимагає від нас дисципліни у благовісті. Я переконаний, що головна причина, через яку багато з нас не свідчать про Христа ефективно і без страху, зводиться до того, що ми просто не дисциплінуємо себе у цій сфері.

БЛАГОВІСТЯ ОЧІКУЄТЬСЯ ВІД НАС

Більшість читачів цієї книги не потрібно переконувати в тому, що Христос очікує від кожного Свого послідовника бути благовісником. Він не чекає, що всі християни будуть використовувати однакові методи євангелізації, але Господь очікує, що всі вони будуть благовістити.

Перш ніж іти далі, давайте визначимося з термінами. Що таке благовістя? Даючи йому вичерпне визначення, можна сказати, що благовістя — це представлення Ісуса Христа в силі Святого Духа грішним людям, щоб вони могли повірити через Нього в Бога, прийняти Його як свого Спасителя і в спільноті з Його Церквою служити Йому як своєму Господу і Царю.¹

Якщо ми хочемо чогось більш лаконічного, то можемо визначити новозавітне благовістя як проголошення Євангелія. Благовістя звершує кожен, хто вірно розповідає основні істини Божого спасіння через Ісуса Христа. Це відбувається незалежно від того, проголошується Євангеліє усно чи письмово, адресоване воно одній душі чи групі людей.

Сам Господь Ісус Христос наказав нам благовістити. Подумайте про Його наказ у світлі таких текстів Святого Письма:

- «Тож ідіть і навчіть усі народи, хрестячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все, що Я заповів вам. І ось Я з вами по всі дні аж до кінця віку!» Амінь (Матв. 28:19-20).

- І Він сказав їм: «Ідіть по цілому світі й усьому творінню проповідуйте Євангелію» (Марк. 16:15).
- І сказав [Ісус] їм: «І буде проповідане в Ім'я Його покарення та прощення гріхів серед усіх народів, починаючи з Єрусалима» (Лук. 24:46-47, переклад В. Громова).
- Тоді Ісус знову сказав їм: «Мир вам! Як послав Мене Отець, — і Я посилаю вас» (Іван. 20:21).
- «Ви приймете силу, коли Дух Святий зійде на вас, і ви будете Моїми свідками в Єрусалимі, по всій Юдеї та Самарії — і аж до краю землі!» (Дії 1:8).

Ці повеління були дані не тільки апостолам. Наприклад, ті з нас, хто живе в Сполучених Штатах, можуть сказати, що апостоли ніколи не приїжджали до цієї країни. Щоб повеління Ісуса було виконане і щоб Америка почула про Христа, Євангеліє мало бути принесене сюди іншими християнами, які розуміли, що мають обов'язок йти до «всіх народів». Апостоли, які жили в I столітті, ніколи не приходять до вас додому, у ваше місто чи на ваше робоче місце. Щоб Велике доручення було виконане скрізь, щоб Христос мав свідків на цьому «краю землі», це повинні зробити такі християни, як ви.

Деякі християни вірять, що благовістя є відповідальністю лише тих, хто має цей дар. Для підтвердження вони посилаються на текст Ефес. 4:11-12, де сказано: «Він і поставив одних апостолами, інших пророками, ще інших благовісниками, а тих — пастирями та вчителями, щоби приготувати святих для справи служіння, для збудування Христового тіла». Бог дійсно дає деяким учням дар євангелістів, але Він закликає всіх віруючих бути Його свідками і дарує їм як силу свідчити, так і слово для цього. Таким чином, хоча Бог закликає кожного віруючого бути свідком, тільки деякі

покликані до служіння євангеліста. Як кожен віруючий, незалежно від духовного дару чи служіння, повинен любити інших, так кожен віруючий повинен і благовістити, незалежно від того, має він дар євангеліста чи ні.

Подумайте про нашу відповідальність за особисте благовістя у світлі слів Петра: «Ви — рід вибраний, царське священство, святий народ, придбаний» (1 Пет. 2:9). Багато християн знайомі з цією частиною вірша, але чи знаєте ви решту? А далі йдеться про те, що ці привілеї належать християнам, щоб «звіщати чесноти Того, Хто вас покликав із темряви до дивного Його світла». Зазвичай ми дивимося на цей вірш у світлі утвердження доктрини священства всіх віруючих. Але буде однаково правильно сказати, що це заклик до всіх віруючих бути пророками. Бог очікує, що кожен з нас буде «звіщати чесноти» Ісуса Христа.

БЛАГОВІСТЯ ПІДКРІПЛЮЄТЬСЯ СИЛОЮ

Якщо майже всім християнам так очевидно, що ми повинні благовістити, то чому ледве не всі вони так часто не виконують цю заповідь?

Деякі вважають, що для ефективного свідчення їм потрібні місяці спеціалізованого навчання. Вони бояться говорити про Христа, поки не відчують впевненості у своїх знаннях Біблії та здатності відповісти на будь-які потенційні запитання чи заперечення. Але проблема в тому, що день такої впевненості ніколи не настає. Що було б, якби так само думав сліпий, якого Ісус зіцпив у 9-му розділі Євангелія від Івана? Чи відчув би він себе готовим свідчити вченим і критично налаштованим фарисеям? Проте за кілька годин, а може, й хвилин після зустрічі з Ісусом, він сміливо каже їм те, що знає про Ісуса.

Іноді ми не говоримо про Христа через страх, що нас вважатимуть дивними і наших слів не приймуть. Навчаючись в університеті на юридичному факультеті, я подружився з одним студентом. Незабаром, зрозумівши, що він не християнин, я почав думати про свою відповідальність поділитися з ним Євангелієм. Я робив усе можливе, щоб відтворювати характер Христа перед ним, і молився про можливість засвідчити йому. Одного дня, в кінці навчального року, коли продзвенів дзвінок на лекцію, він здивував мене запитанням: «Чому ти завжди такий щасливий?» Хоча заняття ось-ось мали розпочатися, я міг би дати своєму другу чітке пояснення, навіть якщо б це було лише одне речення. Я міг би відповісти: «Я щасливий завдяки Ісусу Христу». Або міг би сказати: «Я поясню це тобі після лекції». Але коли можливість, про яку я молився, нарешті настала, я застиг від страху, що через мою віру, можливо, він почне зневажливо до мене відноситися, і тому сказав йому: «Не знаю».

У деяких випадках простежується поява страху до конкретного методу свідчення Євангелія, який нас просять використовувати. Якщо вимагається підійти до незнайомця, якого ми ніколи не зустрічали раніше, і завести розмову про Христа, більшість людей будуть налякані і не зроблять цього. Хоча деяким це подобається, але більшість з нас жахаються думки про те, щоб ходити від дверей до дверей і ділитися Євангелієм. Навіть методи свідчення друзям або родичам, якщо вони пов'язані з примусовим, конфронтаційним або неприродним підходом, наповнюють нас страхом перед тим, щоб поділитися найкращою новиною у світі з найдорожчими для нас людьми.

На мою думку, головною причиною, яка нас лякає, є серйозність благовістя, хоча саме такого пояснення страху перед свідкуванням я ніколи не чув. Ми усвідомлюємо, що коли ми

розмовляємо з кимось про Христа, на карту ставляться небо і пекло. На ваги покладена вічна доля людини, з якою ми говоримо. І навіть коли ми правильно розуміємо, що результати цієї бесіди знаходяться в Божих руках, і що ми не несемо відповідальності за реакцію людини на Євангеліє, ми все одно відчуваємо святий обов'язок вірно передати євангельську звістку, а також святий страх не сказати або не зробити щось, що може стати перешкодою для спасіння цієї душі. Багато християн відчувають себе недостатньо підготовленими до такого виклику або просто мають занадто мало віри, тому вагаються вступати в таку важливу для вічності розмову.

Один автор пропонує інше пояснення того, чому багато віруючих бояться благовістити:

Одна з головних причин зростаючого небажання християн ділитися Євангелієм з невірними стосується особистого досвіду свідчення про віру. Опитуючи віруючих про їхню практику свідчення, ми виявили, що дев'ять з десяти осіб, які намагалися пояснити свої переконання та богослів'я іншим людям, вважають, що зазнали невдачі... А реальність людської поведінки така, що більшість уникають тих видів діяльності, в яких вважають себе невдахами. Як істоти, що прагнуть задоволення і комфорту, ми виділяємо для себе ті аспекти і види діяльності, в яких ми найбільш здібні і впевнені. Таким чином, незважаючи на Божу заповідь поширювати Слово, багато християн спрямовують свою енергію на ті сфери духовної діяльності, які приносять їм більше задоволення і в яких вони мають більше шансів досягти успіху.²

Що таке успіх у благовісті? Приведення людини, якій ви свідчите, до Христа? Звичайно, це те, чого ми прагнемо. Але

якщо ми вимірюємо успіх благовістя лише кількістю навернених, чи означає відмова людей повірити нашу поразку? Чи був Ісус «благовісником-невдахою», коли такі люди, як багатий молодий правитель, відвернулися від Нього і Його заклику (див. Марк. 10:21-22)? Звичайно, ні. Тому і ми не є невдахами, коли проголошуємо Христа і Його звістку, а люди у невірі відвертаються. Ми повинні пам'ятати, що успішне благовістя — це проповідь Євангелія. Ми повинні пристрасно шукати душі і постійно благодіяти Бога побачити більше навернених, але навернення — це плід, який може дарувати тільки Бог.

У цьому відношенні ми схожі на поштову службу, успіх якої вимірюється вчасною і точною доставкою повідомлення, а не реакцією одержувача. Щоразу, коли ми ділимося Євангелієм (що включає заклики до покаяння та віри), ми вже виконали Боже завдання. Тому, незалежно від результатів, біблійне благовістя у будь-якому випадку є успішним благовістям.

Силою благовістя є Святий Дух. З того моменту, як Дух вселяється в нас, Він дає нам силу свідчити. Ісус підкреслив це, коли сказав: «Але ви приймете силу, коли Дух Святий зійде на вас, і ви будете Моїми свідками в Єрусалимі, по всій Юдеї та Самарії — і аж до краю землі!» (Дії 1:8). Ісус очікує благовістя від кожного християнина, тому що Дух наділяє кожного християнина силою для благовістя. Але християни часто неправильно розуміють цю силу. Дух не однаково обдаровує кожного християнина силою для благовістя, але всім віруючим дана сила бути свідками Ісуса Христа. І доказом того, що вам дана сила свідчити, є ваше змінене життя. Та сама сила Святого Духа, яка змінила ваше життя для Христа, є силою для свідчення про Христа. Тож, якщо Бог Своїм Духом змінив ваше життя, будьте впевнені також у

тому, що Він наділив вас силою, про яку сказано в Діях 1:8. Це означає, що ви маєте силу ділитися з людьми Євангелієм у спосіб і методами, які відповідають вашій особистості, духовним дарам, можливостям тощо. Наявність сили, описаної в Діях 1:8, також означає, що Бог наділить ваше життя і слова силою для поширення Євангелія так, що ви самі зазвичай можете просто не помітити. Іншими словами, Святий Дух може надати велику силу вашому свідченню, не даючи вам жодного *відчуття* чи *усвідомлення* цієї сили.

Святий Дух не тільки наділяє силою людей, які діляться Євангелієм, але й саме Євангеліє, яким ми ділимося, також має силу Святого Духа. «Я не соромлюся Євангелія Христового, — казав апостол Павло, — тому що воно є сила Божа на спасіння всякому віруючому: найперше іудею, а *потім* і греку» (Рим. 1:16, переклад В. Громова). Ось чому люди можуть повернутися, незалежно від того, чують вони Євангеліє від підлітка, наставника в літньому денному таборі, чи від євангеліста з семінарською освітою та докторським ступенем, або читають про це в книзі оксфордського богослова, такого як Клайв Льюїс, чи в простій брошурі. Бог благословляє слова Євангелія, як ніякі інші.

Це не означає, що Євангеліє є якоюсь чарівною паличкою, якою можна помахати над невіруючими, і сила Божа, автоматично вилившись із неї, наверне всіх, хто почує. Ви, як і я, напевно чули Євангеліє багато разів, перш ніж повернулися. Ви, мабуть, можете згадати людей, які неодноразово чули Євангеліє, але не пережили народження згори. Отож, Бог повинен дарувати віру (Ефес. 2:8-9) разом зі слуханням Євангелія, «тому що воно є сила Божа на спасіння всякому *віруючому*» (курсив доданий). Проте силу вірити Бог дає саме *через Євангеліє*: «Тож віра від слухання, а слухання через Слово Христове» (Рим. 10:17, переклад І. Огієнка).

Коли з ваших вуст звучить Євангеліє, через вас діє «сила Божа на спасіння всякому віруючому». Коли ви ділитесь Євангелієм, це схоже на те, ніби ви під час грози ходите і роздаєте громовідводи. Ви не знаєте, коли вдарить блискавка або кого вона вдарить, але знаєте, куди вона попаде — в громовідвід Євангелія. Тож коли це станеться, громовідвід цієї людини буде заряджений силою Божою, і вона повірить.

Ось чому ми можемо бути впевнені: якщо ми будемо вірно і наполегливо ділитися Євангелієм, то дехто повірить. Саме Євангеліє, а не наша красномовність чи переконливість, є силою Божою на спасіння. Бог має Своїх обраних, яких Він покличе і яких вирішив покликати *через Євангеліє* (див. Рим. 8:29-30; 10:17). Інакше ми впали б у відчай, бачачи, як люди відкидають Євангеліє, і їхня невіра змусила б нас перестати благовістити. Але сила, яка дозволяє людям примиритися з Богом, приходить через звістку про Його Сина, і якщо ми проголосимо її, то можемо бути впевнені, що деякі відгукнуться.

В житті, присвяченому Христу, також проявляється вплив, який підсилює благовістя. Цей вплив, як би дивно це не звучало, може бути проілюстрований на прикладі одного з моїх улюблених ресторанів-барбекю. Рекламу цього ресторану не розрахована на очі та вуха, як це буває зазвичай. Його реклама спрямована на ніс. Там на грилі смажаться приправлена яловичина та свинина, і спокусливий запах м'яса пересікає чотирисмугову автомагістраль. Ароматний запах як «реклама» ресторану просто приваблює людей, які щодня проїжджають поряд.

Апостол Павло описує силу побожності так:

Подяка Богові, Який завжди робить нас переможцями в Христі й на кожному місці виявляє через нас

любі пахощі Свого знання. Тому що для Бога ми є любими пахощами Христа між тими, хто спасається, і між тими, хто гине. Отже, для одних запах смерті — на смерть, для інших запах життя — на життя. І хто на це здатний? Адже ми не є такими, які торгують Божим Словом, але ми проповідуємо щиро — так, як від Бога, перед Богом, у Христі (2 Кор. 2:14-17).

Господь наділяє життя (див. вірші 14-16) і слова (див. вірш 17) віруючого силою духовної привабливості, роблячи їх подібними до пахучого аромату, що приваблює людей до звістки про Його Сина.

Найсильніше і найтриваліше християнське свідчення завжди походило від тих, хто живе за Словом Божим. Кілька років тому моя дружина Каффі, захочена двома новими віруючими, розпочала жіночу групу по вивченню Біблії у нас вдома. На другу зустріч ці жінки привели свою подругу Джанет, яка дуже скептично ставилася до всього цього. Раніше на її мислення вплинула якась секта, потім був час духовних блукань, про які вона написала пісню «Секс, наркотики і рок-н-рол [були] моєю трійцею». Але того вечора почалося щось, про що знала тільки сама Джанет. Кілька місяців по тому вона сказала, що з першої зустрічі аромат, що виходив з християнського життя у домі Каффі, у поєднанні з Божим Словом на біблійних заняттях пробудив у ній бажання спробувати ще більше пізнати Бога. Вона не могла насититися ароматним посланням, яке так прекрасно змінило життя людей, що повірили Йому. Сьогодні Джанет є свіжим і живим Христовим ароматом для Бога «між тими, хто спасається, і між тими, хто гине».

Благовістя набирає сили завдяки природі Святого Духа і Святого Письма.

БЛАГОВІСТЯ — ЦЕ ВПРАВА

Благовістя — це природний прояв християнського життя. Кожен християнин повинен вміти розповідати про те, Ким є Господь, і що Він зробив для нас. Але благовістя — це також вправа, оскільки ми повинні дисциплінувати себе, щоб створювати та потрапляти в ситуації, де благовістя можливе, тобто ми не повинні просто чекати, коли трапиться нагода засвідчити.

Ісус сказав: «Тож нехай сяє ваше світло перед людьми, щоб вони побачили ваші добрі діла й прославили Отця вашого, Який на небесах» (Матв. 5:16). «Нехай сяє ваше світло перед людьми» означає більше, ніж просто «Не робіть нічого, що заважає вашому світлу світити». Подумайте про Його заклик як про більш активну дію, наприклад: «Нехай світло добрих справ світить у вашому житті; нехай від вас випромінюється свідчення змін, що вшановують Бога. Нехай це почнеться! Забезпечте для цього місце!»

Чому ж тоді ми не свідчимо більш активно? Як уже згадувалося раніше, деякі вважають, що це значною мірою тому, що багато християн не навчені і не звикли ділитися своєю вірою. Дійсно, я б хотів, щоб набагато більше людей могли скористатися перевагами практичного, цільового навчання особливостям благовістя. Але коли ми знову згадаємо сліпого, якого зцілив Ісус в Іван. 9:25, ми зрозуміємо, що не можемо виправдовувати свою неспроможність благовістити відсутністю підготовки. Хоча цей сліпий повірив в Ісуса лише за декілька хвилин до цього і не мав жодної підготовки в благовісті, він був готовий розповісти іншим про те, що зробив для нього Ісус («Одне знаю, що я був сліпий, а тепер бачу»). Тож будь-який християнин, котрий чув проповіді, брав участь у вивченні Біблії та хоча б деякий час чи-

тав Святе Письмо і християнську літературу, повинен мати достатньо розуміння основної звістки християнства, щоб поділитися нею з кимось іншим. Безумовно, якщо ми самі достатньо добре зрозуміли Євангеліє, щоб навернутися, то напевно знаємо його достатньо добре (навіть якщо поки що нічого іншого про віру не знаємо), щоб розповісти комусь іншому, як навернутися.

Ми також повинні визнати поширене заперечення щодо браку часу, що нібито між роботою, сім'єю та церковними обов'язками просто не вистачає часу, щоб «іти свідчити». Перш ніж прийняти це заперечення, давайте замислимося над питанням: чи справді ми хочемо сказати, що ми занадто зайняті для виконання Великого доручення Ісуса Христа іти і робити невіруючих людей учнями (див. Матв. 28:19-20)? Невже ми думаємо, що на Суді Ісус прийме наше виправдання щодо невиконання найважливішого обов'язку, який Він нам дав, тільки через брак часу?

Давайте виходити з того, що більшість або навіть усі обов'язки, які поглинають наш час, дані нам Богом. Заради аргументу давайте приймемо як факт твердження, що у нашому календарі немає місця для ще однієї регулярної діяльності. Але навіть якщо Бог і включив все, що ми робимо, в наш список справ, Він також є Автором Великого доручення, і Він все ще хоче, щоб кожен з Його послідовників знайшов можливість поділитися Євангелієм з невіруючими. У якій б обставини Бог нас не помістив, Він закликає нас знайти способи виконати Велике доручення, яким обмежуючим не був би контекст. Одним зі способів виконання Великого доручення є виховання дітей «у вченні та настановленні Господньому» (Ефес. 6:4, переклад В. Громова). Іншим є фінансова підтримка церкви та її місіонерів. А як щодо тих невіруючих, які не є нашими рідними? Хто буде виконувати

евангелізаційне служіння церкви, як не такі люди, як ви, що є членами цієї церкви?

Чи не є головною причиною того, що ми не свідчимо, проста відсутність *дисципліни* в цьому? Так, бувають чудові, незаплановані можливості, які Бог призначає, щоб ви могли «дати відповідь кожному, хто запитує вас про вашу надію» (1 Пет. 3:15). Проте я вважаю, що, не зробивши благовістя особистою духовною справою, більшість християн рідко будуть ділитися Євангелієм.

Як служитель, я міг би 24 години на добу, сім днів на тиждень проводити з віруючими і ніколи не закінчити свою роботу. Готуючи проповіді, займаючись душеопікою, проводячи засідання комітетів, біблійні заняття, відвідуючи хворих у лікарнях тощо, я міг би присвятити весь свій час виключно християнам (за винятком загальних зібрань або випадків, коли невіруючі просять зустрітися зі мною наодинці). І оскільки моє служіння Божому народу ніколи не закінчується, я міг би так само легко, як і будь-хто інший, «виправдати» брак індивідуального контакту з невіруючими. Але якби я ніколи не спілкувався з невіруючими, яким би був мій потенціал особистого благовістя? Нульовим! Коли б я ділився Євангелієм з невіруючими, крім випадків, коли це частина моєї роботи? Ніколи. І це неправильно.

Служителі та інші працівники церков і християнських організацій та установ не єдині, хто перебуває в такій ситуації. В такому ж самому положенні, наприклад, знаходиться домогосподарка-християнка, рідко маючи можливість бачитися з кимось, крім своїх дітей та друзів із церкви.

«Для мене не існує цієї проблеми, — скаже хтось. — На роботі я цілий день оточений найсвітськішими людьми, яких тільки можна уявити». І якщо припустити, що ви не намагаєтеся ділитися з ними Євангелієм у робочий час, то

коли ж ви це зробите? Справа навіть не в тому, як багато невіруючих ви бачите щодня, а в тому, як часто ви можете ділитися з ними Євангелієм. Окрім важливих розмов про роботу протягом дня, як часто ви маєте значущі розмови з колегами, коли можна порушити духовні питання? Якщо у вас не буває нагоди поговорити про Ісуса, то не має значення, скільки невіруючих вас оточує — ваш потенціал для благовістя не набагато кращий за мій.

Ось чому я називаю благовістя духовною дисципліною або вправою. Якщо ми не дисциплінуємо себе для благовістя, дуже легко знайти виправдання, чому ми ніколи не ділимося Євангелієм з людьми.

Зверніть увагу на термінологію в Кол. 4:5-6, де говорить-ся, що благовістя повинно супроводжуватися дисциплінованим мисленням і плануванням: «З *мудрістю* поведіться із зовнішніми, *цінуючи* час. Слово ваше нехай буде завжди з благодаттю, приправлене сіллю, щоб *знати*, як вам слід відповідати кожному» (переклад В. Громова, курсив доданий). Ми повинні думати про благовістя, коли розмовляємо з зовнішніми, мудро використовуючи *можливості*. Знання того, як відповідати людям, передбачає попередні роздуми та підготовку. Ці принципи можуть застосовуватися будь-яким конкретним чином при будь-якій можливості для свідчення. Але загалом вони підтримують ідею, що благовістя є духовною вправою, до якої додаються моменти спонтанних можливостей.

Для мене це означає, що я дисципліную себе, щоб бути з невіруючими. Іноді ми з дружиною запрошуємо на обід невіруючих сусідів. Ми завжди пригощаємо або даємо подарунок на новосілля новій сім'ї на нашій вулиці і виділяємо час, щоб поближче познайомитися з ними; відвідуємо сусідів, які переживають труднощі. Я намагаюся зосередитися

на невіруючих під час соціальних заходів у нашій церкві, хоча і маю більше спільного з присутніми там християнами, і зазвичай більше насолоджуюся розмовами з ними. Знову ж таки, мета не в тому, щоб просто поспілкуватися з невіруючими, а в тому, щоб вести з ними діалог таким чином, щоб їхнє серце і розум могли відкритися для Євангелія.

Дисципліноване благовістя може також включати періодичні зустрічі з сусідами або колегами за кавою чи обідом з можливістю ставити правильні запитання про їхнє життя. Такі ж нагоди можуть виникнути на спортивних або соціальних заходах на роботі, або в неформальних зустрічах під час ділових поїздок з колегами. Розмовляючи з ними і слухаючи їх, ви виявите їхні потреби і, можливо, навіть матимете змогу вказати на їхню найбільшу потребу — потребу в Христі.

Незалежно від того, чи це людина, з якою ви спілкуєтесь часто, чи хтось, кого ви зустріли вперше, найкращий спосіб перевести розмову на духовні теми, на мій погляд, — це запитати людину, як ви можете за неї молитися. Хоча таке запитання є звичним для християн, більшість невіруючих не знають нікого, хто б за них молився. Я часто бачив, як невіруючі були глибоко зворушені цим незвичайним (для них) проявом турботи. У мене був сусід, з яким я більше семи років безуспішно намагався поговорити про Бога. Але коли я вперше сказав йому, що часто молюся за нього і хочу знати, як я можу молитися більш конкретно, він почав відкривати мені деякі сімейні проблеми, про які я зовсім не знав. Одного разу я обійшов сусідів, запитуючи, як наша церква могла б помолитися за них того вечора на спеціальному служінні. І майже в кожному домі я був вражений реакцією людей і їхньою безпрецедентною відкритістю до розмов про духовні питання. Через кілька днів або тижнів вони були відкриті до подальших запитань про свої молитовні прохання, що,

в свою чергу, часто давало можливість поділитися з ними Євангелієм.

Але справа тут в тому, що при всіх цих можливостях вам все одно потрібно вправлятися, щоб їх створювати. Самі по собі вони не виникнуть. Вам потрібно практикуватися, запитуючи сусідів, як ви можете молитися за них або коли можете запросити їх на обід. Вам доведеться навчитися зустрічатися з колегами у вільний від роботи час. Багато таких можливостей для благовістя ніколи не з'являться, якщо ви будете просто чекати, що вони прийдуть самі. Світ, плоть і диявол будуть робити все можливе, щоб цього не сталося. Однак, спираючись на непереможну силу Святого Духа, ви можете докласти всіх зусиль, щоб ці вороги Євангелія не перемогли.

Як уже згадувалося раніше, я не хочу, щоб у вас склалося враження, що вправа в благовісті означає необхідність для нас усіх поширювати Євангеліє одним і тим самим способом. При читанні цього розділу ви могли згадати певні методи євангелізації, які вселяють у вас страх. Але стиль благовістя, якого ви боїтеся, може бути не найкращим способом для вас, щоб робити учнів для Христа.

У своєму першому листі апостол Петро розділяє всі духовні дари на дві загальні категорії: дари служіння і дари говоріння (див. 1 Пет. 4:10-11). Деякі віруючі більше благовістять через служіння, а інші — через говоріння. Євангелізація може полягати в запрошенні гостей на обід і житті по Євангелію перед ними. Коли люди побачать особливості вашого домашнього та сімейного життя, у вас можуть виникнути нагоди поділитися Євангелієм. Можливо, ви приготуєте обід або зробите бургери, щоб дати можливість вашому чоловікові чи дружині поділитися своєю вірою. Я чув, що кожна сім'я в середньому переживає «кризу» раз у шість місяців. Під час хвороби, втрати роботи, фінансових

труднощів, народження, смерті тощо, ви, будучи світлом Христа для цієї сім'ї, продемонструєте реальність своєї віри таким чином, що це викличе їхній інтерес. Через служіння цим людям у вас може з'явитися можливість подарувати їм Біблію чи якусь євангелізаційну літературу, або розпочати розмову про Євангеліє якимось творчим способом.

Я знаю церкву, де люди проводять домашні євангелізаційні зустрічі. Вони запрошують сусідів, колег і друзів до себе додому з конкретною метою: щоб служитель церкви розказав їм про Ісуса Христа і відповів на їхні запитання про християнство та Біблію. Господарі можуть не мати впевненості у своїй здатності викласти Євангеліє, особливо перед групою людей, але, служачи через гостинність, вони створюють можливість для благовістя тим, хто дійсно сильний у викладі Євангелія. Відкриваючи двері своїх осель і співпрацюючи з іншими віруючими, вони надають можливості для благовістя, які інакше б не з'явилися. Але таке благовістя вимагає стільки ж дисципліни, як і будь-яке інше. Воно вимагає дисципліни, щоб позначити дату в календарі, запросити людей, приготувати їжу, помолитися за зібрання тощо. Без такої дисципліни благовістя не відбудеться.

З іншого боку, деякі люди більш вправні в безпосередньому викладенні Євангелія. Як уже зазначалось, якщо у вас краще виходить говорити, ніж служити, то ви можете співпрацювати з кимось, хто допоможе вам мати більше можливостей для свідчення, ніж ви мали раніше. Однак, так само як тим, хто служать, необхідно служити, благовістячи, щоб відкрилися двері для проповідування Євангелія, так і тим, чия сила полягає в говорінні, потрібно вправляти себе більше в служінні, щоб отримати можливість говорити. Коротше кажучи, ті, хто говорить, часто повинні спочатку служити, щоб потім проповідувати Євангеліє, а ті, хто благо-

вістити, служачи, зрештою також повинні почати говорити Євангеліє. Незалежно від того, наскільки ми сором'язливі або невмілі в благовісті, ми не повинні переконувати себе, що не можемо або за жодних обставин не будемо ділитися Євангелієм.

Я чув історію про чоловіка, який увірував під час євангелізаційної кампанії в одному місті на північному заході Америки, на Тихоокеанському узбережжі. Коли він розповів про це своєму начальнику, той відповів: «Це чудово! Я також християнин, і я багато років молився за тебе!»

І тоді новонавернений віруючий засмутився. «Чому ж ви ніколи не говорили мені про це? — спитав він. — Адже ви і були тією самою причиною, через яку Євангеліє всі ці роки мене не цікавило».

«Як так? — здивувався начальник. — Я робив усе можливе, щоб жити християнським життям перед тобою».

«У цьому вся справа, — пояснив робітник. — Ви жили зразковим життям, не кажучи мені, що все це завдяки Христу. Тому я переконував себе, що і я теж зможу, як і ви, жити таким гарним і щасливим життям власними зусиллями».

Біблія говорить в 1 Кор. 1:21, що «Бог забажав спасти тих, хто вірить, безумством проповіді». Зазвичай Бог використовує *живу і продемонстровану* звістку про Хрест, щоб відкрити серце для Євангелія, але саме через *проголошену* (усно чи письмово) звістку про Хрест сила Божа спасає тих, хто вірить змісту цієї звістки. Незалежно від того, наскільки добре ми живемо за Євангелієм (а ми повинні жити за ним добре, інакше ми завадимо його сприйняттю), рано чи пізно ми обов'язково маємо повідомити його *зміст*, перш ніж людина зможе стати учнем Ісуса. *Приклад* християнства нікого не спасає; тільки звістка християнства, тобто Євангеліє, є «Божа сила на спасіння» (Рим. 1:16).

Перш ніж завершити цей розділ, хочу підкреслити, що до вправи в благовісті також відноситься підтримка місіонерської діяльності. З тих самих причин, з яких ми повинні дисциплінувати себе, щоб ділитися звісткою про Христа з оточуючими, ми також повинні дисциплінувати себе, щоб допомагати тим, хто виконує Велике доручення у віддалених від нас місцях. Частиною прагнення до побожності є дисциплінування себе для підтримки місіонерської роботи шляхом пожертвувань, молитви, інформування та готовності піти, якщо Бог покличе (або відпустити наших дітей, якщо Бог покличе їх).

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Оскільки благовістя від вас очікується, чи будете ви свідчити у послуху Господу? Звичайно, в якомусь сенсі кожен християнин свідчить постійно. Своїми словами та життям ми щомиті свідчимо — добре чи погано — про силу Ісуса Христа. Але я зараз говорю про свідчення активне.

Чи готові ви, підкоряючись волі Ісуса Христа, свідчити про Нього *активно*? Активне благовістя обов'язково буде залежати від ваших духовних дарів, талантів, особистості, графіку, сімейної ситуації, місця проживання тощо. Але, врахувавши все це, кожен віруючий повинен усвідомити, що небажання шукати можливості свідчити про нашого Господа Ісуса є гріховним.

Не хочу, щоб у вас склалося враження, що оскільки у написанні цього розділу я поділився деяким досвідом, то я вважаю себе прикладом сміливого, динамічного благовісника. Окрім невдачі, про яку я зізнався на попередніх сторінках, я міг би перелічити багато інших випадків, коли повинен був сказати про Ісуса, але не зробив цього, і як правило, через страх. Але я вірю, що ми можемо знайти довгострокові рі-

шення нашої непослідовності та часто відсутності свідчення, якщо будемо дисциплінувати себе для благовістя.

Оскільки благовістя має силу, чи вірите ви, що Бог може використовувати ваші слова для спасіння інших? Бог благословляє слова, слова Євангелія. Саме *слова* Господа Ісуса, *слова* Петра і *слова* Павла Бог благословив для навернення людей в часи Нового Завіту. І сьогодні Він також благословляє слова. Він благословить і ваші слова, якщо це слова Його могутнього Євангелія.

Деякі бояться свідчити, тому що не відчують достатньої впевненості у своїй силі переконувати чи у здатності відповісти на всі можливі заперечення щодо Євангелія. Але сила благовістя не визначається нашими здібностями; вона належить Його Євангелію. Можливо, ви ніколи не уявляли, що невіруючий може насправді народитися згори, почувши про Христа з ваших вуст. Але це не смирення; це сумнів, заперечення Божого благословення Його Євангелія тільки тому, що говорили це ви. Не сумнівайтеся в силі Бога злити Своє благословення на ваші слова, коли ви говорите про Христа.

Джон Буньян, автор книги «Подорож пілігрима», протягом усього життя стверджував, що вирішальним поворотним моментом у його наверненні до Христа стала випадково почута розмова бідних жінок, які сиділи на залитому сонцем порозі і говорили про Бога. Вірте, що Господь може так само використати і ваші слова як каталізатор для навернення.

Давайте зупинимося і переконаємося, що ми не сприймаємо щось як належне: чи знаєте ви звістку Євангелія? Спочатку спробуйте цей експеримент на собі, а потім, якщо наважитесь, на інших віруючих у своїй церкві, класі недільної школи чи в малій групі, щоб виявити їхнє розуміння Євангелія. Роздайте папір, а потім запитайте людей, скільки разів, на їхню думку, вони чули Євангеліє. Деякі, якщо вони

багато років ідуть за Христом, можуть відповісти, що чули його сотні або навіть тисячі разів.

«Добре! — скажете ви. — А тепер, будь ласка, напишіть Євангеліє на цьому аркуші паперу».

І ви побачите, як люди замруть і подивляться на вас так, ніби ви попросили їх перерахувати столиці всіх країн світу.

«Хіба ви щойно не сказали, що чули Євангеліє багато разів? А щоб стати християнином, ви повинні були почути Євангеліє і повірити в нього на спасіння, чи не так? Адже ви не можете спастися завдяки Євангелію, якого не розумієте і в яке не вірите. Тож, будь ласка, просто напишіть в одному або двох абзацах звістку, яку повинні почути люди, щоб примиритися з Богом і потрапити до раю».

Незважаючи на присутність деяких із ваших найкращих, найвідданіших членів церкви, будьте готові до незручної тиші та безлічі порожніх аркушів паперу.

Як би *ви* це зробили? Чи можете ви просто, але чітко розповісти про те, що всі люди порушили Закон святого Бога, Котрий їх створив, і через свої гріхи перебувають під Його осудом? Чи можете повідомити їм про те, що Бог у Своїй милості послав Свого Сина Ісуса, Котрий досконало дотримався Закону Божого і був готовий запропонувати іншим заслуги Свого послуху? Чи зможете розказати про те, як Ісус був готовий пожертвувати Собою на хресті заради грішників? Чи можете розповісти про те, як Бог воскресив Ісуса з мертвих, продемонструвавши Своє прийняття Його жертви і підтвердивши все, що Ісус сказав і зробив? Чи прозвучить з ваших уст заклик до людей покаятися у гріхах і в тому, що вони жили для себе, та повірити, що життя і смерть Ісуса можуть примирити їх з Богом і дати їм вічне життя? Якщо ви самі вірите в це, ви можете поділитися цим, щоб інші також могли в це повірити.

Я думаю, що багато християн можуть чітко викласти Євангеліє і хочуть розповісти іншим про Господа, але не роблять цього, боячись, що помітні, щоденні гріхи в їхньому житті підривають цілісність їхнього свідчення. *Як я можу свідчити своєму начальнику, — думають вони, — після того, як я так розлютив його? Або я ніколи не зможу розповісти своїй сусідці про силу Христа, бо вона бачила, як я кричала на своїх дітей.*

Але якщо Бог не використовує в ролі Своїх свідків таких людей, як ми з вами, то жодна людина не зможе бути свідком, оскільки не існує досконалих людей, і немає ідеальних свідків. Однак це не змінює того факту, що чим більше наше життя схоже на життя Христа, тим переконливішими є наші слова про Нього. Ми маємо робити все, що в наших силах, щоб усунути будь-який гріх, що робить наші слова неправдивими. Але ми не повинні переконувати себе, що нам потрібно відкласти свідчення доти, доки досягнемо безгрішної досконалості, інакше ми ніколи не ділитимемося Євангелієм. Почасти краса нашого послання полягає в тому, що Бог спасає грішників, таких, як ми. Більше того, Святий Дух може зробити так, що випадок конкретного особистого гріха стане можливістю поговорити про Спасителя. Я знаю християн, які вчинили гріх або стали його жертвою, але, визнавши гріх та попросивши прощення, змогли поділитися потужним свідченням. Такі докази зміненого життя привертають увагу невіруючих. У начальника є й інші люди, які його дратують; сусідка чує і бачить, як інші кричать на своїх дітей, караючи їх. Але коли ви демонструєте смирення, визнаєте свою провину і просите прощення, ви відрізняєтеся від інших, які роздратовали свого начальника або кричали на своїх дітей. Послідовне побожне життя дійсно сприяє євангелізації, але християнське відновлення

після непристойного вчинку підтверджує ваше свідoctво іншим, дуже правдивим способом. Через ваші невдачі і слабкості сила Христа, що змінює життя, може стати видимою і сильною.

Оскільки благовістя є вправою, чи будете ви планувати його? Проповідуючи в 1869 році свій громаді в Лондоні про відповідальність за благовістя, Чарльз Сперджен сказав:

Якби я ніколи не завойовував душ, я б сумував, поки цього б не сталося. Я б розбивав своє серце над ними, якби не міг розбити їхні серця. Хоча я розумію можливість того, що палкий сіяч може не пожати плоди, я не можу зрозуміти, як палкий сіяч може бути задоволений цим. Я не можу зрозуміти, як хтось із християн, намагаючись завоювати душі, може бути задоволеним, не досягаючи результатів.³

Якщо ви не задоволені тим, як пожинаєте душі для Христа, чи будете ви прагнути більш дисциплінованого сіяння? Чи заплануєте день у календарі, присвячений благовістю? Чи можете запросити до себе на обід співробітників або сусіда? А як щодо обговорення з пастором проведення євангелізаційної зустрічі у вас вдома? Де ви можете отримати євангелізаційну літературу для роздачі? За кого можете попросити молитися? Чи присвятите себе хоча б одному виду активного благовістя в найближчому майбутньому?

В книгах про духовність і подобу до Христа про благовістя згадують нечасто. То чи справді благовістя є такою важливою духовною вправою? Наступний парафраз 13-го розділу Першого послання до Коринтян нагадує нам про це:

Якщо я говорю мовами вченості і користуюся затвердженими методами освіти, але не приводжу інших до

Христа і не сприяю вихованню в них християнського характеру, то я вий вітру в сирійській пустелі.

І якщо я розумію всі таємниці релігійної науки і маю всі біблійні знання, але не присвячую себе завданню приводити інших до Христа, то я туман у відкритому морі.

І хоча я читаю всю літературу недільної школи і відвідую всі семінари цього служіння, інститути та літні школи, але все ж задовольняюся чимось меншим, ніж завоювання душ для Христа та утвердження інших у християнському характері та служінні, нема мені в тому ніякої користі.

Слуга, який приводить душі до Христа, формуючи їхній характер, є слуга терплячий і добрий; він не заздрить іншим, які не мають такого завдання; він не хвалиться, не надимається інтелектуальною гордістю.

Такий слуга не поводить не пристойно між недільними служіннями, не шукає власного комфорту, не дратується легко. Він усе терпить, усьому вірить, на все надіється.

А тепер перебувають ці три: знання, методи і звістка, але найбільша з них звістка.⁴

Так, між прагненням до побожності і пристрастю до Божого послання існує взаємозв'язок. Чим більше ми прагнемо до Христа, тим більше хочемо говорити про Нього. Але без дисципліни наші найкращі наміри щодо благовістя часто залишаються невиконаними. Станемо ж вчитися жити так, щоб бути здатними сказати разом з апостолом Павлом: «Це ж роблю заради Євангелія, щоб стати його співучасником» (1 Кор. 9:23, переклад В. Громова).

СЛУЖІННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Серця, що служать, привчені до праці, бо регулярно виходять за межі зони комфорту, ставлять себе в уразливе становище, беруть зобов'язання, які коштують їм зусиль, втомлюються заради Христа, платять ціну, стикаються з викликами. Але їхні вітрила наповнені Духом Божим.

Р. КЕНТ Х'ЮЗ

Вона зникла ще в 1861 році, але американці досі пам'ятають її назву. «Поні Експрес» була приватною поштовою компанією, яка доставляла пошту за допомогою естафети вершників через 184 станції. На сході кінцевою точкою було місто Сейнт-Джозеф, штат Міссурі, а на заході — Сакраменто, Каліфорнія. Вартість відправлення звичайного листа «Поні Експресом» у перерахунку на сучасні гроші коливалася від 25 до 125 доларів, залежно від того, в який період існування служби він відправлявся. Якщо коні витримували, а погода та індіанці не надто заважали, лист долав відстань у три тисячі кілометрів швидко, за вісім-десять днів, як було зі звітом про інавгураційну промову новообраного президента Авраама Лінкольна.

Вас може здивувати, що компанія «Поні Експрес» проіснувала лише з 3 квітня 1860 року до 18 листопада 1861 року — всього дев'ятнадцять місяців. Коли між двома кін-

цевими містами маршруту була прокладена телеграфна лінія, зникла сама потреба в цій службі доставки.

Робота кур'єра в «Поні Експрес» була важкою. Очікувалось, що кур'єр долатиме за добу від 120 до 160 кілометрів, не зупиняючись ні вдень, ні вночі, тільки змінюючи коней через кожні 15-20 кілометрів. Везучи пошту, кур'єри не брали з собою нічого, крім револьвера і ножа. Щоб подорожувати без багажу, збільшуючи швидкість та мобільність під час нападів індіанців, чоловіки по можливості, іноді навіть під час суворої зимової погоди, їхали в легкому одязі.

Але як набирали людей для такої небезпечної роботи? Болівар Робертс, начальник західного відділення «Поні Експресу», розмістив у березні 1860 року в газеті міста Сан-Франциско оголошення: «Потрібні молоді, стрункі, витривалі хлопці віком не старші 18 років. Повинні бути досвідченими вершниками, готовими щодня ризикувати життям. Перевага надається сиротам».¹

Це були чесні вимоги до кандидатів, і в «Поні Експрес» ніколи не бракувало працівників.

Нам потрібно бути такими ж чесними щодо дисципліни у служінні Богу. Як і робота в «Поні Експрес», служіння Богу — не для тимчасово зацікавлених. Воно має високу ціну. Бог очікує отримати все ваше життя. Він вимагає, щоб служіння Йому стало пріоритетом, а не розвагою. Бога не задовольняють ті, які віддадуть Йому залишки життя після інших своїх зобов'язань. Служіння Богу також не є короткостроковою відповідальністю, бо на відміну від «Поні Експресу» Його Царство ніколи не закінчиться, незалежно від технологічних досягнень у світі.

Уявлення, яке ми зараз маємо про «Поні Експрес», ймовірно, схоже на те, яке мали молоді чоловіки в 1860 році, читаючи цю газетну рекламу. Коли вони самовпевнено пря-

мували до офісу служби, щоб влаштуватися на роботу, уява молодиків малювала захопливі сцени та гострі відчуття майбутніх пригод. Однак мало хто з них думав, що захоплюючі пригоди лише іноді траплятимуться в рутині довгих, важких і виснажливих годин роботи на самоті.

Саме такою є дисципліна служіння. Хоча не існує більш величного і благородного способу життя, ніж у відповідь на заклик Христа до служіння, щоденні реалії цього життя часто здаються такими ж скромними і буденними, як миття чийось ніг. У книзі «Ціна учнівства» Дітріх Бонхьоффер висловив відому думку: «Коли Христос закликає людину, Він запрошує її прийти і померти».² Такий заклик служити Христу викликає в нашій уяві образи легендарних мучеників, безстрашних перед обличчям переслідувань, або тріумфальної смерті після життя, присвяченого поширенню Євангелія серед недосягнутих до того народів. Натомість, здається, що набагато частіше покликання Христа — це повільна смерть, миття ніг у невідомості. Ми відчуваємо потяг до служіння, коли воно передбачає сміливі пригоди, але реагуємо з відразою, коли потрібно щоденне посвячення буденним справам служіння Христу в похмурому куточку, здавалося б, незначного місця — як зазвичай і буває. Служити Ісусу, супроводжуючи Його протягом трьох років Його служіння, було б славною пригодою; служити Ісусу трьома роками раніше в ролі прибиральника і точильника пилок у Його столярній майстерні не було б таким привабливим.

Служіння може бути публічним, як проповідь чи поучання, але частіше воно буде таким усамітненим, як праця в дитячій кімнаті. Воно може бути таким всіма цінованим, як сольний спів, але зазвичай залишається непомітним, як робота зі звуковою апаратурою для підсилення співу. Служіння може бути таким же високо оціненим, як потужне

свідчення під час богослужіння, але зазвичай воно настільки ж непомітне, як миття посуду після церковного свята. Більшість служінь, навіть ті, що здаються найпривабливішими, схожі на верхівку айсберга. Тільки Боже око бачить більшу, приховану частину.

За межами церкви служіння може бути у формі догляду за сусідськими дітьми, допомоги з продуктами сім'ям у скрутному становищі, виконання доручень для людей, які не можуть виходити з дому, надання транспорту тим, у кого зламалася машина, помочі у догляді за газоном або будинком, в годуванні домашніх тварин і поливанні рослин для тих, хто у відпустці. Та головне, хоч і найважче з усього, щоб наше серце слуги керувало кожною миттю нашого життя у власному домі. Служіння зазвичай виглядає має такий самий непримітний вигляд, як ті практичні потреби, які воно прагне задовольнити.

Ось чому служіння повинно стати духовною вправою. Плоть страшенно протривить непомітному і одноманітному служінню. Обидва наші найжахливіші гріхи — лінь і гордість — ненавидять служіння. Вони затуманюють нам очі і сковують руки й ноги, щоб ми не служили так, як повинні, або хоч би так, як хочемо. Якщо ми не вправляємося в тому, щоб служити заради Христа і Його Царства та з метою досягнення побожності, ми будемо «служити» лише зрідка, або коли це зручно чи вигідно нам. Результатом буде кількість і якість служіння, про які ми пошкодуємо у День звіту.

Не всяку дію, яка може бути виконана як вправа, потрібно виконувати як вправу. Часто я можу послужити іншому просто з любові до Бога й до інших. Як поклоніння й благовістя, так і наше служіння часто повинно мотивуватися зсередини — без будь-якої необхідності вправи — просто як результат життєзмінюючої присутності і роботи Святого

Духа. Але оскільки Дух Христа в нас спонукає нас прагнути бути більш подібними до Ісуса, а в наших серцях все ще вперто існує постійна тяга до егоїзму, ми повинні вправлятися також у служінні. І ті, хто це робить, вважають служіння іншим одним із найнадійніших і найпрактичніших засобів зростання в благодаті.

Але щоб ми не почали думати, що служіння є лише вибором, давайте зробимо його наріжним каменем у нашому християнському житті.

СЛУЖІННЯ ОЧІКУЄТЬСЯ ВІД КОЖНОГО ХРИСТІЯНИНА

Коли Бог закликає вибраних до Себе, Він нікого не закликає до бездіяльності. Коли ми народжуємося згори і наші гріхи отримують прощення, кров Христа очищає нашу совість, згідно з Євр. 9:14, щоб ми «служили Живому Богові». Біблія закликає всіх віруючих: «Служіть Господу з радістю» (Пс. 100:2). У Божому Слові нічого не говориться про духовне безробіття, духовне пенсіонерство чи будь-який інший стан християнина, що дозволяє не служити Богу.

Звичайно, велике значення в нашому служінні Богу мають мотиви. Біблія згадує принаймні шість мотивів для служіння.

Мотивованість послухом

Мойсей пише: «За Господом, вашим Богом, ідіть услід, Його шануйте, Його заповідей дотримуйтесь, Його голосу слухайте, Йому служіть, і Його тримайтеся» (Втор. 13:4). Все, про що сказано в цьому вірші, стосується послуху Богу. Серед цього набору заповідей про послух ми знаходимо наказ: «Йому служіть». Ми повинні служити Господу внаслідок бажання бути слухняними Йому.

Джон Ньютон, работорговець, який після навернення до Христа став пастором і написав такі гімни, як «О, благодать! Спасений я», ілюструє слухняність у служінні наступним чином:

Якби два ангели одночасно отримали від Бога доручення: один — піти і правити найвеличнішою імперією на землі, а інший — прибирати вулиці найбіднішого села в цій імперії, то їм би було абсолютно байдуже, кому яке служіння дісталось — посада правителя чи робота прибиральника, — тому що радість ангелів полягає лише в послуху Божій волі.³

Чи можете ви уявити, щоб один із цих ангелів відмовився служити? Це немислимо. У такому разі, як може людина, яка називає себе християнином, вважати, що сидіти осторонь, спостерігаючи, як інші виконують роботу для Царства, це цілком нормально? Будь-який справжній християнин скаже, що він чи вона *хоче* слухатися Бога. А коли ми не служимо Йому активно, то ми не коримося Богу. Ми грішимо, коли відмовляємося служити Богу.

Мотивованість вдячністю

Пророк Самуїл закликав народ Божий до служіння такими словами: «Лише шануйте Господа і служіть Йому щиро від усього свого серця, пам'ятаючи, які величні справи вчинив Він заради вас!» (1 Сам. 12:24). Коли служіння Богу здається тягарем, згадка про те, які великі діла Він зробив для нас, приносить полегшення.

Ви пам'ятаєте, як це: не знати Христа, бути без Бога і без надії? Пам'ятаєте, як відчувати себе винним перед Богом і не прощеним? Пам'ятаєте жах від усвідомлення, що ви образили Бога і що Його гнів палає проти вас? Пам'ятаєте жах від-

криття істини, що між вами та пеклом — всього лише один удар серця? А тепер згадайте, як ви побачили Ісуса Христа очима віри і вперше зрозуміли, Хто Він насправді, і що Він зробив Своїм життям, смертю і воскресінням. А радість від першого усвідомлення прощення і звільнення від суду та пекла? А пам'ятаєте те перше, незрівнянне відчуття впевненості у вічному житті на небесах? Коли вогонь служіння Богу холо- не, згадайте, які великі діла Господь зробив для вас.

Бог не міг зробити нічого більшого ні для кого іншого, як і для вас, аніж привести до Себе. Уявіть, що було б, якби Він щоранку до кінця вашого життя клав би на ваш банків- ський рахунок десять мільйонів доларів, але не спас би вас від влади гріха. Уявіть, що Він наділив би вас найпрекрасні- шим від усіх, хто колись жив на землі, обличчям і тілом, яке не старіло б протягом тисячі років, але потім, після смерті, не впустив би вас до раю, а відправив навіки в пекло. Що з усього, комусь і колись даного Богом, могло б зрівнятися зі спасінням і вічним життям з Ним, яке Він дав вам як вірую- чому? Бог ніколи не міг зробити для вас нічого кращого, ніж подарувати вам Себе. Якщо ми не можемо бути вдячними слугами Того, Хто є всім і в Кому ми маємо все, то що ж зробить нас вдячними?

Мотивованість радістю

В Пс. 100:2 є натхнена заповідь: «Служіть Господу з раді- стю». Бог очікує, що Його слуги будуть служити не з невдо- воленням, небажанням і кислим лицем, а з радістю.

У дворах стародавніх царів рабів часто страчували лише за те, що вони під час служіння царям мали сумний вигляд. Неємія сумував через новини, почуті про Єрусалим, який все ще лежав у руїнах, незважаючи на повернення багатьох євреїв з вавилонського полону. Одного дня, коли він пода-

вав їжу царю Артаксерксу, цар сказав: «Чому твоє обличчя сумне, — чи ти не хворий? Не інакше як журба якась на серці» (Неєм. 2:2). Ситуація була вкрай загрозливою для Неємії, тому його реакцією був страх: «Я дуже злякався». Відомо, що, коли ти служиш царю, то не можеш бути сумним або пригніченим. Бо це не тільки має вигляд небажання служити йому, а ще й виявляє твоє незадоволення тим, як володар керує всім.

Людина, яка не може служити Господу з радістю, в серці суперечить тому, що сповідує устами. Я можу зрозуміти, чому людина, яка служить Богу лише з обов'язку, не служить з радістю. Я можу зрозуміти, чому людина, яка служить Богу, щоб заслужити собі місце в раю, не служить з радістю. Але християнин, який з вдячністю визнає, що Бог зробив для його вічної душі, повинен бути здатним служити Богу весело і з радістю.

Для віруючого служіння Богу є не тягарем, а привілеєм. Що було б, якби Бог дозволив вам вибрати будь-кого у світі, щоб служити йому і знати його близько, але не дозволив би вам служити Йому? Що було б, якби Він дозволив вам служити на будь-якій політичній чи діловій посаді в світі, але не дав би вам служити в Його Царстві? Або що було б, якби Він дозволив вам служити собі самому, жити без жодних потреб чи турбот, робити все, що забажаєте зі своїм життям, але ніколи не мати можливості пізнати Бога? Навіть найкращі з перерахованих перспектив є жалюгідним рабством у порівнянні з незмірним привілеєм служити Богу. Ось чому псаломспівець міг сказати: «Один день у Твоїх дворах кращий за тисячі *інших днів*. Я волію стояти на порозі Дому мого Бога, ніж перебувати в хоромах нечестивих» (Пс. 84:11).

Ви служите в церкві з радістю чи похмуро? Служите своїм сусідам охоче чи неохоче? А ваші діти, спостерігаючи за

вами щоденно, отримують враження, що ви дійсно насолоджуєтеся служінням Богу чи просто терпляче виконуєте нудні обов'язки?

Мотивованість прощенням, а не відчуттям провини

У знаменитому баченні Ісаєю Бога зверніть увагу на реакцію пророка після того, як Бог простив його:

Тоді до мене підлетів один із серафимів, *тримаючи* в руці *жаріюче* вугілля, яке взяв щипцями з жертовника, і, доторкнувшись до моїх уст, сказав: «Тепер, коли це доторкнулося до твоїх уст, твоя провина усунута, і твій гріх викуплений!» І ось я почув голос мого Владика, Який говорив: «Кого Мені послати, і хто піде для Нас?» І я відповів: «Ось я, пошли мене!» (6:6-8).

Як вірний собака на повідку, Ісаї ліз із шкури, щоб хоч якось, будь-яким чином послужити Богу. Тому що почувався винним? Ні! Тому що Бог *зняв* з нього провину!

Лондонський король проповідників Чарльз Сперджен, зворушений цими емоціями Ісаї, у своїй проповіді 8 вересня 1867 року сказав:

Спадкоємець небес служить своєму Господу просто з вдячності; йому не потрібно здобувати спасіння, він не втратить небо; ... з любові до Бога, Який його вибрав і Який заплатив таку високу ціну за його викуп, він бажає повністю віддатися служінню своєму Господарю. О, ви, що шукаєте спасіння через діла закону, яке жалюгідне у вас, мабуть, життя! ... Ви вважаєте, що маєте його, якщо старанно і ретельно підкоряєтеся Богу; можливо, ви сподіваєтесь отримати вічне життя, але, на жаль, ніхто з вас не сміє заявити, що

вже досягнув його. Ви трудитеся і трудитеся, але ніколи не отримуєте того, чого прагнете, і ніколи не отримаєте, бо «ділами Закону не виправдається ніяка плоть» ... Дитина Божя трудиться не заради того, щоб отримати життя, а тому, що вона має життя; вона не трудиться, щоб бути спасенною; вона трудиться, тому що вона вже спасенна.⁴

Божий народ служить Йому не для того, щоб *отримати* прощення, а тому, що ми *вже* прощені. Коли віруючий служить тільки тому, що відчуває провину, це все одно, що він рухається з металевою кулею, прикутою ланцюгом до його ноги. У такому служінні немає любові, є тільки фізичні зусилля. Там немає радості, є тільки обов'язок і важка праця. Але християни не повинні поводитися як невдоволені в'язні, засуджені до служби в Божому Царстві через відчуття провини. Ми можемо служити охоче, бо смерть Христа звільнила нас від провини.

Мотивованість смиренням

Наш Господь Ісус був бездоганим Слугою. Його велич видно у приниженні, яке Він готовий був перенести для того, щоб послужити найпростішим потребам Своїх дванадцяти друзів.

А коли помив їхні ноги і надів Свій одяг, знову сів при столі й сказав їм: «Чи ви знаєте, що Я зробив вам? Ви називаєте Мене Вчителем і Господом, і добре ви кажете, бо Я Ним є. Отже, коли Я, Господь і Учитель, помив вам ноги, то й ви повинні мити ноги один одному. Адже Я дав вам приклад, щоб і ви робили так, як Я зробив вам. Істинно, істинно кажу вам,

що раб не більший за свого пана, як і посланець не більший від того, хто послав його» (Іван. 13:12-16).

З дивовижною смиренністю Ісус, їхній Господь і Вчитель, омив ноги Своїм учням, показавши цим приклад того, як повинні служити в смиренні всі Його послідовники.

У цьому світі наша гріховна сутність з потягом до гріха (Біблія називає це «плоттю») буде говорити: «Якщо я маю служити, то я хочу щось за це отримати. Якщо я можу отримати за це винагороду, або заробити репутацію смиренного, або якимось іншим чином обернути це на свою користь, тоді я постараюся справити на інших враження смирення і буду служити». Але це не є служіння по-християнськи. Це лицемірство. Лицемірні «слуги» не будуть служити без визнання, без «якоїсь віддачі від своїх інвестицій» часу. Вони будуть прагнути оплесків, публічного схвалення, вдячності через соціальні мережі, гарантованих результатів, пошани за свій приклад або, що найвитонченіше, створення репутації святих, жертвних або винятково духовних людей. Лицеміри роблять так, бо не відчують прагнення до служіння, яке бачить і винагороджує тільки Бог. Тому, якщо це необхідно, вони придумують хитрі, але релігійно прийнятні і фальшиво смиренні способи, щоб забезпечити собі якусь людську увагу. Якщо це не вдається, вони спробують домовитися хоча б про якусь форму вигоди за своє служіння. Силою Святого Духа ми повинні відкинути таке самоправедне, лицемірне служіння як гріховну мотивацію і служити «в покорі», вважаючи «одне одного більшим за себе» (Фил. 2:3).

Чи можете ви служити своєму начальнику та співробітникам, допомагаючи їм досягти успіху, і бути щасливими, навіть коли вони отримують підвищення, а ви — ні? Чи можете працювати, щоб інші видавалися кращими, не від-

чуваючи при цьому заздрості у своєму серці? Чи можете служити потребам тих, кого підносить Бог і шанують люди, коли вас, здається, ігнорують? Чи можете молитися за розквіт служіння інших, навіть якщо ваше служіння буде в тіні? Якщо Бог помістить вас туди, чи будете, як ваш Учитель, роками радісно служити у власному еквіваленті невідомої сільської столярні, розуміючи, що саме там Бог хоче допомогти вам зростати у побожності та поглибити ваше знання про Нього?

У служінні Бог шукає не тільки добре виконану роботу, адже навіть світ якісно працює, коли це приносить прибуток. Бог закликає нас служити з покорою, бо це веде до уподібнення до Христа.

Мотивованість любов'ю

В центрі служіння, згідно з Гал. 5:13, повинна бути любов: «Ви, брати, покликані до свободи. Тільки б свобода ваша не стала причиною *жити* по-тілесному, але любов'ю служіть один одному».

Нема кращого палива для служіння, яке горіло б довше і давало більше енергії, ніж любов. Є деякі речі в служінні Богу, які я не стану робити за гроші, але я готовий робити їх з любові до Бога та інших. Я читав про одного місіонера в Африці, якого запитали, чи дійсно йому подобається те, що він робить. Його відповідь була шокуючою: «Чи подобається мені ця робота? Ні. Ми з дружиною не любимо бруд. Ми любимо, щоб навкруги нас було дуже чисто та гарно. Ми не любимо вповзати в брудні халупи через козячий гній... Але хіба людина повинна робити для Христа тільки те, що їй подобається? Звичайно, ні. Наше „подобається“ чи „не подобається“ тут абсолютно ні до чого. Нам наказано йти, і ми йдемо. Нас спонукає любов».

Коли любов Христа контролює або спонукає людей, вони «більше не [живуть] для самих себе, але для Того, Хто за них помер і воскрес» (2 Кор. 5:15). Вони служать Богу та людям, мотивовані любов'ю до Бога та людей. Ісус сказав у Марк. 12:28-31, що найбільша заповідь — це любити Бога всім своїм єством, а наступна за важливістю — любити ближнього, як самого себе. У світлі цих слів, безперечно, чим більше ми любимо Бога, тим більше будемо віддавати своє життя для Нього і служити Йому; тож чим більше ми любимо інших, тим більше будемо їм служити.

КОЖНИЙ ХРИСТІЯНИН МАЄ ЯКИЙСЬ ДАР ДЛЯ СЛУЖІННЯ

Духовні дари

У момент вашого спасіння, коли Святий Дух поселяється у вашому серці, Він приносить із Собою один зі Своїх дарів. У 1 Кор. 12:4, 11 ми читаємо про різні види дарів і про те, що Святий Дух за Своєю всевладною волею визначає, який дар отримає кожен віруючий: «Дари є різноманітні, а Дух — той самий... Але все це робить один і той же Дух, даючи окремо кожному, як хоче». В 1 Пет. 4:10 підтверджується, що кожен християнин отримує особливий дар для використання в служінні: «Служіть один одному — кожний тим даром, якого одержав, наче добрі управителі різноманітної Божої благодаті».

Можливо, ви вже знаєте, що тема духовних дарів викликає постійні суперечки в багатьох церквах. Основні уривки на цю тему містяться в Рим. 12:4-8; 1 Кор. 12:5-11, 27-31; 1 Кор. 14; Ефес. 4:7-13 та 1 Пет. 4:11. Я закликаю прочитати їх усі з молитвою. Незалежно від вашого богословського погляду на духовні дари, два найважливіші моменти щодо

них залишаються тими, що наведені в 1 Пет. 4:10, а саме: (1) якщо ви християнин, ви обов'язково маєте принаймні один духовний дар, і (2) Бог дав вам цей дар для того, щоб ви служили ним для Його Царства.

Можливо, ви мало чули про духовні дари або з якихось причин ніколи не визначали свій духовний дар. Не хвилюйтеся. Багато християн вірно і плідно служать Богу протягом усього життя, не знаючи при цьому, яким конкретним даром вони володіють. Я не кажу, що ви не повинні намагатися відкрити свій дар; я кажу, що ви не будете відсторонені від служіння в Божому Царстві, поки не зможете точно назвати свій дар. Вивчайте біблійні матеріали про духовні дари і ретельно вибирайте найкращі книги з безлічі томів, написаних на цю тему. Але в жодному разі не відмовляйтеся від служіння, адже ви можете ефективно служити, навіть не знаючи назви свого дару. Джеймс Пакер нагадує: «Найбільш значущими дарами в житті церкви в будь-яку епоху є звичайні природні здібності, освячені Богом».⁵

Притримуйтеся рівноваги. Бог наділив вас духовним даром, і це не те саме, що наші природні здібності. Природний талант, правильно освячений для використання Богом, часто вказує на ваш духовний дар. Але ви маєте дізнатися, який особливий дар дав вам Бог, служачи так старанно, як тільки можете, без цієї конкретної інформації. Насправді, крім вивчення Писання, найкращий спосіб відкрити і підтвердити, який у вас духовний дар, — це служіння. Якщо ви маєте схильність до викладання, ви ніколи не дізнаєтеся, що воно є вашим даром, доки не спробуєте цього на практиці. Служачи стражденим людям ви можете виявити, що вашим даром є милосердя. З іншого боку, через участь у певному служінні ви можете побачити, що воно не є вашим даром. Багато років тому я думав, що маю певний дар, доки

через служіння не стало ясно зрозуміло, що у мене зовсім інший дар.

Я закликаю вас вправлятися в регулярному, постійному служінні у вашій помісній церкві. Ваше місце не обов'язково має бути визнаним або призначеним. Але знайдіть спосіб перемогти спокусу служити тільки тоді, коли вам зручно або цікаво. Це не дисципліноване служіння. Ті, хто має серце і очі слуги, відчують поклик любові служити в спосіб і час, що виходять за межі їхнього «офіційного» служіння в церкві. Але вони не будуть нехтувати постійним служінням місцевої церкви Христової.

Вам може здатися, що вас не помічають; вас можуть обмежувати ненормований графік роботи або невелика фізична спроможність, але ви все одно можете знайти способи служити. Люди з ненормованим графіком або фізичними обмеженнями часто стають потужними заступниками в молитовному служінні. Незважаючи на свої обмеження, ті, хто має серце до служіння, завжди знаходять способи служити.

В нашої церкви є стюардеса, яка працює на міжнародних рейсах. Інколи вона не буває вдома по кілька днів поспіль. Її графік не такий, як у всіх, з понеділка по п'ятницю. Служінням цієї жінки завжди було написання підбадьорюючих листів і дарування книг; однак, приєднавшись до нашої спільноти, вона почала шукати можливість служити разом з іншими віруючими, а не тільки індивідуально. Але як це зробити при її робочому графіку? З часом стало очевидно, що її духовний дар — це задоволення практичних потреб. Вона також чудово проявляє гостинність. Зараз жінка належить до групи служіння, яка спеціалізується на гостинності. Оскільки це групове служіння, їй не потрібно бути присутньою кожного разу. Але коли вона вдома, то завжди робить свій внесок у служіння.

Бог дає духовні дари для використання в служінні. Якби Він не мав наміру використовувати ваш дар, то ваше життя втратило б будь-який сенс. Чи дозволив би Бог нам жити, не приносячи Йому ніякої користі? У Своїй мудрості та провидінні Він дарує кожному віруючому дар служити і підтримує його життя стільки, скільки хоче, щоб той служив.

Однак суть цього розділу полягає у заклику до *дисциплінованого* служіння з метою стати більш подібними до Христа. Деякі духовні дари використовуються у служінні, яке звершується не на людях і тому часто залишається недооціненим серед людей. І все ж, подібно до Ісуса, скільки б публічного визнання ми не отримували у служінні, Бог закликає нас також до служіння в тіні. Незалежно від ваших дарів чи талантів, вирішіть використовувати їх для Христа та Його Царства. «У деяких є дар допомоги, і ці дії [служіння] даються їм більш природно, — пише Джеррі Уайт. — Але для більшості християн служіння іншим вимагає свідомих зусиль».⁶ Тобто «служіння іншим вимагає дисципліни».

Служіння — це часто важка праця

Деякі вчать, що як тільки ви відкриєте і почнете використовувати свій духовний дар, служіння стане для вас радістю, яка не вимагає жодних зусиль. Новий Завіт цього не вчить. Апостол Павло пише про необхідність «приготувати святих для *справи* служіння» (Ефес. 4:12, курсив доданий). Служіння Богу та людям може бути важкою працею.

Святе Письмо описує християн не тільки як дітей Божих, але й як Його рабів. Згадайте, як Павло зазвичай починав свої послання, називаючи себе рабом Божим (пор. Рим. 1:1). Кожен християнин є рабом Божим, а раби повинні *працювати*.

Апостол описує своє служіння Богу так: «[Я] труджуся, борючись силою Його, що діє в мені могутньо» (Кол. 1:29,

переклад В. Громова). Слово «трудитися» означає «працювати до виснаження», а від давньогрецького слова, перекладеного як «борючись», походить сучасне слово «агонізувати». Отже, для Павла служити Богу означало «агонізувати до виснаження». Це не означає, що його служіння було жалюгідною працею; причина, чому Павло так важко працював, полягала в тому, що Єдиним, Кого він любив більше, ніж служіння Богу, був Сам Бог. Бог дарує нам бажання і силу служити Йому, а потім ми боремось у служінні «силою Його, що діє в [нас] потужно». Справжнє служіння ніколи не виконується силою плоті. Воно є результатом Божої сили, яка діє в нас потужно.

Це означає, що коли ви служите Господу в помісній церкві чи в будь-якому іншому служінні, вам іноді буде важко. Якщо ви служите так, як Павло, часом ваше служіння також буде болісним і виснажливим. Воно забиратиме ваш час. Часто воно буде більш стресовим або менш приємним, ніж інші речі, яким ви могли б присвятити своє життя. І навіть за відсутності інших причин служіння Богу є важкою працею, тому що це служіння людям. Незважаючи на все це, пам'ятайте: служіння, яке нічого не коштує, нічого не досягає.

І хоча служіння Богу може бути болісним і виснажливим заняттям, воно zarazом найбільше *задовольняє і винагороджує*. В 4-му розділі Євангелія від Івана ми читаємо про бесіду Ісуса з самарянкою. Перед цим Ісус цілий день подорожував пішки, був втомлений, спраглий і голодний. І все це тому, що Він служив Своему Отцю. Поки Ісус відпочивав біля криниці поблизу Сихару, туди прийшла самарянка. Вони поспілкувалися, і її життя змінилося назавжди. Коли жінка повернулася до міста, щоб розповісти іншим про Ісуса, Його учні, купивши їжі, повернулися до криниці. Коли вони запропонували Ісусу їжу, Він сказав: «Моя пожива —

чинити волю Того, Хто послав Мене, та довершити Його *справу*» (4:34, курсив доданий).

Служіння Богу було для Ісуса таким наповнюючим і насичуючим, що Він називав його Своєю їжею. Воно іноді настільки виснажувало Ісуса фізично, що Він міг спати в човні навіть під час бурі. Одного разу це означало для Нього сорок днів без їжі. Ісусу часто доводилося спати на землі під відкритим небом. Щоб мати час побути наодинці з Отцем, Він повинен був прокидатися до світанку. Але попри втому, голод, спрагу, біль і незручності, Ісус сказав, що служіння Богу настільки насичувало, що було для Нього їжею. Воно живило, зміцнювало, підкріпляло Ісуса, і Він ним жив. Служіння Богу — це робота, але жодна інша робота не здатна принести таке задоволення.

Дисципліноване служіння також є *найтривалішим* видом роботи. На відміну від деяких речей, які ми робимо, служіння Богу ніколи не буває марним. У служінні Павло трудився до виснаження, тому він нагадує нам: «Мої любі брати, будьте стійкі, непохитні, завжди відзначайтеся в Господньому ділі, знаючи, що ваша праця в Господі не даремна» (1 Кор. 15:58).

Коли ви починаєте служити Богу, вас відразу відвідують звабливі думки, що ця праця марна, що ваше служіння — це даремна трата часу. Ви бачите мало результатів, якщо вони взагалі є. Однак Бог обіцяє, що незалежно від того, що ви думаєте і бачите, ваша праця для Нього не даремна. Це не означає, що ви ніколи не будете відчувати, ніби всі ваші зусилля не дали жодних результатів. Також не виключено, що одного дня ви будете насолоджуватися всіма плодами, на які сподівалися і про які молилися. Обіцянка Господа означає, що навіть якщо ви не бачите доказів, ваше служіння Богу *ніколи* не буде даремним.

Бог бачить і знає все про ваше служіння Йому, і Він ніколи цього не забуде. Він винагородить вас за це на небі, бо Він є Бог вірний і справедливий. Мені дуже подобається вірш: «Адже Бог не є несправедливий, щоб забути ваше діло і *працю* любові, яку ви виявили Його Імені, послуживши і продовжуючи служити святим» (Євр. 6:10).

Дисципліноване служіння Богу — це праця, іноді важка і виснажуюча, але вона приносить плоди для вічності.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Поклоніння дає силу для служіння, а служіння показує поклоніння. Побожність вимагає дисципліни для балансу між поклонінням і служінням. Ті ж, хто служить без регулярного усамітненого та спільного поклоніння, служать по плоті. Неважливо, як довго чи наскільки добре, на думку інших, вони служать, насправді вони служать не силою, що дає Бог, як це робив Павло, а власною плотською силою.

У поклонінні, спілкуючись з Богом і Його істиною, ми знаходимо нові причини і бажання служити. Ісаї сказав: «Ось я, пошли мене!» (6:8) тільки після того, як побачив Бога. Порядок такий: спочатку поклоніння, а потім служіння, наповнене поклонінням. Ейден У. Тозер сказав: «Спілкування з Богом веде прямо до послуху і добрих справ. Це Богом встановлений порядок, і він не може бути змінений».⁷ Діло служіння є надто важким без сили, яку ми отримуємо для нього через поклоніння.

Водночас одним із критеріїв справжності поклоніння (як особистого, так і спільного) є те, чи викликає воно бажання служити. Цитований вище Ісаї є класичним прикладом і в цьому випадку. Найкраще це знову висловлює Тозер: «Ніхто не може довго поклонятися Богу в душі та істині, перш

ніж обов'язок святого служіння стане занадто сильним, щоб йому протистояти».⁸

Тому ми впевнено стверджуємо, що прагнення до по-
 божності вимагає від нас дисципліни як у поклонінні, так і
 в служінні. Займатися одним без іншого означає не відчутти
 ні того, ні іншого.

*Ви повинні служити, і ви обдаровані для служіння,
 але чи готові ви служити?* Ізраїльтяни безсумнівно зна-
 ли, що Бог очікує від них служіння Йому, але Ісус Навин
 одного разу подивився їм в очі і кинув їм виклик щодо їхньої
готовності служити: «Якщо ж вам не подобається служити
 Господу, то вибирайте собі сьогодні, кому будете служити...
 Проте я і мій дім будемо служити Господу!» (І.Нав. 24:15).

Коли я думаю про готовність служити, я згадую тихого
 маленького чоловіка з церкви, де я колись був пастором. Ні-
 хто не помічав, коли він приходив у неділю, бо приходив він
 набагато раніше всіх і ставив своє стареньке авто в далекому,
 непримітному кутку парковки, залишаючи кращі місця для
 інших. Чоловік відмикав усі двері, брав бюлетені, а потім
 чекав зовні. Коли люди підходили, він давав їм бюлетень і
 широко посміхався, нічого не кажучи, бо не міг говорити.
 Йому було ніяково, коли нові люди в церкві, не знаючи цьо-
 го, щось у нього питали. Багато років тому щось сталося з
 його голосом. Коли я познайомився з ним, цій людині було
 вже за шістдесят, і жив він сам. Коли у нього бували пробле-
 ми з автомобілем, що траплялося досить часто, він нікому
 про це не говорив і два кілометри йшов до церкви пішки.
 Через фізичну ваду його кілька разів грабували і били, при-
 наймні двічі за три роки, коли я служив у тій церкві. Хтось
 казав, що він нібито і голос втратив внаслідок побиття бага-
 то років тому. Сильний артрит згорбив його плечі, заважав
 повертати шию і ускладнював для нього навіть такі прості

справи, як відмикання дверей та роздавання бюлетенів. Але він завжди був там, завжди посміхався, хоч і не міг вимовити ні слова. Все в його житті сприяло тому, щоб він залишався непомітним і в тіні, навіть його ім'я — Джиммі Літл (букв. Маленький). І все ж, незважаючи на свої проблеми, вади та безліч можливих виправдань для бездіяльності, він охоче служив Богу. І служив Джиммі Літл дисципліновано, що в очах Бога, я впевнений, не було ані малим, ані даремним.

Христове Євангеліє формує людей, подібних до Христа. Господь Ісус завжди був Слугою, Слугою всіх, Слугою слуг, Слугою з великим серцем. Він сказав: «Я ж серед вас — як той, хто служить» (Лук. 22:27, переклад В. Громова). Ісус є для нас великим прикладом служіння. Але Він прийшов на землю, жив і помер не тільки для того, щоб зробити нас більш слухняними, бо ми потребували набагато більшого. Через наш гріх нам потрібно було примиритися з Богом, і ніхто не може стати прийнятним для Бога, без примирення намагаючись наслідувати приклад служіння Ісуса. Ніхто не може служити настільки багато або настільки добре, щоб стати достатньо праведним перед Богом. Щоб бути праведними перед Богом, ми повинні розуміти Боже Євангеліє і вірити в нього.

Євангеліє Ісуса Христа преображає грішників, ворожих Богу, у Його слуг. Святий Дух працює через Євангеліє, перетворюючи тих, хто служить ідолам (таким як багатство, кар'єра, спорт, секс, житло, земля, освіта, наркотики, політика тощо), у Божих слуг. Він робив це ще з днів апостола Павла, який писав новонаверненим християнам у Солунях: «Ви від ідолів повернулися до Бога, щоб служити живому й істинному Богові» (1 Сол. 1:9). Ті, хто вірує в Євангеліє Ісуса, отримують серця слуг, подібні до Його серця. Тому однією з найясніших ознак, що людина дійсно повірила у

Христове Євангеліє, є те, що нове, подібне до Христового бажання починає перемагати її особисте егоїстичне прагнення, щоб хтось служив їй. Віруючі починають шукати можливості зробити щось для Христа і Його Церкви, особливо щось, що служитиме Євангелію. Чи дало вам Євангеліє, в яке ви повірили, серце слуги? Чи ваше служіння вкорінене в Євангелії?

Проте, якщо люди, перетворені Євангелієм і вже маючи серце слуги, хочуть бути більш подібними до Христа, вони повинні *дисциплінувати* себе, щоб служити так, як служив Ісус. Чи готові ви до цього?

ОБ'ЯВА: потрібні талановиті добровольці для важкого служіння в місцевому представництві Божого Царства. Мотивацією має бути послух Богу, вдячність, радість, прощення, смирення і любов. Служіння рідко буде наповнене славою. Іноді буде сильною спокуса залишити служіння. Добровольці повинні бути вірними, незважаючи на довгі години роботи, незначні або відсутні видимі результати і, можливо, брак визнання — за винятком визнання від Бога на віки віків.

УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Як часто сьогодні ми чуємо про дисципліну християнського життя? Як часто ми про це говоримо? Як часто вона дійсно є в центрі нашого повсякденного життя? Був час, коли це було в центрі уваги Церкви, і я глибоко переконаний, що саме через наше нехтування дисципліною Церква опинилася в такому становищі. Більш того, я не бачу жодної надії на справжнє відродження і оновлення, поки ми не повернемося до дисципліни.

Д. МАРТІН ЛЛОЙД-ДЖОНС

Задумайтеся на хвилинку: які ситуації викликали найбільший стрес у вашому житті сьогодні? А минулого тижня? Відчуття перевантаження відповідальністю вдома, на роботі, в школі, в церкві? Оплата рахунків? Запізнення на зустріч? Виснаженість? Приведення в порядок фінансів? Очікування в заторі на шосе або на злітно-посадковій смугі? Несподівані витрати на ремонт автомобіля або на лікування? Нестача грошей до зарплати?

Кожне з цих джерел тривоги, як і багато інших повсякденних проблем, пов'язане або з часом, або з грошима. Час і гроші є настільки важливими факторами в багатьох сферах нашого існування, що ми повинні враховувати їхню роль у будь-якій серйозній дискусії про побожне життя.

ДИСЦИПЛІНОВАНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЧАСУ

Побожність є результатом дисциплінованого духовного життя, але в основі такого життя лежить дисципліноване використання часу.

Якщо ми хочемо бути подібними до Ісуса, то повинні розглядати використання часу як духовну вправу. Дні і хвилини земного життя Ісуса були використані в досконалому порядку, і наприкінці Він міг молитися до Отця: «Я прославив Тебе на землі, завершив справу, яку Ти доручив Мені виконати» (Іван. 17:4). Як і Ісусу, нам Бог також дає дар часу і роботу, яку ми маємо виконати за цей час. Чим більше ми стаємо подібними до Ісуса, тим краще розуміємо, чому дисципліноване використання часу, який дає нам Бог, є таким важливим. Ось десять біблійних причин розумного використання часу (багато з яких стали для зрозумілими мене після прочитання проповіді Джонатана Едвардса «Цінність часу і важливість його використання»¹).

Використовуйте час з розумом, «бо дні лукаві»

Використовувати час з розумом, «бо дні лукаві» — ця цікава фраза вкладена в натхненні слова апостола Павла: «Отже, уважно слідкуйте, щоби поводитися не як немудрі, але як мудрі, цінуючи час, бо дні лукаві» (Ефес. 5:15-16). Можливо, Павло закликав християн в Ефесі максимально використовувати свій час, тому що він і ефесяни зазнавали переслідувань або стикалися з опозицією (як, наприклад, в Діях 19:23–20:1). У будь-якому випадку, ми теж повинні розумно використовувати кожен мить, тому що «дні [все ще] лукаві».

Навіть без переслідувань і гонінь, яких зазнавали християни за днів Павла, в сьогоденному світі дуже важко розумно використовувати час, особливо для досягнення

духовності та побожності. Насправді, наші дні лукаві як ніколи. Великі злодії часу є слугами світу, плоті та диявола. За своєю формою це можуть бути як високотехнологічні, суспільно-прийнятні об'єкти обожнювання, так і прості, марні розмови чи неконтрольовані думки. Але природний хід наших думок, наших тіл, нашого світу та наших днів веде нас до зла, а не до подоби Христу.

Думки повинні контролюватися, інакше вони, як вода, мають тенденцію розтікатися або застоюватися. Ось чому до нас звучить заклик: «Про небесне роздумуйте» (Кол. 3:2, переклад В. Громова). Без цього свідомого, активного, дисциплінованого визначення напрямку наших думок вони будуть в кращому випадку некорисними, а в гіршому — лукавими. Наші *тіла* схильні до зручностей, розваг, ненажерливості та лінощів. Якщо ми не практикуватимемо самоконтроль, наше тіло буде більше готове служити злу, ніж Богу. Ми повинні ретельно слідкувати та аналізувати, як ми «поводимося» в цьому світі, інакше з часом ми будемо більше схожими на світ, аніж на Христа. Нарешті, наші дні лукаві як ніколи, тому що зараз нас оточує безліч надзвичайно активних спокус і злих сил. Використання часу є важливим, тому що з часу складаються дні. Якщо ми не дисциплінуємо себе у використанні часу для побожності в ці лукаві дні, то ці дні завадять нам стати і бути побожними.

Розумне використання часу — це підготовка до вічності

Віруючі повинні готуватися до вічності вчасно. Ви можете сприймати це твердження по-різному. Основне розуміння полягає в тому, що до вічності ви повинні готуватися протягом життя, бо коли ви перейдете поріг вічності, шансу підготуватись у вас не буде.

Нещодавно мені приснився сон, який чітко намалював мені цю реальність, і я не можу його забути (я не надаю цьому сну пророчого значення, а згадую його лише для того, щоб проілюструвати мою думку). Разом з іншими християнами я зазнав переслідувань. Після удаваного суду нас відвели до кімнати, де кати страчували віруючих шляхом введення смертельної ін'єкції. Чекаючи своєї черги, я був охоплений усвідомленням, що за кілька хвилин я ввійду у вічність, і моя підготовка до цієї події вже завершилася. Я впав на коліна і, віддаючи свій дух Господу Ісусу Христу, почав молитися востаннє у житті. Викид адреналіну у цей момент пробудив мене з відчуттями людини, якій за лічені секунди мають виконати смертельний вирок. Я зрозумів, що це лише сон. Але першою моєю думкою було усвідомлення, що одного дня це вже не буде сон. Незалежно від того, коли і як настане смерть, у календарі є конкретний день, коли всі мої приготування до вічності закінчатся. І оскільки цей день може настати будь-коли, я повинен розумно використовувати час, який маю, щоб підготуватися до переходу у вічність.

Чи усвідомлюєте ви, що ваше відчуття нескінченної радості або вічних мук залежить від того, що відбувається в кожний з моментів вашого життя? Що ж тоді може бути дорожчим за час? Як відносно невелике стерно визначає напрямок великого океанського лайнера, так і те, що ми робимо протягом невеликого проміжку часу земного життя, впливає на всю вічність.

Це призводить до іншого значення вислову «Ви повинні готуватися до вічності вчасно», а саме, що до вічності треба підготуватися, перш ніж буде занадто пізно. Класичне біблійне застереження звучить так: «Ось, тепер — час сприятливий! Ось тепер — день спасіння!» (2 Кор. 6:2). Саме зараз час підготуватися до того, де ви проведете вічність. Якщо для вас це питання є ще невизначеним або невирішеним, це

необхідно вирішити прямо зараз. Ви не маєте жодної гарантії, що у вас буде більше часу, ніж ця мить, щоб підготуватися до вічності. Не зволікайте з відповіддю Тому, Хто вас створив і Хто дав вам цей час.

Підготуйтеся до вічності, прийнявши вірою вічного Сина Божого, Ісуса Христа. Прийдіть до Нього, поки є час, і Він візьме вас до Себе у небесні оселі.

Час обмежений

Чим рідкісніша річ, тим вона цінніша. Золото і діаманти не мали б ніякої цінності, якби їх можна було підбирати, як камінці біля дороги. Так само і час не був би таким цінним, якби ми не вмирали. Але оскільки від вічності нас відділяє всього лише один подих, то наше використання наявного часу має вічне значення.

Хоча перед вами ще можуть бути десятиліття життя, факт залишається фактом: «Яке ваше життя? Адже це пара, що на мить з'являється, а потім зникає» (Як. 4:14). У порівнянні з вічністю навіть найдовше життя є секундою. Незважаючи на весь час, що вже минув у вашому житті, ви, мабуть, можете згадати щасливі або трагічні події свого дитинства чи юності так ясно, ніби вони сталися вчора. І це не просто тому, що у вас хороша пам'ять, але й тому, що насправді це було не так вже й давно. Коли ви думаєте про ціле десятиліття як про лише 120 місяців, велика частина життя раптом здається короткою. Тож незалежно від того, скільки часу вам залишилося, щоб стати більш подібними до Христа, насправді його небагато. Тому використовуйте цей час з розумом.

Час минає

Час не тільки короткий, але й швидкоплинний. Він не схожий на пакет льоду в морозилці, з якого можна взяти тро-

хи, коли захочеш, а решту залишити на потім. Натомість час дуже схожий на пісок у пісочному годиннику — те, що залишається, швидко висипається. Апостол Іван висловився прямо: «Проминає і світ, і його пожадання» (1 Іван. 2:17). Разом зі світом проходить і наш час у ньому.

Ми любимо говорити про економію часу, виграш часу, надолуження часу тощо, але це все ілюзії, адже час завжди спливає. Ми повинні розумно використовувати свій час, але навіть найкраще використання часу не може повернути жодної секунди з минулих днів.

У дитинстві здавалося, що час тягнеться ліниво й повільно. Тепер я все частіше повторюю слова своїх батьків: «Навіть не віриться, що минув ще один рік! Куди так швидко сплив час?» Чим старшим я стаю, тим більше відчуваю, ніби пливу по Ніагарі — чим ближче до кінця, тим швидше пливе човен. Якщо я не навчуся дисципліновано використовувати час для побожності зараз, пізніше це буде ще важче.

Залишок часу є невизначеним

Час не тільки є коротким і швидкоплинним, але ми навіть не знаємо, скільки його у нас ще залишилося, і як швидко він пролетить. Ось чому мудрість радить нам: «Не хвалися завтрашнім днем, бо не знаєш, що той день принесе» (Прит. 27:1). Тисячі людей сьогодні увійшли у вічність, серед яких багато хто був молодший за вас, і хто ще кілька годин тому не міг уявити, що сьогоднішній день буде для нього останнім. Якби вони знали про це, можливо, вони дивилися б на використання часу більш відповідально.

Незалежно від того, коли ви це читаете, ви, мабуть, пам'ятаєте про нещодавню смерть якогось професійного спортсмена або відомої особи з музичної чи кіноіндустрії. Ймовірно, ви досі відчуваєте шок від несподіваної смерті дитини чи

підлітка, яких ви знали. Це нагадує нам, що ані молодість, ані сила, ані слава, ані статус не зобов'язують Бога подарувати нам хоча б ще одну годину життя. Незалежно від того, як довго ми хочемо або сподіваємося прожити, наша доля в Його руках (див. Пс. 31:16).

Ми, звичайно ж, повинні складати свої плани так, ніби попереду у нас ще багато років. Але правильне усвідомлення реальності закликає нас використовувати час для побожності, бо чи будемо ми жити завтра, ніхто, крім Бога, достеменно не знає.

Втрачений час вже не повернути

Є багато речей, які можна втратити, але потім повернути. Немало людей банкрутували, щоб згодом накопичити ще більший статок. З часом все інакше. Втрачений час втрачається назавжди, і його вже не повернути. Що б ви не робили, жодна найвпливовіша людина на землі, жодні зусилля всього світу, ні багатство, ні технології не можуть повернути назад ні хвилини прожитого часу.

Час вправлятися в побожності Бог пропонує вам зараз. Ісус сказав: «Доки є день, потрібно, щоб ми робили діла Того, Хто Мене послав; надходить ніч, коли ніхто не зможе робити» (Іван. 9:4). Зараз, «доки є день», є і час для Божих справ, тобто для побожного життя. Для кожного з нас «надходить ніч», і ніхто з нас не може зупинити або уповільнити настання цієї ночі. Якщо ви зловживаєте часом, дарованим вам Богом, Він більше ніколи не дасть вам цього згаяного часу.

Багато з тих, хто читає ці рядки, можуть сумувати за втраченими роками. Але, незважаючи на неправильне використання часу в минулому, ви можете покращити його використання віднині. Божа воля для вас викладена в словах апостола Павла: «Забуваючи те, що позаду, і прямуючи до

того, що попереду, я відчайдушно біжу до мети — до нагороди високого Божого покликання в Ісусі Христі» (Фил. 3:13-14). Завдяки жертві Христа, віруючим людям, які покалися, Бог простить кожную секунду змарнованого часу. І Йому приємно, коли решту свого часу ви дисциплінуєте для досягнення побожності.

Ви відповідальні перед Богом за свій час

У Святому Письмі навряд чи є більш серйозне твердження, ніж це: «Отже, кожний з нас сам за себе дасть відповідь Богові» (Рим. 14:12). Слова «кожний з нас» стосуються як християн, так і невіруючих. І хоча віруючі спасаються не ділами, а благодаттю, наша нагорода на небесах буде визначатися на основі наших діл. Господь виявить «діло кожного», і кожен або «одержить нагороду», або «зазнає втрат; сам же буде спасений, але як би з вогню» (1 Кор. 3:13-15, переклад В. Громова). Отже, ми не тільки дамо звіт за використання свого часу, але й наша вічна нагорода буде пов'язана безпосередньо з цим.

Те, що ми будемо відповідальні перед Богом на Суді за використання часу для досягнення побожності, ілюструється в Євр. 5:12. У цьому тексті говориться, як Бог картав християн із євреїв за те, що вони не використовували час для розвитку духовної зрілості: «Бо, судячи за часом, вам належало бути вчителями, але вас знову треба вчити елементарним початкам Слова Божого, і для вас потрібно молоко, а не тверда їжа» (переклад В. Громова). Тож якщо ми, віруючі, відповідальні перед Богом за використання свого часу для досягнення побожності тут на землі, то, безсумнівно, дамо звіт за це і на Суді на небесах.

Ісус сказав: «Кажу ж вам, що за кожне пусте слово, яке люди скажуть, відповідатимуть судного дня» (Матв. 12:36).

Якщо ми дамо звіт Богу за кожне марне слово, то тим більше повинні будемо дати звіт за кожную марно (тобто даремно, небало) проведену годину. Ісус сказав у Матв. 25:14-30, що ми відповідальні за всі таланти, які отримали, і особливо за те, як ми використовуємо їх для Господа. Якщо Бог буде вимагати від нас звіту за таланти, які Він нам дав, то, безумовно, Він буде вимагати від нас звіту за використання такого дорогоцінного дару, як час. Мудра реакція на цю істину — оцінити, як ви використовуєте свій час зараз, і витрачати його так, щоб не шкодувати про це на Суді. І якщо ви не знаєте, чим виправдатись перед своєю совістю за те, як використовуєте свій час для зростання в подібні до Христа зараз, то як ви зможете відповісти Богу тоді?

Рішення дисциплінувати себе, щоб використовувати свій час для побожності, не варто відкладати. Ви повинні будете дати звіт Богу за кожную прожиту годину.

Час так легко втратити

За винятком «нерозумного», жоден інший персонаж у книзі Притч не викликає такого презирства у Святому Письмі, як ледар. Чому? Тому що така людина через свою ліню марно витрачає час. Коли йдеться про пошук виправдань, щоб уникнути виконання своїх обов'язків і не покращувати свого ставлення до часу, творчий геній ледаря не має рівних. Згідно книги Притч, «ледар говорить: „Лев на дорозі! Лев на кожному майдані!“ Як двері повертаються на своїх завісах, так лінивий на своєму ліжку» (26:13-14). Сучасний ледар — це людина, яка не хоче йти на роботу чи до церкви, кажучи: «На дорогах зараз занадто небезпечно!» Або він може сказати: «Якщо я буду дисциплінувати свій час для побожності, то можу пропустити важливі речі по телевізору чи в Інтернеті, або в мене не вистачить часу на відпочинок».

І такий вмощується зручно на дивані або перевертається в ліжку.

У ледаря, схоже, ніколи нема часу для речей, які дійсно важливі або вимагають дисципліни. І перш ніж він це усвідомить, час і можливості вже втрачені назавжди. Автор книги Притч пише: «Трохи поспиш, трохи подрімаєш, трохи, склавши руки, полежиш, — і прийде, як волоцюга, твоя убогість, і твої злидні, наче озброєний чоловік» (24:33-34). Зверніть увагу, що саме «трохи» сну, «трохи» дрімоти, «трохи» складання рук для відпочинку привели до втрати часу і можливостей. Так легко втратити багато лише через «трохи». Щоб втратити час, достатньо просто лиш нічого не робити.

Багато людей цінують час так само, як у часи Соломона цінували срібло. «І зробив цар срібло в Єрусалимі рівноцінним простим камінням» (1 Цар. 10:27, переклад В. Громова). Здається, що часу так багато, що від втрати його частини ніяких серйозних наслідків не буде. Люди також легко витрачають гроші, але якби вони викидали свої гроші на вітер так бездумно, як деякі викидають свій час, то ми б вважали їх божевільними. Проте час нескінченно дорожчий за гроші, бо час за гроші не купити. Однак, дисциплінуючи себе з метою побожності, ви можете принаймні мінімізувати втрату і марнування часу.

Ми цінимо час, коли помираємо

Як людина найбільше цінує гроші, коли їх вже зовсім нема, так і ми найбільше цінуємо час тоді, коли він закінчився, і ми помираємо.

Для деяких, особливо для тих, хто відкидає Христа, пізнє усвідомлення цінності часу є більш трагічним, ніж для інших. Відомий французький атеїст Вольтер, помираючи, сказав своєму лікарю: «Я віддам вам половину свого майна, якщо

ви додасте мені шість місяців життя». Його передсмертні крики були настільки сповнені відчаю, що медсестра, яка доглядала за ним, сказала: «За все багатство Європи я не хотіла би бачити смерть ще одного атеїста».² Схожими були останні слова англійського скептика Томаса Гоббса: «Якби я володів усім світом, я віддав би його за один день життя».³

Як уже згадувалося раніше, найважливіший висновок, який можна зробити для себе з таких сцен смерті, — це необхідність прийти до Христа, поки є час. Ті, хто вже віддав своє життя Христу, повинні розуміти: якби Господь відтермінував годину нашої смерті, давши нам додаткові роки, вони не принесли б ніякої користі, якщо ми не використовували свій час правильно. Тому цінувати час необхідно постійно, а не тільки перед смертю. Саме сьогодні необхідно прагнути до побожності, і тим, хто по благодаті отримав прощення, Бог дав можливість досягти цього через старанність у духовних вправах.

Життя більшості людей базується радше на задоволеннях, ніж на радості, яку можна знайти в Божих заповідях. Бог через Своє Слово попереджає людей про каяття, яке буде рвати серця, коли їхній час закінчиться. Уявіть, як боляче помирати так: «Під кінець стогнатимеш, — коли твій організм і все твоє тіло будуть виснажені, і ти скажеш: „Чому ж я знехтував повчанням і моє серце злегковажило застереженням? Я не прислухався до слів моїх учителів, і не прихилив свого вуха до повчань моїх наставників“» (Прит. 5:11-13). Якщо ви, подібно до цього чоловіка, раптом усвідомите, що у вас більше немає часу, чи будете ви також шкодувати про те, як провели свій час у минулому і сьогодні? Те, як ви використовували свій час, може, навпаки, принести вам велику вітху в останню годину життя. Ви, можливо, пошкодуєте про деякі моменти свого життя, але хіба ви не буде-

те радіти, згадуючи наповнене Духом життя і всі періоди, коли ви були слухняні Христу? Чи не будете радіти за кожную мить, яку провели, читаючи Писання, молячись, поклоняючись, проповідуючи, служачи, постячись тощо, щоб стати більш подібними до Того, перед Ким скоро станете на суд (див. Іван. 5:22-29)? Прагніть до такого життя, яке вирішив прожити Джонатан Едвардс: «Вирішив, що буду жити так, як хотів би, коли прийде час помирати».⁴

Чому б і нам не жити так зараз, коли ще є час?

Цінність часу у вічності

Я сумніваюся, що в небесах ми будемо про щось жаліти, але якби так сталося, то найбільший наш жаль був би за земним часом, невикористаним для слави Божої та зростання в Його благодаті. Натомість пекло буде наповнене вічним плачем від болісних скарг на нерозумно змарнований час.

В Біблії ця мука марно втраченого, згаяного життя зображена в історії про багатія, який потрапив до пекла, і бідного жебрака Лазаря, який був віднесений «на лоно Авраама» (див. Лук. 16:22-25). Ісус розповів, як багатій, перебуваючи в муках, підвів очі і побачив вдалині Лазаря, який насолоджувався життям біля Авраама. Багатій попросив Авраама послати Лазаря з водою, але Авраам відповів: «Сину, згадай, як ти одержував своє добро за свого життя, а Лазар — одне лихо. А тепер він тут втішається, ти ж — мучишся».

Як подібні до цього багатія люди, втративши можливість отримати вічне життя, дивляться на час в наявності у жителів Землі зараз? Пуританський письменник Річард Бакстер запитав: «Чи не розриває їхні серця вічна думка про те, як безглуздо вони прожили своє життя і змарнували час, даний їм для підготовки до вічності? Чи вважають тепер мешканці пекла мудрими тих, які байдикують або марнують свій час

на землі?»⁵ Якби ті, хто перебуває в безжальній частині вічності, володіли тисячею світів, вони віддали б їх усі (якби могли) за один земний день. Вони на власному досвіді пізнали цінність часу — але тільки тоді, коли для них було вже запізно. Давайте і ми будемо вчитися цьому, пізнаючи істину, і будемо дисциплінувати свій час для побожності. Адже якщо ви віддали своє життя Христу, то «ви не свої... Бо ви куплені дорогою ціною» (1 Кор. 6:19-20, переклад В. Громова). «Ваше» життя і «ваш» час тепер належать Богу. Найкращий і найрадісніший спосіб провести їх — це використовувати їх так, як хоче Бог.

ДИСЦИПЛІНОВАНЕ КОРИСТУВАННЯ ГРОШИМА

Біблія пов'язує з нашим духовним станом не тільки використання часу, а й використання грошей. Дисципліноване використання грошей вимагає такого розпорядження ними, щоб були забезпечені наші потреби і потреби наших сімей. Насправді, Біблія називає лицеміром будь-якого християнина, котрий через фінансову безвідповідальність, лінощі, недбале управління або марнотратство не дбає про фізичні потреби своєї сім'ї. «Якщо хто про своїх, а найбільше про домашніх, не дбає, — заявляє Павло, — той зрікся віри і є ще гірший від невірного» (1 Тим. 5:8). Отже, те, як ми використовуємо гроші для себе, для інших, а особливо для Божого Царства, є повністю духовним питанням.

Чому Бог вважає використання грошей і ресурсів згідно з вченням Біблії важливою частиною нашого зростання в побожності? По-перше, це питання чистого послуху. Надзвичайно багато текстів у Святому Письмі говорять про використання багатства та майна. Якщо ми ігноруємо їх або ставимося до них легковажно, наша «побожність» буде ли-

цемірством. Але причина, чому наше використання грошей і речей, які ми за них купуємо, вказує на нашу духовну зрілість і побожність, полягає в тому, що ми присвячуємо цьому велику частину нашого життя. Оскільки більшу частину наших днів ми інвестуємо у роботу в обмін на гроші, то наші гроші в дуже реальному сенсі є нашими представниками. Тому те, як ми їх використовуємо, показує, хто ми, які наші пріоритети, цінності та наше серце. В тій мірі, в якій ми використовуємо наші гроші та ресурси по-християнськи, ми підтверджуємо наше зростання у подібі до Христа.

Все, що було сказано про дисципліноване використання часу, можна також застосувати до використання грошей і майна (за винятком того, що, на відміну від часу, матеріальні речі іноді можна повернути після втрати). Було б зайвим переглядати кожну з цих істин щодо часу і пов'язувати їх із використанням грошей. Натомість давайте розглянемо, як Писання вчить нас дисциплінувати себе заради побожності у конкретній сфері, а саме: у пожертві наших грошей заради Христа і Його Царства.

Зростання у побожності проявлятиметься в зростаючому розумінні наступних десяти новозавітних принципів пожертви.

Всім, що належить вам, володіє Бог

В 1 Кор. 10:26 Павло цитує Пс. 24:1, де сказано: «Господня земля, і все, що наповняє її». Бог володіє всім, включаючи все, що належить вам, тому що Він створив усе. «Вся земля Моя», — сказав Господь у Вих. 19:5. Пізніше Він знову заявив: «Все, що є під усіма небесами, Моє!» (Йов. 41:3).

Це означає, що ми є менеджерами або, використовуючи біблійний термін, *управителями* того, що Бог нам дав. Як раб у домі Потіфара, Йосип був поставлений управителем

над усім його домом (див. Бут. 39:5-6). Йому не належало ніщо, бо він був рабом. Але він керував усім, що належало Потіфару, від його імені та в його інтересах. Якусь мізерну частину ресурсів Потіфара Йосип використовував для задоволення власних потреб, але головним обов'язком управителя було дбати про прибуток, користь та вигоду хазяїна. Це є і нашим завданням. Бог хоче, щоб ми користувалися і насолоджувалися тим, що Він дозволяє нам мати, але як управителі ми повинні пам'ятати, що все це належить Йому і повинно використовуватися в першу чергу для Його Царства.

Отже, будинок або квартира, в яких ви живете, є Божими. Древа у вашому дворі є Божими. Трава, яку ви косите, є Божою. Сад, який ви посадили, є Божим. Автомобіль, яким ви їдете, є Божим. Одяг, який ви носите, і той, що висить у вашій шафі, також належить Богу. Їжа у ваших комірчинах належить Богу. Книги на ваших полицях є Божими. Всі ваші меблі та все інше у вашому домі належить Богу.

Ми не володіємо нічим. Все належить Богу, а ми лише Його управителі. Для більшості з нас будинок, який ми зараз називаємо «своїм», кілька років тому був «своїм» для когось іншого. А через кілька років, можливо, він знову буде «своїм» для когось іншого, а не для вас. Ви володієте ділянкою землі? Через кілька років хтось інший буде називати її «своєю». Ми лише тимчасово управляємо речами, які належать Богу. Ви, мабуть, вірите в це теоретично, але ваші пожертви відображатимуть, наскільки щиро ви в це вірите.

Бог прямо сказав, що Йому належать всі гроші, які у нас є, тобто гроші на нашому рахунку в банку і готівка в наших гаманцях і сховках: «Срібло Моє і золото *також* Моє, — говорить Господь Саваот» (Агг. 2:8). Тож питання не в тому, «скільки своїх грошей я повинен віддати Богу», а скоріше в тому, «скільки Божих грошей я можу залишити собі».

Жертвуючи на діло Боже, ми повинні розуміти, що все, що ми маємо, належить Богу, і відповідально використовувати *все* це так, як *Він* того бажає.

Пожертва є актом поклоніння

У Фил. 4:18 апостол Павло дякує християнам з грецького міста Филипи за фінансову допомогу, яку вони надали для підтримки його місіонерського служіння. Він пише: «Я одержав усе і повністю забезпечений. Мені вистачає всього, відколи я одержав від Епафродита те, що ви послали, це — ніжні пахощі, приємна жертва, яка до вподоби Богові». Дані ними гроші описуються, як «ніжні пахощі, приємна жертва, яка до вподоби Богові». Павло порівнює їх зі старозавітними жертвами, які приносили люди, поклоняючись Богу. Іншими словами, апостол каже, що жертва филип'ян на діло Боже була актом поклоніння Богу.

Чи думали ви коли-небудь про жертву як про поклоніння? Ви знаєте, що молитва, спів хвали Богу, споживання Господньої Вечері, подяка та слухання Його Слова — все це є поклонінням, але чи розумієте, що жертви Богу є одним із конкретних біблійних способів поклоніння Йому?

Уейн Уоттс у книзі «Дар жертви» пише:

Досліджуючи біблійні принципи жертви, я розглянув тему поклоніння. Чесно кажучи, я ніколи раніше не вивчав поклоніння детально, щоб з'ясувати Божу точку зору. Я дійшов висновку, що наша жертва, разом із подякою та хвалою, є поклонінням. У минулому я зобов'язувався віддати до церкви певну суму грошей щорічно. Раз на місяць я виписував чек і кидав його в кошик для жертв. Іноді я поштою надсилав чек зі свого офісу. Моєю метою було, щоб

до кінця року церква отримала всю суму пожертв від мене. Хоча я вже відчував радість від давання, сам акт пожертви мав мало спільного з поклонінням. Під час написання цієї книги Бог переконав мене почати давати пожертви щоразу, коли я був у зібранні народу Божого. Про це мені нагадав вірш з книги Второзаконня: «Ніхто не повинен з'являтися перед Господом з порожніми руками» (16:16, переклад В. Громова). Коли я почав це робити, то, якщо під рукою не було чека, я давав готівку. Спочатку я думав вести облік даних пожертв, але Бог знову докорив мені. Він ніби говорив: «Не потрібно стежити за сумою готівки. Просто дай Мені з любові в серці, і ти побачиш, яку насолоду ти отримаєш від служіння». Я змінив свої звички щодо пожертв, і це значно посилило мою радість від богослужінь.⁶

Це пробудило в мені бажання покращити власний підхід до пожертвувань. У нашій церкві люди, які відвідують групи з вивчення Біблії перед богослужінням, зазвичай дають свої пожертви церкві саме тоді, а не під час богослужіння. Якщо у вас подібна традиція, ви, можливо, як і я, виявите, що пожертви більше схожі на поклоніння, коли ви робите їх в контексті богослужіння.

Багато людей жертвують на діло Боже стільки разів на місяць, скільки разів отримують зарплату. Іншими словами, якщо вони отримують зарплату першого числа місяця, вони жертвують раз на місяць, у першу неділю місяця. Якщо вони отримують зарплату першого і п'ятнадцятого числа, вони жертвують двічі на місяць. Як пропонує Уоттс, і я це підтримую, ви можете щотижня давати частину своєї загальної пожертви, а не всю суму в неділю після отримання зарпла-

ти. Звичайно, тут існує небезпека, що частину грошей, які ви планували дати в наступну неділю, ви можете випадково витратити. Деякі люди уникають цього, відкладаючи всі свої пожертви на цей період. І тоді щонеділі вони можуть принести Господу частину свого поклоніння. Ті, хто робить пожертви безготівковим способом або поза межами богослужіння, повинні подбати про те, щоб час пожертви на богослужінні залишався для них моментом поклоніння, а не паузою для блукання думками. Поки інші роблять пожертви, вони можуть дякувати Господу за Його доброту і дари, а також висловлювати своє поклоніння в молитві.

Пожертва виходить за межі обов'язку чи зобов'язання. Біблійна жертва відображає серце, яке поклоняється Богу.

Пожертва відображає віру в Боже забезпечення

Частка доходу, яку ви віддаєте Богу, свідчить про ступінь вашої довіри Йому у забезпеченні ваших потреб. Марк у своєму Євангелії розповідає історію про жертву і незвичайну віру звичайної бідної жінки:

Сівши напроти скарбниці, [Ісус] дивився, як люди кидають мідяки до скарбниці. Численні багатії вкидали чимало. І підійшла одна бідна вдова, і вкинула дві лепти, тобто кодрант. І, покликавши Своїх учнів, Він сказав їм: «Запевняю вас, що ця бідна вдова вкинула більше за всіх тих, які кидали тут до скарбниці, бо всі кидали з надлишку, а вона дала зі своєї убогості все, що мала, весь свій прожиток» (12:41-44).

Ця бідна вдова віддала «все, що мала, весь свій прожиток», бо вірила, що Бог про неї подбає.

Ми теж будемо давати в тій мірі, в якій віримо, що Бог забезпечить нас. Чим більше ми віримо в те, що Бог забезпе-

чить наші потреби, тим більше будемо готовими віддавати Йому. І чим менше ми довіряємо Богу, тим менше хочемо віддавати Йому.

У мене є друг-пастор, якого приклад віри бідної вдови переконав у необхідності більше довіряти Богу в забезпеченні його потреб. Тому одного разу він разом з дружиною вирішив віддати Господу всю свою місячну зарплату з довірою, що Бог забезпечить їх усім необхідним. У них майже закінчилися продукти, коли несподівано до них прийшла жінка з кількома пакетами продуктів. «Звідки ви дізналися?» — запитали вони, оскільки нікому не говорили про свій план. Проте ця жінка нічого не знала про їхню ситуацію. Господь просто побудив її поділитися продуктами з пастором. Вони довірилися Богу, продемонстрували свою віру через пожертву, і Бог попіклувався про них.

Ваші пожертви також можуть бути — і, ймовірно, вже є — конкретним свідченням того, наскільки ви вірите, що Бог забезпечить ваші потреби.

Пожертви повинні бути жертовними і щедрими

Вдова, яку похвалив Ісус, ілюструє, що давати Богу здатні не тільки ті, хто, як кажуть у світі, «може собі це дозволити». Апостол Павло наводить інший приклад, розповідаючи про те, як бідні християни в Македонії щедро жертвували йому:

Повідомляємо вам, брати, про Божу благодать, яка була дана македонським Церквам, тому що серед великого досвіду переживання їхня надмірна радість при крайній убогості переросла в багатство їхньої щиросердечності. Бо я свідчу, що по змозі й понад змогу, добровільно, з наполегливим проханням вони благали нас про благодать і участь у служінні для свя-

тих. І не так, як ми сподівалися, але спочатку віддали себе Господу, а, з Божої волі, і нам (2 Кор. 8:1-5).

Павло описав цих македонян як людей, що жили в «крайній убогості». І все ж «їхня надмірна радість при крайній убогості переросла в багатство їхньої щиросердечності». Вони давали не тільки «по змозі», але й «понад змогу». Тому і ми також повинні бути жертвними і щедрими, як ці македоняни.

Дозвольте нагадати, що давання не є жертвою, якщо ви, даючи, не жертвуєте. Багато людей, які називають себе християнами, дають лише символічні суми на справу Божого Царства. Набагато менше віруючих дають щедро, і лише де-хто насправді жертвує.

Опитування показують, що чим більше грошей заробляють американці, тим менше вони жертвують.⁷ З переходом до вищого рівня доходів відсоток того, що ми щороку віддаємо церквам, благодійним та іншим некомерційним організаціям, зменшується. Чи не погодитеся ви, що якщо ми заробляємо більше грошей, ніж раніше, але віддаємо менший відсоток, ніж давали, то ми не жертвуємо? Ми можемо віддавати більші суми, але насправді ми жертвуємо менше для Божого Царства.

Я ніколи не зустрічав людину, яка б пошкодувала про те, що жертвувала чимось — чи то було один раз, чи робила вона це регулярно. Звичайно, жертovní віруючі не купили деякі речі, якими могли б насолоджуватися, якби витратили ці гроші на себе. Але радість і задоволення, які вони отримали, віддавши те, що могли зберегти для себе, були варті цієї жертви. Такі люди зазвичай кажуть: «Я ніколи не жертвував. Я натомість завжди отримував більше, ніж віддавав».

Уявіть собі батьків, які бачать, як їхня дитина закінчує середню школу чи університет, вступає в шлюб з побожною людиною, або спостерігають, як ця дитина робить щось, що наповнює їхні очі сльозами радості. Ви кажете цим батькам: «А згадайте всі безсонні ночі, які ви провели з цією дитиною, всі брудні підгузки, десятки тисяч доларів, витрачені на неї, за які ви могли б придбати потрібні вам речі. Подумайте про весь час, витрачений на виховання дитини, коли ви могли б робити щось інше, що вам дійсно хотілося. Виховання дітей було лише низкою жертв одна за одною». І батьки відповіли б: «Те, що ми отримали натомість всіх так званих „жертв“, принесених нами, було того варте». Те саме ви відчуваєте, коли щедро, жертвовно віддаєте свої ресурси на Божу справу. Ви ніколи про це не пошкодуєте.

Пожертви показують духовну надійність

Ісус відкрив це дивовижне розуміння шляхів Божого Царства, сказавши:

Вірний у найменшому — і у великому вірний; несправедливий у найменшому — і у великому несправедливий. Тож коли в неправедному багатстві ви не були вірні, то хто вам довірить справжнє? І коли в чужому ви не були вірні, то хто вам дасть ваше? Жодний раб не може двом панам служити: або одного буде ненавидіти, а другого любитиме; або одного буде триматися, а другим нехтуватиме. Не можете служити Богові й мамоні! (Лук. 16:10-13).

Зверніть увагу на 11-й вірш, в якому сказано, що ваші жертви відображають вашу духовну вірність: «Тож коли в неправедному багатстві ви не були вірні, то хто вам довірить

справжнє?» Якщо ми не вірні з грошима, які довірив нам Бог, — і це, безумовно, включає їх жертвування для Царства Христа, — то Біблія каже, що Бог вважатиме нас ненадійними для управління духовними багатствами.

Наведу такий приклад: уявіть, що власник деревообробної компанії хоче передати все своє підприємство в руки одного зі своїх робітників. Звичайно, власник хоче переконатися, що цей робітник зможе належним чином керувати бізнесом. Тому він доручає йому частину компанії — замовлення та перевірку деревини — щоб побачити, чи зможе цей робітник зробити її прибутковою. Протягом декількох місяців він уважно спостерігає за тим, як робітник керує цим відділом, не тільки для того, щоб отримати прибуток для компанії, але й для того, щоб визначити його здібності та надійність. І якщо цей робітник не доведе свою надійність у ввіреній йому частині деревообробної компанії, то власник, звичайно, не передасть йому все підприємство. Але якщо він доведе свою вірність, то власник довірить йому справжні багатства компанії.

Те, як ви керуєте фінансовим «відділом» свого життя, є одним із найкращих способів оцінити вашу духовну вірність і ваші стосунки з Христом. Якщо ви всім серцем любите Ісуса і діло Його Царства, це буде відображатися у ваших пожертвах. Якщо ви справді підкоряєтеся пануванню Христа і готові повністю слухатися Його в усіх сферах свого життя, ваші пожертви це покажуть. Ми зазвичай зберігаємо за собою права на кожен долар, який маємо чи коли-небудь матимемо, перш ніж довірити розпорядження ним комусь іншому — навіть Ісусу. Але якщо ви віддали всі права Йому, ваші пожертви це покажуть.

Ось чому ваші фінансові записи розповідають про вас більше, ніж будь-що інше. І якби після вашої смерті діти,

щоб зрозуміти вашу відданість Христу, переглянули записи про те, як ви розпоряджалися своїми грошима, до якого висновку вони дійшли б? Чи підтвердили б ваші фінансові операції вашу духовну надійність?

Пожертви — любов, а не законництво

Бог не виставляє вам рахунок, який ви повинні оплатити. Те ж саме стосується і церкви. Ми не віддаємо Богу і не підтримуємо справу Його Царства, щоб виконати якусь «одинадцятую заповідь». Мотивом нашої жертви повинна бути любов до Бога. Те, скільки ми даємо, повинно відображати те, як сильно ми Його любимо.

У 8-му розділі Другого послання до Коринтян апостол Павло пише першим адресатам цього листа, віруючим у Коринті, про те, як їхні брати, віруючі в Македонії, проявили надмірну щедрість своїми рясними дарами. У 7-му вірші він каже коринтянам: «І оскільки ви в усьому маєте достаток: у вірі, слові, знанні, в різних турботах, у вашій любові до нас, — то і в цій добродійній справі збагачуйтеся». Іншими словами, «постарайтеся зростати в цьому благому ділі, як македонці». Зверніть увагу на те, що апостол каже далі: «Не кажу *це* як наказ, але турботами про інших випробовую щирість вашої любові» (вірш 8). Павло не скористався своєю владою як апостол (особливий посланець) Ісуса, наказавши коринтянам жертвувати. Замість того, щоб встановлювати закон про жертви, він говорить, що жертва є однією з можливостей довести щирість нашої любові до Бога.

Ще чіткіше апостол Павло виклав цей принцип у наступному розділі. Зверніть увагу на відсутність релігійних вимог як мотиву для жертв: «Кожен *нехай* дає за велінням серця» (2 Кор. 9:7а). Павло казав їм майже те саме в 1 Кор. 16:2, коли навчав, що кожен повинен давати, «що

може дати». Він ніколи не давав зовнішнього, вимірюваного стандарту пожертви. Натомість Павло стверджував, що жертву Богу слід вимірювати серцем, а критерієм цього виміру є глибина любові до Бога.

Дозвольте адаптувати ілюстрацію, використану в розділі про поклоніння, застосувавши її до нашої мотивації у жертві. Припустимо, я підходжу до дружини в День святого Валентина, дістаю з-за спини букет її улюблених жовтих троянд і кажу: «Зі святом!» Вона відповідає: «О, вони прекрасні! Дякую! Не треба було витратити стільки грошей!» А я холоднокровно реагую на її радість, кажучи: «Не варто дякувати. Сьогодні День святого Валентина, і це просто мій обов'язок як твого чоловіка подарувати тобі щось». Як, на ваш погляд, вона почуватиметься? Ймовірно, вона буде готова жбурнути ці квіти прямо мені в обличчя! А тепер уявіть, що я роблю те саме, але у відповідь кажу: «Для мене приємніше витратити ці гроші на тебе, ніж на щось інше, бо я тебе кохаю». Ті самі гроші, той самий подарунок. Але перший мотивований обов'язком, а другий — коханням. І між ними велика різниця.

Так само Бог хоче, щоб ваше жертвування було не формальністю чи обов'язком, а виливом любові до Нього.

Давайте охоче, вдячно та радісно

Повернемося знову до слів Павла: «Кожен *нехай дає* за велінням серця, а не з жалем чи з примусу, адже Бог любить того, хто дає з радістю» (2 Кор. 9:7).

Бог не хоче, щоб ви давали з неохотою, ніби відриваючи від серця. Він не радіє дарам, даним з невдоволенням, незалежно від їхньої вартості. Бог не є небесним Тираном, Який простягає жадібну руку, вимагаючи від вас належне Йому без уваги на те, як ви до цього ставитеся. Бог не хоче, щоб ви да-

вали Йому з неохотою, змирившись з тим, що все одно все належить Йому. Він хоче, щоб ви давали, бо ви цього бажаєте.

Хтось сказав: «Є три види даєння: даєння з неохотою, даєння з почуття обов'язку і даєння з почуттям вдячності. Даєння з неохотою каже: „Я вимушений“; даєння з почуття обов'язку каже: „Я повинен“; а вдячне даєння каже: „Я хочу“». ⁸

Бог хоче, щоб ви, даючи, отримували від цього *задоволення*.

Деякі люди дають Богу так, ніби платять податки після перевірки. Інші дають Йому так, як платять щомісячно по рахункам. А деякі дають Богу так, ніби дарують обручку нареченій або подарунок чотирирічному сину на Різдво.

Дехто дає, тому що сам цього не потребує. Інші дають, вважаючи це своїм обов'язком. Але є й такі, які дають, бо, за їхніми словами, *просто не можуть не давати!*

Я розумію, що нам потрібна причина, щоб давати з вдячністю і радістю. Інакше це схоже на ситуацію, коли у вас пригнічений настрій, а хтось приходить і каже: «Радій!» Але ж, коли ви в поганому настрої, вам, щоб радіти, потрібна причина. Проте не потрібно докладати зусиль, щоб згадати причини, чому слід давати Богу з вдячністю і радістю. Коли ви згадуєте, як Бог дав вам найбільший дар у Своему Сині Ісусі Христі, коли згадуєте милосердя і благодать, які Він постійно дарує, забезпечуючи вас усім необхідним, тоді реальність порівняння, що натомість ви справді даєте *Богу*, відкриває ваші серця і вуста для радісної подяки.

Якби одного недільного ранку у церкві пролунало оголошення: «Сьогодні серед нас є ватажок одного з найбільших наркокартелів у світі, і ми будемо збирати пожертви для його організації», — ви не дали б їх з радістю чи охоче. (Ви б не дали нічого, хіба що під загрозою насильства з боку «гостя»). Але якби вам сказали: «Біла входу стоїть Господь

Ісус Христос, і все, що ви сьогодні пожертвуєте, буде передано в Його руки і використано Ним для Його Царства», — то, ймовірно, єдиною річчю, легшою за ваше серце після цього богослужіння, був би ваш гаманець, бо ви б усвідомили, що даєте Самому Богу.

Ви «просто даєте» чи даєте Богу? Коли ви вірите, що даєте Богу, то ви не будете давати з неохотою чи під примусом. Натомість ви дасте охоче, з радістю та вдячністю.

Пожертва — правильна відповідь на реальні потреби

Іноді виникає серйозна потреба, про яку потрібно оголосити в церкві, щоб члени церкви добровільно жертвували у відповідь на цю потребу.

В книзі Дій згадуються три випадки, в яких християни надсилали через церкву допомогу на конкретні потреби. Перший стався майже відразу після народження Церкви в День П'ятидесятниці: «І страх охопив кожную душу, бо багато чудес і ознак сталося через апостолів; [в Єрусалимі панував великий страх серед усіх]. А всі, які повірили, були разом і мали все спільне. Вони продавали маєтки та майно і ділилися ним з усіма, хто потребував» (Дії 2:43-45). У День П'ятидесятниці, коли Святий Дух наповнив послідовників Ісуса безпрецедентним бажанням і силою проповідувати Євангеліє, в Єрусалимі зібралися тисячі людей з усіх кутчків Римської імперії, щоб відсвяткувати щорічне єврейське свято. В неділю П'ятидесятниці три тисячі людей, багато з яких були гостями міста, стали християнами. Незабаром до церкви приєдналися ще тисячі людей. Багато з тих, хто повірив у Христа, відклали або скасували свої плани повернутися додому, залишившись в Єрусалимі через всепоглинаючу радість спілкування з іншими віруючими. У них не було там дому, вони не мали ні роботи там, ні засобів для забезпечен-

ня своїх потреб. Тому, щоб вирішити цю унікальну, нагальну проблему, всі, хто повірив, об'єднували свої ресурси, продавали майно і забезпечували потреби один одного.

Подібна ситуація описується і в Діях 4:32-35, де сказано:

Всі ті, які повірили, мали одне серце й душу; і ніхто нічого зі свого майна не називав власним, бо все було в них спільне. Апостоли з великою силою свідчили про воскресіння Господа Ісуса, і велика благодать була на них усіх. Не було між ними жодного нужденного. Бо ті, хто мав поле або дім, продавали їх та приносили кошти від проданого і клали біля ніг апостолів, а кожному давалося те, чого хто потребував.

Люди в церкві правильно реагували на конкретні реальні потреби і жертвували, щоб їх задовольнити.

В книзі Дій апостолів є ще один приклад, але на цей раз потреба не була місцевою. Ті, хто давав пожертви, не знали людей, які були в нужді:

Тими днями прибули з Єрусалима до Антіохії пророки. Один з них на ім'я Агав, вставши, Духом провістив великий голод, який мав бути в усьому світі, який і настав за Клавдія. Тоді постановили учні, кожний з них, по спроможності надіслати допомогу братам, які жили в Юдеї. Це й зробили, відправивши до старших через руки Варнави і Савла (Дії 11:27-30).

Християни в Антіохії, майже за 500 кілометрів на північ від Єрусалима, передали пожертви незнайомим християнам в Єрусалимі, щоб допомогти їм з продуктами та іншими потребами. Цей приклад є біблійним прецедентом для збору спеціальних пожертв, таких як пожертви на місійну роботу вдома та за кордоном, на боротьбу з голодом у світі,

на допомогу при стихійних лихах тощо — навіть для спонтанного збору пожертв на нагальні потреби членів церкви.

Зверніть увагу, що в цих трьох випадках з книги Дій ніхто не примушував до давання і не вмовляв давати певну суму.

У нас немає можливості обговорювати інші рекомендації щодо пожертвувань у відповідь на особливі потреби, такі як переконаність у наявності необхідних фактів, підтвердження доброчесності та відповідальності тих, хто використовує гроші, тощо. Але, незважаючи на біблійну легітимність спонтанних пожертвувань, більшість наших пожертвувань, ймовірно, *не* повинні бути незапланованими.

Пожертви повинні бути запланованими і регулярними

Зверніть увагу, як апостол Павло наказує коринтянам давати пожертви: «Щодо збирання пожертвувань для святих, то робіть так само, як я постановив для галатійських Церков. Першого дня тижня нехай кожний із вас відкладає в себе, зберігаючи те, що може дати, аби не збирати тоді, коли прийду» (1 Кор. 16:1-2).

Ці пожертвування для святих були спеціально зібрані для бідних християн Єрусалима, які страждали через голод. Але навіть незважаючи на те, що пожертва була спрямована на конкретну потребу, Павло закликає коринтян щотижня збирати на цю потребу протягом тривалого часу до його приходу. Він знав, що в довгостроковій перспективі більша ефективність і результативність досягаються завдяки плановим і регулярним жертвам, а не випадковим, при виникненні потреби. Оскільки багато нужд — таких як місійна праця, годування голодних і підтримка служіння помісної церкви — існують постійно, то регулярні пожертви задовольнять ці потреби більш послідовно, ніж нескінченна серія спеціальних жертв.

Зверніть увагу на три спостереження щодо цієї планової, регулярної пожертви. По-перше, Павло сказав їм давати «першого дня тижня». Ці люди, ймовірно, отримували платню щотижня, якщо не щодня. Більшість з нас отримують зарплату щотижня, раз на два тижні або раз на місяць. Можливо, в біблійній мудрості про принцип жертвування «першого дня тижня» є щось для нас усіх. Це може означати або систематичний розподіл жертвувань за кількістю неділь у періоді виплати зарплати і жертвування рівних сум «першого дня тижня», або жертвування невеликої суми з кишенькових грошей у неділю, коли ви не робите основну жертву.

По-друге, він говорить, що «нехай кожний із вас» це робить. Всі, хто вважають себе християнами, повинні виявляти своє управління Божими грошима через жертви. Це означає, що ми не можемо уникнути фінансових жертв тим, що жертвуємо свій час або таланти. Ділитися цими ресурсами — це хороше і правильне управління ними, але повна заміна ними фінансових жертв суперечить біблійному вченню про управління грошима. Слова Павла «кожний із вас» також означають, що ми не можемо повністю звільнити себе від жертвувань через те, що переживаємо фінансові труднощі, або тому, що ми на пенсії, або тому, що ми підлітки, або тому, що працюємо лише на півставки. Пам'ятайте: Богу належить все, що ми маємо, навіть якщо Він не дав багато у наше розпорядження, і саме Він каже нам, як використовувати те, що належить Йому. Також пам'ятайте: ми будемо найщасливішими, коли будемо використовувати Божі гроші так, як хоче Бог. А Він хоче, щоб ми жертвували сплановано і регулярно.

По-третє, він каже, що кожен повинен давати, «що може дати». Як правило, чим більше ви заробляєте, тим більшим

має бути відсоток вашої пожертви. Біблія не встановлює відсоткової *мети* для пожертв. Якщо ви віддаєте десять відсотків від вашого загального доходу, це ще не означає, що ви виконуєте Божу волю. Десять відсотків — це не верхня межа пожертв, на якій слід зупинитися, а нижня, з якої починаються ваші пожертви.

Я ніколи не дивлюсь, хто скільки дає, але з особистих розмов з людьми знаю, що в нашій церкві є дві сім'ї, одна з яких віддає майже 20 відсотків, а інша — від 20 до 25 відсотків загального доходу. Ні їхні сусіди, ні інші члени церкви не вважають ці сім'ї заможними. Я думаю, що серед наших членів є ще кілька сімей, які жертвують подібним чином. У цих сім'ях є діти, вони, як і більшість з нас, сплачують кредити за житло та всі інші рахунки. І вони не завжди робили такі пожертви. Проте з роками, по мірі зростання їхнього добробуту, вони вирішили збільшувати і відсоток своїх пожертв.

У моєї дружини була тітка, яка не мала багато доходів, але й не мала багато обов'язкових витрат. Тому вона жила на 10 відсотків свого доходу, а 90 відсотків віддавала. На противагу цьому, Р. Г. Летурно з Піорії, штат Іллінойс, старанно працюючи, став заможним християнським бізнесменом і виробником землерийної техніки. І поступово, коли Господь збільшував його прибуток, він збільшував свої пожертви, поки не присвятив 90 відсотків свого доходу на діло Божого Царства. Як ви думаєте, чи хтось із них у небі пошкодує про це?

Джордж Мюллер сказав:

Ви жертвуєте на діло Боже *систематично* чи тільки тоді, коли певні обставини та вражаючі заклики справляють на вас враження або коли у вас є бажання? Якщо ми не будемо жертвувати систематично,

виходячи з принципів, то виявимо, що наше коротке життя минуло, перш ніж ми це усвідомили, і ми зробили дуже мало для Того, Хто купив нас Своєю дорогоцінною кров'ю, і Кому належимо і ми самі, і все, що ми маємо.⁹

Кожного разу, коли ви отримуєте підвищення, за винятком надзвичайних обставин, плануйте віддавати більший відсоток, ніж віддаєте зараз. Відсоток збільшення може бути великим або невеликим, але кожного разу, коли ви можете дати, поставте собі за мету давати Богу більше.

Мене батьки навчили жертвувати, коли я був ще маленьким хлопчиком. Вони давали мені п'ятнадцять центів кишенькових грошей на тиждень, і я мав три коробки: на одній було написано «пожертви», на другій — «заощадження», а на третій — «витрати». Щотижня п'ять центів йшли в коробку «заощадження», п'ять — в коробку «пожертви», де вони лежали, поки я не брав їх у неділю до церкви, а п'ять — в коробку «витрати», куди вони, звісно, ніколи не потрапляли. Бо я відразу ж їхав на велосипеді до магазину в центрі міста і купував пачку бейсбольних карток. Але я навчився жертвувати систематично.

Мюллер також сказав:

Тому я щиро благаю і прошу моїх улюблених друзів-християн взяти це до серця і задуматися над тим, що вони, — не дотримуючись принципу жертвувати систематично, жертвувати відповідно до того, як Бог їх благословляє, і відповідно до плану, не просто під впливом спонукування або проповіді про місіонерство чи милосердя, а систематично і звично даючи згідно того, як їм дає Бог, — позбавляють себе величезних духовних благословень. Якщо Він довіряє їм

один фунт стерлінгів, то нехай дають відповідно до цього; якщо їм залишена спадщина в тисячу фунтів стерлінгів, то вони повинні давати відповідно до цього; якщо Бог довіряє їм десять тисяч фунтів стерлінгів, або скільки там може бути, то вони повинні давати відповідно до цього. О, брати мої, я вірю, що якби ми усвідомили це благословення, то давали б відповідно до цього принципу, давали б у сто разів більше, ніж зараз.¹⁰

Щедрі пожертви приносять рясні благословення

Господь Ісус сказав: «Давайте — і дасться вам; міру добру, натоптану, струснуту й переповнену дадуть вам у поділ. Бо якою мірою ви міряєте, такою ж відміряється вам» (Лук. 6:38).

І це не єдиний вірш з такою обіцянкою у Новому Завіті. Відкрийте текст 2 Кор. 9:6-8 і прочитайте Божу обітницю: «Втім, хто сіє скупю, той скупю і жатиме, а хто сіє щедру, той щедру і пожне. Кожний *нехай дає* за велінням серця, а не з жалем чи з примусу, адже Бог любить того, хто дає з радістю. А Бог спроможний збагатити вас усякою благодаттю, щоб ви завжди в усьому мали повний достаток і збагачувалися всяким добрим ділом».

Ці тексти кажуть: якщо ви даєте Богу, Бог дасть вам; якщо ви даєте Йому щедру, Він дасть вам щедру.

Я вважаю, що популярне сьогодні «богослів'я процвітання» є ерессю. Воно викривляє Євангеліє, неправильно представляє Бога і вводить своїх прихильників в оману. Я не вірю, що при ваших великих жертвуваннях Бог зробить вас фінансово багатим тут, на землі. Але я вірю, що в цьому та інших уривках говориться про земні благословення невизначеного характеру, які будуть даровані вірним розпо-

рядникам Божих грошей. В кінці 8-го вірша йдеться про те, «щоб ви завжди в усьому мали повний достаток і збагачувалися всяким добрим ділом». Це явно стосується земних благословень. Бог ніде не казав, що якщо ви будете вірно жертвувати Йому, Він дасть вам багато грошей або якісь інші земні благословення. Але Він каже, що благословить вас у цьому житті, якщо ви будете любити Його і довіряти Йому настільки, щоб бути щедрими у своїх пожертвах Йому.

Однак стережіться трьох ворогів щедрості. По-перше, Божих грошей хоче світ. Це чітко показує реклама. По-друге, християни мають таке саме гріховне бажання, як і всі інші — Біблія називає такі бажання «плоттю» — витратити гроші тільки на себе. По-третє, диявол спокушає нас витратити гроші даремно, бо він є нашим ворогом і ворогом Божого Царства, і він хоче зруйнувати наше життя і Боже діло. Але якщо Бог дійсно любить нас так, як каже (а Він продемонстрував глибину Своєї любові на хресті), то ми повинні вірити, що Він підкаже, як використовувати наші гроші так, щоб це принесло найбільшу користь і більше радості, ніж ми отримали б, використовуючи гроші на свій розсуд.

Однак більша частина Божого благословення за наші пожертви не прийде в цьому житті. І потрібно вірити, що, жертвуючи гроші тут, на землі, ми накопичуємо скарби на небі. Потрібно вірити в те, що Ісус дійсно сказав: «Блаженніше давати, ніж брати» (Дії 20:35). Але якщо ці уривки правдиві (а це так і є!), ми можемо вірити, що прийде час, коли Бог по-справжньому щедро винагородить нас за те, що ми давали щедро і з радістю.

Незалежно від вашого тлумачення цих віршів, незалежно від того, скільки Бог винагородить вас тут за ваші пожертви, а скільки — в небі, основна думка зрозуміла: якщо ви щедро даєте Богу, Він вас щедро благословить.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Чи готові ви до закінчення часу? На початку 1970-х років був один популярний музикант і композитор, якого звали Джим Кроче. Однією з його найвідоміших пісень була «Час у пляшці» («Time in a Bottle») — пісня про кохання, в якій він висловлював бажання зберегти час у пляшці, щоб пізніше проводити його з коханою людиною. На жаль, коли ця пісня стала популярною в Америці, Джим Кроче вже помер. Якби він зміг зберегти час у пляшці, я впевнений, що він використав би його, щоб продовжити своє життя. Звичайно, він не зміг цього зробити, але навіть якби міг, то час, який він зберіг би у пляшці, вже давно б закінчився.

У пісочному годиннику кожної людини є лише певна кількість піску, і рано чи пізно він висиплеться. Навіть під час написання цього розділу мене викликали додому до людини, у якої щойно помер батько. Якщо Христос не повернеться раніше, одного дня останнє зернятко часу висиплеться і у вашому житті, а з ним і ви підете з цієї землі.

Ви готові до цього? Можливо, ви вже склали заповіт, спланували свої похорони і маєте для них збереження. Можливо, у вас є гарна страховка; проте ви не готові померти, якщо не розрахувалися за свої гріхи перед Богом. Ви не готові — насправді, ви не можете бути готовими — дати звіт про час, який змарнували, живучи для себе, а не для Бога; про час, проведений у непокорі Богу; про час, розтрачений на земні розваги, що підуть у небуття; про час, який могли б витратити, роблячи свій внесок в діло Божого Царства.

Ви не готові постати перед Богом, якщо не прийшли до Христа і не сповідалися перед Ним за своє даремно проведене життя. Ви не готові до смерті, якщо не попросили Бога простити вас, тому що за вас на хресті помер Христос. Ви

не готові до того, щоб ваш час закінчився, якщо не віддали контроль над рештою свого часу воскреслому Христу.

«Сьогодні, — пише автор Послання до Євреїв, — коли почуєте Його голос, не зробіть закам'янілими ваші серця» (4:7). У пеклі так багато людей, які зробили закам'янілими свої серця, коли у них ще був час покаятися і повірити в Ісуса Христа. У пеклі так багато людей, які зробили закам'янілими свої серця, бо думали, що мають багато часу і прийдуть до Христа пізніше. Але ніхто в пеклі не зробив би закам'янілим своє серце, якби йому була надана така можливість, яку зараз маєте ви; якби він мав ще одну нагоду, як ви сьогодні, прийняти Євангеліє. Пекельний хор із мільйонів голосів у болісному односерді та єдності з Євр. 4:7 волає до тих, хто зараз не йде за Христом: «Сьогодні, коли почуєте Його голос, не зробіть закам'янілими ваші серця».

Чи використовуєте ви свій час так, як того хоче Бог? Оцініть, як ви використовуєте час у кожній з нижче перерахованих сфер, і запитайте себе, чи витрачаєте ви його так, як того хоче Бог: сім'я, робота, церква, домашні справи, ЗМІ, спорт, день Господній, хобі, фізичні вправи, сон, вивчення Біблії, молитва та догляд за собою. Чи є там якісь слабкі місця? Якщо так, чи може це бути підказкою від Господа про необхідність змін? Пам'ятайте, що в кожній з цих сфер можуть бути крайнощі.

Можливо, вам потрібно скоригувати своє використання часу. Можливо, Бог закликає вас до серйозних змін. Але пам'ятайте, що дисципліноване життя неможливе без дисципліни часу. Скажемо по-іншому: дисципліноване життя можливе тільки при дисциплінованому використанні часу.

Щоб не виникло ніяких непорозумінь з цього приводу, дозвольте сказати кілька слів. Дисципліноване використання часу, описане на цих сторінках, не варто сприймати як

якийсь непохитний, невинний, схильний до вигорання спосіб життя. Прочитавши біографію Джонатана Едвардса, чия проповідь «Цінність часу» вже згадувалася раніше, я переконався, що він послідовно жив за біблійними принципами щодо використання часу, описаними в цьому розділі. І все ж біографи Едвардса не зображують його як очманілого, захеканого чоловіка, який цілий день носиться без упину, постійно відстаючи від графіка справ. Хоча він був інтровертом і зосередженим на тому, що сьогодні ми б назвали «занятістю», він радо приймав усіх, хто звертався до нього як до пастора. В його домі майже завжди були гості, зазвичай служителі, які проходили навчання, а тому знаходилися там довгостроково. Принаймні раз на день Едвардс зустрічався зі своєю дружиною Сарою, крім трьох разів на день, коли він насолоджувався їжею вдома разом з нею та рештою домочадців. Він проводив час зі своїми одинадцятьма дітьми і вмів сміятися разом з ними. І Едвардс робив все це, бо вірив, що таким є мудре використання часу, і що це до вподоби Богу.

В основі біблійної дисципліни часу лежить вчасне виконання Божої волі. «Все має свій час, — каже Екклезіаст, — і кожна справа під небом має свою пору» (3:1). Є час для конкретних видів вправ, згаданих у цій книзі, але є також час для дисциплінування себе, щоб відпочити, поповнити свої фізичні та емоційні ресурси за допомогою правильних видів відпочинку та розвитку стосунків. Хоча Ісус часто і довго служив в умовах, що вимагали від Нього великих зусиль, Він тим не менш був Людиною, Яка відпочивала, відновлювала Свої сили (зрештою, всюди, куди Ісус ішов, Він ходив пішки, і принаймні частина цього шляху була неквапливою) і підтримувала стосунки. Він ніколи не витрачав час даремно, але ми також не бачимо, щоб Він діяв поспішно. У використанні часу Ісус є для нас зразком.

Життя, подібне до Христового, буде у вас тільки при наповненій Духом дисципліні часу. Наближення віруючих до досконалості у Христі, зростання в благодаті — це не поставлена Богом духовна принада, яка завжди приваблює, але ніколи не приносить задоволення. Бог обіцяє, що реальний прогрес у побожності можливий, і засобом для цього є духовні вправи. А практичним кроком, що стоїть за кожною з духовних вправ, є дисципліна часу.

Чи готові ви прийняти Божі принципи щодо по-жертв? Ви прочитали їх і обдумали, але чи вірите ви в них і чи приймаєте ці принципи як Божу волю для вас?

Чи щиро ви жертвуєте? Чи ваше використання грошей — на заробляння яких ви витрачаєте таку велику частину життя — показує, що ви слідуєте за Христом і прагнете до побожності? Чи вирішите ви робити так, щоб відсьогодні ваші дари свідчили про те, що Ісус Христос є центром вашого життя?

У ювілейному випуску газети «The Wall Street Journal»¹¹ була опублікована стаття під назвою «Галерея найвидатніших». У ній йшлося про кількох людей, чий бізнес був найуспішнішим і хто мав великий фінансовий дохід. Серед них були Ендрю Карнегі, Генрі Форд, Дж. П. Морган та інші. Незважаючи на свої багатомільйонні статки, майже ніхто з них не використовував свої гроші так, як наказує в Писанні Бог, хоча вони і вкладалися в різні благодійні та філантропічні проекти. Але ви можете! Для «Галереї найвидатніших» це вже запізно, але у вас ще є час. Незалежно від того, скільки ви заробляєте, як віруючий ви можете дисциплінувати себе, щоб використовувати свої гроші для найвищих цілей на землі: для Божої слави і для побожності.

ПІСТ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Самопотурання є ворогом вдячності, а самодисципліна, як правило, є її другом і джерелом. Ось чому обжерливість є смертельним гріхом. Ранні пустельники вірили, що апетити людини пов'язані між собою: ситий шлунок і пересичений смак притупляють наш голод і спрагу справедливості. Вони псують апетит до Бога.

КОРНЕЛІУС ПЛАТІНГА, Мол.

Дайте швидко відповідь: як виглядають люди, які постяться? Які типи людей спадають вам відразу на думку? Чи здаються вони трохи дивними? Чи схожі вони на Івана Хрестителя? Або на законників? Або на фанатиків здорового способу життя?

Коли ви думаєте про піст і про тих, хто поститься, чи спадає вам на думку Ісус? Як ви знаєте, Ісус і Сам постився, тобто практикував піст, і навчав цьому. І все ж з усіх духовних вправ саме посту найбільш бояться і неправильно його розуміють.

Однією з причин, чому багато хто боїться посту, є погляд, що піст зробить нас надмірно дивними або спричинить небажані наслідки. Ми боїмося, що практика поститися зробить нас фанатиками з порожніми очима або диваками для Бога. Ми боїмося, що піст заподіє нам жакливі страждання і залишить про себе тільки негативні враження. Для деяких

християн піст з духовних міркувань настільки ж немислимий, як ходіння босоніж по вогнищі або тримання в руках отруйних змій, щоб довести свою святість.

Через брак сучасного усвідомлення значення посту ця вправа є найбільш неправильно зрозумілою. Хоча сьогодні спостерігається відновлення інтересу до посту, як багато знайомих вам людей його практикують? Скільки проповідей ви чули на цю тему? У більшості християнських кіл ви рідко почуєте згадку про піст, і мало хто читав про нього. Проте в Писанні про нього згадується навіть частіше, ніж про таку важливу постанову, як хрещення (близько сімдесяти семи разів про піст проти сімдесяти п'яти разів про хрещення).

В суспільстві, яке характеризується обжерливістю, відмовою від самообмеження та потуранням своїм бажанням, християни можуть мати труднощі з практикою посту. Мало які вправи так радикально неприйнятні для плоті та сучасної культури, як ця. Проте ми не прикладаємо зусиль, щоб навіть уявити всю біблійну важливість посту. Звичайно, деякі люди не можуть поститися через проблеми, пов'язані зі здоров'ям. Втім навіть ті, кому із-за проблем зі здоров'ям протипоказано утримуватися від їжі, можуть скористатися перевагами цієї вправи. Жоден християнин у дисциплінованому прагненні до побожності не повинен ігнорувати переваги посту.

ПОЯСНЕННЯ ПОСТУ

Християнський піст — це добровільне утримання від їжі заради духовних цілей. Інші види посту, незважаючи на користь, яку вони можуть принести розуму і тілу, не можуть бути класифіковані як *християнський* піст, а піст невіруючого взагалі не має вічної цінності. Піст призначений для *віруючих*, оскільки ця вправа повинна укорінюватися у стосунках

з Христом і практикуватися з бажанням стати більш подібними до Христа. Віруючі мають поститися згідно вчення Біблії і цілей, зосереджених на Бозі. Піст є *добровільним*, тобто до нього не можна примушувати. Піст — це не якась жорстка дієта для тіла, це утримання *від їжі* заради *духовних* цілей.

Спочатку хотілося б підкреслити, що основне значення поняття «піст» — це *утримання* від їжі. Існує більш широке розуміння посту, яке часто ігнорують. Згідно з ним людина заради духовних цілей утримується від чогось іншого, крім їжі, або відмовляє собі в задоволенні чимось. Іноді, наприклад, ми можемо відчувати необхідність тримати «піст» від спілкування з людьми, від засобів масової інформації, від спорту або хобі, від розмов, від сну, від інтимних стосунків¹ тощо. Спричинити такий вид посту може розуміння того, що ця діяльність занадто впливає на наше серце або наш час, і нам потрібно на якийсь відмовитися від неї, щоб повернутися до більш біблійного бачення своїх цілей і способу життя. Або ж ми просто хочемо мати свободу від матеріального, щоб більше заглибитися в певну духовну сферу.

Мартін Ллойд-Джонс підтверджує прийнятність цього ширшого визначення посту:

Щоб внести повну ясність, додамо, що піст, якщо ми хочемо правильно його розуміти, не повинен обмежуватися лише питанням їжі та пиття; заради особливої духовної мети він повинен включати утримання від багато чого іншого, що є законним саме по собі. У нашого організму є багато функцій, правильних, нормальних і цілком законних, які з особливих причин у певних обставинах все ж повинні контролюватися. Ось це і є піст. Це, на мою думку, загальне визначення того, що означає піст.²

Тож хоча доречно говорити про піст від будь-яких законних потреб тіла, технічно Біблія використовує цей термін лише в його первинному значенні утримання від їжі. У цьому розділі я обмежуся розглядом саме такого виду посту.

Щоб зрозуміти піст для *духовних* цілей, слід усвідомити, що Біблія розрізняє кілька *видів* посту. Хоча в Писанні не використовуються терміни, які ми часто застосовуємо для опису цих видів посту сьогодні, можна виділити та окремо розглянути кожний із них:

Звичайний піст передбачає утримання від будь-якої їжі, але не від води. В Матв. 4:2 сказано: «І Він, постивши сорок днів і сорок ночей, зрештою зголоднів». Тут нічого не сказано про Його спрагу. В Лук. 4:2 також сказано, що Ісус зголоднів, але не сказано, що Він хотів пити. Оскільки організм може нормально функціонувати без води лише кілька днів, ми припускаємо, що протягом цих тижнів Ісус пив воду (якщо, звичайно, це не був надприродний піст, описаний нижче). Утримуватися від їжі, але пити воду чи, можливо, інші рідини — це найпоширеніша форма християнського посту.

Частковий піст — це не повна відмова від їжі, а почасти обмеження в харчуванні. Даниїл та троє його друзів-євреїв протягом десяти днів вживали лише «овочі для їжі та воду для пиття» (Дан. 1:12). В Матв. 3:4 сказано, що для стійкого пророка Івана Хрестителя протягом невизначеного періоду часу їжею «була сарана та дикий мед». Історично християни дотримувалися часткового посту, вживаючи протягом певного часу набагато менші порції їжі, ніж зазвичай, і (або) вживаючи лише дуже просту їжу. Таким чином, багато з тих, хто не може безпечно дотримуватися звичайного посту, все одно можуть поститися.³

Повний піст — це відмова від усякої їжі та рідини, навіть від води. Ми читаємо, що Ездра «не їв хліба й не пив води,

оскільки був дуже засмучений провиною переселенців» (Езд. 10:6). Коли Естер попросила євреїв поститися і молитися за неї, вона сказала Мардохею: «Іди, збери всіх юдеїв, які знайдуться в Сузах, й оголосить заради мене піст, — протягом трьох діб не їжте і не пийте ні вночі, ні вдень» (Ест. 4:16). Про Павла після його навернення на дорозі до Дамаска сказано: «Три дні він не бачив, не їв і не пив» (Дії 9:9).

В Біблії також описується *надприродний* піст. Є два приклади цього. Мойсей, розповідаючи про свою зустріч з Богом на горі Синай, сказав: «Я перебував на горі сорок днів і сорок ночей, не їв хліба і не пив води» (Втор. 9:9). В 1 Цар. 19:8 говориться, що Ілля, схоже, повторив надприродний піст Мойсея: «Він знову встав, попоїв, напився і, підкріпившись тією їжею, йшов сорок днів і сорок ночей, аж до Божої гори Хорив». Такий піст вимагав Божого надприродного втручання в фізичні процеси, що відбуваються в організмі. Без конкретного Божого закликів та Його чудодійної допомоги такий піст повторити неможливо.⁴

В цьому розділі найчастіше буде говоритися про *таємний* піст, і саме цю особливість посту мав на увазі Ісус у Матв. 6:16-18, коли вчив, що ми повинні поститися так, щоб цього не помічали інші.

Пророк Йоїл пише про *конгрегаційний* піст: «Тож зазвучить трубою на Сіоні, — призначте піст, скличте зібрання; зберіть людей, освятить громаду» (2:15-16). Принаймні частина громади в Антіохійській церкві постилася разом, про що свідчать слова Луки: «Служили вони Господу й постили...» (Дії 13:2).

В Біблії також говориться про *національні* пости. У відповідь на вторгнення ворогів цар Йосафат оголосив національний піст: «Йосафата охопив страх, він вирішив звернутися за допомогою до Господа, оголосивши піст у всій

Юдеї» (2 Хрон. 20:3). В Неем. 9:1 та Ест. 4:16 до всенародного посту були покликані євреї, а у відповідь на проповідь Йони цар Ніневії оголосив піст для всього свого народу (див. 3:5-8). До речі, в перші роки існування Сполучених Штатів конгрес країни оголошував три національні пости. Президенти Джон Адамс і Джеймс Медісон закликали всіх американців до посту, а Авраам Лінкольн робив це тричі під час Громадянської війни.⁵

Бог встановив один *регулярний* піст у Старому Завіті. Щороку кожен єврей мав поститися в День Викуплення (див. Лев. 16:29-31). Під час перебування у Вавилоні вожді народу встановили чотири інших щорічних пости (див. Зах. 8:19). Фарисей у Лук. 18:12 похвалив себе в молитві за дотримання традиції, сказавши: «Я пощу двічі на тиждень». Хоча в Біблії про обов'язковість дотримання цього не говориться, Джон Уеслі не рукопокладав на служіння в методистських церквах тих, хто не постився регулярно щосередини та щоп'ятниці.

Нарешті, Біблія згадує про *нерегулярні* пости. Вони відбуваються в особливих випадках, коли виникає потреба. Саме такі пости, з огляду на навколишні обставини, оголошували Йосафат і Естер. Саме такий піст мав на увазі Ісус, кажучи: «Чи можуть гості молодого сумувати, поки молодий з ними? Настануть дні, коли заберуть від них молодого, і тоді будуть постити» (Матв. 9:15).

Серед сучасних християн найбільш поширені, мабуть, три види посту: звичайний (утримання від їжі, але вживання води), таємний та нерегулярний.

БОГ ХОЧЕ, ЩОБ МИ ПОСТИЛИСЯ

Для тих, хто не знайомий з постом, найдивовижнішою частиною цього розділу може бути відкриття існування у

Ісуса очікування, що Його послідовники будуть поститися. Зверніть увагу на слова Ісуса: «*Коли ж постите... Ти ж, коли постиш...*» (Матв. 6:16-17, курсив доданий). Даючи нам вказівки щодо того, що робити і чого не робити під час посту, Ісус очікує, що ми будемо поститися.

Це стає ще більш очевидним, коли ми порівнюємо ці слова з Його висловлюваннями в тому ж розділі про милостині: «Отже, *коли даєш милостиню...* А як ти *даєш милостиню...*» (Матв. 6:2-3, курсив доданий). Порівняйте це з Його словами про молитву в цьому ж розділі: «*І коли молитесь...* Ти ж, *коли молишся... Молячись...*» (вірші 5-7, курсив доданий). Ніхто не сумнівається в тому, що ми повинні давати милостиню і молитися. Насправді, християни часто використовують ці вірші, щоб навчати принципам Ісуса щодо милостині і молитви. І оскільки ні тут, ні в інших місцях Писання немає ніяких вказівок, що ми більше не повинні поститися, а натомість ми достеменно знаємо, що християни, як описується в книзі Дій апостолів, постилися (див. 9:9; 13:2; 14:23), тож ми можемо зробити висновок, що Ісус і сьогодні очікує, щоб Його послідовники постилися.

Ще більш зрозумілі слова Ісуса в Матв. 9:14-15. Покликавши митника Матвія слідувати за Ним, Ісус відразу пішов до нього додому на обід. Побачивши це, фарисеї запитали, як Ісус може їсти з таким грішником. Учні Івана Хрестителя теж не могли зрозуміти таке відношення Ісуса до їжі. Як і Іван, вони були прямодушними людьми, які служили, закликаючи людей до покаяння, і піст був частиною їхнього учнівства. Вони, як це робив Іван, мали вказувати людям на Ісуса, але їх бентежила різниця між тим, що Ісус тут бенкетував, а Іван часто закликав їх до посту. Їхня реакція була такою: «Тоді підходять до Нього учні Івана й кажуть: „Чому ми й фарисеї багато постимо, а Твої учні не постять?“ І Ісус

їм сказав: „Чи можуть гості молодого сумувати, поки молодий з ними? Настануть дні, коли заберуть від них молодого, і *тоді будуть постити*» (курсив доданий).

Ісус сказав, що настане час, коли Його учні «будуть постити». І цей час настав. Ісус, «Молодий» Церкви, перебуває на небі. А Його народ, прагнучи та очікуючи Його повернення, поститься. «Християнський піст, — пише Джон Пайпер, — у своїй основі є голодом, тугою за Богом».⁶ Піст іноді здається нашою єдиною відповіддю на біль у серцях, який викликає наше очікування завершення всього, очікування часу, коли ми нарешті будемо з Богом, і все буде відновлено і виправлено. А доки Ісус не повернеться за Своєю нареченою, Він знає, як ці прагнення до Нього вплинуть на наші серця, в результаті чого ми будемо поститися.

Інші настанови, крім уже згаданих, які Ісус залишив нам щодо посту, записані в Матв. 6:16-18. Там Ісус дав заборону, настанову та обіцянку. Першим іде повеління, яке містить у собі заборону: «Коли ж постите, не будьте такими, як лицімири, які сумують, виснажують свої обличчя, щоби показати людям, що постять. Запевняю вас, що вони *вже* одержують свою нагороду» (вірш 16). Коли ви поститеся, не показуйте цього своїм зовнішнім виглядом або поведінкою. Не робіть жалісного вигляду нещасних. Не говоріть про те, які ви голодні. Не нехтуйте своїм зовнішнім виглядом.

Далі йде підбадьорююче повеління: «Ти ж, коли постиш, намасти голову свою і вмий обличчя своє, аби постити не напоказ людям, але таємно — своєму Отцеві; і твій Отець, Який бачить таємне, віддасть тобі явно» (вірші 17-18). Замість того, щоб мати вигляд голодного бідолахи, поведіть-ся так, щоб ніхто, подивившись на вас, не міг подумати, що ви поститеся. Єдиним спостерігачем вашого посту повинен бути Той, Який потай. Ніхто інший не повинен знати, що

ви поститесь, якщо це не є абсолютно неминучим або необхідним. Якщо ви одружені або якщо хтось регулярно готує для вас їжу, ввічливість може вимагати, щоб ви розповіли їм про свій піст. Проблема не в тому, чи знає інша людина про ваш піст або запитує про нього, а в тому, чи *хочете* ви, щоб вона знала або запитувала, щоб ви могли видаватися більш духовними. У першому випадку ви просто надаєте комусь необхідну інформацію; у другому — виявляєте лицемірство і порушуєте заповідь, яку Ісус дав на початку цього розділу Євангелія від Матвія: «Стережіться, не робіть ваших добрих вчинків перед людьми, щоб вони вас бачили, бо не будете мати нагороди від вашого Отця, Який на небесах» (6:1).

А далі Ісус дає обіцянку щодо посту: «І твій Отець, Який бачить таємне, віддасть тобі явно» (вірш 18). Він не сказав, коли Отець віддасть вам, ані як Він віддасть, але обіцяв, що «Отець твій, Який бачить таємне, *віддасть* тобі» (курсив доданий). Обіцянка, що Бог благословить вас і воздасть вам, коли ви поститесь згідно з Його Словом, є певною і істинною, як і будь-яка інша Божа обіцянка в Писанні.

Цікаво, що Ісус не дає жодних настанов стосовно того, як часто і як довго ми повинні поститися. Як і інші духовні вправи, піст ніколи не повинен перетворюватися на порожню, формальну рутину. Як часто ми матимемо бажання звертатися до Бога в пості, так Бог і благословлятиме нас.

Оскільки Ісус не дав нам конкретних вказівок з цього приводу, то як довго ми повинні поститися? У Біблії ми знаходимо приклади постів, які тривали один день або частину дня (див. Суд. 20:26; 1 Сам. 7:6; 2 Сам. 1:12; 3:35; Неєм. 9:1; Єр. 36:6). Читаємо про нічний піст (див. Дан. 6:18-24), триденний (див. Ест. 4:16; Дії 9:9), семиденний (див. 1 Сам. 31:13; 2 Сам. 12:16-23), чотирнадцятиденний (див. Дії 27:33-34), двадцятиодноденний (див. Дан. 10:3-13),

сорокаденні пости (див. Втор. 9:9; 1 Цар. 19:8; Матв. 4:2) і пости невизначеної тривалості (див. Матв. 9:14; Лук. 2:37; Дії 13:2; 14:23). Строго кажучи, навіть утримання від одного прийому їжі з духовних міркувань є постом. Тому тривалість посту залежить від вас і від водійства Святого Духа.

ПОСТИТИСЯ СЛІД З ПЕВНОЮ МЕТОЮ

Біблійний піст — це не просто утримання від їжі. Без духовної мети піст є лише способом схуднення. Ви будете схожі на чоловіка, який зізнався одному автору:

Я постився кілька разів, але нічого не сталося. Я просто зголоднів... Кілька років тому я почув, як двоє пасторів обговорювали піст. Я спробував поститися за їхньою рекомендацією. Вони сказали, що це заповідано в Біблії, і кожен християнин повинен це робити. Тому я вирішив спробувати. Почекавши кілька днів, я набрався мужності, щоб почати. Я не прийшов до столу, коли сім'я снідала, бо не був впевнений, що у мене вистачить сили волі утриматися від їжі, і пішов голодним на роботу. Під час перерви, коли всі пішли пити каву, я ледве стримався і навіть трохи збрехав, коли мене запитали, чому я відмовляюся. Єдиним, про що я міг думати, була їжа. Я сказав собі: «Якщо я протримаюся до кінця дня, я більше ніколи не буду цього робити». Час по обіді був ще гіршим. Я намагався зосередитися на роботі, але весь час чув бурчання в животі. Ввечері дружина приготувала їжу для себе і нашої дитини, і мені було дуже важко, бо єдиним, що я відчував, був аромат смачної їжі. Я підрахував, що якщо протримаюся до півночі, то буде рівно доба з моменту, коли я почав поститися.

Я дочекався півночі і відразу після удару годинника накинувся на їжу. Не думаю, що той день посту мені хоч в чомусь допоміг.⁷

Мабуть, цей чоловік був правий. Він не мав біблійної мети для свого посту. А без мети піст може бути жалюгідним, егоїстичним досвідом, пов'язаним з витривалістю та силою волі.

Наявність біблійної мети для посту може бути найважливішою концепцією, яку слід винести з цього розділу. У реальному житті це працює так: коли ви поститеся, у вас болить голова або бурчить шлунок, і ви думаєте: «Я голодний!» Ваша наступна думка, ймовірно, буде такою: «Так, я голодний, бо сьогодні пошуся». Тоді подальша думка *повинна* бути такою: «Я пошуся з метою...»

Без чіткої біблійної мети піст стає самоціллю. Голодний біль лише змушує вас рахувати час, що залишився до прийому їжі. Таке мислення відриває ваш розум і серце від Євангелія, формує негативний досвід і веде до омани, що, можливо, ваші страждання заслужать Божу прихильність.

Хоча фізичний дискомфорт є неприємним, а іноді навіть болісним, під час посту важливо відчувати певний голод.⁸ Голод допомагає вам, постійно нагадуючи про вашу духовну мету. Наприклад, якщо ваша мета — молитися за свого чоловіка чи дружину, то щоразу, коли у вас бурчить у шлунок або болить голова, голод нагадує, що ви поститеся, а це, у свою чергу, нагадує, що ви поститеся з метою молитися за рідну людину — і тоді ви молитесь. Тож протягом усього посту щоразу, коли ви відчуваєте голод — будь-то під час роботи, водіння автомобіля, розмови з кимось, сидіння за комп'ютером, прогулянки чи чогось іншого — ви згадуєте про свою мету, в даному випадку — молитися за чоловіка чи дружину. В результаті голод спонукатиме вас молитися за

рідну людину набагато частіше, ніж ви б це робили за інших обставин, а це саме те, чого ви і прагнули.

У Святому Письмі викладається багато цілей для посту. Я розділив їх на десять основних категорій. Зверніть увагу, що *жодна* з цих цілей не полягає в тому, щоб заслужити Божу прихильність. Піст як спосіб справити враження на Бога і заслужити Його прийняття є марним. Прийнятними для Бога нас робить віра в жертву Ісуса Христа, а не якісь зусилля, незалежно від їх глибини чи щирості. Доки ми не прийдемо до Бога через покаєння і віру, піст не матиме для нас вічної користі (див. Ефес. 2:1-10 і Тит. 3:5-7). Тільки після того, як ми оживаємо для Бога через Христа, ми можемо вправлятися в християнському пості. І тільки тоді ми можемо зрозуміти, за словами Пайпера, «у чому полягає суть християнського посту: ми прагнемо і жадаємо — і постимося — щоб дізнатися все більше і більше про те, Ким є для нас Бог в Ісусі. Але ми робимо це тільки тому, що Він уже тримає нас і веде вперед і вгору до „всієї повноти Божої“».⁹

Отже, постячись, ви як християнин повинні робити це принаймні з однієї з нижче наведених біблійних причин.

Для посилення молитви

«Коли люди моляться до Бога з приводу будь-якої важливої справи, — писав Жан Кальвін, — разом із молитвою доцільно призначити піст».¹⁰ У пості є щось, що загострює наші прохання і поглиблює пристрасть наших благань. Тому народ Божий часто використовував піст, коли відчував особливу нагальність у справах, які приносив перед Отцем.

Коли Ездра збирався вести групу вигнанців назад до Єрусалиму, він оголосив піст, щоб люди щиро просили Господа про безпечну подорож. Їх очікувало багато небезпек на шляху довжиною в півтори тисячі кілометрів, а озброєної

охорони у них не було. Їхня вразливість означала, що це не була проста справа. «Отже, ми постили, просили нашого Бога про це, й Він учинив за нашим благанням» (Езд. 8:23).

Біблія не вчить, що піст є своєрідним духовним голодуванням, яке змушує Бога виконувати наші примхи. Якщо ми просимо про щось не по Божій волі, піст не змусить Його передумати. Піст не стільки змінює Боже слухання, скільки нашу молитву. Один зі способів, у який піст змінює нашу молитву, за словами Пайпера, полягає в тому, що піст «підсилює духовне бажання».¹¹ Артур Уолліс у своїй книзі «Піст, обраний Богом» відмічає:

Піст додає нашим молитвам нотку невідкладності та важливості, а нашим благанням — сили у небесному суді. Людина, яка молиться, постячись, дає небесам знати, що вона справді щиро ревнує про ту чи іншу справу... Причому вона виражає свою ревність таким способом, який установив Сам Бог. Щоб її голос був почутий на небесах, вона використовує засіб, обраний Богом.¹²

Зверніть увагу, що біблійний піст є Божою ідеєю. Коли ми відчуваємо необхідність посилити свої молитви, Бог у Своему Слові пропонує нам застосовувати силу посту. Біблійний піст не є плодом людської уяви як спосіб переконати Бога, подібно до зусиль пророків Ваала, які у своїй знаменитій сутичці з Іллею на горі Карміл різали себе мечами в марній спробі пробудити свого бога (див. 1 Цар. 18:28). Наш Господь завжди радіє, коли чує молитви Свого народу. Але Він також радіє, коли ми вирішуємо посилити наші молитви способом, який Він Сам і призначив.

Інші біблійні герої також додавали піст до молитви. Неемія «постив і молився до Небесного Бога» (Неем. 1:4).

Даниїл звернувся до Бога, «щоб молитись, благаючи Його в пості» (Дан. 9:3). У прямому божественному наказі через пророка Йоїля Ізраїлю було сказано: «І все ж, — говорить Господь, — хоч тепер наверніться до Мене всім вашим серцем у пості, плачі та в риданні» (Йоїл. 2:12). Лише «здійснивши піст і молитву», церква в Антіохії, «поклавши... руки» на Варнаву і Савла з Тарсу, відпустила їх у першу місіонерську подорож (Дії 13:3, переклад В. Громова).

З усіх цілей посту, відкритих у Писанні, вплив на молитву є найважливішим аспектом цієї вправи. Фактично, всі інші біблійні цілі посту так чи інакше пов'язані з молитвою. Піст є одним з найкращих друзів, яких ми можемо запросити у своє молитовне життя. Однак, незважаючи на всю потенційну силу поста, здається, мало хто готовий користуватися його перевагами. Знову процитуємо Уолліса:

Даючи нам привілей посту і молитви, Бог додав до нашого духовного арсеналу потужну зброю. Проте Церква у своїй нерозсудливості та легковажності часто вважала її застарілою. Вона відкинула цю зброю в темний кут на поталу іржі, і там ця зброя лежала забутою протягом багатьох століть. Наближення ж кризи для Церкви і світу вимагає повного відновлення посту.¹³

Для пошуку Божого керівництва

Друга мета посту — більш ясно і чітко взнати волю Божу. У 20-му розділі книги Суддів говориться про те, як одинадцять колін Ізраїлю готувалися до війни проти коліна Веніаміна. Воїни зібралися перед Гівною, тому що чоловіками цього міста був скоєний жахливий гріх, який шокував весь Ізраїль. Перед тим, як піти в бій, вони зверталися до Господа,

але, переважаючи за чисельністю веніамінітян у п'ятнадцять разів, програли битву і втратили двадцять дві тисячі воїнів. Наступного дня вони звернулися до Господа з молитвою і в сльозах, але знову програли битву і зазнали тисячних втрат. Збентежені, вони втретє звернулися до Господа не тільки з молитвою і в сльозах, але й «постили того дня до самого вечора» (вірш 26). «Чи йти нам знову в бій з нашими братами веніамінцями, чи припинити війну?» — питали вони. І тоді Господь ясно відкрив їм Свою волю: «Йдіть, адже завтра Я віддам їх у ваші руки» (вірш 28). Тільки після того, як вони звернулися до Господа в пості, Він дав Ізраїлю перемогу.

Згідно з Діями 14:23, перш ніж Павло і Варнава призначали пресвітерів у заснованих ними церквах, вони молили-ся з постом, щоб отримати Божі вказівки.

Девід Брейнерд, перш ніж приступити до служіння, молився з постом, щоб отримати від Господа вказівки. У понеділок, 19 квітня 1742 року, він записав у своєму щоденнику: «Я присвятив цей день посту і молитві до Бога про Його благодать, особливо щоб підготувати мене до служіння, дати мені божественну допомогу і напрямок у приготуваннях до цієї великої праці, і свого часу послати мене на Свої жнива».¹⁴ І ось що він писав про пережите ним того дня:

Я відчував Божу силу, що вела мене до заступництва за дорогоцінні, безсмертні душі, за поширення Царства мого дорогого Господа і Спасителя; я також відчував глибокий, блаженний спокій і навіть втіху та радість у думках про страждання, труднощі і навіть саму смерть у поширенні Царства... Моя душа палала бажанням спасіння світу, спасіння безлічі душ. Я думаю, що був навіть більше зацікавлений у грішниках, ніж у дітях Божих, хоча відчував, що зможу все своє

життя благати як за тих, так і за інших. Я насолоджувався спілкуванням з моїм дорогим Спасителем. Я думаю, що ніколи ще в житті не відчував такого повного відриву від цього світу і такої відданості Богу в усьому.¹⁵

Кілька тижнів по тому, 14 червня, Брейнерд знову постився, шукаючи Божого керівництва щодо служіння, до якого, як він вірив, Бог його закликав: «Я виділив цей день для таємного посту і молитви, щоб благати Бога направити мене і благословити у великій справі, яку я мав на меті, — проповідуванні Євангелія».¹⁶ Поки його тіло постилося, душа Брейнерда бенкетувала: «Господь дивовижно відвідав мене в молитві; я думаю, що моя душа ніколи раніше не переживала таких емоцій: я не відчував жодних обмежень, бо для мене були відкриті скарби божественної благодаті; я боровся за своїх друзів, за зібрання душ, за безліч нещасних і за багатьох дітей Божих у віддалених місцях».¹⁷

Піст не *гарантує*, що ми отримаємо ясне керівництво від Бога, як це сталося в даному випадку з Брейнердом. Однак, якщо ми будемо правильно його практикувати, він зробить нас більш сприйнятливими до Того, Хто бажає нас вести і направляти.

Для вираження скорботи

Перші три з чотирьох згадок про піст у Біблії пов'язані з вираженням скорботи. Як згадується в Суд. 20:26, одна з причин, чому ізраїльтяни плакали і постилися перед Господом, полягала не тільки в тому, що вони шукали Його водійства, але й у тому, що через це вони висловлювали свою скорботу за сорока тисячами братів, які загинули в битві. Коли цар Саул і його сини були вбиті у битві з філістимлянами, мужі з

Іавіса Галаадського йшли всю ніч, щоб забрати їхні тіла. Потім після поховання вони, оплакуючи загиблих, «сім днів постили» (1 Сам. 31:13). Далі описується реакція Давида та його людей, коли вони почули цю новину: «Тоді Давид схопився за свій одяг й роздер його; *зробили так* і всі мужі, що *були* з ним. Вони *гірко* ридали, плакали й постили до вечора, *сумуючи* за Саулом і за його сином Йонатаном, а також за Господнім народом, — усіма Ізраїльтянами, котрі полягли від меча» (2 Сам. 1:11-12).

Через піст може виражатися не тільки горе, викликане смертю, а й скорбота, викликана іншими подіями. Християни постяться через скорботу про власні гріхи. Оскільки людині неможливо самій вирішити проблему гріха, піст не слід розглядати як спробу спокутувати свої гріхи, Христос вже зробив це за всіх раз і назавжди (див. Євр. 9:12; 10:10; 1 Пет. 3:18). Бог обіцяв, що, коли ми «визнаємо свої гріхи, то Він вірний і праведний, щоб простити нам гріхи й очистити нас від усякої неправедності» (1 Іван. 1:9). Але це не означає, що сповідь є легкою і простою справою, простим промовлянням слів, словесним ритуалом. Просте визнання не є сповіддю. Якщо ми легковажно ставимося до сповіді, не задумуючись, як дорого коштували Йому наші гріхи, то ми зневажаємо Христа. Хоча біблійне сповідання не є духовним самобичуванням, воно все ж передбачає певний ступінь скорботи за скоєний гріх. І оскільки піст може бути виразом скорботи, буде абсолютно доречним, якщо піст стане добровільною, щирою частиною сповідання. У моєму житті було кілька випадків, коли я настільки сумував через свої гріхи, що слова здавалися безсилями у спробі висловити Богу те, що мені хотілося. І хоча це не робило мене більш гідним прощення, піст все ж передавав скорботу і сповідання, які я не зміг би передати тільки словами.

Піст також може бути засобом вираження скорботи за гріхи інших, наприклад, за гріхи людей у вашій церкві або за гріхи країни. Коли цар Саул у своїх неправедних ревнощах хотів убити Давида, син Саула Йонатан відреагував так, що «другого дня новомісяччя нічого не їв через тугу за Давидом» (1 Сам. 20:34), тобто він постився через свій смуток з приводу гріховного ставлення його батька до Давида.

У нас з дружиною є знайома, яка кілька років тому стала християнкою, але потім відійшла від віри. Ми висловили їй своє засмучення і молилися за неї певний час, дотримуючись протягом кількох днів посту. Хоча ми кілька разів відкрито докоряли їй про відступ, вона після повернення сказала, що одним з головних чинників, які Бог використав, щоб повернути її до спільноти, було знання, що ми та інші члени церкви постилися за неї. Крім того, наша церква іноді проводить спільні дні посту, частково для того, щоб висловити Господу своє засмучення гріхами нашої країни.

Оскільки піст, як і плач, часто є засобом фізичного вираження Богу глибини наших почуттів, молитви, сповнені скорботи, доречно супроводжувати як сльозами, так і постом.

Для пошуку визволення чи захисту

Одним з найпоширеніших видів посту в біблійні часи був піст з метою порятунку від ворогів або несприятливих обставин. Коли цар Йосафат дізнався про наближення величезної армії неприятелів, його «охопив страх, [і] він вирішив звернутися за допомогою до Господа, оголосивши піст у всій Юдеї. Юдеї зібрались, щоб звернутися до Господа про допомогу, — прийшли з усіх міст Юдеї, аби разом молитись Господу» (2 Хрон. 20:3-4).

Ми вже читали про піст, оголошений Ездрую, коли він привів до Єрусалиму групу вигнаних євреїв. Тоді вони по-

стилися з метою посилити свої молитви. Але зверніть увагу на ширший контекст, на те, що молитва, яку вони хотіли посилити постом, була про Божий захист:

Там, біля ріки Агави, я оголосив піст, аби, упокорившись перед нашим Богом, просити в Нього щасливої подорожі для нас і наших дітей з усім нашим майном. Адже я посоромився просити в царя супровід військових і кіннотників, щоб захищали нас від ворогів у дорозі, адже ми у розмові з царем запевняли: «Рука нашого Бога на добро для всіх, хто на Нього покладається, але Його потуга та Його палкий гнів спіткає всіх, хто від Нього відступає!» Отже, ми постили, просили нашого Бога про це, й Він учинив за нашим благанням (Езд. 8:21-23).

Найвідоміший спільний піст у Святому Письмі, ймовірно, згадується в книзі Естер. Його метою було просити Бога про захист і порятунок. Цариця Естер оголосила піст на підтримку свого прохання до Бога про захист від гніву царя. Вона планувала ризикнути своїм життям, увійшовши без запрошення до палацу царя Артаксеркса, щоб просити його про порятунок євреїв від масового винищення. Вона сказала своєму дядьку Мардохею: «Іди, збери всіх юдеїв, які знайдуться в Сузах, й оголосить заради мене піст, — протягом трьох діб не їжте і не пийте ні вночі, ні вдень; я також зі своїми служницями так само будемо постити, після чого я піду до царя, хоча й це суперечить законові. Тож, якщо маю загинути, загину» (4:16).

Коли наша церква проводить день посту в скорботі за гріхи нашої країни, просячи прощення за гріхи, ми також молимося Господу про захист і визволення від ворогів. Ми усвідомлюємо, що Господь часто карав Ізраїль за гріхи на-

ції. Можливо, ми не так часто, як слід, замислюємося над реальністю гріхів нації і над тим, як християни підпадають під суд, який сходить на всю країну, навіть якщо ми, віруючі, безпосередньо не приймали участі в цьому гріху.

Але не всі пости про визволення або захист є колективними. Давид написав 109-й псалом як прохання про особисте визволення від ворогів і особливо від їхнього ватажка. Його піст супроводжував молитву, про що свідчать слова: «Мої коліна слабнуть від посту, виснажене від браку олії моє тіло» (вірш 24). Очевидно, це був надзвичайно довгий піст.

Піст, а не плотські зусилля, повинен бути одним із наших перших засобів захисту від утисків з боку сім'ї, сусідів або колег по роботі чи навчанню через нашу віру. Зазвичай ми відчуваємо спокусу відповісти гнівом, словесними образами, зустрічними звинуваченнями або навіть судовими позовами. Але замість того щоб звертатися до політичних маніпуляцій, пліток і наслідування світських тактик наших ворогів, ми повинні в пості та молитві звертатися до Бога про захист та визволення.

Для вираження покаяння і повернення до Бога

Піст з цією метою схожий на піст з метою вираження скорботи за вчинені гріхи. Але як покаяння є зміною думок, що призводить до зміни дій, так і піст може виражати щось більше, ніж смуток за скоєні гріхи. Він також може бути ознакою того, що людина зобов'язується бути слухняною Богу і йти в новому напрямку.

Ізраїльтяни висловили своє покаяння через піст у 1 Сам. 7:6, коли «черпали воду й виливали її перед Господом, постили того дня й говорили: „Ми згрішили проти Господа!“» В Йоїл. 2:12 Господь конкретно наказав народу ознаменувати своє покаяння і повернення до Нього постом: «І все

ж, — говорить Господь, — хоч тепер наверніться до Мене всім вашим серцем у пості, плачі та в риданні».

Безумовно, найграндіознішим постом з усіх, коли-небудь описаних, був піст у книзі Йони, через який своє покаяння виразили жителі Ніневії:

Ніневітяни повірили Богові, — від найстаршого й до найменшого, — оголосили піст і одяглись у веретища.

Ця вістка дійшла до царя Ніневії. Він устав зі свого трону, зняв із себе свою *царську* мантию, одягнувся у веретище й сів посеред попелу. Він звелів оголосити в Ніневії постанову царя і його вельмож, наказуючи: «Жодна людина і жодна тварина, воли й вівці, не повинні нічого їсти, не пастися і не пити води! Нехай буде веретище на людях і худобі, й нехай щиро волають до Бога. Хай кожен відвернеться від своєї лихої дороги та від беззаконних учинків своїх рук» (3:5-8).

Піст може виражати покаяння, а може бути марним без покаяння. Як і всі духовні вправи, піст може перетворитися лише на «мертву справу», якщо ми наполегливо зводимо кам'яні мури навколо своїх сердець, закриваючи їх від Божого закликати боротися з конкретними гріхами у нашому житті. Ми ніколи не повинні намагатися зануритися в духовну вправу, щоб заглушити заклик Святого Духа полишити гріх. Ми спотворюємо саму суть посту, якщо намагаємося використовувати його як протизахист самокаранню за гріховну частину життя, яку ми хочемо продовжувати жити. Томас Бостон, шотландський прихильник пізніх пасторів-письменників із пуритан, сказав:

Марно ви будете поститися, визнавати свої гріхи і сповідатися в них, якщо ваша любов до гріха не пере-

твориться на ненависть; ваша прихильність до нього не перетвориться на огиду, а прив'язаність до нього — на бажання позбутися його, з повним наміром протистояти його потягам у вашому серці та його проявам у вашому житті. Все це марно, якщо ми не звернемося до Бога як до нашого законного Господа і Владики та не повернемося до виконання своїх християнських обов'язків.¹⁸

Для смирення перед Богом

Піст, коли його практикують з правильними мотивами, є фізичним виразом смирення перед Богом так, як схиляння колін або простягання перед Богом під час молитви можуть відображати смирення перед Ним. І як буває, коли ви бажаєте висловити покору, молячись на колінах або ниць перед Господом, так ви можете своїм постом показати упокорення перед Ним у будь-якій діяльності протягом дня.

Багато з тих, хто звик висловлювати покірність, схилившись перед Богом у молитві, може запитати, чому ми ще хочемо висловлювати смирення протягом усього дня, постячись. І Жан Кальвін відповів на запитання кращим запитанням: а чому б ні? «Оскільки [піст] є святою вправою як для смирення людей, так і для визнання ними свого смирення, чому ми повинні використовувати його менше, ніж це робили в подібних ситуаціях древні? ... З якої причини ми не повинні робити того самого?»¹⁹

Один із найнечестивіших людей в історії єврейського народу, цар Ахав, зрештою упокорився перед Богом і продемонстрував своє смирення постом:

Коли Ахав почув ті слова, сталося так, що він роздер свій одяг й одягнувся в веретище, — постив, спав

у веретищі і ходив пригніченим... Тоді було слово Господнє до тішбійця Іллі такого змісту: «Ти бачиш, як упокорився Ахав щодо Мене? Оскільки він дійсно упокорився переді Мною, Я не спроваджу лиха за його життя, але наведу всі ті нещастя на його нащадків, — за життя його сина» (1 Цар. 21:27-29).

З іншого боку, точно так само змирився перед Господом один із найпобожніших людей Ізраїлю. Цар Давид писав: «Я... зодягався у веретище, впокорював себе постом» (Пс. 35:13).

Пам'ятайте, що сам по собі піст є не смиренням перед Богом, а *виразом* смирення. У фарисея з Лук. 18:12, який хвалився перед Богом у молитві тим, що постився двічі на тиждень, не було смирення. Девід Сміт, автор книги «Піст: забута справа», нагадує:

Нам не слід робити висновок, що акт посту має якусь доброчесну силу і що ми стаємо більш смиренними; у грішній людині немає доброчесності, завдяки якій вона може стати більш побожною; однак доброчесність є у божественно призначених засобах благодаті. Якщо ми силою Святого Духа умиротворюємо діла плоті (через піст), то будемо зростати в благодаті, але слава за таку зміну належатиме тільки Богу.²⁰

Для вираження турботи про Божу працю

Як батьки можуть поститися і молитися, турбуючись про Божу працю в житті дитини, так християни можуть поститися і молитися, відчуюючи тягар відповідальності за Божу працю в більш широкому масштабі. Наприклад, християнин може відчувати необхідність поститися і молитися за

Божу працю в місці, яке пережило трагедію, розчарування або явну поразку.

Це було метою посту Неємії, коли він дізнався, що, незважаючи на повернення багатьох єврейських вигнанців до Єрусалима, місто все ще не мало стін для захисту:

Вони мені розповіли: «Ті, котрі залишилися, й котрі пережили поневолення, там у краю перебувають у злиднях і ганьбі з *боку сусідів*; стіни Єрусалима зруйновані, а міські брами спалені вогнем». Почувши про все це, я не стримався, — сів, заплакав, і був засмучений *кілька* днів, постив і молився до Небесного Бога (Неєм. 1:3-4).

Після посту Неємія почав працювати, щоб зробити щось конкретне і привселюдне для підсилення Божої справи в Єрусалимі.

Даниїл теж був стурбований, коли думав про повернення євреїв з полону і відновлення Єрусалиму. Як і Неємія, він проявив це в пості: «І я звернувся до Господа Бога, щоб молитись, благаючи Його в пості, у веретищі та в попелі» (Дан. 9:3).

Джон Пайпер висловив деякі прагнення душ тих, хто поститься з турботою про Божу справу:

Моє серце прагне наповнитися «всякою Божою повнотою». Я прагну глибших Божих дій серед Його народу. Я прагну потужної хвилі місіонерського запалу, щоб поширити пристрасть до верховенства Христа у всьому для радості всіх народів. Я прагну бачити безсумнівне, надприродне нове народження тиждень за тижнем завдяки переконливому свідченню Божого преображеного народу.²¹

Звичайно, ми не можемо постійно поститися, але нехай Господь хоча б іноді дарує нам таку турботу про Його справу, щоб наше звичайне піклування про їжу здалося другорядним у порівнянні з нею.

Для задоволення потреб інших

Тим, хто вважає, що духовні вправи сприяють схильності до самоаналізу або незалежності, варто звернути увагу на 58-й розділ книги пророка Ісаї. У найобширнішому уривку Святого Письма, присвяченому виключно посту, Бог наголошує на пості з метою задоволення потреб інших. Люди, до яких початково був звернений цей уривок, скаржилися Господу, що вони постилися і змирялися перед Ним, але Бог не відповів їм. Причиною того, що Він не почув цих людей, була їхня непокоря. Їхнє життя лицемірно контрастувало з їхнім постом і молитвою. «Ви ж у дні вашого посту, — каже їм Господь, — залагоджуєте власні бажання і пригноблюєте ваших працівників! Ви поститесь, аби довести свою правоту, сваритесь і у злості навіть б'єте інших. Ви не поститесь, щоб того дня ваш голос було чути на *небесах* угорі» (вірші 3-4). Тож, постячись, вони в той же час сперечалися, сварилися і принижували інших. Але Бог не дозволяє нам ізолювати піст від решти життя. Духовні вправи не існують у вакуумі. Господь не благословить практикування будь-якої вправи, включаючи піст, якщо ми ігноруємо Його Слово щодо стосунків з людьми.

Що ж нам робити? Яким Бог хоче бачити наш піст? «Ось який піст Я визнаю, — каже Господь у віршах 6-7, — розбий кайдани несправедливості, розв'яжи мотуззя ярма, відпусти пригноблених на свободу, — розірвавши кожне ярмо! Поділись своїм хлібом з голодним, а нещасних безпритульних поклич у свій дім. Коли побачиш нагого, зодягни його, й від свого рідного не відвертайся!» Іншими словами, піст, який

до вподоби Богу, — це піст, який приводить до турботи про інших, а не тільки про себе.

«Але, — заперечить хтось, — я настільки зайнятий задоволенням своїх потреб і потреб своєї родини, що у мене немає часу служити іншим». Одним із можливих рішень в такому випадку є одноразова або одноденна відмова від їжі і служіння потребам інших у той час, який ви зазвичай витрачаєте на їжу. Таким чином, ви не витратите ні хвилини часу, який, за вашими словами, повинні присвятити своїм звичайним обов'язкам. Кілька місяців тому я почав планувати щотижневий піст і присвячувати один з прийомів їжі протягом цього дня зустрічам для душеопіки або наставництва. Я був вражений тим, наскільки зручною і бажаною для багатьох людей виявилася ця пізня післяобідня пора. В результаті час, який вивільнився у моєму щільному розкладі завдяки посту, перетворився на найпродуктивнішу, найбільш важливу та потрібну можливість для індивідуального служіння протягом усього тижня.

Є й інші способи посту, щоб задовольнити потреби інших. Деякі постяться, щоб гроші, які вони витратили б на їжу, віддати бідним, місіонерам або на служіння. А як би ви могли послужити потребам інших, використовуючи додатковий час або гроші, які дає вам піст?

Для перемоги над спокусою і посвяти себе Богу

Попросіть християн назвати піст біблійного персонажа, і більшість, ймовірно, спочатку згадає про тривалий піст Господа Ісуса перед Його спокусами в Матв. 4:1-11. У 2-му вірші цього відомого уривка сказано, що Ісус постився «сорок днів та сорок ночей». Завдяки духовній силі цього тривалого посту Він був готовий подолати прямий напад спокуси від самого сатани. Цей піст був також часом, коли Ісус на

самоті присвятив Себе Отцю для публічного служіння, яке мав розпочати.

Ніде у Святому Письмі Бог не просить нас поститися со-рок днів. І значення цього уривка більше пов'язане з проголошенням того, Ким є Ісус, ніж з постом. Але це не означає, що ми не можемо нічому навчитися про піст з унікального досвіду Ісуса. Цим постом Христос показує дієвий приклад втілення важливого принципу: піст є способом подолати спокусу і присвятити себе Отцю.

Іноді, в час боротьби зі спокусою, або коли ми передбачаємо двобій з нею, нам потрібна додаткова духовна сила, щоб цю спокусу подолати і перемогти. Можливо, ми подорожуємо (або наш чоловік/дружина подорожує), і довкола рясніють спокуси до розумової або фізичної невірності. Буває, що на початку навчання, нової роботи або служіння можуть з'явитися нові спокуси, або просто може здатися доречним у цей час заново присвятити себе Господу. Часто спокуси вимагають нагального прийняття нами важливих рішень. Чи йти на нову роботу, яка принесе більше грошей, але залишить менше часу для сім'ї? Чи згоджуватися на підвищення по роботі, яке передбачає переїзд, що покладе кінець важливому служінню в помісній церкві або завадить духовному зростанню сім'ї? В моменти виняткових спокус потрібні виняткові рішення. Одним із винятково дієвих заходів у такій ситуації може бути піст з метою подолання спокуси та відновлення посвяти Богу.

Для вираження любові та поклоніння Богу

До цього часу ви, можливо, асоціювали піст лише з важкими обставинами та великими негараздами. Але Біблія також говорить, що піст може бути суто виразом любові та відданості Богу. У 2-му розділі Євангелія від Луки згадується неза-

бутня жінка, чиє вісімдесятчотирирічне життя промайнуло перед нами у трьох коротких віршах. Її звали Анна. Коротко її життя описується так: «[Вона] не відходила від храму, служачи вдень і вночі постом та молитвами» (2:37). Хоча історія Анни має своє основне значення в контексті того, як Марія та Йосип представили новонародженого Ісуса в храмі, нас цікавить все її життя день у день. Анна була одружена лише сім років, після чого овдовіла. Припускаючи, що вона вийшла заміж молодю дівчиною, можна порахувати, що ця побожна жінка присвятила щонайменше півстоліття, «вдень і вночі», поклонінню Богу, яке характеризувалося «постом та молитвами».

Піст може бути свідченням, — навіть для самого себе, — що найбільше задоволення і радість у житті ви знаходите в Бозі. Це спосіб продемонструвати собі, що ви любите Бога більше, ніж їжу, що пошук Його для вас важливіший за поживу, що Ісус, Хліб небесний (див. Іван. 6:51), приносить вам більше задоволення, ніж хліб земний. Постячись, ви нагадуєте собі, що шлунок не є вашим богом, і це відрізняє вас від багатьох (див. Фил. 3:19). Навпаки, він є слугою істинного Бога, тому що ви готові підпорядкувати бажання свого шлунка бажанням Духа. Коли християни постяться через свою любов до Бога, вони ілюструють слова Пайпера: «Ми поклоняємося тому, чого найбільше прагнемо».²²

Протягом всієї історії християни постилися з метою приготуватися до Вечері Господньої. Окрім елементів покаяння і смирення перед Богом, такий піст допомагає людям зосередити свою увагу і любов на Господі, смерть Якого ми згадуємо під час причастя.

Інший спосіб посту, щоб висловити любов до Бога, — це замінити їжу прославленням і поклонінням Богу, тобто провести час, відведений на їжу, в духовних вправах для

Його слави. Варіантом цього є відкладення прийому їжі на пізніше, поки не проведете час за читанням Біблії та молитвою. Просто пам'ятайте, що ваш піст — це не обов'язок, а привілей; це прийняття божественного запрошення особливим чином відчувати Його благодать.

Піст завжди повинен мати духовну мету — зосереджену не на собі, а на Бозі, — щоб Господь міг благословити наш піст. Думки про їжу під час посту повинні спонукати думати про Бога і нагадувати про нашу мету. Замість того, щоб зосереджуватися думками на їжі, ми повинні використовувати бажання їсти як нагадування про те, що потрібно молитися, пам'ятаючи про нашу мету.

Безсумнівно, Бог часто винагороджує піст надзвичайними благословеннями. Біблійні, історичні та сучасні свідчення підтверджують, що Бог із задоволенням дарує незвичайні благословення тим, хто поститься. Але ми повинні бути обережними, щоб не розвинути те, що Мартін Ллойд-Джонс назвав механічним поглядом на піст, тобто віру в те, що Бог буде зобов'язаний дати нам прохання, коли ми постимося. Ми не можемо маніпулювати Богом за допомогою посту чи будь-яких інших засобів, щоб Він виконував наші бажання. Як відбувається і тоді, коли ми молимося, постимося ми також в надії, що Бог за Своєю *благодаттю* благословить нас так, як ми того бажаємо. Однак, якщо наш піст має правильну мотивацію, ми можемо бути впевнені, що Бог обов'язково благословить нас, вчинивши, як вважає за найкраще Його нескінченна мудрість, хоч, можливо, виглядатиме це зовсім не так, як ми того хотіли.

Знову ж таки, Девід Сміт має рацію, коли каже:

Будь-яке благословення, незаслужено дароване
Небесним Отцем Своїм дітям, слід вважати актом

благодаті. Ми не цінуємо милість Господа, якщо думаємо, що, *роблячи щось*, змусили (або навіть примусили) Його дарувати нам те благословення, про яке просили... Тому все наше постування повинно ґрунтуватися на цьому принципі; ми повинні використовувати його як біблійний засіб, за допомогою якого більш повно усвідомлюємо цілі Господа в нашому житті, церкві, суспільстві та країні.²³

Коли я нещодавно постився, турбуючись про Божу справу в церкві, де я є пастором, я почав молитися про кілька важливих питань. Раптом я усвідомив, що, хоча я *думаю*, що молюся про ці речі відповідно до Божої волі, можливо, моє розуміння цих речей потребує певного коригування. Тож я почав просити Господа показати мені, як молитися згідно з Його волею щодо цих питань, і дати мені задоволення Його провидінням. Я думаю, саме це Девід Сміт мав на увазі, коли говорив, що піст є «біблійним засобом, за допомогою якого ми більш повно усвідомлюємо цілі Господа». Піст завжди повинен мати ціль, але ми повинні навчитися ставити Божі цілі вище за власні.

Отже, в певному сенсі, незалежно від заявленої цілі посту, всі пости в першу чергу стосуються Бога. У кожному випадку пошук Бога в пості повинен бути для нас важливішим, ніж те, чого ми прагнемо отримати від Нього через піст. Джон Пайпер підсумовує це в назві своєї книги про піст «Голод по Богу».²⁴ Піст — це коли ми прагнемо Бога більше, ніж їжі, яку Він створив для нашого життя, коли прагнемо зустрічі з Ним, щоб Він відповів на молитву, щоб спас когось, щоб потужно діяв у нашій церкві, щоб направляв або захищав нас.

Одного разу Бог дорікнув євреям не за те, що вони не постилися, а за те, що постилися, не будучи зосередженими на

Ньому. З Вефіля до Єрусалима було відправлено делегацію з питанням до Господа. Питання полягало в тому, чи продовжувати два пости, яких євреї дотримувалися на згадку про руйнування храму. Протягом сімдесяти років вони дотримувалися цих постів у п'ятому та шостому місяцях, але тепер люди задавалися питанням, чи хоче Бог, щоб вони продовжували поститися, оскільки вони повернулися на свою землю і побудували новий храм. Відповідь Господа була такою: «Скажи всьому народові краю та священникам такі слова: „Коли ви постили й голосили в п'ятому чи шостому місяці протягом останніх сімдесяти років, то хіба ви насправді постили для Мене?“» (Зах. 7:5). Ці пости стали порожніми ритуалами, а не досвідом, зосередженням на Бозі. Для нашого власного посту є повчальними коментарі Метью Генрі до цього уривка.

Нехай усі вони звернуть увагу на те, що вони, хоча думали цими постами зробити Бога своїм Боржником, дуже помилялися, бо ці пости не були прийнятні для Нього, якщо люди не дотримувалися їх належним чином і з іншою метою... Їх не можна звинуватити в упущенні або нехтуванні обов'язком, ... але вони не звершували пости належним чином... Під час посту вони не звертали уваги на Бога... Коли цього не було, то їхній піст був лише жартом. Поститися, але не поститися перед Богом, означало насміхатися з Нього і провокувати Його, і це не могло бути Йому до вподоби... Якщо наш піст, хоч і частий, тривалий і суворий, не служить для підсилення побожних почуттів, для поживлення молитви, для підсилення побожного смутку і для зміни настрою наших душ та ходу нашого життя на краще, то він не відповідає

справжнім намірам поста, і Бог не прийме такий піст як виконаний для Нього.²⁵

Перед тим, як поститися, ми повинні мати мету — біблійну, зосереджену на Бозі мету. Але навіть під час наших найкращих постів ми не заслуговуємо отримати те, чого бажаємо, і не можемо змусити Бога виконати нашу волю. Однак, сказавши це, давайте збалансуємо цю істину з незаперечною обіцянкою Ісуса: «Ти ж, коли постиш, намасти голову свою і вмий обличчя своє, аби постити не напоказ людям, але таємно — своєму Отцеві; і твій Отець, Який бачить таємне, віддасть тобі явно» (Матв. 6:17-18). Бог благословить біблійний піст будь-кого зі Своїх дітей. І незалежно від того, чи отримаєте ви конкретне благословення, якого прагнете, чи ні, одне можна сказати напевно: якби ви знали те, що знає Бог, ви б дали собі саме таке благословення, яке дає вам Він. І жодна з Його нагород не є негожою.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Чи зізнаєтеся ви і чи каєтеся у своєму страху перед постом? У словах «я сьогодні не буду їсти» є щось, що у багатьох християн викликає тривогу. Здається, більшість віруючих воліють краще пожертвувати гроші, ніж відмовитися на день від їжі. У вас є легкий панічний страх перед постом? Якщо подивитися з іншого боку, це виглядає безглуздо. Ми думаємо про те, що пропустимо один-два прийоми їжі заради того, щоб стати більш подібними до Ісуса, і нас охоплює тривога. Адже ми іноді охоче пропускаємо прийоми їжі, коли ходимо по магазинах, працюємо, відпочиваємо або займаємося іншими справами. Вважаючи, що та чи інша діяльність в даний момент важливіша за прийом їжі, ми сприймаємо це без страху і скарг. Тож ми повинні зрозуміти-

ти, що іноді не тільки важливіше, але й набагато корисніше утримуватися від їжі, щоб по-справжньому насолоджуватися Богом (див. Матв. 4:4). Не бійтеся благословень посту!

Чи будете ви поститися згідно того, як вас поведе Святий Дух? Чи готові ви слухатися Бога, коли Він спонукає вас поститися? Оскільки Ісус очікував, що Його послідовники будуть поститися, я вірю, що час від часу Святий Дух, ймовірно, буде спонукувати вас поститися. Чи можете ви наперед вирішити бути слухняними Його голосу?

Один зі способів, яким Святий Дух спонукає нас до посту, — це потреби в нашому житті. Якщо вам потрібно сильніше молитися за якусь потребу, можете вважати це запрошенням від Господа до посту. Якщо потребуєте Божого керівництва в житті, можливо, це заохочення до посту. Якщо вам потрібне визволення або захист, можливо, це заклик до посту. Але чи вчините ви так? Чи пропустите унікальні можливості отримати благодать, яку Він може надати вам через піст?

Не чекайте особливого дня, коли все буде ідеально для посту; такий день, ймовірно, ніколи не настане. Для багатьох, якщо їхня робота не вимагає надзвичайних фізичних зусиль, днем посту може бути звичайний робочий день. Для більшості найкращим днем може бути неділя, день Господній. Зазвичай він вимагає менше фізичного навантаження, ніж будні дні, і навіть може надати можливість для післяобіднього відпочинку. Крім того, в цей день легше виділити додатковий час, якого немає в інші дні, для насолоди Богом через інші духовні вправи.

Однак необхідно попередити, що не слід називати постом гріховне нехтування їжею, трактуючи це духовним чином. Багато хто постійно грішить надмірним споживанням їжі. Це гріх обжерливості. Але, як і в більшості гріхів, існує протилежний гріх, тобто людина може також грішити,

якщо навмисно їсть занадто мало. Зазвичай причиною цього є марносластво. Але воля Божа для всіх нас полягає в тому, щоб їсти. Бог створив нас істотами, які, харчуючись, живуть. Він створив світ таким чином, щоб ми могли добувати собі їжу. До речі, в 1 Тим. 4:3 Біблія описує тих, хто заперечує це і фактично вимагає «стримуватися від їжі, яку Бог створив для тих, котрі повірили і пізнали правду, споживали з подякою», як тих, хто «відступлять від віри» (4:1). Ті, хто їсть занадто багато, і ті, хто навмисно їсть занадто мало, шукають задоволення в чомусь іншому, а не в Бозі.

При необхідності не забудьте проконсультуватися з лікарем. Якщо ви плануєте тривалий піст, або якщо ви вагітні, годуєте грудьми, хворієте на діабет, страждаєте від мігрені або маєте фізичний стан, який залежить від регулярного харчування, перед початком посту проконсультуйтеся з лікарем. А якщо ви ніколи раніше не постилися, почніть з того, що пропустить один, два або максимум три прийоми їжі. Але з чогось почніть. Не шукайте лазівок, щоб уникнути посту. Натомість шукайте способи пізнати через піст Божу благодать. Пам'ятайте, що Бог вважав піст настільки корисним для Свого народу, що наказав кожному ізраїльтянину поститися цілий день раз на рік у День Викуплення.

Як і всі духовні вправи, піст піднімає вітрила нашої душі в надії відчувти ласкавий вітер Божого Духа. Але піст також додає вашому духовному життю унікального виміру і допомагає зростати в подобі до Христа шляхами, які недоступні за допомогою інших засобів. Якби це було не так, і благословення посту можна було б відчувати іншими засобами, Ісус не навчав би посту і не показував нам приклад.

Чи заплануєте ви піст посвячення зараз як вираз своєї готовності віднині практикувати пости протягом всього християнського життя? Перш ніж продовжувати, чому б не за-

планувати найближчим часом піст, який покаже вашу жагу до Бога і готовність дисциплінувати себе, щоб поститися в майбутньому? Ускладнювати це немає потреби. Це проста вправа. Варто повторити слова Пайпера: «Ось суть християнського посту: ми прагнемо і жадаємо — і постимося — щоб дізнатися все більше і більше про все, Ким є для нас в Ісусі Бог. Але ми робимо це тільки тому, що Він уже тримає і веде нас вперед і вгору до „всякої Божої повноти“».²⁶

БЕЗМОВ'Я ТА УСАМІТНЕННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Слово «дисципліна» зникло з наших думок, з наших вуст, з наших кафедр і з нашої культури. Ми майже не знаємо, що означає дисципліна в сучасному західному суспільстві. А проте іншого шляху до побожності немає; дисципліна — це єдиний шлях до побожності.

ДЖЕЙ АДАМС

У мене є улюблене коротке оповідання, написане російським письменником другої половини XIX століття Антоном Чеховим. Називається воно «Парі». У цій історії описується парі між двома освіченими чоловіками щодо ув'язнення в одиночну камеру. Багатий, середнього віку банкір вважав, що смертна кара є більш гуманним покаранням, ніж одиночна камера, оскільки «кат вбиває відразу, а одиночна камера вбиває поступово». Один із його гостей, молодий двадцятирічний юрист, не погодився з цим, сказавши: «Жити в будь-яких умовах краще, ніж не жити взагалі».

Відстоюючи свою думку, банкір у пориві емоцій запропонував парі, сказавши, що дасть два мільйони рублів, якщо цей молодий чоловік у повній самоті просидить п'ять років у казематі. Переконалий у своїй витримці юрист заявив, що пробуде в одиночній камері не п'ять, а п'ятнадцять років.

Вони домовилися про умови парі, і молодий чоловік переїхав у флігель на території великого маєтку банкіра. Йому

не дозволялося приймати відвідувачів і читати газети. Він міг писати листи, але не міг отримувати їх. Охоронці стежили за виконанням угоди, унеможливорюючи її порушення, але розташовувались так, що «в'язень» зі своєї кімнати не міг бачити ні їх, ні будь-яких інших людей. Через невелике віконце, в якому він не міг побачити того, хто приносив їжу, чоловік отримував принесене у повному мовчанні з обох сторін. Решта бажаного для усамітненого мовчальника — книги, їжа за смаком, музичні інструменти — передавалася за письмовим запитом.

Розвиток подій в історії описується переліком речей, які чоловік замовляв для себе протягом цих років, а також на підставі спостережень охоронців, які час від часу крадькома заглядали у вікно. Протягом першого року з кімнати часто було чути фортепіано, чоловік замовляв багато книг, більшість яких складали популярні романи та інші розважальні книги. Наступного року музика замовкла, і самотник почав читати твори різних класиків. На шостому році ізоляції він почав вивчати мови і незабаром опанував шість мов. Після десятого року усамітнення чоловік днями сидів нерухомо за столом і читав Новий Завіт. Ще рік минув у зануренні в Біблію, і «в'язень» почав вивчати історію християнства та праці з богослів'я. Протягом останніх двох років його читання розширилося, охопивши багато інших духовних тем.

В другій частині історії детально описується останній вечір його ізоляції та наступний день, коли закінчувався термін, обумовлений у парі, яке він ось-ось мав виграти. На той час банкір опинився в безвихідній фінансовій ситуації. Ризиковані спекуляції та безрозсудність підірвали бізнес банкіра. За п'ятнадцять років колись впевнений у собі мільйонер перетворився на другорядного банкіра, для якого заплатити два мільйони означало повний крах. Розлючений своєю ду-

рістю і заздрістю до опонента, який у свої сорок років ось-ось мав стати дуже багатим, старий банкір вирішив вбити юриста і звинуватити в убивстві охоронців. Прокравшись вночі до нього в кімнату, потенційний вбивця знайшов юриста сплячим за столом і помітив лист, який той написав йому. Він взяв листа і прочитав:

Завтра о дванадцятій годині дня я отримаю свободу... Але перш ніж покинути цю кімнату, ... я вважаю за необхідне сказати вам кілька слів. З чистою совістю і перед Богом, Який мене бачить, я заявляю, що зневажаю... все те, що в ваших книгах називається благами світу. П'ятнадцять років я уважно вивчав життя цього світу. Дійсно, я не бачив ні землі, ні людей, але у ваших книгах я [жив]... Я співав пісні, полював у лісах на оленів і диких кабанів... У ваших книгах я піднімався на вершини Ельбрусу та Монблану і бачив звідти, як вранці сходило сонце і як ввечері воно заливало небо, океан і гірські вершини багряним золотом. Я бачив звідти, як наді мною, розсікаючи хмари, блискавки блискавки. Я бачив зелені ліси, поля, річки, озера і міста. Я чув пісні сирен і гру пастуших сопілок. Я відчував дотик крил прекрасних [ангелів], які прилітали до мене... Ваші книги дали мені мудрість. Все, що століттями створював невтомний розум людини, стиснуто тепер у моїй голові в невеликий ком... Я знаю, що я розумніший за всіх вас ... І я зневажаю всі ваші книги, зневажаю всю земну... мудрість. Все нікчемне, тлінне, примарне і оманливе, як міраж. Нехай ви горді, мудрі і прекрасні, але смерть зітре вас з лиця землі нарівні з мишами, що живуть десь під підлогою, а ваше потомство, історія, безсмертя

ваших геніїв замерзнуть або згорять разом із земною кулею. Ви збожеволіли і йдете неправильним шляхом. Ви приймаєте неправду за істину, а потворність за красу... І щоб довести вам, як я зневажаю все те, чим живете ви, я відмовляюся від двох мільйонів, про які колись мріяв, як про рай, і які тепер зневажаю. Щоб позбавити себе права на них, я вийду звідси за п'ять годин до обумовленого терміну і таким чином порушу договір.

Банкір прочитав ці рядки, поклав папір на стіл, поцілував цього сплячого дивовижного чоловіка, заплакав і тихо вийшов з будинку. Чехов пише: «Ніколи раніше, навіть після серйозних програшів на біржі, він не зневажав себе так, як у той момент». Сльози не давали йому заснути до кінця ночі. А о сьомій ранку сторожі прибігли повідомити, що бачили, як чоловік виліз через вікно, підійшов до воріт і зник з поля зору.¹

Я не закликаю до подібного ізолювання, і не думаю, що цьому вчить Біблія. Але моя мета в поданні цієї історії така: я вірю, що Чехов заглядає в кімнату, в якій мріє іноді пожити кожен християнин.

У мовчанні та усамітненні є щось привабливе, перетворює. І в нашому напруженому житті бувають моменти, коли тимчасова втеча в якесь приховане місце здається привабливою і спокусливою.

Коли ми розглядаємо це у світлі Писання, то розуміємо, що було б неправильно і небажано відмовлятися від даних нам Богом привілеїв і обов'язків, які стосуються інших людей. Біблійна реальність закликає нас до сім'ї, спілкування, благовістя, служіння та інших аспектів спільного життя в помісній церкві заради Христа і Його Царства. І все ж іно-

ді наші душі прагнуть відокремитися від шуму і натовпу, щоб знайти безмов'я та усамітнення. І хоч для виконання деяких вправ християнського життя ми повинні взаємодіяти з іншими,² бувають випадки, коли потрібно провести час на самоті і в мовчанні. У цьому розділі ми розглянемо ці дві вправи, знайдемо біблійні підстави для їх виконання, і на завершення дамо кілька розумних порад щодо того, як почати.

ПОЯСНЕННЯ БЕЗМОВ'Я ТА УСАМІТНЕННЯ

Вправа безмов'я — це добровільне, тимчасове утримання від спілкування з метою досягнення певних духовних цілей. Іноді періоди безмов'я використовують для читання Біблії, роздумів над Писанням, молитви, ведення щоденника тощо. Хоча слів не буде чути, це може бути цілеспрямований, біблійний внутрішній монолог або молитва до Бога. Ви можете взагалі не говорити, а просто зосередити свій розум на Бозі і роздумувати про небесне (див. Кол. 3:2), відпочиваючи душею в любові, яку Він проявив через Христа.

Усамітнення — це духовна вправа, яка полягає у добровільній тимчасовій самоті з духовними цілями. Період усамітнення може тривати лише кілька хвилин або кілька днів. Як і мовчання, усамітнення може бути необхідним для виконання інших духовних вправ або просто для того, щоб побути наодинці з Богом і подумати.

Перш ніж подивитись на все в подробицях, розглянемо три короткі думки. По-перше, сприймайте безмов'я та усамітнення як вправи, що доповнюють спілкування. Під спілкуванням я не маю на увазі товариські стосунки, тобто розмови про новини, погоду, спорт, роботу та сім'ю. У широкому, даному Богом розумінні товариські стосунки є великим благословенням, і насолода ними є частиною того, що означає бути людиною. Однак біблійне спілкування пе-

редбачає розмови про Бога і Божі справи. Можливо, ми робимо це набагато рідше, ніж думаємо, навіть у церкві. Однак тут слід підкреслити, що спілкування означає взаємозв'язок з іншими людьми, тоді як мовчання та усамітнення — ні. Кожен з нас, мабуть, має більшу схильність до чогось одного з цього. Тобто хтось більше насолоджується змістовним спілкуванням з іншими християнами, ніж усамітненням, а хтось — навпаки. Але і те, і інше має місце в житті віруючого, який дотримується Біблії. Без мовчання та усамітнення ми можемо бути активними, але поверховими. Без спілкування ми можемо бути глибокими, але інертними. Подібність до Христа вимагає обох сторін рівняння.

По-друге, безмов'я та усамітнення зазвичай супроводжують одне одного. Хоча їх можна розрізнити (як видно з наведених вище визначень), у цьому розділі ми будемо розглядати їх разом.

По-третє, необхідно усвідомити, що культура привчає нас відчувати себе зручно в шумі та натовпі, а не в мовчанні та усамітненні, і почуватися більш впевнено в торговому центрі, ніж у лісі. Джина Флемінг у своїй книзі «Зосередитися у вихорі світу» пише: «Ми живемо в галасливому, метушливому світі, де всі чимось зайняті. Такі слова як „безмов'я“ та „усамітнення“ не притаманні нашому часу. Вони більше пасують до епохи вікторіанських мережив, черевиків з великим гудзиками і гасових ламп, ніж до часу телебачення, інтернету, ігрових залів і бігунів у навушниках. Ми стали людьми, які не люблять тишу і відчують дискомфорт, коли залишаються на самоті».³ Це підтверджується тим, що багато хто не може перебувати один вдома або в машині, не вмикаючи якийсь «фоновий шум». На відміну від попередніх поколінь, ми, завдяки сучасним технологіям, маємо можливість отримувати новини, слухати музику, насолоджуватися

освітнім контентом та іншим, коли хочемо і де хочемо. Але мінус полягає в тому, що привабливість і доступність цих речей означає зникнення майже всіх тихих місць у нашому житті. Ми більше, ніж будь-яке інше покоління в історії, повинні дисциплінувати себе, щоб насолоджуватися благословеннями безмов'я та усамітнення. Тому будьте обережні, щоб світ не зруйнував біблійне розуміння важливості цих речей у вашому серці.

ЦІННІ ПРИЧИНИ ДЛЯ ПРАКТИКУВАННЯ БЕЗМОВ'Я ТА УСАМІТНЕННЯ

Існує багато біблійних причин, щоб вважати вправи безмов'я та усамітнення пріоритетними.

Наслідувати приклад Ісуса

Святе Письмо вчить, що Ісус проводив час у мовчанні та усамітненні. Іноді це тривало лише кілька хвилин або годин, а іноді — кілька днів. Зверніть увагу на чотири посилення:

1. Матвія 4:1: «Тоді Дух повів Ісуса в пустелю, аби диавол Його випробовував». Головною метою цієї події було те, щоб Ісус прийняв і переміг спокуси сатани. Проте зауважимо, що Святий Дух привів Ісуса до цього випробування саме під час тривалого посту та усамітнення.
2. Матвія 14:23: «Відпустивши народ, піднявся Сам на гору, щоб молитися. Як звечоріло, Він залишався там на самоті». Щоб побути наодинці зі Своїм Отцем, Ісус відіслав від Себе всіх, хто Його шукав, включаючи Своїх учнів.

3. Марка 1:35: «А вставши вранці, ще вдосвіта, Він вийшов і попрямував у пустинне місце й там молився». Попередні вірші розповідають, що після настання темряви «все місто» зібралось біля дверей будинку, де перебував Ісус. Там Він зцілив багатьох людей і вигнав демонів. Але ще до світанку Він пішов, щоб провести час на самоті в молитві. Ісус знав, що з настанням дня знову опиниться в оточенні цікавих поглядів і невідступних голосів зі всього міста.
4. Луки 4:42: «Коли ж настав день, Він вийшов і пішов у пустинне місце. А люди шукали Його, і коли знайшли, стримували Його, щоб Він не залишав їх». Уявіть на мить себе на місці Ісуса. Люди просять вашої допомоги і мають багато реальних потреб, а ви здатні задовольнити всі ці потреби. Чи можете ви виправдати себе, якщо все ж віддалитеся від людей? Ісус міг. Нам подобається відчувати себе потрібними. Ми насолоджуємося почуттям важливості, влади, незамінності (виберіть для себе будь-яке з цих слів), яке виникає, коли ми робимо те, що іншим не під силу. Але Ісус не дозволив цим бажанням визначати Його дії. Незважаючи на нескінченні благання людей, що зверталися до Нього зі своїми потребами, які Він мав силу задовольнити (більше того, в деяких випадках «Він оздоровив їх усіх», Матв. 12:15; пор. Лук. 6:19), Ісус розумів, як важливо мати час наодинці з Отцем.

Наразі суть повинна бути очевидною: щоб бути більш подібними до Ісуса, ми маємо дисциплінувати себе, шукаючи час для безмов'я та усамітнення. Тоді завдяки цим вправам ми зможемо отримати багато благословень, які завдяки їм отримав Ісус.

Мінімізувати відволікання під час молитви

Однією з найбільш очевидних причин віддалитися від шуму та оточення, які відволікають нашу увагу, є потреба більшого зосередження на молитві. До прикладів Ісуса в попередньому уривку ми можемо додати інші біблійні приклади: Ілля, який пішов «до Божої гори Хорив» (1 Цар. 19:8), де почув Божий голос як «легенький лагідний вітерець» (див. 19:11-13); Аввакум, який увійшов до сторожової башти і стояв на варті, щоб почути, що скаже йому Бог (див. Авв. 2:1); і апостол Павло, який після свого навернення пішов до Аравії, де, ймовірно, був наодинці з Богом (див. Гал. 1:17).

Звичайно, для молитви не обов'язково віддалятися від шуму і людей, інакше ми рідко могли б молитися в повсякденному житті або на молитовних зібраннях. Але бувають випадки, коли корисно відгородитися від голосів світу, щоб без відволікань піднести свій голос до Бога небес.

За словами Джонатана Едвардса, саме бажання перебувати наодинці з Богом було частиною того, що привабляло його до Сари Пірпонт. Коли його майбутня дружина була ще підлітком, він написав у своєму першому записі про неї: «Вона майже ні про що не дбає, крім як про роздуми про Нього... Вона любить усамітнюватися, гуляти полями і гаями, і здається, що з нею завжди розмовляє Хтось невидимий».⁴ Якщо Сара могла «гуляти полями і гаями», то нам, можливо, доведеться гуляти в парку, посеред кварталу або знайти інше місце для регулярного усамітнення. Де б воно не знаходилося, добре мати місце, куди можна піти, щоб побути на самоті і без перешкод мовчки порозмовляти з Тим, Чия присутність невидима, але реальна більше, ніж будь-чия інша.

Багато кому з нас потрібно усвідомити, наскільки ми залежні від шуму. Можна слухати телевізор або інший пристрій, займаючись домашніми справами, і зовсім інше, коли

ми просто хочемо, щоб у кімнаті щось говорило чи грало. Ще гірше, коли ми вважаємо обов'язковим створення звукового фону під час читання Біблії або молитви. Іноді фонова музика може заглушити якісь небажані звуки і підвищити концентрацію. Але я маю на увазі залежність від музики, нездатність функціонувати в тиші та усамітненні. Доступність портативної звукової апаратури частково є благом, а частково — прокляттям. Хоча ми повинні бути вдячними за її переваги, ми також повинні визнати її інвазивний, відволікаючий вплив. Чим більше ми використовуємо аудіо- та відеотехнології, тим більше нам потрібно вчитися вправі перебування в тиші для безмов'я та усамітнення.

Виразити поклоніння Богу

Поклоніння Богу не завжди вимагає слів, звуків або дій. Іноді воно полягає в зосередженості на Бозі в тиші та спокої. Біблійні прецеденти цього включають такі тексти, як «Господь — у Своєму святому храмі! — Тому нехай мовчить перед Ним уся земля!» (Авв. 2:20), «Замовкніть перед Владикою Господом» (Соф. 1:7), та «Нехай замовкне всяка плоть у присутності Господа» (Зах. 2:13, переклад В. Громова). Зверніть увагу, що це не просто мовчання, а мовчання «перед Ним», «перед Владикою Господом» та «у присутності Господа». Це не просто мовчання, це мовчання в поклонінні. Є час для молитви до Бога, а є час, коли потрібно просто споглядати Його і поклонятися Йому в тиші.

У щоденнику великого євангеліста Джорджа Уїтфілда записаний випадок поклоніння на самоті в безмов'ї, що стався з ним вдома 9 травня 1739 року. Він так описав цей досвід: «Бог зволив наповнити мою душу великим духом молитви, і відчуття Його безмежної, виняткової милості настільки наповнило мене любов'ю, смиренням, радістю і святим тре-

петом, що я міг вилити перед Ним своє серце тільки в безмов'ї. Я був настільки захоплений, що не міг говорити. О, щастя спілкування з Богом!»⁵

Поклоніння Богу в безмов'ї може відбуватися, тому що ваше серце, як і серце Уїтфілда, настільки переповнене, що словами неможливо передати любов до Нього. Або, навпаки, ви можете відчувати таку безпристрасність та байдужість, що будь-які слова будуть здаватися лицемірними. Незалежно від стану емоцій на момент молитви, у вас завжди має бути місце для безслівного поклоніння, для тиші, зосередженої на Бозі, Яким Він відкрив Себе у Своєму Слові.

Виразити віру в Бога

Проявом віри в Господа може бути не багатослівна молитва, а просте безмов'я перед Ним. Саме таку віру двічі показує в 62-му псалмі Давид, кажучи: «Тільки в Бозі заспокоюється моя душа, — адже від Нього моє спасіння. Лише Він моя Скеля, моє Спасіння і мій Захист, — я ніколи не захитаюсь» (вірші 2-3). Потім у віршах 6-7 він повторює майже ті ж самі слова: «Лише в Бозі заспокоюється моя душа, адже на Нього надія моя. Лише Він моя Скеля, моє Спасіння і мій Захист, — я не захитаюсь». Багатослівні молитви іноді можуть бути наповненими більше страхом і сумнівом, аніж вірою; інколи ж мовчання перед Господом може висловити більше віри і покірності Божому провидінню, ніж слова.

З вірою в Бога пов'язує безмов'я перед Ним улюблений вірш багатьох: «Так говорить мій Владика Господь, Святий Ізраїлів: „Якщо навернетесь і збережете спокій, то спасетесь. Ваша сила в *спокої* та *довірі*“» (Іс. 30:15, курсив доданий). Довіра до Бога часто висловлюється через молитву. Але іноді її краще виявляти через мовчання перед Господом, яке тихою відсутністю тривоги передає віру в Його всевладдя.

Приклад цього я знайшов у Девіда Брейнерда, одного з перших американських місіонерів серед індіанців. У середу, 28 квітня 1742 року, він написав у своєму щоденнику:

Пішов до свого звичного місця відпочинку, де був у великому спокої та тиші, і провів там близько двох годин у самотності. Почувався так само, як і вчора вранці, тільки слабкішим і більш виснаженим. Здавалося, що повністю поклався на мого дорогого Господа і повністю відірвався від усього іншого. *Не знав, що сказати Богу, як тільки притиснутися до Нього і висловити своє бажання повністю коритися Йому в усьому.* Душею володіли жагучі бажання і ненаситні прагнення досконалої святості. Бог був настільки дорогим моїй душі, що світ з усіма його насолодами здавався нескінченно огидним. На прихильність людей дивився, як на те, що не має ніякої цінності. Господь був для мене всім і переважав усе, що мене радувало. *Думаю, що моя віра і залежність від Бога рідко досягали такого високого рівня. Я бачив у Ньому таке джерело добра, що мені здавалося неможливим не довіряти Йому або будь-яким чином турбуватися про те, що може зі мною статися.*⁶

Можливо, ми не вміємо висловлювати свої думки в щоденнику так добре, як Брейнерд, але, поєднуючи молитви з красномовним мовчанням, ми можемо висловлювати свою віру в Бога способами, які Він вважає не менш цінними.

Шукати спасіння у Господа

Час безмов'я та усамітнення з метою пошуку спасіння у Господа може стосуватися як невіруючого, який шукає у Христі спасіння від гріха і провини, так і віруючого, який шукає

Божого порятунку від певних обставин. В обох випадках підходять слова Єремії: «Господь прихильний до тих, котрі на Нього покладаються, — до кожної душі, яка Його шукає. Щастить тому, хто спокійно очікує Господнього спасіння. Щаслива людина, якщо вона змалку звикла нести ярмо життєвих проблем. Вона сидітиме на *самоті* й *мовчатиме*, розуміючи, що це Він поклав ярмо на неї» (Пл. Єр. 3:25-28, курсив доданий).

Проповідуючи на цей текст, Чарльз Сперджен сказав:

Кожному, хто шукає спасіння, я рекомендую проводити час на самоті. По-перше, це допоможе вам поглянути на вашу ситуацію Божими очима. Мало хто з людей справді знає себе таким, яким він є насправді. Більшість людей бачили себе в дзеркалі, але є ще одне дзеркало, в яке дивляться лише деякі люди, проте саме воно дає справжнє відображення. Як корисно вивчати себе у світлі Божого Слова і ретельно аналізувати свій стан, досліджуючи при цьому і внутрішні, і зовнішні гріхи, використовуючи всі випробування, які даються нам у Святому Письмі! Але так мало людей прагнуть це робити!⁷

Коли Біблія проповідується публічно, як робив Сперджен у цьому та всіх інших випадках, стоячи за кафедрою, і як ми бачимо в усіх описах Нового Завіту, ми теж повинні закликати людей без зволікання шукати спасіння через «Ісуса Христа, і то розп'ятого» (1 Кор. 2:2). Але для глибокого сприйняття цього заклику слухачам потрібно почути серед натовпу заклик до усамітнення, щоб уникнути відволікань під час роздумів про стан своєї душі. Усамітнення в тиші може допомогти нам усвідомити реальність нашого гріха, смерті, суду тощо — серйозні теми, які часто перекривають-

ся в нашій свідомості звуковим супроводом повсякденного життя, потопають у ньому. З огляду на повсюдність зображень і звуків, що передаються за допомогою сучасних технологій, як часто, на вашу думку, ненавернена людина залишається на самоті і, не відволікаючись, розмірковує про себе у світлі Євангелія? На мою думку, частота таких випадків на мільйон людей є безмірно малою, це надзвичайна рідкість. Не зменшуючи наголос на необхідності негайного навернення до Христа, нам також потрібно більше заохочувати людей проводити час з Богом «на самоті в тиші» і, за словами Сперджена, «вивчати себе у світлі Божого Слова».

Відновити фізичні й духовні сили

Кожна людина регулярно потребує відновлення своїх ресурсів, причому як внутрішніх, так і зовнішніх. Зверніть увагу на засоби відновлення, які Ісус прописав для Своїх учнів після того, як Сам провів з грішниками кілька днів в інтенсивному духовному і фізичному служінні: «Підіть самі подаль в пустинне місце та відпочиньте трохи!» (Марк. 6:31). Чудово звучить, чи не так?

Як і дванадцятьом апостолам, нам усім потрібні моменти, щоб послабити тиск повсякденного стресу і насолодитися відновленням, яке може дати відпочинок і тілу, і душі.

Одного вечора я побачив репортаж про життя піаніста Гленна Гулда. Його описували як дивовижного інструменталіста, який у 1950-х роках у підлітковому віці раптово з'явився на музичній сцені. Гулд гастролював по всьому світу, вражаючи слухачів своєю майстерністю. Але в 1964 році він припинив виступати на публіці. З того часу, хоча він був одним з найкращих піаністів світу, Гулд грав тільки приватно і для запису. Навіть його записи відбувалися в повній ізоляції. Він був переконаний, що *ізоляція* — це єдиний

спосіб творити. Кожен, хто «творить» музику, мистецтво, готує проповіді, уроки, статті, звіти, презентації тощо, знає, що під час перерви, за п'ять хвилин зробити це неможливо. Музична аскетичність Гюльда не є практикою, яку більшість людей може або повинна наслідувати. Але оскільки він виявив, що ізоляція допомагає йому творити, не хтуйте фізичними властивостями тиші та усамітнення, бо вони мають глибокий лікувальний вплив.

Відновити духовне розуміння

Немає кращого методу стати більш збалансованим і навчитися дивитися на речі належним духовним чином, як через безмов'я та усамітнення.

Коли ангел Гавриїл сказав Захарії, що у нього та його літньої дружини народиться син, Захарія засумнівався. У відповідь на це Гавриїл сказав: «І ось ти будеш мовчати і не зможеш говорити до того дня, поки це збудеться, за те, що не повірив моїм словам, які сповняться свого часу!» (Лук. 1:20). А що сталося з розумінням Захарією почутого від ангела під час періоду вимушеного мовчання? Коли дитина народилася, в Лук. 1:63-64 сказано: «Попросивши дощечку, [він] написав слова: „Його ім'я — Іван!“ І всі здивувалися. В ту мить відкрилися його уста та його язик, і він став говорити, благословляючи Бога». Можливо, це негативний приклад, але він показує, як закриття наших уст іноді може допомогти нам відкрити наш розум, щоб бачити речі так, як бачить їх Бог.

Одна з найвідоміших і найважливіших подій у житті Білла Грема сталася в серпні 1949 року, перед початком євангелізаційної кампанії в Лос-Анджелесі, яка принесла йому популярність по всій Америці. Незадовго до появи Грема неофіційний титул найвідомішого євангеліста Північної

Америки належав Чаку Темплтону. Однак під впливом людей, які сумнівалися в натхненності Святого Письма, Чак Темплтон духовно занепав, що зрештою призвело до його повного відречення від віри. Книгами та ідеями, які змінили його світогляд, він почав ділитися з Гремом. І за кілька днів до того, як Грем поїхав до Каліфорнії, Темплтон сказав йому, що, продовжуючи вірити в Біблію, Біллі Грем вчиняє інтелектуальне самогубство.

Виступаючи на молодіжній конференції в Сан-Бернардіно, Грем розумів, що потребує Божого бачення цього питання, і він знайшов його в усамітненні. Ось як він описав ту ніч: «Я повернувся один до котеджу і деякий час читав Біблію, а потім вирішив прогулятися лісом». Там він згадав, що такі вирази, як «було Слово від Господа» і «так говорить Господь», зустрічаються в Біблії більше двох тисяч разів. Грем розмірковував над ставленням Христа, Який виконав Закон і Пророків, постійно цитував їх і ні разу не сказав, що вони можуть бути помилковими. Під час прогулянки Грем сказав: «Господи, що мені робити? В якому напрямку повинно рухатися моє життя?» Він побачив, що розум сам по собі не може вирішити питання богонатхненності та авторитету Біблії. В кінцевому підсумку це стає питанням віри. Він думав про віру, яку мав до багатьох повсякденних речей, таких як літаки та автомобілі, до кінця не розуміючи, як вони працюють. Виникає питання, чому тільки віра в те, що було від Духа записане в Слові, вважається неправильною.

«Тож я повернувся, взяв свою Біблію, — продовжував він, — і при місячному світлі вийшов на вулицю. Я підійшов до пня, поклав на нього Біблію, став на коліна і сказав: „Боже, є певні речі, які я не можу пояснити чи довести. Я не можу відповісти на деякі питання, які ставить Чак та інші люди, але я вірою приймаю цю Книгу як Твоє Слово“». ⁸ І завдяки уса-

мітненню та духовному розумінню, яке він отримав тієї ночі, Біллі Грем став тією людиною, якою його знає донині світ.

Досвід Біллі Грема підтверджує слова відомого пуританського богослова Джона Оуена про час, проведений нами в усамітненні: «Те, які ми є в час усамітнення, є нашим справжнім „я“. Усамітнення — це або найкращий, або найгірший час у нашому житті, коли панівний принцип нашого життя проявить себе і вийде назовні».⁹ Іншими словами, те, ким ми є, коли ми наодинці, є нашим справжнім «я». Якщо ми звикли шукати Бога і Його розуміння через Його Слово, коли ми наодинці, а не тільки в церкві або серед інших християн, то ми можемо сподіватися, що ми дійсно знаємо Бога.

Шукати Божу волю

Можливо, однією з найпоширеніших причин, чому віруючі усамітнюються в тиші один на один з Богом, є бажання зрозуміти Його волю щодо відносно чогось важливого. Ісус робив це в Лук. 6:12-13, коли вирішував, хто з Його учнів буде ходити з Ним: «Сталося тими днями, що Він вийшов на гору помолитися і провів цілу ніч у молитві до Бога. А коли настав день, Він покликав Своїх учнів, вибравши з них дванадцятьох, яких і назвав апостолами».

Християнська історія рясніє розповідями про чоловіків і жінок, які віддалилися від оточуючих, щоб шукати волю Того, Хто для них важливіший за всіх. Одна з найвідоміших історичних оповідок стосується Хадсона Тейлора, молодого, наполегливого місіонера в Китаї. У 1865 році, повернувшись до Англії, щоб відпочити і продовжити медичну освіту, він зіткнувся з серйозним вибором. Тейлор відчував, що Бог побуджує його розпочати нову, безпрецедентну місіонерську роботу — нести Євангеліє мільйонам неспасених людей на величезній території Китаю. Протягом десятиліть

майже всі місіонери працювали тільки в прибережних містах, майже не виїжджаючи вглиб країни. Але Тейлор боявся очолити таке велике починання, розуміючи, що на його плечах буде лежати пошук місіонерів, а також їхньої фінансової підтримки.

Тихого літнього недільного дня 25 червня Хадсон Тейлор вирішив, що більше не може терпіти такої невизначеності. Виснажений і хворий, він поїхав відпочити до друзів у Брайтон з розумінням, що не буде насолоджуватися спілкуванням з ними, а спробує усамотнитися в тиші. Блукаючи вздовж морського берега, він, зовні спокійний, душею мучився. Йому треба було прийняти рішення, він мав пізнати Божу волю, і під час прогулянки у нього виникла така думка:

Але ж, якщо ми слухаємося Господа, то відповідальність лежить не на нас, а *на Ньому! Ти*, Господи, нестимеш весь тягар! Я, Твій слуга, йду вперед за Твоїм велінням, результати залишаючи Тобі.

Яким заспокоєним я повернувся з тієї прогулянки... Душевні муки припинилися, радість і мир наповнили мене. Мені здавалося, що я зараз полечу на вершину пагорбу до будинку містера Пірса. І як же я спав тієї ночі! Моя дорога дружина думала, що в Брайтоні зі мною сталося диво, і так воно й було.¹⁰

Отже, Бог через пошук Його волі Хадсоном Тейлором на самоті і в тиші відкрив двері для служіння «Внутрішньокитайської місії». З Божим благословенням ця робота продовжується і переросла в «Зарубіжне місіонерське братство», одну з найбільших місіонерських організацій у світі.

Бог часто відкриває нам Свою волю публічно, але іноді показує певні визначальні речі лише наодинці. Щоб пізнати Його волю, потрібні навички безмов'я та усамотнення.

Навчитися контролювати язык

Мовчання протягом певних періодів часу допоможе нам навчитися контролювати язык у будь-який момент.

Безсумнівно, навчитися контролювати язык надзвичайно важливо для уподібнення до Христа. Біблія говорить, що побожність людини, яка не контролює свій язык, є пустою (див. Як. 1:26). Зі здатністю контролювати свій язык пов'язуються такі християнські якості, як побожне знання, розуміння, мудрість і розсудливість: «Хто стриманий у своїх словах, той розсудливий, — як і розумний той, хто зберігає спокій духа. Навіть нерозумний, коли мовчить, може видаватися мудрим, — як і благородним — той, хто тримає свої уста закритими» (Прит. 17:27-28).

В Еккл. 3:7 контроль над языком згадується у двоякому сенсі, тобто як здатність його стримувати і використовувати, бо сказано, що є «час мовчати і час говорити». Отже, побожність передбачає вміння розпізнавати, коли слід говорити, а коли — мовчати.

В Новому Завіті також описується влада над языком з точки зору здатності тримати його під контролем: «Знайте, мої улюблені брати: кожна людина нехай буде швидкою до слухання, стримана в словах, повільна на гнів» (Як. 1:19). Це стосується як нашого «мовлення» в Інтернеті, так і того, що ми говоримо своїми вустами.

Як вправи безмовності та усамітнення допомагають контролювати язык? Під час тривалого посту ви відкриваєте для себе, що значна частина їжі, яку ви зазвичай споживаєте, насправді не є необхідною. Практикуючи мовчання та усамітнення, ви бачите, що вам не потрібно було говорити багато з того, що ви вважали за необхідне сказати. У тиші ми вчимося більше покладатися на Божий контроль у ситуаціях, де зазвичай відчуваємо необхідність висловитися або

говорити занадто багато. Ми виявляємо, що Бог здатний керувати ситуаціями, в яких ми раніше вважали наш внесок незамінним. У тих, хто практикує безмов'я та усамітнення, також загострюються навички спостереження і слухання; коли ж вони все-таки говорять, їхні слова мають більше свіжості і глибини.

Однією з причин, чому вправи безмовності та усамітнення можуть бути настільки трансформуючими, є те, що вони допомагають нам практикувати інші духовні вправи.¹¹ Зазвичай вони можуть бути контекстом, наприклад, для молитви та особистого вивчення Біблії. Вони також є необхідною складовою особистого поклоніння. У мовчанні та усамітненні ми можемо використати час для таких вправ, як навчання і ведення щоденника. Також поширеною практикою під час періодів безмов'я та усамітнення є піст. Але понад усе, вправи безмовності та усамітнення можуть бути настільки преображуючими саме тому, що дають час подумати про життя та шукати Бога. А більшість з нас не робить цього достатньо, що на жаль є простою істиною. Ще кілька поколінь тому наші предки проводили свій час, працюючи в полях або вдома, і їх оточували тільки звуки Божого творіння або голоси людей. Без шуму електричних двигунів і засобів масової інформації було менше штучних відволікань від голосу совісті та дії Святого Духа в наших душах. Це не означає, що ми повинні ідеалізувати так звані «колишні часи» (гріховна практика; див. Еккл. 7:10) або намагатися повернутися до них. Я просто підтверджую те, про що ми говорили з початку цього розділу: одна зі сторін технологічного прогресу має здатність заважати духовному життю людини, створюючи постійну спокусу уникати тиші. Хоча завдяки цьому прогресу ми розширили споживання новин та інформації всіх видів, проте, якщо ми не

практикуємо безмов'я та усамітнення, ці переваги можуть коштувати віруючим духовної глибини.

Пам'ятайте, що великою метою заняття цими вправами є побожність, щоб ми могли більше уподібнитися до Ісуса, щоб були більш святими. Остін Фелпс у книзі «Тиха година» написав: «Кажуть, що жодна велика праця в літературі чи науці не була створена людиною, яка не любила усамітнення. Ми можемо вважати основоположним принципом релігії те, що жоден великий прогрес у святості не був досягнутий тим, хто не *приділяв* часу, щоб часто бути *наодинці з Богом*».¹²

ПОРАДИ ДЛЯ БЕЗМОВ'Я ТА УСАМІТНЕННЯ

Деякі насолоджуються безмов'ям та усамітненням так само, як читанням або переглядом пригодницьких фільмів. Замість того, щоб розвивати цю практику для себе, вони застосовують її лише опосередковано і милуються нею здалеку. Вони мріють про ці вправи, але не практикують їх. Ось кілька практичних порад, як зробити мовчання та усамітнення не просто мрією, а реальністю і звичкою.

«Хвилини відпочинки»

Християнська радіостанція в нашій місцевості раніше приділяла 30 секунд тому, щоб підкреслити духовну користь тиші. Потім в ході трансляції на десять секунд робилась пауза із тиші, щоб продемонструвати те, про що йшлося. Як би це просто не звучало, вплив несподіваного моменту тиші на слухачів був надзвичайним.

Такий короткий перепочинок можна влаштовувати протягом дня. Момент на світлофорі, в ліфті або в черзі може стати «хвилиною відпочинку», якщо присвятити його безмов'ю та усамітненню. Для духовної паузи можна використовувати час молитви перед їдою.

Я не можу дати пораду для обставин кожної людини, але можу закликати вас знайти можливості перетворити рутину на щось особливе, поліпшити окремі хвилини навіть у найнапруженіші дні, перетворивши їх на хвилини усамітнення.

Звичайно, головне не просто перевести подих і розслабитися на мить, хоча і це корисно. Я закликаю вас у цей момент більш цілеспрямовано звернути свій погляд на Христа і, покладаючись на Нього вірою, знайти спокій. Це означає практикувати те, про що ми співаємо в гімні: «Візьми мої хвилини й мої дні, нехай вони пливуть у безперервній хвалі». ¹³ Скористайтеся цими можливостями, які неочікувано дає вам Господь, і зосередьтеся виключно на Ньому та на житті в Дусі. Навіть якщо у вас є лише кілька секунд, навіть якщо ви не перебуваєте в абсолютній тиші або повному усамітненні, насолоджуйтеся відновленням, яке можна знайти тільки в пізнанні Ісуса Христа.

Мета щоденного безмов'я та усамітнення

Всі, без винятку, відомі мені чоловіки та жінки, які досягли послідовного та очевидного зростання у побожності, щоденно приділяють час усамітненню з Богом. Цей час тиші присвячується вивченню Біблії та молитві, і під час такого усамітнення відбувається особисте поклоніння.

Багато хто намагається виробити цю щоденну звичку поклоніння, тому що наше життя дуже метушливе, і ми стикаємося з рішучим Ворогом, який усвідомлює наслідки такої посвяти. Місіонер-мученик Джим Елліот сказав про цю боротьбу: «Я думаю, що диявол поставив собі за мету монополізувати три фактори: шум, поспіх, натовп... Сатана добре усвідомлює силу безмов'я». ¹⁴ Наші дні переповнені шумом, поспіхом і метушнею. Якщо ми не *плануємо* щоденно час

усамітнення та безмов'я перед Богом, все інше заповнить наш час, як вода заповнила «Титанік».

Життєвою силою вправ безмов'я та усамітнення є щоденне виділення часу для цього. Ті, хто щодня практикує ці вправи, швидше за все зможуть дисциплінувати себе, щоб насолоджуватися ними інколи, наприклад, під час «хвилинних відпочинків» у День Господній, або протягом тривалих періодів. Людина, яка рідко займається фізичними вправами, буде мати труднощі як з підйомом по сходах, так і з пробіжкою на кілометр. А той, хто щодня бігає, не матиме проблем ні з тим, ні з іншим. Так само людина, яка щодня приділяє час духовним вправам, по-справжньому насолоджується як «хвилинними відпочинками», так і тривалими періодами безмовності та усамітнення.

Відхід в усамітнення та безмов'я

Для такого «відходу» на тривалий час може підійти навіть вільна кімната у церкві, де можна провести кілька годин, вечір чи суботу. Або це може бути ніч чи вихідні в оздоровчому центрі, котеджі чи на природі.

В деякі з цих поїздок ви, можливо, вирішите взяти з собою лише Біблію та блокнот. Іншим разом, можливо, захочеться взяти книгу, яка, на ваш погляд, допоможе вам як учневі Ісуса розвиватися. Такі виїзди також є гарним часом для планування, встановлення цілей та оцінки свого духовного стану.

Якщо ви ніколи не проводили цілий вечір, півдня або більше в тиші та усамітненні, вам може бути цікаво, чим можна займатися весь цей час. Я б порадив заздалегідь або одразу після прибуття скласти розклад, тому що ви будете здивовані, як швидко пролетить час, якщо ви будете зайняті, і як довго він буде тягнутися, якщо у вас не буде плану. Вам зовсім не обов'язково сліпо дотримуватися свого роз-

кладу. Якщо захочеться, можете поспати, навіть вдень. Але цей план може допомогти вам використати свій час, щоб досягнути поставлених цілей, а не просто витратити його даремно.¹⁵

Хоча такі виїзди з ночівлею можуть принести багато користі, не чекайте особливих випадків, коли зможете, як Ілля, піти на гору Хорив на сорок днів. Практикувати безмов'я та усамітнення починайте вже зараз. Пам'ятайте, що всі духовні вправи, включаючи ці дві, призначені для повсякденної практики там, де ми живемо.

Особливі місця

Визначте особливі місця, де можна побути на самоті. Знайдіть їх у своєму домі, в межах пішої доступності, в декількох хвилинах їзди на автомобілі, а також там, куди зручно добратися для однодобових або більш тривалих виїздів.

Якщо у вас є діти, то знайти вдома усамітнене місце для спілкування з Богом може бути складно. Можливо, вам знадобиться креативність (або відчайдушність!) Ейдена У. Тозера, який деякий час міг усамітнитися лише в котельні.¹⁶ Або можете пристосувати для цього комірчу.¹⁷ Побожна Сюзанна Уеслі, мати Джона (засновника методистської церкви) і Чарльза Уеслі (плідного автора гімнів), мала дуже велику родину, і протягом багатьох років фізичне усамітнення для неї було практично неможливим. Але майже так само відомою була її звичка при потребі тиші та усамітнення накидати на голову фартух і під ним читати Біблію та молитися. Звичайно, це не дуже захищало її від шуму, але для дітей це було знаком, що в ці хвилини матір не можна турбувати, і старші повинні доглядати за молодшими.

Можливо, ви знайдете місце для усамітнення на природі. Джонатан Едвардс знаходив його у відкритому полі. Під

час подорожі по річці Коннектикут він записав: «У Сей-бруку ми зійшли на берег, щоб провести там суботу; там я приємно провів час, освіжившись і прогулявшись на самоті по полях».¹⁸ Але найчастіше у пошуку тиші та усамітнення з Богом Едвардс ходив у ліс: «Я їхав до лісу заради здоров'я... зійшовши у відлюдному місці з коня, щоб за звичкою прогулятися, подумати і помолитися».¹⁹ Можливо, ви не живете поблизу поля чи лісу, але неподалік від вас може бути парк, де можна, не відволікаючись, прогулятися, подумати і помолитися. У моїй церкві є один фармацевт, який, повертаючись з роботи, зупиняється у парку за два квартали від свого будинку, щоб побути кілька хвилин у тиші та самоті, перш ніж повернутися додому до дружини та чотирьох маленьких дітей. Моїм улюбленим місцем є дендрарій поблизу нашого будинку; це тиха, затишна алея, де я можу погуляти на самоті.

Доусон Тротман регулярно ходив на пагорб в кінці вулиці. «Тут він проводив дорогоцінні години на самоті, молячись вголос, співаючи хвалу Господу, цитуючи обіцянки і заклики з Писання, які наповнювали його розум — то борючись у нагальній молитві, то мовчки крокуючи по схилу пагорба».²⁰ Один із моїх хороших друзів бере картки зі своїми молитовними проханнями і ходить по району, подумки в тиші виливаючи своє серце перед Богом.

Як уже зазначалося, ідеальним місцем для кількох годин ізоляції може бути будівля, в якій збирається ваша церква. У більшості церковних будівель значна частина простору не використовується протягом тижня. Приміщення вашої церкви може знаходитись відносно близько до вас (якщо ж ні, то, ймовірно, є інша церква, яка готова вас прийняти) і буде безкоштовним, безпечним, доступним місцем та надасть ряд зручностей.

У валлійського проповідника-благовісника Хауелла Гарріса, друга Джорджа Уїтфілда, таке особливе місце для безмовності та усамітнення було саме в церкві. Описуючи його час перед євангелізаційними служіннями, Арнольд Даллімор каже:

У той час Гарріс ще мало знав богословських істин. Він просто знав, що любить Господа і хоче любити Його ще більше, і в цьому прагненні шукав тихі місця, де міг усамітнитися з Богом у молитві. Одним з його улюблених місць для усамітнення була церква в селі Лангасті, де він тоді викладав у школі. Одного разу, невдовзі після навернення, він піднявся на її дзвіницю, щоб побути наодинці з Господом. Провівши там декілька годин у молитві за інших, він пережив приголомшливе відчуття Божої присутності та сили. Та самотня церковна вежа стала для нього Святим святих. Згодом він написав: «Я раптом відчув, як моє серце почало танути в мені, наче віск перед вогнем. Воно тануло від любові до Бога, мого Спасителя; я відчув не тільки любов і мир, а й полум'яне бажання злитися з Христом. У глибині душі пролунав крик, якого я раніше ніколи не чув: „Авва, Отче!“ ... Я знав, що я Його дитина, що Він любить і чує мене. Моя переповнена і насичена душа вигукнула: „Досить! Я задоволений! Дай мені сили, і я піду за Тобою крізь вогонь і воду“».²¹

Як і під фартухом Сюзанни Уеслі, ваше звичне місце може бути не ідеальним, і вам, можливо, доведеться час від часу змінювати його, але зробіть все можливе, щоб знайти особливе місце, де у безмов'ї та усамітненні зможете досягти побожності.

Обмін щоденними обов'язками

За необхідності домовтеся зі своїм чоловіком (дружиною) або другом про взаємний обмін щоденними обов'язками, щоб мати можливість проводити більше часу в тиші та усамітненні.

Ваша перша реакція на ідею проведення тривалого часу у цій вправі могла бути такою: «Ви не знаєте моєї ситуації! Мені потрібно годувати сім'ю і піклуватися про неї. Я не можу просто залишити все і усамітнитися на кілька годин». Більшість людей, включаючи тих, хто практикує безмовність та усамітнення, мають подібні обов'язки, якими не можна зневажати. Найбільш практично і недорого вирішити цю проблему можна, попросивши чоловіка (дружину) або друга тимчасово взяти на себе ваші обов'язки, щоб ви могли провести час наодинці з Богом. Потім таким самим чи іншим чином ви можете послужити їм. Матері маленьких дітей кажуть, що це найкращий і найдієвіший спосіб отримати більше часу для цих вправ. Наприклад, ваш чоловік (дружина) або друг можуть доглядати за дітьми (вдома або, скажімо, в церкві) вранці, поки ви наодинці спілкуєтеся з Богом. Після цього ви разом обідаєте, а потім міняєтеся ролями. Також ви могли б організувати групу, яка б цим служила, як це роблять в одній церкві, де забезпечують догляд за дітьми протягом декількох годин одного ранку на тиждень, щоб мами могли насолодитися часом наодинці з Богом.

Як застереження, хочу сказати, що на вас можуть чекати неприємні несподіванки, коли ви після кількогадинної відсутності повертаєтеся додому. Мати п'ятьох дітей розповіла, що пом'якшує цей шок, заздалегідь готуючи їжу, яку можна розігріти в мікрохвильовці або мультиварці. Якщо після повернення вона знаходить всюди безлад, то може почати прибирати, не турбуючись про термінове приготування їжі.

Хоча іноді повернення додому буває важким, суворість реальності тільки доводить, наскільки нам потрібне оновлення тишею та усамітненням.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Чи будете ви щодня шукати час для безмов'я та усамітнення? Під час будівництва храму Соломона «на місці будівництва Храму не було чути стукоту ні молотків, ні сокир, ані жодних інших залізних знарядь» (1 Цар. 6:7). Так само і наш «храм Святого Духа» (1 Кор. 6:19) повинен будуватися з перервами на мовчання та усамітнення.

Плануйте такий час на кожен день. Чим більше ви зайняті і чим більш напруженим є ваше життя, тим більше вам потрібно планувати щоденні періоди безмовності та усамітнення.

Ейден У. Тозер сказав про це ширше:

Щодня віддаляйтеся від світу в якесь закрите місце, навіть якщо це просто спальня (я деякий час ховався в коморі, тому що кращого місця не було). Залишайтеся в цьому таємному місці, доки з вашого серця не почнуть зникати навколишні звуки... Віддайте себе Богу і будьте тим, ким ви є, не зважаючи на те, що думають інші... Навчіться молитися в душі кожному мить... Поверніть свої блукаючі думки додому. Очима душі дивіться на Христа... Все вищезазначене залежить від правильних відносин з Богом через Христа і щоденних роздумів над Писанням. Без цього нам ніщо не допоможе; при наявності ж цього рекомендована вправа допоможе нейтралізувати злі наслідки зовнішнього життя і наблизить нас до Бога і наших власних душ.²²

Як щоденний сон і відпочинок освіжають тіло, так щоденне безмов'я та усамітнення освіжають душу. Ці вправи допомагають провітрити розум і розгладити зморшки душі. Плануйте щодня побути трохи в мовчанні, щоб побачитися з Богом у Його Слові та через молитву.

Чи прагнете ви проводити тривалий час у безмов'ї та усамітненні? Плануйте його. Запишіть його у ваш розклад. Якщо ви не будете діяти рішуче, повсякденні справи та обов'язки заповнять весь ваш час і не дадуть можливості проводити тривалі періоди наодинці з Богом.

Вам може знадобитися тривалий період безмовності та усамітнення, щоб розвіяти свої сумніви або переналаштуватися духовно. Саме так вчинив покійний Френсіс Шеффер у критичний період свого життя. В 1951 році він зіткнувся з кризою, яка складалася з двох частин, і свою боротьбу він описав так:

По-перше, мені здавалося, що серед тих, хто займав ортодоксальну позицію [тобто мав біблійно обґрунтоване вчення], мало хто розумів, що, згідно ясного вчення Біблії, має бути наслідком християнства.

По-друге, я поступово усвідомлював, що моя власна реальність вже не була наповнена силою так, як у перші дні після мого увірування. Я зрозумів, що мені потрібно повернути свій погляд до тих днів і повністю переосмислити своє положення.²³

Це була криза, достатньо серйозна, щоб виправдати тривалий період безмов'я та усамітнення. Про цей багатоденний період Шеффер сказав: «Коли погода була ясною, я ходив по горах, а коли йшов дощ, я ходив туди-сюди по сіннику старої дачі, де ми жили. Я ходив, молився і міркував над тим, чого навчає Святе Письмо, переглядаючи при

цьому власні причини навернення в християнство».²⁴ Поступово він почав розуміти, що його проблема полягала в нерозумінні того, що говорить Біблія про значення завершеної роботи Христа для нашого сьогодення. І через деякий час в його душі знову засяяло сонце і залунала пісня. Ті дні безмовності та усамітнення стали поворотним моментом у житті Шеффера і фундаментом, на якому було побудовано його унікальне і тепер відоме служіння L'Abri у Швейцарії.

Можливо, вам потрібно побути наодинці з Богом і розібратися з деякими проблемами та питаннями. Можливо, ви зіткнулися з кризою віри, яка вимагає часу для молитви, глибоких роздумів над Писанням і ретельного аналізу своєї душі. Ви ризикуєте багато чим, якщо ігноруєте цю проблему або ставитеся до неї поверхово. Якби вашому тілу щось загрожувало, ви б знайшли час, щоб вирішити проблему. Якщо ж у небезпеці ваша душа, вам тим більше слід зробити все можливе, щоб знайти спокій.

Але не думайте, що тривалі періоди мовчання та усамітнення потрібні лише для того, щоб подолати кризу або невідкладно отримати духовну допомогу. У мемуарах Адонірама Джадсона, першого місіонера з Америки, розповідається така історія:

Одного разу, виснажений від перекладів і дуже потребуючи відпочинку, він пішов через пагорби в густі джунглі, далеко від людських поселень... Взяв з собою Біблію і сів під дикими деревами джунглів, щоб почитати, пороздумувати і помолитися. Лише ввечері він повернувся до своїх «хоромів» [бамбукового будинку, який він побудував на краю джунглів].²⁵

Джадсон провів сорок таких неймовірних днів у повних небезпеки джунглях Бірми. Але про такий спосіб життя

сказано, що «він прийняв його лише *на час*». Чому він порушував свою звичну рутину заради такого тривалого періоду безмов'я та усамітнення? Його біограф пише, що це було «засобом морального вдосконалення, завдяки якому все його майбутнє життя могло б стати більш гармонійним за досконалим прикладом Спасителя, Якому він поклонявся».²⁶ Дžadсон присвятив цей тривалий час усамітненню з метою своєї майбутньої корисності, відпочинку та побожності. Чи не варто вам спробувати зробити те саме (хоча для вас, можливо, більш реалістичними будуть сорок годин, а не сорок днів)?

Почнете зараз? Напевно час для мовчання та усамітнення буде дуже важко викроїти у вашому графіку. Світ, плоть і ворог вашої душі про це подбають. Але якщо ви дисциплінуєте себе для цього, то пошкодуєте лише про те, що не почали займатися цим раніше.

Не очікуйте, що кожного разу безмов'я та усамітнення матимуть такий самий вплив на ваше життя, як у деяких з наведених тут прикладів. Такі драматичні результати або сильні емоції трапляються рідко. Однак, як і у випадку з усіма духовними вправами, безмовність та усамітнення є корисними, навіть якщо, завершуючи їх, ви не відчуєте «нічого особливого». Тим не менш, від зустрічі наодинці з Богом приходить радість, яка, хоча й не завжди є надзвичайною, майже завжди є освіжаючою.

На завершення доречним нагадуванням будуть слова Джонатана Едвардса:

На деяких людей час від часу має сильний вплив їхнє оточення, але ніщо не порівняється з тим, коли вони залишаються наодинці, у глибокому роздумуванні, таємній молитві та спілкуванні з Богом, усамітнив-

шись та відокремившись від усього світу... Справжній християнин, безсумнівно, радіє духовному спілкуванню та християнським розмовам, і багато чого з цього впливає на його серце, але він також насолоджується можливостями усамітнитися для спілкування з Богом. Це допомагає особливим чином зміцнити серце та залучити його почуття. Справжня побожність спонукає людей проводити багато часу в усамітненні для святих роздумів і молитви... Така природа справжньої благодаті, що хоч вона і любить християнське товариство, проте особливим чином радіє усамітненню та таємному єднанню з Богом.²⁷

Чи відчували ви цю «справжню благодать», цю дію Бога у вашій душі, яка не тільки спонукає радіти спілкуванню з Божим народом, але й побуджує «усамітнитися для спілкування з Богом»? Бог створив нас для тісного спілкування з Ним, але в Едемському саду це спілкування було зруйноване гріхом. Відтоді «всі ми заблукали й розбрелися, як вівці, — кожний з нас пішов власною дорогою» (Іс. 53:6). Ми «всі згрішили й позбавлені Божої слави» (Рим. 3:23), тому крокуємо власною дорогою і не виявляємо інтересу до того, щоб пізнати дорогу Божу і наблизитися до Нього. Але так само, як Бог шукав Адама в саду після гріхопадіння останнього, так Він шукав і нас, коли послав Свого Сина Ісуса «знайти та спасти те, що загинуло» (Лук. 19:10). Щоб усунути перешкоду нашого бунту проти Бога і відновити наші стосунки з Отцем, Ісус пожертвував Собою на хресті як Заступник перед Богом і прийняв покарання, яке заслужили за наші гріхи ми. Апостол Петро сказав про це так: «Тому що й Христос один раз за гріхи постраждав, — праведний за несправедних, аби привести нас до Бога» (1 Пет. 3:18). Бог

показав Своє прийняття смерті Ісуса за інших, воскресивши Його з мертвих. І Він показує Свою готовність прийняти нас через Ісуса, запрошуючи прийти до Нього в ім'я Ісуса. Всі, хто полишить свій шлях і покладе свою віру на Ісуса, будуть прийняті Ним назавжди. Ті, хто приходить до Отця через Ісуса, отримують Святого Духа, Який оживляє їх для Бога і змушує їх кликати: «Авва, Отче!» (Рим. 8:15). І тому в тих, хто знає Бога, Дух запалює серця бажанням поклонятися Йому разом з Його народом, прагненням говорити про Божі справи в «духовному спілкуванні» з іншими і радістю «таємного єднання з Богом».

Ви готові присвятити себе вправам безмов'я та усамітнення? Якщо ви пізнали спасаючу благодать Божу, то безмовність та усамітнення стануть, за словами Джонатана Едвардса, «насолодою», джерелом оновлення, радості і преображення.

ВЕДЕННЯ ЩОДЕННИКА ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Нинішня користь від духовних вправ — це повноцінне, благословення Богом, плідне і корисне життя. Якщо ви будете займатися духовною гімнастикою, благословення побожності продовжаться і в вічності. Хоча люди фізичним вправам приділяють набагато більше часу, ніж духовному розвитку, мудрий слуга Ісуса Христа розуміє, що пріоритетом є духовні вправи.

ДЖОН МАК-АРТУР

Ведення щоденника приваблює всіх, хто чує про це, більше, ніж, напевно, будь-яка інша вправа. Однією з причин є те, що ведення щоденника так природно поєднує біблійне вчення і повсякденне життя, як дві великі річки зливаються в одну. А оскільки подорож кожного віруючого по річці життя супроводжується несподіваними поворотами, де чатують небезпека та нові несподіванки, раніше не досліджені подорожнім на шляху до Небесного міста, то ідея ведення щоденника заохочує християн занотовувати пригоди духовного зростання.

ПОЯСНЕННЯ ВЕДЕННЯ ЩОДЕННИКА

Щоденник — це фіксація (фізична або цифрова) людиною важливої для неї інформації з метою збереження або вивчення. Як християнин, ви можете вести в щоденнику запи-

си Божих діянь та керівництва у вашому житті. У щоденнику також може міститися опис щоденних подій, записи про особисті стосунки, нотатки про розуміння Святого Письма та список молитовних прохань. У ньому можна зберігати спонтанні думки про віру або довгі богословські роздуми. Щоденник — це одне з найкращих місць для фіксації прогресу в інших духовних вправах і для підзвітності перед собою в тому, як ви досягаєте своїх цілей.

У цій структурі записів подій переплітаються барвисті нитки ваших роздумів і почуттів щодо них. Те, як ви реагуєте на щоденні хвилюючі питання і як їх тлумачите з власної духовної точки зору, також виражає суть ведення щоденника.

Чи повинен християнин вести щоденник, щоб ставати більш подібним до Ісуса Христа? Ні, ніщо у Святому Письмі не зобов'язує послідовників Христа вести щоденник. Насправді, я ніколи не читав і не чув, щоб хтось це стверджував. З історії християнства відомо, що багато хто з найбільш подібних до Христа людей вели щоденники, і багато не менш побожних християн цього не робили.

Тож чи можна сказати, що для ведення щоденника існує біблійне підґрунтя?

З одного боку, на відміну від молитви, практика ведення щоденника, безумовно, не є прямим плодом Євангелія. Писання стверджує той факт, що всі, хто пізнає Бога через Євангеліє, будуть молитися, бо Дух спонукає їх кликати: «Авва, Отче!» (Рим. 8:15). Спасіння через Євангеліє Христа також заохочує всіх навернених прагнути Слова Божого. Але не можна сказати, що Євангеліє завжди породжує учнів Ісуса, які ведуть духовні щоденники. Таке твердження означало б, що протягом історії ніхто з неписьменних людей не наважувся до Бога, оскільки вони не могли вести щоденники.

З іншого боку, у Святому Письмі можна знайти щось дуже схоже на те, що називають веденням щоденника. Цар Давид виливав свою душу перед Богом у псалмах, неодноразово пишучи такі слова: «Господи, нахили Своє вухо і вислухай мене, бо я пригнічений і вбогий» (Пс. 86:1). Такі благання не відрізняються від того, як сучасні віруючі щиро записують дуже схожі звертання до Господа в щоденниках. Коли пророк Єремія у книзі Плачу виливав Богу глибину свого горя з приводу падіння Єрусалима, він робив щось не дуже відмінне від висловів сучасними християнами своїх почуттів до Бога в щоденниках. Звичайно, на відміну від записів Давида та Єремії у Святому Письмі, сьогодні жоден віруючий не пише під натхненням Божого Духа. Але приклад цих людей, які записували свої молитви, роздуми, запитання тощо, є біблійним підтвердженням того, що християнам варто замислитися над цінністю таких записів, щоб робити їх у своєму щоденнику.

З часів появи писемності люди записували те, що було для них найважливішим. І Божий народ, звичайно ж, записував свої думки про Божі справи у форматі, схожому на те, що сьогодні називають щоденником. Богослов IV століття Августин відкрив своє серце на сторінках знаменитого твору «Сповідь». Джонатан Едвардс вважав цю практику настільки корисною для загострення свого мислення та поглиблення своєї посвяти, що одночасно вів кілька різних видів щоденників і зошитів (таких як «Різне» та «Нотатки до Святого Письма»). Незалежно від того, чи це називалося щоденником, записником, книгою для нотаток, зошитом або якимось інакше, християни були невіддільними хроністами свого духовного життя.

Давайте чітко усвідомимо, що Ісус жив і помер за грішників не для того, щоб перетворити нас на щоденників.

Він прийшов, щоб примирити нас з Богом. Як і мільйони людей, що примирилися з Богом протягом історії, так і ми, через покаяння і віру в Особу та жертву Ісуса примирившись з Богом, виявили, що щоденник може стати чудовим знаряддям для роздумів про життя і смерть Ісуса та застосування цих істин у власному житті. Зокрема, особистий щоденник є простором для роздумів над Словом Божим і багатством Божої благодаті для нас в Євангелії Ісуса Христа, а також над тим, як ми, насолоджуючись цими багатствами, рухаємося вперед.

Читаючи цей розділ, розгляньте біблійні та історичні причини, щоб приєднатися до Божих людей, які зобов'язалися вести щоденник для досягнення побожності. Пам'ятайте, що мета стати більш подібним до Ісуса повинна бути головною причиною для будь-якої духовної справи, включаючи цю. В світлі цього розгляньте слова британця Моріса Робертса про ведення щоденника:

Ведення щоденника є логічно неминучим, коли людина відчуває потяг до того, щоб її серце і життя були преображені за образом Христа. Ніхто не буде вести записи своїх внутрішніх зітхань, страхів, гріхів, переживань, планів і прагнень, якщо не буде переконаний у цінності цієї практики для власного духовного зростання. Саме це переконання зробило цю практику поширеною в давні часи. Ми пропонуємо відродити її та сказати на її захист кілька слів.¹

ЦІННІСТЬ ВЕДЕННЯ ЩОДЕННИКА

Ведення щоденника не тільки сприяє духовному зростанню, але й є цінною допомогою в багатьох інших аспектах духовного життя.

Допомога в саморозумінні та самооцінці

В Рим. 12:3 до кожного християнина звучить заклик «не думати про себе більше, ніж належить думати, а думати скромно». Звичайно, ведення щоденника не гарантує захисту від зарозумілості чи самоприниження. Але просте записування важливих подій життя та моєї реакції на них змушує мене аналізувати себе у світлі Писання набагато ретельніше, ніж я б робив це без записування.

Це не є друкорядним питанням чи незначною потребою в нашому житті. Жан Кальвін, чие богослів'я більше всього зосереджене на Бозі, на першій сторінці свого монументального твору «Інституції» написав: «Без пізнання себе немає пізнання Бога».² Він пояснює, що пізнання себе і свого стану спонукає нас шукати Бога. Щоденник може бути засобом, за допомогою якого Святий Дух показує нам області гріха або слабкості, порожнечу обраного нами шляху, розуміння наших справжніх мотивів або інші речі, які можуть перетворити сторінки щоденника на вівтар пошуку Бога.

В 1803 році на засіданні «Еклектичного товариства», де євангельські служителі Лондона щотижня збиралися, щоб гострити свої пізнання та поглиблювати спілкування, обговорюючи богословські питання, цінність щоденника для самоаналізу відзначив Джосайя Пратт, сказавши:

Ведення щоденника в певній мірі сприятиме пильності. Багато людей проводять своє життя наважання. Вони набувають певних релігійних звичок і, можливо, не піддаються сильним спокусам. Вони регулярно відвідують церкву, приймають участь у причасті і поклоняються у сімейному колі. Вони щодня читають Біблію і моляться наодинці. Але на цьому все закінчується. Вони майже нічого не знають

про зростання або занепад своєї внутрішньої людини. Таким чином, у цих християн дуже низький рівень духовних досягнень. Дія гріха не помічається належним чином, і тому людина не шукає благодаті; приємні ж емоції благодаті не помічаються, а тому не плакаються і не культивуються. У такому випадку щоденник, підсилюючи пильність, може підняти духовний рівень цих людей.³

Одним із способів, що сприяє можливості відстежити «зростання або занепад внутрішньої людини» за допомогою щоденника, є спостереження за раніше непоміченими речами у вашому житті. Коли я переглядаю записи у своєму щоденнику за місяць, пів року або рік, я зазвичай бачу себе і минулі події більш об'єктивно. Я можу аналізувати свої думки та дії, незалежно від впливу почуттів, якими був охоплений у той момент. При такому підході легше прослідити, чи було у мене духовне зростання чи занепад у певній сфері.

Однак ведення щоденника не є тільки часом для самоаналізу. Воно також не є виправданням нашого егоцентризму перед очима цього світу. Пишучи про пуритан та їхні стосунки з суспільством, Едмунд С. Морган цитує запис із щоденника побожного молодого чоловіка, який помер від хвороби наприкінці XVII століття. У ньому молодий чоловік оцінював, чи проявив він достатньо любові до інших. Потім Морган каже:

Той факт, що багато пуритан вели такі щоденники, допомагає пояснити їхнє прагнення до соціальної чесноти: щоденники були рахунковими книгами, в яких вони перевіряли активи та пасиви своєї віри. Відкриваючи ці книги, вони записували випадки порушення моралі з відповідним висловлюванням

каяття і порівнювали їх із доказами віри. Коттон Матер ставив собі за мету щодня записувати у своєму щоденнику принаймні одну добру справу.⁴

За правильного використання щоденник може стати засобом, що спонукає нас до дій на благо інших, а не тільки до зосередженості на собі.

Щоденник може стати дзеркалом, в якому ми чіткіше побачимо свої ставлення, думки, слова та дії. Оскільки ми повинні дати звіт за все на Суді, буде мудро використати і такий засіб оцінювати все це.

Допомога при роздумуванні

Як уже згадувалося в 3-му розділі, я вірю, що роздумування над Писанням є найважливішою потребою більшості християн (пор. І.Нав. 1:8; Пс. 1:1-3; 2 Тим. 2:7). Однак змістовне роздумування передбачає зосередження, що в нашому динамічному суспільстві зробити дуже важко, бо нашу увагу постійно відволікають медіа. Мабуть, найцінніший внесок вправи ведення щоденника у прагненні до побожності полягає в тому, що вона сприяє роздумуванню над Писанням, додатково особливо зосереджуючи увагу на тексті.

Я прочитав історію про чоловіка з Нової Англії, який був переконаний, що ніде в світі туман не буває густішим, ніж на його рідному узбережжі. Одного разу, ремонтуючи дах свого будинку, він, за його словами, був у такому густому тумані, що наосліп перебрався на інший кінець даху, абсолютно нічого не бачачи. Без ручки в руці я теж можу настільки заблукати в своїх роздумуваннях, що не зможу зв'язати одну думку з іншою, і врешті-решт опинюся в тумані мрій, замість того щоб думати у світлі Писання. Записування роздумів у щоденнику допомагає мені зосередитися.

Сидячи перед комп'ютером або з ручкою і папером за столом, я також підсилюю своє очікування, коли думаю про Бога і Його слова в тексті переді мною. У школі я завжди краще слухав, коли робив нотатки. Те саме стосується проповідей: я слухаю уважніше, коли записую найважливіші думки з проповіді. Той самий принцип застосовується і до ведення щоденника. Коли я записую в щоденнику свої роздуми про уривок із Писання, я краще зосереджуюся на тексті, і тому роздуми бувають більш плідними.

Допомога при вираженні Господу думок і почуттів

Незалежно від того, наскільки близькими є дружні стосунки чи шлюбні відносини, ми не завжди можемо розповісти іншим про те, що думаємо. І все ж іноді наше серце стискається почуттями настільки сильними, а голова настільки переповнена думками, що їх необхідно висловити. Наш Отець завжди готовий вислухати нас. «Виливайте перед Ним ваші серця», — звучить до нас заклик в Пс. 62:9. Щоденник дає можливість висловити все, що на серці, відверто виливши свої почуття перед Господом.

Оскільки людські думки та емоції коливаються між піднесенням та зневірою, ми можемо очікувати, що на сторінках нашого щоденника побачимо і те, і інше. Так було в усіх відомих щоденниках протягом історії Церкви. Зверніть увагу на глибочінь, в якій опинився Девід Брейнерд:

День Господній, 16 грудня 1744 року. Був настільки розбитий, що не знав, як далі жити. Палко прагнув смерті; душа занурилася в глибокі води, готові втопити мене. Був настільки пригнічений, що душа була в якомусь жаху. Не міг зосередитися думками, щоб помолитися бодай хвилину без відволікання та

розгублення. Було надзвичайно соромно, що не жив для Бога. Тривожився не стільки про власне спасіння, скільки про вплив, який міг мати на вічну долю багатьох душ. Збирався проповідувати індіанцям, а втіхи потребувала власна душа. Був настільки переможений зневірою, що дійшов до відчаю. Не знав, ні що сказати, ні як вчинити.⁵

З іншого боку, через короткий час в його щоденнику описано глибоке почуття безмірної радості в Господі:

День Господній, 17 лютого 1745 року. Здається, ще ніколи у житті не говорив про Божу благодать так відверто і ясно. Опісля зміг щиро запросити дітей Божих прийти знову і напиться з цього джерела води життя, з якого вони досі черпали невимовне задоволення. Для мене це був дуже приємний час. У зібранні було пролито багато сліз, і не сумніваюся, що Дух Божий там переконував бідних грішників у їхній потребі в Христі. Увечері відчував спокій і затишок, хоча і був дуже втомлений. Мав якесь солодке відчуття величі і слави Божої, і душа раділа, що Він «є Бог над усіма, благословенний навіки», хоча і був в оточенні людей, і стомився від розмов, і прагнув залишитися наодинці з Богом. О, якби я міг вічно благословляти Бога за милість цього дня, за те, що Він відповів мені в радості мого серця!⁶

Можливо, ви читаєте слова Брейнерда і думаєте так, як і я, що з вами нічого подібного ніколи не траплялося. Чи був він дивним? Чи жив на якомусь вищому духовному рівні, недоступному для таких християн, як я? Чи можна різницю між його і моїм досвідом спілкування з Богом пояснити ви-

ключно різницею в часі? Оскільки я не можу висловити на папері ті емоції щодо Бога, які висловлював він, може, це я є дивним?

Я думаю, що кожна Божа дитина може пережити навіть більше того, про що говорив Брейнерд, і в цьому нашому прагненні подібних переживань може допомогти щоденник. Моріс Робертс пояснює:

Духовний щоденник сприятиме поглибленню та освяченню емоційного життя Божої дитини. Для нас дуже корисно ставати більш емоційно глибокими щодо важливих питань нашої віри. В наш час почуття не є достатньо глибокими. Герої ж Біблії зображуються як люди, що гірко плакали, зітхали і стогнали, або ж у захваті раділи. Одна думка про Бога викликала у них захоплення. Вони були зачаровані Ісусом Христом — Його особою, служінням, іменами, титулами, словами та ділами. У світлі того, що Бог зробив для нас у Христі, нам повинно бути соромно, що ми такі холодні, байдужі та безпристрасні... Тому ведення щоденника може допомогти нам виправитися в цьому.⁷

Ми, як правило, найглибше *відчуваємо* те, про що найбільше *думаємо*. Ведення щоденника, сповільнюючи нас у хаосі сьогодення і спонукаючи нас більше роздумувати про Бога, допомагає глибше відчуті Його. Записи в щоденнику дають можливість перетворити невиразні сірі відтінки розумової та серцевої роботи на чіткі чорно-білі. І тоді ми краще можемо висловити свої думки і почуття Господу.

Допомога у згадуванні Божих діл

Зазвичай люди не задумуються про те, як багато всього вони мають, поки не доводиться переїжджати на нове місце про-

живання та перевозити туди своє майно. Так само і ми, віруючі, схильні часто забувати, скільки разів Бог відповідав на наші конкретні молитви, вчасно нас забезпечував і робив дивовижні речі в нашому житті. А якби ми записували всі ці Божі діла, то ми б їх не забули.

Ведення щоденника допомагає нам бути такими, як Асаф, котрий сказав: «Я пригадую Господні діяння, бо пам'ятаю Твої давні дивовижні чудеса, — буду роздумувати про всі Твої вчинки і розмірковувати над Твоїм Промислом» (Пс. 77:12-13). Навіть царям Ізраїля Господь дав наказ власноручно переписувати для себе копію Закону Мойсея, щоб вони пам'ятали все, що Бог сказав і зробив у житті патріархів (див. Втор. 17:18).⁸

Свідчення Люсі Шоу, вдови покійного християнського видавця Гарольда Шоу, ілюструє не тільки корисність, але й *необхідність* щоденника для запам'ятовування діл Божого провидіння у житті віруючого:

Все своє життя я думала, що мені слід вести щоденник. Але ніколи цього не робила до недавніх пір, коли кілька років тому ми дізналися, що мій чоловік Гарольд захворів на рак. Це раптово занурило нас у вир нових реалій, змусивши зіткнутися з речами, з якими ми ніколи раніше не стикалися. В цих жахливих обставинах ми волали до Господа: «Господи, чому ми не бачимо Тебе в цій ситуації?» І раптом я зрозуміла, що якщо не запишу те, що відбувається, то забуду. Подобиці і спогади про події та людей можуть легко стертися з пам'яті. Тому я почала все записувати.⁹

Френсіс Бекон висловився прямо: «Якщо людина пише мало, то їй потрібна хороша пам'ять».¹⁰

Ведення записів про Господні діла може значною мірою допомогти в молитві і дуже сильно підтримати нашу віру. Відомий британський баптистський проповідник другої половини XIX століття Чарльз Сперджен сказав: «Іноді, коли мене охоплювали сумніви, я казав собі: „Ну, тепер я навіть не смію сумніватися в існуванні Бога, бо можу переглянути свій щоденник і сказати, що такого-то дня, у найважчі хвилини, я схилив коліна перед Богом, і ще не встиг підвестися, як уже отримав відповідь“». ¹¹

«Як же важливо пам'ятати про минулі благодіяння Господа, коли приходимо просити про нові», — писав Стівен Чарнок, автор класичної книги «Існування та атрибути Бога». ¹² Тому щоденник — це один з найкращих способів зберегти свіжі спогади про «минулі благодіяння Господа».

Допомога у створенні та збереженні духовної спадщини

Ведення щоденника — це ефективний спосіб розповісти нашим дітям та онукам про Бога і передати свою віру майбутнім поколінням (пор. Втор. 6:4-7; 2 Тим. 1:5).

Те, що ми пишемо сьогодні, може мати неймовірний духовний вплив у майбутньому. Мій батько раптово помер 20 серпня 1985 року. Він був керівником радіостанції у маленькому містечку. Щоранку він вів тридцятихвилинну програму, в якій звучала музика та повідомлялися місцеві новини. На його столі я знайшов християнські матеріали, які він використовував, готуючись до своєї останньої передачі. Там були слова з гімну Уільяма Каупера «Господні чудеса й дива». Я прочитав їх і знайшов поруч з ними ініціали батька та дату «19.08.1985». Це надало мені більше втіхи і духовної сили, ніж будь-які слова, сказані оточуючими. Після смерті батька його стара гітара стала однією з моїх найдорожчих речей. Його перші дні як радіоведучого припали на час,

коли більшість програм транслювалася тільки в прямому ефірі. Він вів власну програму, в якій співав і грав на цій гітарі. В перший День подяки після смерті батька я передивлявся різні папери, складені в старому футлярі для гітари. Там я знайшов більше десятка листів, датованих кількома днями після мого народження. Усі вони були від радіослухачів, які бажали порадіти разом з батьком, що мама і я успішно пережили важкі пологи. Вони зазначали, що батько, очевидно, дуже пишався мною, і багато хто згадував його слова вдячності Господу в ефірі за моє благополучне народження. Я сидів на підлозі біля відкритого футляра з цими клаптиками моєї спадщини і в сльозах дякував Господу за те, що залишилося мені від батька. Було б чудово, якби про його шлях з Богом збереглося більше інформації у письмовій формі.

Скільки з ваших восьми прадідів і прабабусь ви знаєте на ім'я та прізвище? Я ставив це питання сотням людей, і лише приблизно один з десяти знав імена максимум трьох зі своїх восьми прадідів і прабабусь. Сто років тому, а це всього 1200 місяців, вони, ймовірно, вели активне життя, як ви зараз. І все ж, незважаючи на ціле життя, присвячене праці та накопиченню матеріальних благ, навіть їхні прямі нащадки — люди, які, найімовірніше, мали б поцікавитися ними — не знають їхніх імен, не кажучи вже про щось інше. А хто через сто років згадає вас? І які сліди вашого життя залишаться? Крім фотографій і мемуарів, від ваших десятиліть на землі можуть ще залишитися лише якісь документи. А через зміни в технологіях навіть невідомо, чи зможуть ваші нащадки отримати доступ до ваших фотографій. Тож те, що ви пишете, наприклад, у щоденнику, може стати найтривалішою спадщиною, згадкою та свідомством про ваше життя на землі.

Більше того, через щось на зразок щоденника ви можете мати великий вплив у духовному плані на своїх дітей та

наступні покоління. Наприклад, чи є записаною історія вашого навернення? А як щодо драматичних відповідей на молитви або важливих духовних моментів у вашому житті? Ці історії про Божу благодать у житті вашої родини варто берегти. Можливо, у вас є діти чи онуки, які зараз далеко від Бога і не цікавляться вашим свідоцтвом, але колись, прочитавши ваш щоденник, вони зможуть навернутися до Господа. Бог може використати ваше зосереджене на Христі свідчення про спасіння або ваші роздуми про Ісуса та Писання, щоб привести до Себе ваших онуків чи правнуків, яких ви, можливо, ніколи не триматимете на руках і чії батьки не навчатимуть їх істинам про Бога. Однак все це може трапитися завдяки їхньому інтересу до читання матеріалів із сімейної історії. Я знаю, що таке буває.

Ніколи не варто недооцінювати силу записаного свідчення про віру, яке діє як духовна капсула часу. Автор 102-го псалму визнав це, розповідаючи про свій досвід спілкування з Богом: «Нехай це запишуть для майбутніх поколінь, аби народ, який пізніше утвориться, прославляв Господа» (вірш 19).

Допомога у поясненні та формулюванні думок

Старе прислів'я говорить, що думки розплутуються, коли проходять через вуста та викладаються на папері. За словами Френсіса Бекона, читання робить людину повноцінною, діалог — готовою до дії, а *записи* — *точною*. Я виявив, що, записуючи свої роздуми під час усамітнення з Господом, я пам'ятаю їх набагато довше. Без щоденника я зазвичай мало що пам'ятаю зі свого часу в Слові і молитві навіть наприкінці дня.

Великий герой молитви і віри Джордж Мюллер записував у щоденнику думки про Бога і про прочитане у Святому Письмі:

22 липня 1838 року. Ввечері прогулювався нашим маленьким садом, розмірковуючи над словами: «Ісус Христос учора, сьогодні й навіки Той Самий!» (Євр. 13:8). Роздумуючи про Його незмінну любов, силу і мудрість, почав молитися у цьому напрямку про себе; і, застосовуючи Його незмінну любов, силу і мудрість до моїх теперішніх духовних і матеріальних обставин, раптом згадав про поточні потреби сиротинців. І відразу ж сказав собі: «Ісус у Своїй любові та силі досі забезпечував мене тим, що було потрібно для сиріт, і в тій самій незмінній любові та силі Він забезпечить тим, що може знадобитися і в майбутньому». Потік радості наповнив мою душу, коли я усвідомив незмінність нашого люблячого Господа. Десять за хвилину мені принесли лист із чеком на двадцять фунтів стерлінгів. У листі було написано: «Використайте суму, зазначену в чеку, на цілі вашого „Товариства біблійних знань“, ваших притулків для сиріт або на будь-яку іншу справу, на яку вам вкаже Господь. Це не велика сума, але її достатньо для сьогоднішніх потреб; а Господь зазвичай забезпечує саме потреби сьогодення. Завтра, коли з'являться нові потреби, знайдеться і засіб для їх забезпечення».¹³

Коли думки, що виникли під час молитви і читання Слова, завдяки щоденнику чітко закріплюються в моїй свідомості, тоді я можу використовувати їх і надалі: в розмовах, душеопіці, підбадьоренні та свідченні (див. 1 Пет. 3:15).

Допомога у висвітленні цілей та пріоритетів

Щоденник — це хороший спосіб нагадувати собі про те, що ми хочемо зробити і на чому хочемо зосередитися. Дехто

записує у щоденнику список цілей і пріоритетів та щодня їх переглядає. Протягом багатьох років (доки я не почав користуватися цифровими нагадуваннями) на початку кожного запису в щоденнику я малював невеликий прямокутник. Однією горизонтальною і двома вертикальними лініями я ділив прямокутник на шість маленьких квадратиків. Кожен квадратик символізував певну духовну мету, яку я хотів досягти того дня, наприклад, підбадьорити хоча б одну людину. Перед тим, як зробити запис у щоденнику за день, я перегортав сторінку до запису за попередній день і зафарбовував відповідні квадратики для щоденних цілей, які досягнув. Це не було законництвом, бо я не мав ні внутрішньої, ні зовнішньої вимоги робити ці речі. Я хотів розвинути в собі ці звички та риси характеру як частину прагнення до мети бути подібним Христу (див. Фил. 3:12-16), і використовував нагадування у щоденнику, щоб допомогти собі в цьому.

Багатьом християнам досі добре відомі рішення, прийняті Джонатаном Едвардсом в юності. Це були висновки його душі щодо використання часу, помірності в їжі, зростання в благодаті, самозречення та інших питань, розглянутих у сімдесяти рішеннях.¹⁴ Ці його ухвали значно відрізнялися від двояких рішень, що приймаються в наш час деякими віруючими під Новий рік. Вони стали духовними цілями та пріоритетами Едвардса на все життя. Однак мало хто знає про те, як він за цими висновками щодня оцінював своє життя і записував результати у щоденнику. У переддень Різдва 1722 року Едвардс написав: «Сьогодні мав вищі, ніж зазвичай, думки про велич Христа і Його Царство. Починаючи з цього дня, вирішив наприкінці кожного місяця фіксувати кількість порушень рішень, щоб побачити, збільшується чи зменшується їхня кількість. На основі

щотижневого звіту буду обчислювати свій щомісячний ріст, а, починаючи з нового року, — річний ріст».¹⁵ Інший приклад такого використання щоденника можна знайти в його записі від 5 січня наступного року: «Трохи звільнився від довгого і виснажливого небажання читати Святе Письмо. Результати цього тижня, на жаль, були дуже низькими, і все це завдяки чому? Завдяки надмірній байдужості та ліні. Якщо так буде продовжуватися і далі, то відчуваю, що й інші гріхи будуть проявляти себе».¹⁶ Через роки Едвардс прийшов до висновку, що був занадто самозакоханий у деякі свої зусилля дотримуватися власних рішень. Але це усвідомлення не змусило його змінити свою думку щодо їх дотримання, і він не відмовився від жодних вправ, пов'язаних з ними, особливо тих, що стосувалися його пера. Видатний біограф Едвардса Джордж Марсден висловився про нього так: «Зрілий Едвардс оглядався на цю суворість як на „занадто велику залежність від власних сил, що згодом виявилася для [нього] великою перешкодою“». Однак, як показує його пізніша праця «Життя Брейнерда», Едвардс не відмовився від віри в цінність суворих духовних вправ.¹⁷ Зміна, яку Едвардс все-таки вніс у свої рішення, полягала в тому, що він почав більше шукати Святого Духа і покладатися на Його силу у практиці вправ для досягнення більшої відповідності Христу.

Джордж Уїтфілд, проповідник Першого Великого Пробудження, найбільше запам'ятався своїми неповторними, пристрасними проповідями. Як і його сучасник Джонатан Едвардс, Уїтфілд у своєму щоденнику показує, що його духовність була принаймні такою ж глибокою, яким широким був і його вплив. Щоденник починається зі списку критеріїв або питань, які він щовечора використовував як основу для самоаналізу.

Чи:

1. Був я ревним у молитві?
2. Використовував правильно час для молитви?
3. Практикував короткі молитви щогодини?
4. Думав про те, як мої розмови чи дії можуть сприяти Божій славі?
5. Дякував відразу Богу, відчувши якусь радість?
6. Планував щось на день?
7. Був простим і зібраним у всьому?
8. Був ревним у своїх починаннях і активним у тому, що міг зробити доброго?
9. Був лагідним, радісним, привітним у всіх своїх діях і словах?
10. Був гордим, марнославним, непристойним або заздрісним до інших?
11. Був стриманим у їжі та питті? Вдячним? Помірним у сні?
12. Приділяв час подяці згідно з правилами (Уільяма) Лоу?
13. Був старанним у навчанні?
14. Думав або говорив про когось недоброзичливо?
15. Визнавав усі гріхи?¹⁸

Кожен запис у щоденнику Уїтфілда складається з двох частин, по одній сторінці на кожную частину. На першій сторінці він перелічував конкретні події дня і оцінював кожную з них на основі п'ятнадцяти запитань. На другій, за словами його біографа Арнольда Даллімора, «записував усі незвичайні події протягом дня, але перш за все висловлював свої внутрішні переживання. Без жодної сором'язливості він записував потяги своєї душі, аналіз своїх мотивів, докори своєму сумлінню за найменші провини, а також спалахи хвали Богу».¹⁹

Яким чином такі люди, як Едвардс і Уїтфілд, стали настільки незвично подібними до образу Христа? Частково їх секрет полягав у використанні духовної вправи ведення щоденника для підзвітності перед собою за свої духовні цілі та пріоритети. Перш ніж шукати причини, чому ми не можемо бути такими ж побожними, як вони, давайте спробуємо робити те, що робили вони.

Допомога в інших духовних вправах

У щоденнику я записую свої успіхи в інших духовних вправах. Наприклад, я використовував деякі з вищезгаданих маленьких квадратиків, щоб контролювати себе у такій вправі, як запам'ятовування Святого Письма. Мені дуже легко полінуватися і відійти від регулярного вивчення напам'ять Слова Божого, яке настільки важливе для досягнення святості (див. Пс. 119:11). Коли я *перестаю* запам'ятовувати Писання, мені потрібно прикласти особливі зусилля, щоб повернутися до цієї звички. Але, коли у мене є підказувач, такий як мій щоденник, де я знаходжу нагадування «вправляйся у побожності», мені легше виправити негативну тенденцію.

Природна схильність до гріха не сприяє нашому духовному зростанню. Якщо ми не будемо з допомогою Святого Духа *прагнути* «[умертвляти] тілесні вчинки» (Рим. 8:13), наш прогрес у побожності буде дуже повільним. Потрібно знайти *практичні* способи боротьби з нашою вродженою схильністю до духовної ліні та палко молитися про силу Святого Духа для втілення цього в практичне життя, і тоді ми будемо зростати у вірі (див. Юд. 20); інакше ми будемо дрейфувати вбік духовної ентропії.

Цей факт підтвердив Моріс Робертс у статті «Куди поділися святі?», де він пише:

У християнській святості не буде помітного зростання, якщо ми не будемо докладати зусиль, щоб долати нашу природну зневагу до духовних вправ. Наші попередники вели щирі щоденники, в яких записували боротьбу душі. Засновник Гарвардського університету Томас Шеперд писав у потаємних роздумах: «Іноді мені здається, що я краще помру, ніж буду молитися». Так буває з усіма нами. Але подібна щирість не є звичним явищем. Такі люди піднялися високо лише тому, що працювали в поті та сльозах, щоб розвивати якості душі. Заклик «вправляйся ж у побожності» (1 Тим. 4:7) звернений і до нас.²⁰

Місіонер Джим Елліот використовував свій, тепер відомий багатьом щоденник, щоб культивувати духовні вправи у своєму житті, коли хвиля ентузіазму до їх використання спадала. 20 листопада 1955 року, менш ніж за два місяці до своєї смерті від рук індіанців аука в Еквадорі, він написав:

Читав вибірково розділи з книги «За межею» і вирішив щось з цим робити у власному молитовному житті. Вивчаючи іспанську мову, перестав читати Біблію англійською, і графік молитовного читання був порушений. Так і не відновив його. Перекладу і підготовки до щоденних біблійних уроків для насичення власної душі не достатньо. Пам'ятаю, як важко було молитися на самоті, тому що розум весь час був заповнений думками про Бетті. Зараз дуже важко встати з ліжка вранці. Вже приймав рішення з цього приводу, але ніколи не дотримувався їх. Завтра маю встати о 6:00 ранку, одягнутися і до сніданку зайнятися вивченням послань. Допоможи мені в цьому, Боже.²¹

Очевидно, бажання оживити особисте духовне життя вже багато разів виникало в думках і почуттях Елліота. Однак тільки виклавши його на папері, він ніби направив його, як воду в турбіну, і те, що раніше було лише млявим бажанням, з Божою допомогою почало виробляти енергію.

Коли я пишу про радість і свободу, пережиті завдяки духовним вправам, це допомагає мені ще більше утвердитись у їх виконанні. Переглядаючи свій щоденник і читаючи власною рукою написане про невимовну радість від можливості ділитися Євангелієм в чагарниках Кенії з літніми людьми, які ніколи не чули про Ісуса, або про покаяння бразильських підлітків у причетності до спіритизму після моєї проповіді, я вирішую будь-якою ціною продовжувати працю благовістя в закордонних місіонерських проєктах. Згадуючи відчуття перемоги, пережите в день посту, я відчуваю голод до ще одного такого дня духовного бенкету.

Християнське життя, за визначенням, є живим. Якщо ми можемо уявити собі вивчення Біблії як їжу, а молитву як дихання, то для багатьох християн щоденник є серцем. Кожну вправу, пов'язану з ним, щоденник наповнює для віруючих життям.

СПОСОБИ ВЕДЕННЯ ЩОДЕННИКА

Як вести щоденник? «Ваш спосіб ведення щоденника є правильним... Для ведення щоденника не існує правил!»²² Іншими словами, метод, який ви вважаєте найбільш збудовуючим і корисним у вашому прагненні до побожності, є вашим правильним способом ведення щоденника. Це стосується змісту, формату, тривалості та частоти записів. Тож, хоча один християнин веде щоденник на комп'ютері двічі-тричі на тиждень, записуючи лише короткі роздуми про Писан-

ня, а інший пише довгі молитви і робить це майже щодня, використовуючи авторучку і блокнот, підходи обох є правильними, оскільки допомагають наблизитися до Бога і стати більш подібними до Христа згідно Біблії.

У місцевій християнській книгарні я знайшов щонайменше десяток різних блокнотів, які можна використовувати як щоденники. Там були записники і в паперовій, і у тканинній обкладинці. На сторінках деяких із них були надихаючі цитати або думки про віру. Інші просто мали порожні сторінки з заголовками на кшталт «Молитовні прохання» і «Висновки зі Святого Письма». Багато книгарень продають красиво оправлені блокноти з позолоченими краями і порожніми сторінками, а також нетрадиційні, більш сміливі варіанти, які чудово підходять для ведення щоденника.

Багато християн вважають, що найпрактичнішим є використання звичайного зошита. Хоча деякі віддають перевагу зошитам на спіралі, особисто мені зручніше використовувати окремі блокнотні аркуші. Це дешевше, і використання окремих аркушів не обмежує ваші записи рамками надрукованого щоденника. З іншого боку, хтось вважає, що ведення записів у привабливому блокноті надає щоденнику особливого шарму і стимулює вірність цій справі. (Ця мотивація має зворотний ефект для деяких людей, яким здається, що їхні записи надто буденні для такого вишуканого сховища. Саме тому вони починають писати рідше, а потім зовсім припиняють вести щоденник.)

Ще я віддаю перевагу формату з окремими аркушами через зручність. Хоча блокнот або зошит на спіралі практично носити з собою, ще зручніше носити кілька аркушів паперу. Сторінки мого щоденника невеликі, легко вміщаються в Біблію, портфель, книгу або майже у все, що я ношу з собою. Тому будь-яку раптову думку, важливу ідею, розмову,

цитату тощо я можу негайно записати. Це дає ще одну перевагу над методом використання книги або спірального блокнота: я можу повертатися назад і вставляти нові сторінки, фотокопії, роздруківки тощо. Крім того, використання окремих аркушів дає можливість легко вводити записи на комп'ютері та роздруковувати їх при потребі. Але, сказавши це, я повертаюся до аксіоми: «Ваш спосіб ведення щоденника є правильним». Використовуйте той метод, який найкраще підходить саме вам.

Засоби, які ви використовуєте для запису слів на папері, обов'язково впливатимуть на вибір формату. Мені подобається вести щоденник на комп'ютері. Це тому, що я друкую швидше, ніж пишу від руки, і тому, що друкований текст легше читати. Однак часто я веду щоденник тоді, коли не можу користуватися цифровими пристроями, а тому я з задоволенням пишу авторучкою.²³ Деякі люди переконані, що вести щоденник можна тільки від руки, бо це більш спонтанно і виразно. Хоча я великий шанувальник авторучок і користуюся ними щодня, однак я вважаю, що швидкість та інші особливості цифрового методу зазвичай переважають, і частіше веду щоденник саме таким способом.

Розвиток технологій, безсумнівно, веде до відповідного зростання використання таких можливостей для ведення щоденника. Вже зараз Інтернет та нові технології надають незліченні ресурси для цього. Якщо ви вважаєте, що деякі з них можуть допомогти вам зростати в благодаті та побожності, використовуйте їх. Якщо вони вам не подобаються, не піддавайтесь тиску, щоб пристосовуватися. Незалежно від темпів або кількості технологічних досягнень, пов'язаних з цією справою, для ведення щоденника за допомогою ручки та паперу як найпростіших інструментів завжди буде місце.

Кожного дня починайте із запису одного вірша або ідеї з прочитаного в Біблії, які справили на вас найбільше враження. Поміркуйте над цим декілька хвилин, а потім запишіть свої думки та висновки. Далі додайте останні події у вашому житті, ваші почуття та реакцію на них, короткі молитви, радості, успіхи, невдачі, цитати тощо.

Не думайте, що «офіційне ведення щоденника» (такого не існує!) означає, що ви повинні писати певну кількість рядків щодня або робити це певну кількість днів на тиждень. Коли у мене не виходить робити записи щодня, я змушую себе писати хоча б одне речення на день. Неминуче це одне речення перетворюється на абзац або сторінку, адже моя найбільша проблема — це просто почати. Як тільки я це роблю, то зазвичай далі не маю проблем з написанням ще кількох рядків, а то й набагато більше.

Не хвилюйтеся, коли ви «не встигаєте». Важливі події у житті — ті, про які ми завжди маємо бажання обов'язково записати в щоденнику, — часто вимагають багато часу для детальних записів. Буває, що ці події тривають так довго або складаються з такої нескінченної кількості деталей, що спроба описати їх у щоденнику може здатися обтяжливою та нездійсненою. Вправа ведення щоденника — це не тягар від Бога, щоб документувати все ваше життя, а благословення і засіб для радості та побожності.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Як і всі інші вправи, ведення щоденника може бути плідним на будь-якому рівні. Воно корисне незалежно від того, наскільки добре ви, на ваш погляд, пишете або висловлюєте думки. Незалежно від того, наскільки регулярно ви це робите, пишете мало чи багато, ваша душа злітає до небес,

як у псалмспівця, чи повільно переходить від думки до думки, ведення щоденника допоможе вам зростати в благодаті.

Як і всі інші справи, ведення щоденника вимагає наполегливості у важкі періоди. Новизна ведення щоденника швидко проходить. Будуть дні, коли ви відчуватимете духовну версію «творчої кризи». В інші дні ви просто не матимете жодних думок із Писання чи вашого досвіду з Богом, які здавалися б вартими уваги. Хоча немає нічого страшного в тому, що в якийсь день або протягом тривалого періоду ви пишете мало або взагалі не пишете нічого, пам'ятайте, що зрештою вам доведеться подолати цю перешкоду мовчання, щоб насолодитися довгостроковими перевагами ведення щоденника. Іншими словами, не відмовляйтеся від цієї справи тільки тому, що захоплення першого дня з часом згасає. Це неминуче. Будьте готові до цього. Але також очікуйте і того, що вам потрібно буде бути наполегливими.²⁴

Як і у випадку з іншими справами, перш ніж ви зможете оцінити цінність щоденника, ви повинні почати вести його. У 1800-х роках ірландець Томас Х'юстон протягом п'ятдесяти чотирьох років був пастором пресвітеріанської церкви в Нокбракені, графство Даун (поблизу сучасного Белфаста). На початку свого служіння він почав вести щоденник, який назвав «Щоденник Божого провидіння і стосунків з найнегіднішим грішником». У записі від 8 квітня 1828 року він розкрив внутрішню боротьбу, яка в кінцевому підсумку привела до народження його духовної справи ведення щоденника:

Протягом тривалого часу я був рішуче налаштований вести щоденник про провидіння мого Небесного Отця і Його стосунки зі мною, але через відсутність, як я вважав, нагоди і, боюся, через більш реальну

причину — духовну лінь, я досі нехтував цим. Коли я вперше почав замислюватися над цією ідеєю, мені здалося, що існує ціла низка заперечень проти ведення щоденника. Мені здавалося, що це може породити духовну гордість, спонукає людей оцінювати себе собою. А оскільки дії Духу і природні прояви необновленої совісті або хитрощі Обманщика розрізнити не легко, то існує небезпека формування неправильних суджень. Ці та інші причини тривалий час заважали мені прийняти рішення щодо цього питання. З часом я повністю подолав ці заперечення і тепер вважаю, що ведення записів може бути дуже корисним для людини, надаючи їй матеріал для молитви та самоаналізу, а також слугуючи пам'ятником Божої вірності.²⁵

Можливо, читаючи про внутрішню боротьбу Х'юстона, ви бачите в цьому себе. Точно так, як мільйони людей хочуть почати займатися ходьбою, пробіжками, їздою на велосипеді або якимось іншими фізичними вправами, але ніколи не починають, так само є багато тих, хто хотів почати духовну вправу ведення щоденника, але ніколи цього не зробив. Це звучить цікаво, і ви переконані в цінності цього, але слова ніколи не потрапляють на папір або екран комп'ютера. Просто заважає брак часу, «відсутність нагоди», як назвав це Х'юстон. Але в глибині душі ми знаємо, що «реальна причина» — це, ймовірно, та сама «духовна лінь», яка сонно трималася за волю цього ірландського пастора. Подумайте про ведення щоденника не тільки як про спосіб звести «пам'ятник Божій вірності» у вашому житті, але, що більш важливо, як про «вправу у побожності».

НАВЧАННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Ми не повинні заперечувати той факт, що сьогодні багато людей байдужі до того, як вони проводять своє життя. Таке ставлення проникає і в церкву. Ми маємо свободу, гроші, живемо в комфортних умовах. В результаті дисципліна практично зникла. Як би звучало соло на скрипці, якби струни на інструменті не були добре натягнуті, не були «дисципліновані»?

ЕЙДЕН У. ТОЗЕР

Роки тому я був пастором церкви недалеко від міста, де знаходились два невеликих університети. Один із них був головним навчальним закладом найбільшої євангельської конфесії в штаті. Цей університет, відомий випускниками, які ревно служили Царству Христа, випереджав десятки інших шкіл конфесії за кількістю випускників, що працювали на місіонерських полях. Однак я часто чув невдоволення студентів факультету біблійознавства явною відсутністю духовної ревності у деяких професорів. Багато студентів сприймали їх людьми з величезним богословським мозком та карликовим, позбавленим ревності серцем. Ми всі чули вчителів або проповідників, які могли б стати на чолі богословського товариства, але чиє християнство здавалося таким сухим і затхлим, як повітря всередині баскетбольно-

го м'яча. Однак це абсолютно не схоже на Господа Ісуса або навіть на апостола Павла, чи не так?

У вищезгаданій громаді один чоловік, який був дияконом, якось сказав мені: «Мені ніколи не подобалось вчитися, і я не хочу нічого вивчати, коли приходжу до церкви». У такій поведінці теж є щось, зовсім не схоже на Ісуса, чи не так?

Чому ми вважаємо, що нам потрібно обирати між цими двома речами? Чому багато християн живуть так, ніби їм запропонували: «Оберіть сьогодні, чому служити: вченості чи посвяті»? Я вважаю, що чим більше ми стаємо подібними до Христа, тим більше прагнемо мати і наповнену голову, і наповнене серце, і тим більше випромінюємо як духовне світло, так і душевне тепло.

Але коли нам дійсно потрібно вибрати щось одне з цих двох, то ми повинні вибрати палаюче серце. Якщо в нашому розумі є істина, але її немає в серці (тобто ми знаємо істину, але не віримо в неї і не відчуваємо її силу), то ми не маємо правильних стосунків з Богом. Без віри усвідомлення істини тільки збільшить нашу провину на Суді. Якщо ж ми всім серцем відгукнулися на Євангеліє, то ми спасемся, навіть коли в чомусь наше розуміння доктрини є поверховим або нечітким. Я не тільки вибрав би цей варіант для себе, але й порадив би його тим, кому служу. Набагато важче вивести корабель з гавані, ніж виправити його курс, коли він у морі.

Тож давайте вийдемо з гавані і вирушимо в дорогу. Християни повинні усвідомити, що як вогонь не може горіти без палива, так і голови без мізків не запалять сердець. Ми не можемо уподібнюватись тим, кого Біблія засуджує, кажучи, що вони мають «Божу ревність, але не розумну» (Рим. 10:2).

Чи означає це, що ми повинні бути самими розумними, щоб бути християнами? Звичайно, ні. Але це означає, що,

бажаючи бути подібними до Ісуса, ми повинні бути такими, як Він у дванадцять років, коли «сидів серед учителів, слухав їх та розпитував. Усі, які слухали, дивувалися з Його розуму та відповідей» (Лук. 2:46-47). Чи означає це, що для того, щоб бути зразковими християнами, потрібно мати кілька дипломів вдома на стіні? Звичайно, ні. Але, щоб бути старанними учнями, як Ісус, ми повинні дисциплінувати себе. Він так добре самотійно, без формального навчання у рабинів, вивчив Писання, що Його супротивники дивувалися: «Як Він знає Писання, хоч не вчився?» (Іван. 7:15).

Аналіз слова «учень» у Новому Завіті показує, що така людина не тільки ходить за Христом, але й вчиться у Нього. Чи є ви учнем Ісуса? Щоб слідувати за Христом і ставати більш схожими на Нього, ми повинні займатися духовним навчанням.

НАВЧАННЯ ХАРАКТЕРИЗУЄ МУДРУ ЛЮДИНУ

Згідно з книгою Біблії, написаною спеціально для того, щоб дати нам практичну мудрість, однією з характеристик мудрої людини є прагнення до навчання та пізнання. У Прит. 9:9 ми читаємо: «Повчай мудрого, і він стане ще мудрішим. Напучуй праведного, і він примножуватиме знання». Мудрі та праведники ніколи не зупиняються в отриманні мудрості чи знань. А ті, хто не бажає вчитися або хто надто пишається своїми знаннями, лише викривають свою поверховість. Справді мудрі люди є смиренними, бо знають, що їм ще багато чого треба навчитися. І згідно з цим віршем, мудрі та праведники зберігають свою здатність до навчання. Вони можуть вчитися у будь-кого, незалежно від віку чи походження. Дайте такому настанову, і «він стане ще мудрішим... [і] примножуватиме знання». Мудрі люди завжди прагнуть вчитися.

У Прит. 10:14 читаємо: «Мудрі зберігають знання». Давньоєврейське дієслово тут означає «зберігати як скарб». Мудрі люди люблять вчитися, бо розуміють, що знання — це дорогоцінний скарб.

Я знав людину, яка цінувала знання, незважаючи на те, що жила там, де знання було рідкіснішим за діаманти. Під час місіонерської поїздки до Кенії, про яку я згадував у 2-му розділі, моїм перекладачем був шкільний вчитель на ім'я Бернард віком трохи за тридцять років. Він жив на складі магазину, який був однією з чотирьох будівель у селищі Кілема. Щодня Бернард проходив кілька кілометрів углиб чагарникової місцевості до початкової школи, де викладав. Потім він повертався додому, у свою «кубичну» кімнату розміром 2,5 на 2,5 на 2,5 метри, де жив зі своєю дружиною та сином-немовлям. Біля задньої стіни в кімнаті стояло двоспальне ліжко, а зі стелі звисало простирадло, відокремлюючи «спальню» від решти кімнати. Передню половину кімнати займав невеликий стіл з одним стільцем. Але цікаво те, що на кожній цементній стіні кімнати були наклеєні кілька сторінок зі старих журналів та картинки зі старих календарів. Більше нічого для читання у Бернарда не було. Будучи християнином уже багато років, він був надто бідним, щоб навіть мати Біблію. А кілька старих, пошарпаних підручників, що зберігалися в школі, були єдиними книгами, які коли-небудь потрапляли до його рук. І кожного разу, коли він робив кілька кроків по кімнаті з сином на руках, заохочуючи його, Бернард вчергове перечитував тексти на стінах. Сидячи за столом під час вечері або лежачи в ліжку, він дивився на фотографії далеких людей та місць і роздумував.

Стоячи в тій бетонній хижі і дивлячись на кілька десятків вицвілих фотографій та пожовклих сторінок, я усвідомив, що бачу перед собою мудру людину. Бернард розумів, що

знання — це справді рідкісний скарб, дорожчий за золото, і він накопичив усе, що міг. Таке ставлення мають усі мудрі люди, бо «мудрі зберігають знання». (Деякі люди з нашої церкви згодом надіслали Бернарду коробки книжок і передплатили для нього кілька журналів).

Зверніть увагу на інший вірш: «Серце розумного здобуває знання, і вуха мудрих шукають науку» (Прит. 18:15). Розумна людина не тільки «здобуває» знання, але й «шукає» його. Мудрі люди прагнуть вчитися і дисциплінують себе, щоб шукати можливості для навчання.

На нашу увагу заслуговує ще один вірш у книзі Притч. В ньому сказано: «Прихили своє серце до повчання, і свої вуха — до мудрих слів» (23:12). Незалежно від того, скільки ви вже знаєте про Бога, Христа, Біблію та християнське життя, чи наскільки розумним себе вважаєте, вам все одно потрібно прикласти серце і вуха, щоб вчитися, бо ви знаєте ще далеко не все.

Навчання — це вправа довжиною в життя, це духовна вправа, яка характеризує мудру людину. Самуель Гопкінс, один із перших біографів Джонатана Едвардса, сказав, що коли він зустрів Едвардса, його вразило те, що людина, яка вже двадцять років була в служінні, все ще мала «незвичайну жагу до знань, у пошуках яких не шкодувала ні коштів, ні зусиль. Едвардс читав усі книги, особливо книги по богослів'ю, які попадались йому, і з яких міг сподіватися отримати допомогу в своєму прагненні до знань».¹ Він мав безперечно видатний розум, але ніколи не переставав застосовувати його для навчання. Саме це, у поєднанні з не менш сильною побожною ревністю, зробило його мудрим і великим у Божому Царстві.

Постійне прагнення до навчання характеризує всіх посправжньому мудрих людей.

ВИКОНАННЯ НАЙБІЛЬШОЇ ЗАПОВІДІ

В Євангелії від Марка Ісус сказав, що найбільша Божа заповідь: «Возлюби Господа Бога твого... всім розумінням своїм» (Марк. 12:30, переклад В. Громова). Бог найбільше хоче від вас любові. Він бажає, щоб одним зі способів вашого вияву любові та послуху до Нього було побожне навчання. Бог прославляється, коли ми використовуємо даний Ним розум, щоб пізнавати Його, Його Слово, Його шляхи і Його світ.

На жаль, багато християн не пов'язують вивчення цього з любов'ю до Бога. По суті, ми живемо в дуже антиінтелектуальний час. Це може здатися дивним, зважаючи на нескінченний об'єм інформації, доступної через Інтернет; широкую доступність і розвиток онлайн-освіти; майже щоденні вражаючі досягнення в галузі технологій; а також той факт, що сьогодні присуджується більше наукових ступенів, ніж будь-коли раніше. Однак можливо, що саме через це люди, в тому числі й християни, стають більш неприхильними до інтелектуальних речей. Розумних дітей можуть зневажати тільки тому, що вони розумні. Їх називають «заучками», тоді як «слабким учням» з боку суспільства приділяється особлива увага. Світ набагато більше цінує фізичні якості, ніж розумові. Ніхто не продає плакати з зображенням провідних інженерів-програмістів або архітекторів, тим більше провідних богословів. Натомість скрізь продаються плакати зі спортсменами, деякі з яких можуть спритно виробляти з м'ячем все, що завгодно, але при цьому не зовсім вправно ставлять на ньому свій автограф або читають якесь речення. Деяких політичних кандидатів описують як занадто інтелектуальних, щоб бути обраними; ми ніби не хочемо, щоб люди, здатні думати, керували урядом. Ми чекаємо, щоб у

церкві все було «доречним», але про доктрину і богослів'я схильні думати як про щось зовсім недоречне.

Інтелектуальність має свої виклики і проблеми, але сповідувати антиінтелектуалізм також неправильно. Ми повинні любити Бога розумом не менш, ніж серцем, душею та силою. Як це все поєднати? Сучасний християнський мислитель Роберт Спроул написав: «Бог створив нас із гармонією серця і розуму, думок і дій... Чим більше ми пізнаємо Його, тим більше ми здатні Його любити. Чим більше ми Його любимо, тим більше прагнемо Його пізнати. Щоб бути в центрі наших сердець, Він повинен бути на першому місці в наших думках. Християнське мислення завжди передує християнській любові та покірним діям».²

Якщо ми не будемо любити Бога, пізнаючи Його розумом, ми будемо, як самаряни, яким Ісус сказав: «Ви поклоняєтеся Тому, Кого не знаєте» (Іван. 4:22).

НАВЧАННЯ НЕОБХІДНЕ ДЛЯ ЗРОСТАННЯ В ПОБОЖНОСТІ

Християнське життя починається з навчання — пізнання Євангелія. Ніхто не може мати правильні стосунки з Богом, про Якого нічого не знає. Ніхто не може мати правильні стосунки з Богом, якщо не пізнає Його і Його послання, звернене до світу, — Добру новину, яка називається Євангелієм. Щоб пізнати Бога, люди повинні знати, що Бог існує (див. Євр. 11:6), що вони порушили Його закон, і що їм потрібно примиритися з Ним. Кожній людині необхідно знати, що Божий Син Ісус прийшов здійснити це примирення, і що Він зробив це Своїм безгрішним життям і смертю на хресті, ставши замісною жертвою за грішників. Люди повинні знати про Його тілесне воскресіння і про необхідність покаяти-

ся у своїх гріхах і повірити в Ісуса та Його жертву. Бо якщо люди не будуть знати про ці речі, то «як [вони] повірять у Того, про Кого не чули?» (Рим. 10:14).

Ніхто не може вірити в Ісуса, якщо не чув про Нього і не має уявлення про Нього. Ніхто не любить Ісуса, нічого не знаючи про Нього. І як ми не можемо *вірити* і *любити* Того, про Кого *нічого не знаємо*, так само ми не можемо *зростати* у вірі та любові до Нього, якщо не будемо дізнатися про Нього більше. Ми не *зростатимемо* у побожності, якщо не *знаємо*, що означає бути побожним. Ми не ставатимемо більш подібними до Христа, якщо не знаємо, Який Христос.

Лондонський проповідник XX століття Мартін Ллойд-Джонс нагадує: «Ніколи не забуваймо, що біблійна звістка звернена насамперед до нашого розуму».³ Перед тим, як Божу істину застосувати, її потрібно зрозуміти. Щоб змінити ваше серце і життя, Слово Боже спочатку має пройти через ваш розум. Ось чому апостол Павло сказав: «Не пристосовуйтеся до цього віку, але *змінюйтеся* оновленням вашого *розуму*» (Рим. 12:2, курсив доданий). Христоподібне перетворення серця і життя — зростання в побожності — передбачає оновлення розуму, яке неможливе без навчання.

Уявіть, що хтось дав вам книгу про молитву і сказав: «Вона змінить ваше життя!» Але, відкривши її, ви побачили, що книга написана мовою, якої ви не розумієте. Можливо, ви тримаєте в руках найкращу книгу про молитву з усіх написаних, але якщо ви не розумієте її зміст, вона вам не допоможе. Не знаючи цієї мови, ви не зможете навчитися молитися і зростати в подоби до Христа за допомогою книги. Однак для відсутності зростання в побожності немає великої різниці між тим, чи ви не можете прочитати написану

незрозумілою мовою книгу про молитву, чи просто не читаєте її. Без дисциплінованої посвяти навчанню відсутність зростання в обох випадках однакова.

Ніхто не зможе зростати і насолоджуватися благословеннями будь-якого вчення Святого Письма, не засвоївши його. Джонатан Едвардс сказав прямо: «Неможливо, щоб хтось побачив істину або досконалість будь-якої доктрини Євангелія, не знаючи, що це за доктрина. Людина не може побачити чудову досконалість і любов Христа в тому, що Він робить щось для грішників, якщо спочатку не отримає відповідного розуміння».⁴

Люди можуть постійно відвідувати церковні богослужіння, охоче служити Господу в церкві і через церкву, щедро жертвувати на справу Христового Царства і прагнути жити по-християнськи в усіх аспектах свого життя, але при цьому рік за роком не демонструвати зростання в побожності. Як це можливо для людей, які люблять Ісуса Христа, і в яких живе Святий Божий Дух? У багатьох випадках причиною цього є те, що вони приділяють дуже мало розумової енергії найважливішому виду навчання — навчанню про Бога і Божі справи. Ніхто не стає подібним до Христа, не дізнавшись про те, як виглядає подібність до Христа, як її розвивати, чому вона необхідна, куди вона веде та багато іншого. Ніхто не відчує солодкість наближення до Христа і уподібнення до Нього, якщо спочатку не познайомиться з Ним. Едвардс висловлюється чітко і лаконічно: «Не можна відчуті солодкість і божественну досконалість тих чи інших речей, що містяться в божественності, не маючи уявлення про існування цих речей».⁵

Якщо ви мало знаєте *про* побожність, ви мало зростете в побожності. Щоб пізнати побожність, потрібна дисципліна у її вивченні.

НАВЧАННЯ ВІДБУВАЄТЬСЯ ЗАВДЯКИ ДИСЦИПЛІНІ, А НЕ ВИПАДКОВОСТІ

Як сніжний ком стає більшим, що довше котиться по снігу, так само і людина накопичує хоча б трохи знань, що довше «котиться» по життю. Але ми не повинні вважати, що навчилися справжній мудрості лише тому, що стали старшими. У книзі Йова сказано: «Не багатолітні тільки мудрі» (32:9, переклад В. Громова). А хіба ви не чули вираз «старий дурень»? Вік і досвід самі по собі не збільшують духовну зрілість. Уподібнення до Ісуса не відбувається випадково або автоматично з черговим днем народження. Побожність вимагає свідомих зусиль (див. 1 Тим. 4:7).

Ті, хто не *намагається* вчитися, здобувають духовні та біблійні знання лише час від часу або у сприятливий момент. Вони можуть випадково почути від когось біблійний факт або принцип і отримають від цього користь. Час від часу вони виявлятимуть інтерес до якоїсь теми. Але це не шлях до побожності. Дисципліна в навчанні допомагає бути *цільноспрямованими* учнями, які вчаться старанно і постійно, а не час від часу.

Звичайно, набагато легше бути непостійним і поверховим учнем, аніж цілеспрямованим. Ми народжуємося з такою схильністю. А телебачення в значній мірі розвиває її в нас. Сісти і подивитися телевизор або відео набагато легше, ніж почитати хорошу книгу, створюючи власні уявні образи і пов'язуючи їх зі своїм життям. Телебачення вирішує за вас, що вам показати, воно говорить до вас, показує свої образи і тому має свій вплив на ваше життя, який взагалі хоче мати. У порівнянні з цим книги здаються занадто вимогливими для сучасного розуму. Тому, щоб стати свідомим учнем, потрібна *дисципліна*.

Без дисципліни ми не тільки не зможемо навчитися тому, що сприяє побожності, але й те, чого навчимося випадково, буде мало корисним або взагалі не принесе користі. Наприклад, без дисципліни ніхто не вивчить всі книги Біблії. Звичайно, більшість тих, хто вже деякий час відвідує церкву, можуть назвати декілька книг Біблії, але лише вибірково. Тож більшість людей в церкві не можуть навіть перелічити назви книг, натхнених Богом, не кажучи вже про їхній зміст. З іншого боку, вони — і їхні діти — можуть назвати стільки марок пива, вина та віскі, скільки книг Біблії. Це тому, що вони намагалися їх вивчити? Напевно, ні. Багато християн, які ніколи не пробували жодного з цих напоїв, не тільки можуть назвати багато з них, але й знають, де деякі з них виробляються, та інші подробиці про них. Як це пояснити? Так відбувається просто тому, що зручним їх вивчення зробила реклама. Якщо сумніваєтеся, перевірте це на домашній групі. Або спитайте у своїх дітей, які, ймовірно, ніколи не пили алкоголь. Навчання, яке відбувається здебільшого випадково, не веде до побожності. Якщо ми хочемо бути подібними до Ісуса, то повинні стати дисциплінованими, цілеспрямованими учнями.

Говорячи про дітей, Джо Льюїс і Гордон Палмер у книзі «Що повинен знати кожен християнин у боротьбі з ерозією християнських знань у нашому поколінні» показують, що молодь не прагне вчитися, тому що їхні батьки цього не роблять:

Молодь не любить читати. Це не дивно, оскільки батьки рідко цінують читання. В одному християнському коледжі п'ята частина студентів заявила, що батьки ніколи не читали їм книг. Відсутність читання частково є результатом сильної професійної орієнта-

ції американців: батьки не читають, бо це не здається їм практичним. Їх більше турбує питання: «Чи вміє моя дитина користуватися комп'ютером, і чи зможе вона знайти роботу?» Це відповідає американській пристрасі, надмірному захопленню результатом. Ці батьки ніколи не вчилися заради навчання, тому й їхні діти теж цього не роблять. Таким чином, цінність освіти була ослаблена і понижена до рівня ринку. Отже, ті молоді люди, які мало читають, взагалі не читають Біблію. Один дослідник виявив, що «у найактивніших євангельських церквах люди глибоко переконані, що повинні читати Біблію щодня, але лише близько п'ятнадцяти відсотків це насправді роблять». Слід також зазначити, що дорослі зазнають багатьох тих самих впливів, що діють на підростаючу молодь. Якщо вони дивляться телевізор, слухають поп-радіо та ходять на популярні фільми, вони вбирають цінності, спрямовані на формування підлітків. В результаті багато молодих людей у віці від двадцяти до тридцяти років, які мали б за віком бути вже дорослими, певною мірою втрачають здатність читати та розуміти Біблію.⁶

Біблія каже: «Не будьте дітьми розумом. Будьте дітьми щодо зла, а розумом ставайте досконалими» (1 Кор. 14:20). Для цього непостійні та поверхові учні повинні стати дисциплінованими й цілеспрямованими.

НАВЧАННЯ РІЗНИМИ СПОСОБАМИ

Оскільки деякі люди мають об'єктивні труднощі з читанням, наведемо для них список інших методів навчання, які сподобаються і тим, хто добре вчиться за допомогою читан-

ня. По-перше, я настійно рекомендую слухати аудіокниги. Їх легко слухати, їдучи на роботу, пересуваючись містом, подорожуючи на великі відстані, займаючись спортом або домашніми справами. Те саме можна сказати про аудіо- та відеозаписи в Інтернеті, а також про програми з вивчення Біблії на християнських радіостанціях. Просто переконайтеся, що це авторитетне біблійне служіння, а не просто красномовна людина, чий стиль висловлювання вам подобається. Не забувайте про використання навчальних посібників. Їх можна придбати у християнських книгарнях, і вони можуть допомогти вивчити будь-яку книгу Біблії, численні доктринальні чи практичні теми або глибше зануритися в книгу християнського автора.⁷

Один із моїх улюблених способів навчання — це змістовний діалог з духовно зрілими християнами, коли я можу задавати їм заздалегідь підготовлені питання. Двічі за останні тижні я мав привілей провести цілий день у поїзді з побожними та досвідченими чоловіками, яких я поважаю. Перед кожною поїздкою я приготував список питань для обговорення. Під час обох поїздок я отримав цінні уроки і відчув впевненість, що поспілкувався, «цінуючи час» (Ефес. 5:16). У мене завжди при собі кілька списків питань, до яких я часто додаю нові. Сюди входять питання, які можна ставити, знайомлячись з людьми, а також питання для розмов з членами церкви, дітьми, молоддю, літніми людьми, студентами тощо. Ці питання добре послужили мені як у запланованих, так і в випадкових розмовах, і мінімізували кількість ситуацій, коли я після розмови відчував, що змарнував час.⁸

Хоча ця книга присвячена *особистим* духовним вправам, не можу не згадати про численні можливості для навчання, які, ймовірно, доступні за допомогою *міжособистісних* духовних вправ у помісній церкві, особливо через заняття

та малі групи. Якщо цей розділ спонукає вас до подальших вправ у свідомому навчанні, обов'язково поговоріть зі своїм пастором про роль, яку ваша церква може відіграти, допомагаючи вам навчатися «для досягнення побожності».

Сказавши все це, однак хочу підкреслити такий спосіб навчання як читання. Я завжди вважав, що християни, які зростають у вірі, багато читають. Деяким цю звичку важко напрацювати. Інші люблять читати, але часто не можуть знайти час для цього через роботу або через те, що їх постійно відволікають маленькі діти. Але все одно дуже раджу вам знайти час для читання, навіть якщо це буде не більше однієї сторінки на день.⁹ Джина Флемінг, авторка книги «Спроба зосередитися у вихорі світу», мати трьох дорослих дітей і кількох онуків, розповіла мені, що, за її спостереженнями, жінки, які не виділяють хоча б трохи часу у своєму житті для духовних вправ, зокрема для читання, через маленьких дітей, рідко мають бажання розвивати їх, коли з'являється більше часу.¹⁰ Я можу пригадати чотирьох жінок в церквах, де я був пастором, які мали щонайменше по четверо маленьких дітей і все одно часто читали. Одна з них твердо вирішила читати щонайменше одну сторінку на день. І хоча це зайняло кілька тижнів, вона прочитала велику книгу про християнське життя, яка дуже допомогла їй у прагненні до побожності. Інша за кілька місяців прочитала двотомну християнську біографію на дев'ятсот сторінок. Третя щороку читає декілька різних книг і навіть написала посібник для працівників нашого дитячого денного табору про те, як богоцентрично ділитися Євангелієм з дітьми. Якщо врахувати, що кожній з них доводилося приділяти час навчанню своїх дітей, то стає зрозуміло, що за умови необхідної дисципліни майже кожна християнка може мати прогрес у читанні.

Однак із розвитком індустрії розваг все менше людей читають книги, незалежно від їхнього формату. Я розумію, чому так відбувається з багатьма людьми. Для них «читання» викликає спогади про те, як у школі їх змушували читати неякісно написані підручники з предметів, які їх не цікавили. Іншими словами, для них «читати» означає змушувати себе вивчати нудний або складний матеріал, який їх насправді не торкається. Коли «читання» означає для людей саме це, не дивно, що багато хто не має до нього інтересу. Чи б вам сподобалося знову читати підручник з природознавства для сьомого класу? Багато хто, чуючи про читання, в думках уявляє собі саме це, і вони вважають, що комусь це може подобатися, а от іншим — таким, як вони самі — ні. Це, скоріше за все, означає, що вони ніколи не відчували задоволення від того, що читачі називають «захопливою книгою». Вони ніколи не читали книгу, яка, по-перше, добре написана і, по-друге, присвячена темі, яка їх цікавить. Початковим етапом роботи з цими людьми є допомога їм у пошуку захопливої книги на тему, про яку вони люблять говорити, будь то спорт, хобі чи інші особливі інтереси. Коли вони почнуть отримувати задоволення від читання, допоможіть їм якомога швидше знайти добре написані книги, більш тісно пов'язані зі Словом Божим і християнським життям. Також ефективним є побачений мною в одній церкві метод, який зацікавив сотні людей до читання християнських книг. Вони збираються маленькими групами, щоб разом читати книги вголос, зупиняючись після кожного абзацу для обговорення. Не читаючи, ви багато втрачаєте, а, дисципліновано читаючи, багато виграєте.

Привчайте себе навчатися через читання і вибирайте правильні книги. За своє життя ви зможете прочитати відносно небагато книг, тому читайте найкращі. Припустимо, що від-

тепер і до самої смерті ви будете читати по десять книг щороку. Якщо ви проживете до вісімдесяти років, скільки книг ви прочитаєте? Навіть якщо ви прочитаєте трохи більше або трохи менше, це все одно не буде дуже багато, особливо якщо порівняти з тим, що в Америці щодня видаються сотні книг. Іншими словами, щодня в США видається в рази більше книг, ніж ви зможете прочитати за все своє життя. Тому не витрачайте час на книги, про читання яких, дивлячись з перспективи вічності, пошкодуєте. Я вірю, що можна читати для задоволення. Не кожна книга має бути повчальною чи богословською. Деякі книги призначені лише для відпочинку та розслаблення. Але навіть вони повинні бути корисними і в певному сенсі допомагати вам любити Бога своїм розумом.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Чи намагаєтеся ви стати цілеспрямованим учнем? Я прочитав короткий опис про відомого грецького математика Евкліда, автора грандіозного тринадцятитомного підручника з геометрії. «Птолемей I, цар Єгипту, хотів вивчити цей предмет, не обтяжуючи себе читанням стількох книг. Як цар, він звик, що слуги полегшують йому життя, тому запитав, чи є якийсь короткий шлях до оволодіння геометрією. Відповідь Евкліда була лаконічною: „До навчання немає царського шляху“». ¹¹

Те саме стосується і побожності. Вона вимагає дисципліни і наполегливості у вивченні. Чи готові ви молитися про благодать і докласти необхідних зусиль, щоб позбутися звичок непостійного та поверхового учня?

З чого ви почнете? Як почнете «прихиляти своє серце до навчання» і накопичувати знання? Від яких звичок

відмовитися, а які — набудете? Чи є у вашому житті місце для методів навчання, які ви раніше не брали до уваги? А як щодо читання? Чи є щось, що вам слід припинити читати, бо це не збагачує ваше життя або не заслуговує на місце у вашому списку для читання? Чи потрібно вам взяти зобов'язання «одна сторінка на день», щоб не втратити дисципліну навчання?

Коли ви почнете? Коли почнуть здійснюватися ваші плани? Тут буде доречним нагадати принцип: «Душа ледаця бажає, але не має, а старанний буде ситим» (Прит. 13:4). Це означає, що всі люди чогось прагнуть. Проте тільки душі працьовитих наситяться, бо вони привчають себе до того, від чого ліниві відмовляються. У певному сенсі всі «прагнуть» чогось навчитися, і кожен християнин хоче бути більш схожим на Ісуса. Але тільки ті, хто старанно привчає себе до навчання, здійснять ці бажання.

Перш за все, пам'ятайте, що навчання має мету. І для віруючого ця мета — уподібнення до Христа. Ісус сказав: «Прийдіть до Мене всі втомлені та обтяжені, — і Я заспокою вас! Візьміть Моє ярмо на себе і *навчіться від Мене*» (Матв. 11:28-29, курсив доданий). Існує помилкове або поверхове знання, яке «робить гордовитим» (1 Кор. 8:1, переклад В. Громова), а побожне пізнання веде до побожного життя. Джон Мільтон, англієць, який написав класичну поему «Втрачений рай», сказав: «Кінцева мета навчання — пізнати Бога і, виходячи з цього пізнання, любити й наслідувати Його».¹² Нехай Бог дасть нам невгамовне прагнення до знання, яке побудить до більшої любові до Нього і зробить нас більш подібними до Ісуса Христа.

НАПОЛЕГЛИВІСТЬ У ВПРАВАХ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПОБОЖНОСТІ

Ми повинні дисциплінувати своє життя, але робити це потрібно протягом усього року, а не лише в певні періоди. Я повинен дисциплінувати себе завжди.

МАРТІН ЛЛОЙД-ДЖОНС

Робочий тиждень, як завжди, починається рано в понеділок. У розкладі дня, що включає душ, одягання, сніданок, збирання дітей до школи і вихід з дому, дуже мало часу на гнучкість. З цього моменту більша частина дня проходить у «метушні». Треба відвезти дітей до школи, потім зробити всі термінові хатні справи аж до тієї хвилини, коли потрібно забирати дітей зі школи. Або ж ви, нервуючи, повільно рухаєтеся забитими автотрасами чи об'їжджаєте ці затори на дорогах, щоб вчасно приїхати на роботу, і працюєте до пізнього вечора, коли знову втомлено вливаєтеся в потік транспорту по дорозі додому.

Повернувшись додому, часто після однієї-двох поспішних, але необхідних зупинок, ви все більше звикаєте до того, щоб просто нагріти їжу в мікрохвильовці, поки швиденько переодягаєтеся у домашній одяг. Один-два вечори на тиждень — це шкільні заходи з дітьми. Один вечір серед тижня вся сім'я може зібратися на якійсь події в церкві. Ще один вечір у когось займають обов'язки в служінні. Додайте до цього вечори, коли доводиться затриматися допізна на ро-

боті або виконати роботу вдома. А ще у вас може бути відрадження чи невеликий нагальний ремонт вдома. Не забувайте також про вечори, коли доводиться допомагати дітям з домашніми завданнями, брати участь у житті громади, відвідувати якісь заняття, робити покупки та спілкуватися.

Все це може ускладнюватися тиском, пов'язаним з вихованням дітей у неповній сім'ї, конфліктами в родині, хворобами, стресом на роботі, додатковою роботою, фінансовими труднощами тощо.

Звучить знайомо? Чи не є ваше життя свідомством того, що, незважаючи на всі технологічні досягнення та пристрої, що полегшують працю, реальна кількість вільного часу у останнього покоління наших сучасників різко зменшилася?

А зараз ви читаете цю книгу, яка заохочує вас практикувати всі ці духовні вправи. І тут ви починаєте відчувати себе, як виснажений жонглер, що, хитаючись, ходить по канату, намагаючись утримати десяток кришталевих келихів, а при цьому хтось хоче додати йому ще десяток.

Для початку слід усвідомити, що більшість вправ, запропонованих у цій книзі, можна практикувати в рамках одного і того ж молитовного часу. Наприклад, перебуваючи наодинці з Богом (у безмов'ї та усамітненні), ви можете насолоджуватися одним або декількома видами вивчення Біблії, а також молитвою та поклонінням. У цей же час ви можете робити записи в щоденнику та читати християнську книгу. Все це може відбуватися під час посту і бути хорошим прикладом раціонального використання часу. Тільки дві категорії особистих духовних вправ, викладені в цій книзі, *неможливо* практикувати в даному випадку, — це благовістя та служіння іншим.

Я дійшов висновку, що, за рідкісними винятками, побожна людина не має вільної хвилини. Побожна людина віддана

Богу й людям, і це займає весь її час. Хоча Ісус ніколи нікуди не спішив, Він був зайнятою Людиною. Читаючи Євангеліє від Марка, зверніть увагу, як часто слово «відразу» описує перехід від однієї події в житті Ісуса до іншої. Ми читаємо про те, як Він іноді цілий день допізна служив, а потім прокидався до світанку, щоб помолитися і вирушити в інше місце для служіння. Євангелія розповідають про випадки, коли Він не спав цілу ніч. В них говориться, що інколи Ісус настільки втомлювався, що міг заснути в човні посеред бурі. Майже щодня довкола Нього збиралися натовпи людей. Кожен намагався протиснутися ближче до Ісуса, привернути Його увагу, щоб Ісус приділив йому хоча б трохи часу. Ніхто з нас і уявити не може, який «стрес, пов'язаний з роботою», постійно відчував Господь. Якби життя Ісуса або Павла оцінити за критеріями «збалансованого життя», яке сьогодні уявляють собі та практикують багато християн, то Спаситель і апостол вважалися б трудоголіками, які жакливо нехтували потребами своїх тіл. Писання підтверджує спостереження: лінь ніколи не веде до побожності.

Все це означає, що Бог робить людей, які живуть за Біблією, схожими на Христа, і робить Він це через духовні вправи. Ці вправи задумані не тільки для християн, які мають багато вільного часу (і чи існують такі взагалі?). Навпаки, вони є даним Богом засобом, за допомогою якого зайняті віруючі стають схожими на Христа. *Через* духовні вправи Бог пропонує Свою життєзмінюючу благодать мамам, що без кінця в клопотах, турботах і справах пораються, виконуючи різні нагальні справи; татам, які важко працюють і мають багато зобов'язань; студентам, які заглиблені в навчання; самотнім людям з насиченим графіком; самотнім батькам, на яких лежить дуже велика відповідальність, — коротше кажучи, кожному віруючому.

Але як ми можемо підтримувати такий темп? По-перше, під час практики духовних вправ часто виявляються суперечливі пріоритети. Чим старшими ви стаєте, тим більше у вас накопичується обов'язків. Дорослішання дітей вимагає все більше уваги до їхнього життя в церкві, школі, спорті та навчанні. Більше зобов'язань і можливостей приносить із собою просування по службі. Накопичення майна з роками, як правило, потребує більше часу для підтримки його в належному стані. Все це означає, що у вашому житті періодично виникатиме потреба в переоцінці об'єктів найбільшої уваги. Можливо, через вправи вивчення Біблії, молитви, поклоніння, безмов'я, усамітнення чи ведення щоденника Святий Дух допоможе вам визначити, від яких видів наявної діяльності слід відмовитися. Замість того, щоб розглядати духовні вправи як додатковий тягар, ми повинні зрозуміти, що вони є одним з Божих шляхів полегшити наше життя і зробити його більш спокійним.

Навіть при постійній переоцінці пріоритетів побожна людина завжди буде зайнятою. Зрозуміло, що зайнята людина дуже схильна до спокуси полишити вправи, що ведуть до побожності. Взагалі без практики духовних вправ ми не будемо побожними; але ми також не будемо побожними без наполегливості у практикуванні цих вправ. Навіть «черепаха», яка повільно, але наполегливо практикує духовні вправи, досягає більшого прогресу, ніж «заєць», який іноді практикує вражаюче, але загалом непослідовно.

Як ми можемо бути більш вірними і наполегливими у вправах побожності? Коли емоції, які зазвичай супроводжують початок духовних вправ, минають, як ми можемо залишитися вірними? Існують три чинника, які досі рідко згадувались, але які є незамінними для того, щоб допомогти вам твердо йти вперед в духовних вправах: рушійна сила

Святого Духа, фактор спілкування та роль боротьби в християнському житті.

РУШІЙНА СИЛА СВЯТОГО ДУХА

Ми повинні постійно нагадувати собі, що, незважаючи на найпалкіше прагнення виконувати обов'язок дисциплінувати себе для досягнення побожності, ми не можемо зробити себе більш подібними до Ісуса. Це робить Святий Дух, діючи через вправи, щоб наблизити нас до Господа і зробити подібнішими до Нього. Будь-який акцент на духовних вправах несе ризик пропустити цей важливий факт. Дональд Карсон попереджає: «Вираз „духовна вправа“ загалом передбачає, що такі вправи мають на меті підвищити нашу духовність. Однак з християнської точки зору, не маючи Святого Духа чи не підкоряючись Його преображаючому наставництву та силі, неможливо підвищити свою духовність».¹

Джеррі Бріджес в книзі «Дисципліни благодаті» погоджується:

Головна спокуса підходу до святості, заснованого на самодисципліні, — це покладатися не на Святого Духа, а на суворе виконання духовних вправ. Я вірю в необхідність духовних вправ. Я намагаюся їх практикувати... однак ці вправи не є джерелом нашої духовної сили. Цим джерелом є Господь Ісус Христос, а служіння Святого Духа полягає в тому, щоб застосовувати Його силу в нашому житті.²

Там, де мешкає Святий Дух, Його присутність породжує прагнення до святості. Його головне завдання — прославляти Христа (див. Іван. 16:14-15), і саме Він дарує віруючому бажання бути подібним до Господа. У нашому природному

стані ми не маємо такого палкого бажання. Але Божий Дух починає виконувати Божу волю у віруючому, щоб зробити Божу дитину подібною до Божого Сина (див. Рим. 8:29). І Той, Хто розпочав добре діло у житті віруючого, «завершить його до дня Ісуса Христа» (Фил. 1:6).

Отже, роль Святого Духа полягає в тому, щоб викликати у нас бажання і надати силу для вправ, які ведуть до побожності. Те, що Він розвиває це в кожному віруючому, очевидно зі слів Павла: «Бог не дав нам духа страху, але *духа* сили, любові й розсудливості» (2 Тим. 1:7). Давньогрецьке слово *софронімос*, перекладене як «розсудливість», має значення самодисципліни. Тому, незалежно від схильності вашого природного темпераменту або характеру до впорядкованих і дисциплінованих звичок, присутність Святого Духа наділяє вас достатньою мірою надприродного «духу самодисципліни», щоб ви могли виконувати заповідь «Вправляйся у побожності».

Ось чому, коли є спокуса залишити християнство, зректися Божого народу або відмовитися від духовних вправ як від марної трати часу, ви не можете собі цього дозволити. Зрештою, це не просто результат вашої духовної сили чи рішучості; це дія Святого Духа, Який спонукає вас до невідступності. У моменти духовної ліні, коли у вас немає абсолютно ніякого ентузіазму займатися духовними вправами, або коли ви перестали виконувати вправи, раніше для вас звичні, саме Дух Святий спонукає вас повернутися до них, незважаючи на ваші почуття та настрій. Залишені на самоті, ви б давно відмовилися від цих засобів Божої підтримуючої благодаті, але Дух Святий зберігає вас у вірності, даючи благодать бути наполегливими в них.

Самоконтроль або, як сказано в Гал. 5:23, стриманість є прямим результатом, «плодом» контролю Духа в житті

віруючого. І коли християнин застосовує цей породжений Духом самоконтроль, практикуючи духовні вправи, результатом стає прогрес у побожності.

Щоб проілюструвати рушійну силу Святого Духа в допомозі Божій дитині бути наполегливою у вправах побожності, один сучасний письменник розповідає про свою боротьбу і успіх у вправі молитви:

Нещодавно я знову читав про жінку, яка одного дня просто вирішила присвятити себе молитві, і це зачепило моє сумління. Але я добре знав, що для цього потрібне щось більше, ніж просто рішучість. Я почав молитися про посвяту молитві. Я визнав перед Богом своє розчарування в невдачах, наявну обережність щодо нових спроб, своє відчуття провалу в намаганнях бути більш дисциплінованим і постійним. Я виявив, що така проста молитва приносить дивовижні результати: я відчув присутність Того, Хто володів необмеженою силою та здатністю тримати мене поруч Себе. Я помітив, що моя увага поступово переходила від моїх зусиль до Божих можливостей, від виснаження до милосердя, від жорсткості до стосунків. Незабаром я побачив, що це відбувається регулярно. Я почав молитися набагато більше. Мене менше турбували методи та підходи, і я став більш мотивованим. Я знову усвідомив, що Бог так піклується про нас, що Сам допомагає нам молитися. Коли ми «не знаємо, за що і як маємо молитися... Сам Дух заступається за нас невимовними зітханнями» (Рим. 8:26).³

Біблія не пояснює механізм таємниці служіння Духа Святого нам. Нам не збагнути того, як молитва (або практика будь-якої іншої духовної вправи) з одного боку спонукає-

ся і породжується Ним, а з іншого — є нашою відповідальністю. Але дві речі є очевидними: (1) Святий Дух завжди вірно допомагатиме кожному з Божих обраних встояти до кінця в тих речах, які зроблять нас подібними до Христа; і (2) ми, якщо хочемо бути побожними, повинні не робити свої серця твердими, а навпаки, покірно реагувати на всі Його спонування.

ФАКТОР СПІЛКУВАННЯ

Ніхто не повинен читати про ці справи й уявляти, що, практикуючи їх в ізоляції від інших віруючих, зможе бути настільки ж подібним до Христа — а може, навіть і більше, — як християни, що є активними членами місцевої спільноти Христової. Вважати духовні справи частиною християнського життя, не пов'язаною зі спілкуванням з іншими віруючими, є небіблійним мисленням.

Той, хто вимірює прогрес у подобі до Христа лише спілкуванням з Богом, робить неповне вимірювання. Духовна зрілість обов'язково включає зростання у спілкуванні і з Божими дітьми. Апостол Іван зіставив ці два поняття, сказавши: «Про те, що ми бачили й чули, сповіщаємо і вам, щоб і ви мали спілкування разом з нами: а спілкування наше — з Отцем і Сином Його Ісусом Христом» (1 Іван. 1:3). Спілкування в Новому Завіті відбувається як з триєдиним Богом, так і з Його народом. Людська зрілість Ісуса містить у собі зростання в прихильності як у Бога, так і у людей (див. Лук. 2:52). Тому так само буде і з духовною зрілістю тих, хто прагне бути подібним до Ісуса.

Очевидна причина, чому ми, виконуючи духовні справи, не можемо стати духовними відлюдниками, полягає в тому, що багато біблійних вправ — публічне поклоніння, спільна молитва, участь у Вечері Господній, служіння народу Божо-

му тощо, — неможливо практикувати без інших християн. Крім того, одна з Божих цілей спілкування полягає в тому, щоб доповнювати особисті духовні вправи і через них стимулювати наше зростання в побожності. Наприклад, як самостійне вивчення Слова є однією з даних Богом вправ для зростання в благодаті, так само і вивчення Слова разом з іншими віруючими. Духовні вправи, безумовно, інколи застосовуються індивідуально, але вони ніколи не задумувалися для практикування окремо від співучасті або спілкування⁴ в новозавітній спільноті.

Однією з причин нашої схильності відокремлювати практикування вправ від життя в помісній церкві є поширена серед християн нездатність розрізняти духовне та соціальне спілкування. Соціальне спілкування передбачає спільне життя людей як віруючих, так і невіруючих. Хоча соціальне спілкування може бути як частиною духовного, так і його контекстом, частіше соціальне спілкування можливе без духовного. Християнське спілкування — *койнонія*⁵ Нового Завіту — передбачає розмови про Бога, про Божі справи та про життя з унікальної християнської точки зору. Не зрозумійте неправильно: соціальне спілкування є Божим даром, цінним надбанням церкви, необхідним для здорового духовного життя. Але, за моїми спостереженнями, ми набагато рідше, ніж нам здається, беремо участь у справжньому духовному спілкуванні — навіть у церкві. Занадто часто соціальне спілкування стає заміною духовного. Коли це відбувається, страждає наша практика духовних вправ, гальмується ріст у благодаті.

Це виглядає так: двоє або більше християн годинами обговорюють новини, погоду, спорт, роботу та сім'ї (тобто мають соціальне спілкування), повністю ігноруючи потребу в обговоренні реальних духовних питань. Я не кажу, що кож-

на розмова між християнами повинна містити посилення на біблійні вірші, недавні відповіді на молитви або думки з особистого часу з Богом. Але я помітив, що багато християн настільки незалежні у своїй практиці духовних вправ, що майже ніколи не розмовляють про такі речі з іншими віруючими. А без особистих розмов про спільні інтереси, проблеми та про потяг до учнівства наше духовне життя збідніє. Однак наприкінці, після соціального спілкування, ми говоримо, що ми є духовною спільнотою. Зрозуміло, що тільки ті, в кому живе Дух Божий, можуть мати багатий бенкет *койнонії*, але занадто часто ми задовольняємося лише поверховим, швидким соціальним спілкуванням, притаманним навіть для оточуючого світу.

Практикуючи наслідування Христа, ми повинні не тільки говорити про Нього з невіруючими, але й робити це з *віруючими*. На відміну від благовістя, де оповідь про життя Христа є односторонньою, духовне спілкування передбачає двосторонній обмін духовним життям. Джеймс Пакер визначає духовне спілкування як «прагнення почути про те, що Бог відкрив про Себе іншим, як засіб знайти силу, підбадьорення та настанову для власної душі».⁶ Ми можемо насолоджуватися таким спілкуванням у будь-якому контексті, де збираються християни — під час поклоніння, служіння, трапези, відпочинку, покупок, поїздок на роботу, молитви тощо. Коли ми живемо, як Христос, то підбадьорюємо один одного до християнського життя. Коли ми говоримо, як Христос, про духовні питання, то ми стимулюємо один одного до побожності.

Це взаємне збагачення описано в Ефес. 4:16, де говориться про «все тіло, складене і надійно сполучене різними зв'язками в міру дії кожного окремого члена тіла, [яке] зростає на збудування самого себе в любові». Зростаючи в

благодаті, ми можемо належним чином сприяти «дії кожного окремого члена». Коли відбувається «збудування [тіла віруючих] в любові», кожен окремий християнин також збудовується в побожності. Простіше кажучи, коли кожен віруючий дисциплінує себе «заради побожності», його власний духовний ріст допомагає будувати місцеву громаду віруючих — але тільки в тій мірі, в якій цей віруючий перебуває у духовному спілкуванні з ними. Відповідно до того, як громада християн збудовується колективно, посилення цього духовного спілкування також сприяє духовному зростанню людини та заохочує її до прагнення побожності через духовні вправи. Практикування особистих духовних вправ згідно з Біблією зміцнить духовне спілкування віруючих. Біблійне спілкування підкріпить практикування особистих духовних вправ.

Отож без справжнього духовного спілкування навіть християнин, який ревно практикує особисті духовні вправи, не буде розвиватися відповідно до біблійних пропорцій. Автор Послання до Євреїв застерігає: «Умовляйте один одного щодня, до тих пір, поки говориться „нині“, щоб не зробився жорстоким хто-небудь із вас, будучи зваблений гріхом» (3:13, переклад В. Громова). Духовне спілкування необхідне для того, щоб «умовляти один одного». Коли ми, не задумуючись, відмовляємося від духовного захисту, який Бог надає нам у духовному спілкуванні, ми легше піддаємося спокусі гріха. Деякі з найбільш спокушених гріхом людей суворо дотримуються багатьох особистих вправ. Я знав людей, які так багато вивчали Біблію і самостійно молилися, що вважали, ніби «недуховні» люди в церкві їм не потрібні. Не прислухаючись до віруючих з різними дарами, поглядами та досвідом, ці ізоляціоністи впевнено відстоювали викривлені погляди на Писання, проголошували «слова від Бога»

для всіх і своєю уявною духовністю намагалися виправдати навіть найогидніші гріхи. Звичайно, це крайні випадки, але вони ілюструють, як навіть ті, хто найсуворіше дотримується особистих духовних вправ, потребують благодаті, яку Бог дарує лише через життя помісної церкви.

«Спілкуйтеся з освяченими людьми, — рекомендував пуританин Томас Уотсон. — Своїми порадами, молитвами і святим прикладом вони можуть стати засобом і вашого освячення».⁷

РОЛЬ БОРОТЬБИ

Хоча «довіра» і «спокій» є основними цінностями християнського життя, так само важливими є «дисципліна» і «боротьба». Багато сил протидіють духовному прогресу тих, хто ще на цьому боці неба. Звісно, шлях за Христом — це не постійна внутрішня боротьба чи щохвилинна битва, але цей шлях не обходиться без супротиву, що триває все життя. Тому не варто спокушатися і думати, що, насичуючись благодаттю, яку надає Бог через духовні вправи, ви зробите своє життя християнина легким.

Як би дивно це не звучало, але хочу попередити вас про реальність боротьби в християнському житті, щоб підбадьорити вас особливо у періоди життя, коли важко практикувати духовні вправи. Під час написання попереднього розділу мені подзвонила молода жінка, яка вже близько трьох років іде за Христом. Вона висловила розчарування з приводу своєї недавньої духовної поразки і поцікавилась, чи інші члени церкви, які здаються такими духовно зрілими, також борються з тими ж самими проблемами. Своєчасне нагадування про те, що *всі* християни борються з такими ж самими проблемами, принесло їй і втіху, і надію. Нехай цей розділ принесе їх і вам.

Тому уникайте тих, хто вчить, що, дотримуючись певних кроків або отримавши певний досвід, ви зможете повністю звільнитися від боротьби з гріхами, які заважають вашій святості. Такі обіцянки є духовною приманкою, вони завжди приваблюють, але ніколи не дають задоволення.

Натомість у темі цієї книги ми бачимо, що практикування духовних вправ і прогрес у побожності супроводжуватимуться боротьбою. Посилаючись на побожність, згадану в 1 Тим. 4:7-8, апостол Павло написав у 10-му вірші: «Бо для того ми і працюємо й зазнаємо утисків». Слова «працюємо й зазнаємо утисків» показують, що уподібнення до Христа означає щось інше, ніж «відпустити все і дати Богу діяти», як стверджують деякі. Давньогрецьке слово, перекладене як «працюємо», означає «працювати до знемоги». Від дієслова, перекладеного як «зазнаємо утисків», походить сучасне слово «агонізувати». Буквально воно означає «боротися». Звучить як богослів'я діл, а не благодаті? Тобто, хоча починаємо християнське життя Духом, святими стаємо ділами плоті (див. Гал. 3:3)? Зовсім ні! Це та сама рівновага, яка існує в усьому вченні Нового Завіту про духовне зростання. Прогрес у християнському житті досягається не лише дією Святого Духа, не лише нашими зусиллями, а й нашою відповіддю на благодать, яку Святий Дух дарує і підтримує в нас. Як згадувалося в 1-му розділі, наш досвід розвитку в уподібненні до Христа буде таким, як у Павла, який сказав: «Я відчайдушно працюю, борючись Його силою, яка могутньо діє в мені» (Кол. 1:29). Зверніть увагу, що працював Павло, але його боротьба була згідно з силою Святого Духа, Який діяв (букв. «агонізував») у ньому. У першій частині цього розділу йшлося про роль Святого Духа у підтриманні нашої вірності у вправах і формуванні в нас характеру Христа через них. Але ми повинні балансувати цю істину з реальністю бо-

ротьби, яку прощений, але заплямований гріхом віруючий переживатиме, стаючи подібним до Ісуса Христа.

Це гостре вчення Нового Завіту. Воно попереджає нас про світ, плоть і диявола та про те, як вони постійно повстають проти нас. Біблія каже, що через цей тріумфірат протистояння ми будемо боротися з гріхом доти, доки живемо в тілі.

Протягом всього нашого земного життя цей світ чинитиме на нас безперервний тиск. Ісус нагадує, що світ ненавидів Його, і він буде ненавидіти нас, якщо ми слідуватимемо за Ісусом (див. Іван. 15:18-19). Пізніше Іван вмовляє нас: «Не любіть світу» (1 Іван. 2:15). Потім він продовжує, застерігаючи про пожадливість тіла, пожадливість очей і життєву гордість як складові цього світу. І ніщо не вбереже вас надовго від усіх цих мирських спокус, крім залишення цього грішного світу назавжди.

Один з найбільш очевидних текстів Нового Завіту про реальність духовної боротьби стосується нашої війни проти *плоти*, проти тієї внутрішньої схильності, яку ми відчуваємо до гріха. Сувору реальність полягає в тому, що «тіло бажає протилежного духові, а дух — протилежного тілу: вони протидіють один одному, щоб ви не чинили того, чого бажаєте» (Гал. 5:17). Іноді слухатися Бога зовсім не складно. Бувають часи, коли найбільшою радістю для вас є занурення в Слово Боже. Іноді ви переживаєте такі моменти в молитві, що хотіли б, щоб вони ніколи не закінчувалися. Проте, часто дотримання будь-якої духовної вправи супроводжується справжньою боротьбою. Дух спонукає вас до уподібнення Христу і до духовних вправ, а плоть чинить опір. Це тому, що «вони протидіють один одному». Але навіть незважаючи на те, що дисциплінувати себе часто буває важко, і це вимагає певних зусиль, самодисципліна — це не самокату-

вання. Натомість це спроба робити те, що підказує вам Дух, те, чого ви насправді хочете. Боротьба виникає, коли «тіло бажає протилежного духові... щоб ви не чинили того, чого бажаєте». Але замість того, щоб розглядати участь у цій боротьбі як форму самокатування, більш біблійним є розглядати практику духовних вправ як один із способів сіяти для Духа, про що говориться в Гал. 6:8. І все ж біблійний факт, що плоть дійсно протиставляє свої бажання Духу, підтверджує реальність того, що, поки ви в цьому тілі, жоден духовний досвід не звільнить вас назавжди від напруги між плоттю і Духом.

Окрім світу та плоті, у вас є ще й особистий ворог, який прагне вашої поразки у вправах, — і це *диявол*. Апостол Петро нагадує нам: «Будьте тверезі, пильнуйте. Ваш ворог — диявол — ходить і ричить, мов лев, шукаючи, кого б поглинути» (1 Пет. 5:8). Якби було можливо мати досвід, завдяки якому ми могли б назавжди уникнути всіх духовних битв, чому Петро не каже нам про це, а закликає нас бути пильними? Чому Павло в 6-му розділі Послання до Ефесян наказує одягати Божу зброю? Тому що ми перебуваємо в битві, в конфлікті, в боротьбі. І від цієї боротьби немає відпустки.

Де ж тоді перемога? Перемога над світом, плоттю і дияволом була давно і остаточно здобута Ісусом Христом завдяки Його смерті та воскресінню. Ця перемога передається нам Святим Духом. Він, зі Свого боку, зберігає нас у Божій благодаті. Але, як зазначалося раніше, частина цього збереження містить надання нам благодаті бути вірними. Ми ж, зі свого боку, беремо свій хрест і слідуємо за Христом, за допомогою духовних вправ прагнучи уподібнитися до Нього. Перемога, яку ми отримуємо в повсякденному житті над силами, що протистоять нашому прогресу у вправах,

приходить *через практикування цих вправ*. Іншими словами, саме завдяки *наполегливості* у духовних вправах ми в основному і здобуємо перемогу над *ворогами* цих вправ. Якщо ми підкоримося цим ворогам наших душ і відмовимося від вправ, перемога ніколи не прийде. Але якщо будемо використовувати цю духовну зброю, Бог дасть нам ще більше благодаті й сили для перемоги. Одного дня війна закінчиться, всі обіцянки будуть виконані, і духовні вправи більше не будуть потрібні, бо тоді «ми будемо подібні до Нього, адже побачимо Його таким, який Він є» (1 Іван. 3:2). Тому давайте вступимо в цю битву з рішучістю, запаленою Духом, бо для нас вона буде такою ж, якою була для пуритан, котрі мали такий девіз: «*Vincit qui patitur* — пермагає той, хто страждає». ⁸

«Тому ми повинні пам'ятати, — радить Джеймс Пакер, — що будь-яка ідея подолання конфлікту, зовнішнього чи внутрішнього, у нашому прагненні до святості в цьому гріховному світі є ескапістською мрією, яка може мати лише розчаровуючий і деморалізуючий вплив на нас, оскільки щоденний досвід спростовує її. Натомість ми повинні усвідомити, що справжня святість у нас буде постійно піддаватися ворожим нападкам, як це було зі святістю нашого Господа». ⁹

Святий Дух, справжнє спілкування та усвідомлення постійної боротьби в християнському житті допоможуть нам бути терпеливими в духовних вправах. Без такого терпіння або терпеливості духовні вправи є неповними та неефективними. Зверніть увагу, як у 2 Пет. 1:6 терпеливість пов'язує дисципліну, або стриманість, з побожністю: «У стриманості — терпеливість, у терпеливості — побожність». Без терпіння взаємозв'язок між витривалою практикою духовних вправ і побожністю подібний до батареї, повної енергії, але

погано під'єднаної до лампочки. Лампочка уривчасто блимає і не приносить реальної користі. Але коли між цими двома є зв'язок терпеливості, то світло світить яскраво. Точно так, чим більше ви проявляєте терпеливість у практиці духовних вправ, тим стабільніше буде сяяти через вас світло Христового життя.

БІЛЬШЕ ЗАСТОСУВАННЯ

Хочете бути побожними? Тоді практикуйте духовні вправи у світлі вічності. Я читав про чоловіка, який молився: «О Боже, закарбуй вічність у моїх очах!» Уявіть, як по-іншому ми б проводили час і робили вибір у житті, якби дивилися на все з точки зору вічності. Багато речей, які зараз здаються нам надзвичайно важливими, раптом стали б не вартими навіть найменшої уваги. І багато речей, у нашому списку пріоритетів віднесених до категорії «я зроблю їх, коли у мене буде більше часу», набудуть нового, надзвичайного значення. Практика духовних вправ, коли на неї дивитися крізь призму вічності, стає безцінним пріоритетом завдяки її тісному зв'язку з побожністю.

Практика духовних вправ з огляду на вічність завжди була Божим планом для Його дітей. Заклик «Вправляйся ж у побожності» (1 Тим. 4:7), на якому базується ця книга, закінчується так: «Адже тілесні вправи до деякої міри корисні, а побожність на все корисна, тому що має обітницю як теперішнього життя, так і майбутнього» (вірш 8). Розглядати духовні вправи лише з прагматичної та сучасної тимчасової точки зору — в духовному сенсі недалекоглядно. Нам потрібно мислити про вправи ширше, ніж просто запитуючи, що вони можуть зробити для нас сьогодні або навіть у цьому житті. Побожність, що культивується вправами, «на все корисна», в тому числі й для «теперішнього життя».

Але цінність побожності та супутніх їй духовних вправ найкраще видно у світлі вічності.

Усвідомлюєте ви це чи ні, але все, що ми робимо, має вічні наслідки. Ніякий вплив будь-чого не обмежується у часі лише земним життям. Святе Письмо чітко пояснює, що врешті-решт у вічності ми повинні будемо дати звіт перед Богом про те, як прожили своє життя (див. Рим. 14:12), і, залежно від кожного нашого вчинку в цьому житті, отримаємо нагороду або зазнаємо втрат (див. 1 Кор. 3:10-15). Оскільки, за словами пуританина Томаса Брукса, тягар всієї вічності висить на тонкій нитці часу, давайте використовувати наш час так, щоб це було корисно не тільки протягом земного життя, але й найкраще підготувало нас до вічності. Ніщо не готує краще до життя на цій землі і до майбутнього життя на небесах, як вірне виконання духовних вправ.

Хочете бути побожними? Досягнути цього можна лише через духовні вправи. Шлях до побожності чітко визначений у Святому Письмі. Хочеш бути побожним? Тоді, як сказав Господь через Павла, «вправляйся... у побожності» (1 Тим. 4:7). Це єдиний шлях, іншого немає.

Коротких шляхів до побожності немає. Але плоть шукає легший шлях, ніж духовні вправи. Вона протестує, кажучи: «Чому християнське життя не може бути більш імпровізованим і невимушеним? Всі ці розмови про дисциплінування себе схожі на законництво і нагадують дисципліну з-під палиці, роблячи уподібнення до Христа важчим, ніж я думав. Я ж просто хочу бути спонтанним та імпульсивним!»

Джон Гест добре сказав про цю спокусу:

Слово «дисципліна» у нашому суспільстві стало брутальним словом... Я знаю, що в багатьох колах це буде звучати як ересь, але спонтанність сильно пере-

оцінена. «Спонтанна» людина, що нехтує необхідністю дисципліни, схожа на фермера, який вийшов збирати яйця. І коли він ішов через двір до курника, то помітив, що протікає насос. Тож він зупинився, щоб полагодити його. Для насоса потрібна була нова прокладка, і він пішов за нею до комори. Але по дорозі побачив, що з сіносховища випало багато сіна, тому пішов за вилами. Поруч із вилами стояла мітла зі зламаною ручкою. «Треба не забути купити ручку для мітли, коли поїду до міста», — подумав фермер...

З цього моменту стає зрозуміло, що фермер так і не збере яйця з курника, та й навряд чи він зможе закінчити хоч щось з того, що собі намітив. Він повністю ніби спонтанний, але навряд чи він є вільним. Цей чоловік, скоріше, є в'язнем своєї спонтанності.

Справа в тому, що єдиним шляхом до свободи є дисципліна; вона є необхідною передумовою спонтанності.¹⁰

Чи не нагадує вам день цього фермера ваше духовне життя — спонтанне, довільне, непередбачуване, а відтак хаотичне та нерегулярне? Чи перескакуєте ви з однієї справи на іншу, не досягаючи при цьому високої ефективності ні у результатах дій, ні у зростанні в благодаті? Звичайно, ми прагнемо непередбачуваності, але ця спонтанність без дисципліни є поверховою. У мене є кілька друзів, які можуть грати прекрасні імпровізації на фортепіано або на гітарі. Але причина, чому вони можуть грати так «спонтанно», полягає в тому, що вони роками дисциплінували себе і вправлялися в музичних гамах та інших фундаментальних творах. Ісус міг бути настільки духовно «спонтанним», тому що дійсно був найбільш духовно дисциплінованою Людиною, Яка коли-

небудь жила. Не робіть нічого, і ви будете жити спонтанно. Але якщо ви прагнете ефективної довільності в християнському житті, то ваше життя повинно бути результатом духовно дисциплінованої віри.

Багато віруючих зазнають невдач у практикуванні духовних вправ, бо зазвичай не можуть знайти час для цього, а не через своє бажання жити спонтанно. Але якщо ви бажаєте бути побожними, то повинні розуміти, що ви завжди будете чимось зайняті. Робити те, чого найбільше хоче Бог, тобто любити Його всім серцем, душею, розумом і силою, а також любити ближнього, як самого себе (див. Марк. 12:29-31), неможливо лише у вільний час. Любов до Бога та ближніх словом і ділом призведе до того, що у вас буде заповнене справами життя. Це не означає, що Бог хоче, щоб ми жили напруженим життям, а скоріше підтверджує, що побожні люди ніколи не сидять без діла.

Тож, якщо ви чекаєте, що будете практикувати духовні вправи, коли у вас буде більше часу, то ви ніколи не почнете цього робити. У листі до мене та моєї дружини Джина Флемінг написала: «Іноді я думаю, що коли життя налагодиться, я зроблю те та інше. Але мені вже давно пора було б зрозуміти, що життя *ніколи* не налагоджується в такому сенсі на довгий час. Все, що я хочу зробити, треба робити зараз, в тому стані, в якому я знаходжусь». Це чудове розуміння нашого повсякденного життя. Оскільки життя ніколи не стає безтурботно гладким, і ми завжди маємо більше справ, ніж часу на їх виконання, то, якщо ми хочемо досягти прогресу в побожності через духовні вправи, це потрібно робити зараз, коли життя є таким, як сьогодні.

У мої старші шкільні роки всі, хто цікавився баскетболом, хотіли бути схожими на Піта Маравіча. «Пістолет Піт», як його називали, закинув більше м'ячів і набрав біль-

ше очок, ніж будь-хто інший в історії коледжного баскетболу, і був найяскравішим баскетболістом свого часу. До нього дриблінг між ногами і паси за спиною вважалися лише показовими трюками. Маравіч зробив їх звичним явищем. Після завершення професійної кар'єри він був включений до Зали слави баскетболу імені Нейсмита, де його назвали «можливо, найвидатнішим творчим талантом в історії».¹¹ У тридцять з чимось років Піт став християнином, а в січні 1988 року у віці лише сорока років він раптово помер від серцевого нападу.

За рік до смерті Піт Маравіч сказав у інтерв'ю:

Ключем до мого успіху було тренування. Я день за днем багаторазово тренувався. Я повністю присвятив себе спорту. Я намагався зробити все можливе, щоб вдосконалити свої навички. Це було схоже на одержимість. Я заплатив ціну, щоб бути хорошим гравцем. Що ж стосується мого життя, то я не впевнений, що прожив його найкращим чином. Якби я тоді так само, як зараз, жив вірою у Христа, то в результаті я був би набагато кращою людиною.¹²

Дисциплінуючи себе, Піт Маравіч тренувався в кидках, пасах і дриблінгу, і в результаті став одним з найкращих баскетболістів усіх часів. Незважаючи на всі гроші та славу, які приніс йому цей вид спорту, Піт зрештою пошкодував, що так дієво та продуктивно присвячував себе чомусь іншому, а не своїй вірі в Христа. Чи готові ви дисциплінувати себе так, як це хотів би зробити Піт Маравіч? Чи готові «вправлятися у побожності» так само, як він був готовий дисциплінувати себе заради баскетболу? Чи побожність важлива для вас так, як колись баскетбол був важливий для Піта Маравіча?

Дисципліна тренувань забезпечила Маравічу місце в Залі слави, але жодна дисципліна не забезпечить нікому місця в раю. Тільки Ісус прожив життя, гідне цього. І оскільки Він був готовий прийняти на хресті Божий суд за гріхи людей — те, чого заслуговують наші життя, — ми можемо отримати рай, якого заслуговує Його життя. Вся радість, все прощення, вся свобода, все світло, вся любов, весь *Бог* на небі обіцяні тим, хто відмовляється від надії потрапити на небо своїми зусиллями, а вірою тримається Христа.

Однією з найпевніших ознак того, що хтось дійсно тримається Христа, є його дедалі глибше бажання краще пізнати Христа і стати якомога більше схожим на Нього. Це і є побожність, і справжні учні Ісуса палко прагнуть її. Так само, як єдиний шлях до Бога лежить через Христа, так і єдиний шлях до побожності лежить через зосереджену на Христі практику духовних вправ. Чи будете ви вправлятися у побожності? І коли почнете?

ПРИМІТКИ

Розділ 1: Духовні вправи для досягнення побожності

1. Моя книга на тему міжособистісних духовних вправ називається «Духовні вправи в церкві: повна участь у Тілі Христовому» (*Spiritual Disciplines Within the Church: Participating Fully in the Body of Christ*, Chicago: Moody, 1996).
2. D. A. Carson, «What Is the Gospel? Revisited,» в *For the Fame of God's Name: Essays in Honor of John Piper* (Wheaton, IL: Crossway, 2010), 164–165.
3. Курсив доданий.
4. Том Лендрі, цит. по Ray Stedman в *Preaching Today* (Carol Stream, IL: Christianity Today, n.d.), recording number 25.
5. Значимий англійський поет Семюел Тейлор Коулрідж (1772–1834) найбільш відомий своїми віршами «Оповідь про старого мореплавця» та «Кубла-хан».
6. William Barclay, *The Gospel of Matthew* (Philadelphia, PA: Westminster, 1958), vol. 1, 284.
7. «Правило десяти тисяч годин» є розділом в бестселері Малкольма Гледвелла *Outliers: The Story of Success* (New York: Little, Brown, 2008, 35–67), яка популяризує дослідження, проведені д-ром К. Ендрю Еріксоном, професором психології в Державному університеті Флориди.
8. Елізабет Елліот, цит. по *Christianity Today*, November 4, 1988, 33, курсив доданий.

Розділ 2: Насичення Словом для досягнення побожності (частина 1)

1. Jeremiah Burroughs, *Gospel Worship* (1648; reprint, Ligonier, PA: Soli Deo Gloria Publications, 1990), 200.
2. George Gallup, *100 Questions and Answers: Religion in America* (Princeton Religious Research Center, 1989), цитується в USA Today, February 1, 1990.

3. *Bookstore Journal*, як цитується в *Discipleship Journal*, issue 52, 10.
4. John Blanchard, *How to Enjoy Your Bible* (Colchester, England: Evangelical Press, 1984), 104.
5. Пошук в Інтернеті за запитом «скільки часу проводять люди перед телевізором», з особливим акцентом на опитуваннях щодо використання часу, проведених Бюро статистики праці США, виявить низку досліджень, які підтверджують цю думку.
6. Robert L. Sumner, *The Wonder of the Word of God* (Murfreesboro, TN: Biblical Evangelism Press, 1963), 12.
7. Jerry Bridges, *The Practice of Godliness* (Colorado Springs, CO: NavPress, 1983), 51.
8. R. C. Sproul, *Knowing Scripture* (Downers Grove, IL: InterVarsity, 1977), 17.
9. Якщо ви не впевнені, що таке перехресні посилання, і як їх використовувати, запитайте свого пастора або іншого досвідченого християнина.
10. Geoffrey Thomas, *Reading the Bible* (Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1980), 22.

Розділ 3: Насичення Словом для досягнення побожності (частина 2)

1. Jerry Bridges, *The Discipline of Grace: God's Role and Our Role in the Pursuit of Holiness* (Colorado Springs, CO: NavPress, 1994), 175.
2. Thomas Watson, "How We May Read the Scriptures with Most Spiritual Profit," в *Puritan Sermons* (1674; reprint, Wheaton, IL: Richard Owen Roberts, 1981), vol. 2, 62.
3. Thomas Brooks, як цитується в *The Banner of Truth*, February 1989, 26.
4. Roger Steer, ed., *Spiritual Secrets of George Muller* (Wheaton, IL: Harold Shaw Publishers; and Robeson, PA: OMF Books, 1985), 62–63.
5. Elisabeth D. Dodds, *Marriage to a Difficult Man: The "Uncommon Union" of Jonathan and Sarah Edwards* (Philadelphia, PA: Westminster, 1971), 67–68.
6. Біблія згадує три основні об'єкти роздумів. Найчастіше згадуються роздуми над змістом самого Писання. Другим об'єктом роздумів є Божі діла, які в широкому розумінні можуть включати Його творіння та провидіння. Хоча нам не обов'язково мати Біблію в руках, щоб замислитися над Божою славою у заході сонця чи Його творчою майстерністю у соняшнику, наші роздуми над творін-

ням завжди повинні ґрунтуватися на Писанні. Боже провидіння можна певною мірою сприймати в обставинах, але наше обмежене розуміння Його шляхів має керуватися Словом. По-третє, Біблія говорить про роздуми над Божими атрибутами. І хоча ми можемо намагатися дещо тлумачити їх через Божі діла, вони безпомилково відкриваються лише в Писанні. Моя мета тут полягає в тому, щоб показати, що Біблія не обмежує сферу роздумів самою Біблією. Однак усі роздуми повинні зосереджуватися на тому, що відкрито в Писанні, або ґрунтуватися на Писанні. У наступній таблиці наведено всі біблійні вірші, які прямо стосуються предметів роздумів:

<i>Боже Слово:</i>	І. Нав. 1:8, «над ним» Пс. 119:15, «Твої Заповіді» Пс. 119:15, «Твої шляхи» Пс. 119:23, «Твої постанови» Пс. 119:48, «Твої постанови» Пс. 119:78, «над Твоїми повеліннями» Пс. 119:97, «Твій закон» Пс. 119:99, «над Твоїми свідченнями» Пс. 119:148, «над Твоїм словом»
<i>Божі діла:</i>	Пс. 77:12, «Твої давні дивовижні чудеса» Пс. 77:13, «всі Твої вчинки» Пс. 119:27, «Твої дивовижні діяння» Пс. 143:5, «всі Твої діяння» Пс. 145:5, «Твої дивовижні діла»
<i>Божі атрибути:</i>	Пс. 63:6, «хвалу Тобі» Пс. 145:5, «про велику славу Твоєї величі»

- Деякі розділи Святого Письма, наприклад, значна частина книги Притч, де окремих вірш часто є самостійною думкою і не входить до складу абзацу, ускладнюють застосування цього підходу. У таких випадках для вибору тексту для роздумів слід скористатися одним зі згаданих вище методів.
- Donald S. Whitney, *Simplify Your Spiritual Life: Spiritual Disciplines for the Overwhelmed* (Colorado Springs, CO: NavPress, 2003), 163–164.
- Це не означає, що даний перелік методів роздумів над Святим Письмом є вичерпним.

10. Більше про молитву над уривком із Святого Письма див. в розділі “Praying Scripture” в Whitney, *Simplify Your Spiritual Life: Spiritual Disciplines for the Overwhelmed*, 80–81.
11. Dr. Andrew Davis, *An Approach to Extended Memorization of Scripture* (Durham, NC: First Baptist Church, n.d.), 2.
12. Jonathan Edwards, “Personal Narrative,” в *Letters and Personal Writings*, vol. 16 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. George S. Claghorn (New Haven, CT: Yale University Press, 1998), 794. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
13. Існує чимало якісних ресурсів для створення інтелектуальних карт, але класикою, мабуть, є Tony Buzan and Barry Buzan’s *The Mind Map Book: How to Use Radiant Thinking to Maximize Your Brain’s Untapped Potential* (New York: Plume, 1996).
14. Maurice Roberts, “O the Depth!” *The Banner of Truth*, July 1990, 2.
15. Edwards, “Personal Narrative,” 798.
16. Charles Spurgeon, “Memoir of Thomas Watson,” в Thomas Watson, *A Body of Divinity* (Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1692, reprint, 1993), vii.
17. Watson, 65.
18. William Bridge, *The Works of the Reverend William Bridge* (reprint, 1845; reprint, Beaver Falls, PA: Soli Deo Gloria, 1989), vol. 3, 126.
19. Bridge, 152.
20. Bridge, 135.
21. Richard Baxter, *The Practical Works of Richard Baxter: Select Treatises* (Grand Rapids, MI: Baker, 1981), 90.
22. J. I. Packer, foreword to R. C. Sproul, *Knowing Scripture* (Downers Grove, IL: InterVarsity, 1979), 9–10.

Розділ 4: Молитва для досягнення побожності

1. На цьому етапі я щиро рекомендую — особливо мамам маленьких дітей — дві сторінки на тему «Робіть те, що можете» у Donald S. Whitney, *Simplify Your Spiritual Life: Spiritual Disciplines for the Overwhelmed* (Colorado Springs, CO: NavPress, 2003), 157–158.
2. John Blanchard, comp., *Gathered Gold: A Treasury of Quotations for Christians* (Welwyn, Hertfordshire, England: Evangelical Press, 1984), 227.
3. John Piper, *Desiring God: Meditations of a Christian Hedonist* (Portland, OR: Multnomah, 1986), 147.
4. Ендрю Мюррей (1828–1917) був ревним християнином, автором близько 240 праць, переважно присвячених духовному життю та

праведному способу життя. Багато з них відображали погляди, що стали відомі як «кесвікське богослів'я», з якими я не повністю згоден. Проте у книзі «З Христом у школі молитви», одній з найвідоміших праць Мюррея, цитати з якої наводяться в цьому тексті, є багато цінного.

5. Ендрю Мюррей, цитата з журналу «Christianity Today», February 5, 1990, 38.
6. Коли я говорю про реакцію на те, що сказав Бог, я маю на увазі Біблію, а не якийсь містичне чуття Божого голосу і не якісь Його слова, які ми можемо уявити.
7. Це ще один спосіб представити «Метод роздумів № 9: Моліться, коли читаете біблійний текст», який я представив у попередньому розділі на стор. 78. Займаючись цим простим, біблійним методом молитви майже щодня протягом тридцяти років, можу засвідчити, що ніщо так швидко і послідовно не розпалює моє холодне серце в молитві, як вогонь Божого Слова (див. Єр. 23:29).
8. Richard Baxter, *The Practical Works of Richard Baxter: Select Treatises* (Grand Rapids, MI: Baker, 1981), 103.
9. John Owen, як цитується в *The Banner of Truth*, August–September 1986, 58.
10. Matthew Henry, *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible* (Old Tappan, NJ: Revell, n.d.), vol. 3, 255.
11. Thomas Manton, *The Complete Works of Thomas Manton* (reprint, Worthington, PA: Maranatha Publications, n.d.), 272–273.
12. W. Farmer, “Memoir of the Author,” в William Bates, *The Whole Works of the Rev. W. Bates*, arr. and rev. W. Farmer (reprint, Harrisburg, PA: Sprinkle, 1990), vol. 1, viii.
13. William Bates, *The Whole Works of the Rev. W. Bates*, arr. and rev. W. Farmer (reprint, Harrisburg, PA: Sprinkle, 1990), vol. 3, 130.
14. William Bridge, *The Works of the Reverend William Bridge* (reprint, 1845; reprint, Beaver Falls, PA: Soli Deo Gloria, 1989), vol. 3, 132, 154.
15. Peter Toon, *From Mind to Heart: Christian Meditation Today* (Grand Rapids, MI: Baker, 1987), 93.
16. Сьогодні відповідним терміном було б «орієнтований на досвід».
17. Roger Steer, ed., *Spiritual Secrets of George Muller* (Wheaton, IL: Harold Shaw Publishers; and Robeson, PA: OMF Books, 1985), 60–62, курсив доданий.
18. Andrew Murray, *With Christ in the School of Prayer* (Old Tappan, NJ: Spire Books, 1975), 33.
19. C. H. Spurgeon, “Thought-Reading Extraordinary,” *Metropolitan*

- Tabernacle Pulpit* (London: Passmore and Alabaster, 1885; reprint, Pasadena, TX: Pilgrim Publications, 1973), vol. 30, 539-540.
20. Piper, 150–151, використано з дозволу.
 21. Roger Steer, *George Muller: Delighted in God!* (Wheaton, IL: Harold Shaw Publishers, 1975), 310.
 22. С. Н. Spurgeon, “Prayer — The Forerunner of Mercy,” в *New Park Street Pulpit* (London: Passmore and Alabaster, 1858; reprint, Pasadena, TX: Pilgrim Publications, 1981), vol. 3, 251.
 23. J. C. Ryle, *A Call to Prayer* (Grand Rapids, MI: Baker, 1979), 35.

Розділ 5: Поклоніння для досягнення побожності

1. У цьому розділі я розгляну лише публічне та приватне поклоніння, зосередивши увагу на останньому. Короткий біблійний, історичний та практичний огляд теми сімейного поклоніння див. Donald S. Whitney, *Family Worship: In the Bible, In History, and In Your Home* (Shepherdsville, KY: The Center for Biblical Spirituality, 2005).
2. Відповідно до Ефес. 5:19 та Кол. 3:16, ми повинні співати «псалми, гімни та духовні пісні».
3. Не пропустіть цього важливого моменту. Один із способів перевірити, чи відповідає ваше поклоніння істині Святого Письма, — це проаналізувати кожен елемент вашого поклоніння і запитати себе: «Де в Біблії Бог каже нам робити це під час поклоніння?»
4. John Piper, *Desiring God: Meditations of a Christian Hedonist* (Portland, OR: Multnomah, 1986), 70.
5. Piper, 72–73, використано з дозволу.
6. David Clarkson, *The Works of David Clarkson* (London: James Nichol, 1864; reprint, Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1988), vol. 3, 193–194.
7. John Blanchard, comp., *Gathered Gold: A Treasury of Quotations for Christians* (Welwyn, Hertfordshire, England: Evangelical Press, 1984), 342.
8. Geoffrey Thomas, “Worship in Spirit,” *The Banner of Truth*, August–September 1987, 8.
9. John Blanchard, comp., *More Gathered Gold: A Treasury of Quotations for Christians* (Welwyn, Hertfordshire, England: Evangelical Press, 1986), 344.
10. Clarkson, 209.

Розділ 6: Благовістія для досягнення побожності

1. J. I. Packer, *Evangelism and the Sovereignty of God* (Downers Grove, IL: InterVarsity, 1979), 37–57.

2. George Barna, цитується в *Discipleship Journal*, issue 49, 40.
3. C. H. Spurgeon, "Tearful Sowing and Joyful Reaping," в *Metropolitan Tabernacle Pulpit* (London: Passmore and Alabaster, 1869; reprint, Pasadena, TX: Pilgrim Publications, 1970), vol. 15, 237.
4. Joseph Clark, як цитується в Ernest C. Reisinger, *Today's Evangelism: Its Message and Methods* (Phillipsburg, NJ: Craig Press, 1982), 142–143.

Розділ 7: Служіння для досягнення побожності

1. Christopher Corbett, *Orphans Preferred* (New York, NY: Broadway Books, 2004), 84.
2. Dietrich Bonhoeffer, *The Cost of Discipleship*, trans. R. H. Fuller (1937; New York: Macmillan, 1963), 99.
3. E. M. Bounds, *The Essentials of Prayer* (Grand Rapids, MI: Baker, 1979), 19.
4. C. H. Spurgeon, "Serving the Lord with Gladness," в *Metropolitan Tabernacle Pulpit* (London: Passmore and Alabaster, 1868; reprint, Pasadena, TX: Pilgrim Publications, 1989), vol. 13, 495–496.
5. John Blanchard, comp., *More Gathered Gold: A Treasury of Quotations for Christians* (Welwyn, Hertfordshire, England: Evangelical Press, 1986), 291.
6. Jerry White, *Choosing Plan A in a Plan B World: Living Out the Lordship of Christ* (Colorado Springs, CO: NavPress, 1986), 97.
7. A. W. Tozer, *Signposts: A Collection of Sayings from A. W. Tozer*, comp. Harry Verploegh (Wheaton, IL: Victor, 1988), 183.
8. Tozer, 183.

Розділ 8: Управління для досягнення побожності

1. Jonathan Edwards, "The Preciousness of Time and the Importance of Redeeming It," в *Sermons and Discourses, 1743–1758*, vol. 25 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. Wilson H. Kimnach (New Haven, CT: Yale University Press, 2006), 243–260. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
2. Herbert Lockyer, *Last Words of Saints and Sinners* (Grand Rapids, MI: Kregel, 1969), 133.
3. Lockyer, 132.
4. Jonathan Edwards, "Resolutions," в *Letters and Personal Writings*, vol. 16 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. George S. Claghorn (New Haven, CT: Yale University Press, 2006), 755. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.

5. Richard Baxter, *The Practical Works of Richard Baxter in Four Volumes, A Christian Directory* (1673; reprint, Ligonier, PA: Soli Deo Gloria Publications, 1990), vol. 1, 237.
6. Wayne Watts, *The Gift of Giving* (Colorado Springs, CO: NavPress, 1982), 35–36.
7. У цьому виданні книги, на відміну від першого, я, як правило, утримувався від включення найсвіжіших статистичних даних на підтвердження загальних тверджень. Те, що публікується як «най-свіжіші» дані, швидко втрачає свою актуальність. А в більшості випадків швидкий пошук в Інтернеті дозволяє знайти всю інформацію з даного питання.
8. Robert Rodenmeyer, як цитується в John Blanchard, comp., *Gathered Gold: A Treasury of Quotations for Christians* (Welwyn, Hertfordshire, England: Evangelical Press, 1984), 113.
9. Roger Steer, ed., *The George Muller Treasury* (Westchester, IL: Crossway, 1987), 183.
10. Roger Steer, ed., *Spiritual Secrets of George Muller* (Wheaton, IL: Harold Shaw Publishers; and Robeson, PA: OMF Books, 1985), 103.
11. 23 червня 1989 року.

Розділ 9: Піст для досягнення побожності

1. Наприклад, у 1 Кор. 7:5 йдеться про подружжя, яке вирішило тимчасово утриматися від інтимних стосунків, щоб присвятити себе молитві.
2. D. Martyn Lloyd-Jones, *Studies in the Sermon on the Mount* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1960), vol. 1, 38.
3. Ті, чиє фізичне здоров'я вимагає регулярного харчування, можуть дотримуватися часткового посту, вживаючи їжу, але не в таких обсягах, як зазвичай. Інші можуть обмежитися лише одним простим продуктом, наприклад хлібом або рисом, щоб отримати необхідне живлення, але без особливого задоволення від їжі. У всіх таких випадках мета полягає в тому, щоб забезпечити мінімальне споживання їжі, необхідної для запобігання фізичним проблемам, при цьому, якщо це можливо, все ж відчувати хоча б деякий голод або бажання чогось іншого. Як ми побачимо пізніше, людина, яка поститься, *хоче* відчувати голод або бажання з'їсти ще, оскільки це служить духовній меті посту.
4. Оскільки великий законодавець (Мойсей) і великий пророк (Ілля) переживали надприродні пости, логічно припустити, що піст Ісуса, описаний у 4-му розділі Євангелія від Матвія та 4-му розділі

Євангелія від Луки, також був надприродним. Однак текст цього не підтверджує.

5. R. D. Chatham, *Fasting: A Biblical-Historical Study* (South Plainfield, NJ: Bridge, 1987), 96–97, 161–181.
6. John Piper, *A Hunger for God: Desiring God Through Fasting and Prayer* (Wheaton, IL: Crossway, 1997; 2013), 17.
7. Andy Anderson, *Fasting Changed My Life* (Nashville, TN: Broadman, 1977), 47–48.
8. А для тих, хто не може дотримуватися звичайного посту, нижче пояснюється, чому важливо все ж відчувати певну, нешкідливу для здоров'я, потребу в більшій кількості їжі або в смачнішій їжі.
9. Piper, 48.
10. John Calvin, *Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeil, trans. and indexed by Ford Lewis Battles (Philadelphia, PA: Westminster, 1960), vol. 2, 1242.
11. Piper, 25.
12. Arthur Wallis, *God's Chosen Fast* (Fort Washington, PA: Christian Literature Crusade, 1968), 42.
13. Wallis, 43.
14. Jonathan Edwards, *The Life and Diary of David Brainerd*, vol. 7 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. Norman Pettit (1749; reprint, New Haven, CT: Yale University Press, 1985), 162. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
15. Edwards, 162.
16. Edwards, 169.
17. Edwards, 169–170.
18. Thomas Boston, *The Complete Works of the Late Rev. Thomas Boston, Ettrick*, ed. Samuel M'Millan (London: William Tegg and Company, 1853; reprint, Wheaton, IL: Richard Owen Roberts, 1980), vol. 11, 347.
19. Calvin, 1243–1244.
20. David R. Smith, *Fasting: A Neglected Discipline* (Fort Washington, PA: Christian Literature Crusade, 1954; American ed., 1969), 46–47.
21. Piper, 51–52.
22. Piper, 14.
23. Smith, 44.
24. John Piper, *A Hunger for God: Desiring God Through Fasting and Prayer* (Wheaton, IL: Crossway, 1997; 2013).
25. Matthew Henry, *A Commentary on the Whole Bible* (New York: Funk and Wagnalls, n.d.), vol. 4, 1478.
26. Piper, 48.

Розділ 10: Безмов'я та усамітнення для досягнення побожності

1. Anton Chekhov, "The Bet," в *Introduction to Literature* (New York: Rinehart and Company, 1948), vol. 2, 474–480.
2. Як уже згадувалося в подібному контексті в 1-му розділі, детальнішу інформацію про міжособистісні духовні дисципліни див. в Donald S. Whitney, *Spiritual Disciplines Within the Church: Participating Fully in the Body of Christ* (Chicago: Moody, 1996).
3. Jean Fleming, *Finding Focus in a Whirlwind World* (Dallas: Roper Press, 1991), 73.
4. Jonathan Edwards, "On Sarah Pierpont," в *Letters and Personal Writings*, vol. 16 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. George S. Claghorn (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1998), 789–790. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
5. George Whitefield, *Journals* (Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1738–1741; reprint, 1985), 263–264.
6. Jonathan Edwards, *The Life and Diary of David Brainerd*, vol. 7 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. Norman Pettit (1749; reprint, New Haven, CT: Yale University Press, 1985), 165, курсив доданий. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
7. C. H. Spurgeon, "Solitude, Silence, Submission," в *Metropolitan Tabernacle Pulpit* (London: Passmore and Alabaster, 1896; reprint, Pasadena, TX: Pilgrim Publications, 1976), vol. 42, 266.
8. John Pollock, *Billy Graham: The Authorised Biography* (London: Hodder and Stoughton, 1966), 80–81.
9. John Owen, *The Works of John Owen* (London: Johnstone and Hunter, 1850–1853; reprint, Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1965), vol. 5, 455.
10. Dr. and Mrs. Howard Taylor, *Hudson Taylor and the China Inland Mission: The Growth of a Work of God* (Singapore: China Inland Mission, 1918; special anniversary ed., Singapore: Overseas Missionary Fellowship, 1988), 31–32.
11. Мій друг і колега Роб Пламмер ставить під сумнів думку про те, що безмов'я та усамітнення самі по собі є біблійними духовними вправами; натомість, на його погляд, у Святому Письмі вони подаються як контекст, у якому віруючі практикують духовні вправи. Оскільки це, по суті, семантичне розрізнення, яке не впливає на саму практику безмов'я та усамітнення, як я її описую, я не маю жодних заперечень проти такого підходу. Див. Robert L. Plummer, "Are the Spiritual Disciplines of Silence and Solitude

- Really Biblical?” *Southern Baptist Journal of Theology* 10/4 (Winter 2006): 4–12.
12. Austin Phelps, *The Still Hour: or, Communion with God* (1859; reprint, Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1974), 64.
 13. З гімну “Take My Life and Let It Be,” курсив доданий.
 14. John Blanchard, comp., *More Gathered Gold: A Treasury of Quotations for Christians* (Welwyn, Hertfordshire, England: Evangelical Press, 1986), 295.
 15. На сайті www.biblicalspirituality.org шукайте статтю “Suggested Schedule for Four Consecutive Hours of Silence & Solitude.” При відсутності хоча б загального плану, який би визначав розпорядок дня, у багатьох з’являється схильність до безцільного марнування часу.
 16. A. W. Tozer, *The Best of A. W. Tozer: 52 Favorite Chapters*, comp. Warren Wiersbe (Grand Rapids, MI: Baker, 1978), 151.
 17. Див. розділ “Have a Real Prayer Closet” в моїй книзі *Simplify Your Spiritual Life: Spiritual Disciplines for the Overwhelmed* (Colorado Springs, CO: NavPress, 2003), 87–88.
 18. Jonathan Edwards, “Personal Narrative,” в *Letters and Personal Writings*, vol. 16 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. George S. Claghorn (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1998), 798. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
 19. Edwards, “Personal Narrative,” 801.
 20. Betty Lee Skinner, *Daws: The Story of Dawson Trotman, Founder of the Navigators* (Grand Rapids, MI: Zondervan, 1974), 257.
 21. Arnold Dallimore, *George Whitefield: The Life and Times of the Great Evangelist of the Eighteenth-Century Revival*, vol. 1 (Westchester, IL: Cornerstone, 1979), 239.
 22. Tozer, 151–152.
 23. Francis A. Schaeffer, *True Spirituality* (Wheaton, IL: Tyndale, 1971), ix.
 24. Schaeffer, ix.
 25. Francis Wayland, *A Memoir of the Life and Labors of the Rev. Adoniram Judson, D.D.* (London: James Nisbet and Company, 1853), vol. 1, 435.
 26. Wayland, 437.
 27. Jonathan Edwards, *Religious Affections*, vol. 2 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. John E. Smith (1754; New Haven, Conn.: Yale University Press, 1959), 374, 376. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.

Розділ 11: Ведення щоденника для досягнення побожності

1. Maurice Roberts, "Are We Becoming Reformed Men?" *The Banner of Truth*, issue 330, March 1991, 5.
2. John Calvin, *Institutes of the Christian Religion*, ed. John T. McNeil, trans. and indexed by Ford Lewis Battles (Philadelphia, PA: Westminster, 1960), vol. 2, 35.
3. Josiah H. Pratt, ed., *The Thought of the Evangelical Leaders* (James Nisbet, 1856; reprint, Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1978), 305.
4. Edmund S. Morgan, *The Puritan Family* (New York: Harper & Row, 1966), 5.
5. Jonathan Edwards, *The Life and Diary of David Brainerd*, vol. 7 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. Norman Pettit (1749; reprint, New Haven, CT: Yale University Press, 1985), 278. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
6. Edwards, 287–288.
7. Roberts, 6.
8. Подібно до того, як царі брали на себе обов'язок переписувати Святе Письмо, так копіювання — слово за словом — цілих розділів або книг Біблії у свій щоденник може стати для віруючого плідною практикою та ще одним способом повільно смакувати текст Святого Письма.
9. LaVonne Neff, et al., ed., *Practical Christianity* (Wheaton, IL: Tyndale, 1987), 310.
10. Ralph L. Woods, ed., *A Treasury of the Familiar* (Chicago, IL: Peoples Book Club, 1945), 14.
11. C. H. Spurgeon, *Autobiography, Volume 1: The Early Years, 1834–1859*, rev. ed. in 2 vols., comp. Susannah Spurgeon and Joseph Harrald (Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1962), 122.
12. Stephen Charnock, *The Existence and Attributes of God* (Robert Carter and Brothers, 1853; reprint, Grand Rapids, MI: Baker, 1979), vol. 1, 277.
13. Roger Steer, ed., *The George Muller Treasury* (Westchester, IL: Crossway, 1987), 55–56.
14. Jonathan Edwards, "Resolutions," в *Letters and Personal Writings*, vol. 16 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. George S. Claghorn (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1998), 753–759. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
15. Edwards, "Resolutions," 760.
16. Edwards, "Resolutions," 760.

17. George M. Marsden, *Jonathan Edwards: A Life* (New Haven and London: Yale University Press, 2003), 53.
18. Arnold Dallimore, *George Whitefield: The Life and Times of the Great Evangelist of the Eighteenth-Century Revival*, vol. 1 (Westchester, IL: Cornerstone, 1979), 80.
19. Dallimore, 80–81.
20. Maurice Roberts, “Where Have the Saints Gone?” *The Banner of Truth*, October 1988, 4.
21. Elisabeth Elliot, ed., *The Journals of Jim Elliot* (Old Tappan, NJ: Fleming H. Revell, 1978), 474.
22. Ronald Klug, *How to Keep a Spiritual Journal* (Nashville, TN: Thomas Nelson, 1982), 58.
23. Див. розділ під назвою “Journal with a Fountain Pen” в моїй книзі *Simplify Your Spiritual Life: Spiritual Disciplines for the Overwhelmed* (Colorado Springs, CO: NavPress, 2003), 104–105.
24. Оновлюваний перелік ідей для тем щоденника див. у розділах “Use Journal Prompts, Part 1” та “Use Journal Prompts, Part 2” в *Simplify Your Spiritual Life*, 100–103.
25. Edward Donnelly, ed., “The Diary of Thomas Houston of Knockbracken,” *The Banner of Truth*, August–September 1989, 11–12.

Розділ 12: Навчання для досягнення побожності

1. Samuel Hopkins, “The Life and Character of the Late Reverend Mr. Jonathan Edwards,” в *Jonathan Edwards: A Profile*, ed. David Levin (New York: Hill and Wang, 1969), 40.
2. R. C. Sproul, “Burning Hearts Are Not Nourished by Empty Heads,” *Christianity Today*, September 3, 1982, 100.
3. John Blanchard, comp., *Gathered Gold: A Treasury of Quotations for Christians* (Welwyn, Hertfordshire, England: Evangelical Press, 1984), 203.
4. Jonathan Edwards, “The Importance and Advantage of a Thorough Knowledge of Divine Truth” в *Sermons and Discourses, 1739–1742*, vol. 22 of *The Works of Jonathan Edwards*, ed. Harry S. Stout (New Haven, Conn.: Yale University Press, 2003), 789. Доступно на сайті Edwards.yale.edu.
5. Edwards, “The Importance and Advantage of a Thorough Knowledge of Divine Truth,” 789.
6. Jo H. Lewis and Gordon A. Palmer, *What Every Christian Should Know* (Wheaton, IL: Victor, 1990), 80, 82.

7. Наприклад, видавець цієї книги також підготував окремий посібник для вивчення, який можна використовувати як індивідуально, так і в невеликих групах.
8. Докладніше про це див. “Collect Great Questions” в моїй книзі *Simplify Your Spiritual Life: Spiritual Disciplines for the Overwhelmed* (Colorado Springs, CO: NavPress, 2003), 113–114.
9. Я трохи детальніше розвиваю цю думку в розділі “Read One Page Per Day” в моїй книзі *Simplify Your Spiritual Life*, 111–112.
10. Свідчення Джини про її власну боротьбу за духовне життя, коли у неї було троє дітей-малюків, можна знайти в розділі “Do What You Can” в моїй книзі *Simplify Your Spiritual Life*, 157–158.
11. Paul Thigpen, “No Royal Road to Wisdom,” *Discipleship Journal*, issue 29 (1984), 7.
12. Як цитується в *Discipleship Journal*, issue 23 (1984), 16.

Розділ 13: Наполегливість у вправах для досягнення побожності

1. D. A. Carson, “Spiritual Disciplines,” *Themelios* 26, no. 3 (November 2011): 5. http://thegospelcoalition.org/themelios/article/spiritual_disciplines (accessed September 27, 2013).
2. Jerry Bridges, *The Discipline of Grace: God’s Role and Our Role in the Pursuit of Holiness* (Colorado Springs, CO: NavPress, 2006), 135.
3. Timothy K. Jones, “What Can I Say?” *Christianity Today*, November 5, 1990, 28.
4. У наступних абзацах, хоча я в першу чергу описую спілкування у формі бесіди, вживання терміна «спілкування» у всьому цьому розділі загалом стосується активної участі в усіх аспектах життя помісної церкви, зокрема у спільному поклонінні, де центральне місце займають проповідь на основі Біблії, молитва, прославлення та установи. Я також маю на увазі аспекти здорового церковного життя поза спільним поклонінням, такі як служіння, благовістя, навчання та інше. Все це доповнює нашу практику особистих духовних вправ і займає унікальне місце у прагненні до побожності. Більш детальний опис ролі, яку відіграють ці спільні духовні вправи, дається у моїй книзі *Spiritual Disciplines Within the Church: Participating Fully in the Body of Christ* (Chicago: Moody, 1996).
5. Новий Заповіт спочатку був написаний грецькою мовою, а термін *койнонія* — це грецьке слово, яке часто перекладається як «спілкування».
6. J. I. Packer, *God’s Words: Studies of Key Bible Themes* (Downers Grove, IL: InterVarsity, 1981), 195.

7. Thomas Watson, *A Body of Divinity* (1692; reprint, Edinburgh, Scotland: The Banner of Truth Trust, 1970), 249.
8. John Geree, *The Character of an Old English Puritane or Nonconformist* (1646), як цитується в J. I. Packer, *A Quest for Godliness: The Puritan Vision of the Christian Life* (Wheaton, IL: Crossway, 1990), 23.
9. J. I. Packer, *Keep in Step with the Spirit* (Old Tappan, NJ: Fleming H. Revell, 1984), 111.
10. John Guest, "Wrong- Headed Spontaneity," *Christianity Today*, April 23, 1990, 33.
11. <http://www.hoophall.com/hall-of-famers/tag/peter-p-pete-maravich> (accessed October 4, 2013).
12. Як цитується Леппі Кінгом в "A Brilliant Baseball Mind That Deserves Recognition; Big Bucks by the Book," *USA Today*, January 18, 1988, 2D.

ПРО АВТОРА

ДОНАЛЬД УІТНІ є професором біблійної духовності та заступником декана Південної баптистської богословської семінарії в Луїсвіллі, штат Кентуккі, з 2005 року. До цього він протягом десяти років обіймав аналогічну посаду (першу таку посаду в шести семінаріях Південної Баптистської Конвенції) у Середньозахідній баптистській богословській семінарії в Канзас-Сіті, штат Міссурі. Дональд Уітні є засновником і президентом Центру біблійної духовності. Він часто виступає з промовами в церквах, на семінарах та конференціях у США та за кордоном.

Дональд Уітні виріс у місті Осеолі, штат Арканзас, де і увірував в Ісуса Христа як свого Господа і Спасителя. Під час навчання в середній школі та коледжі він активно займався спортом, а також працював на радіостанції, якою керував його батько.

Після отримання освіти в Арканзаському державному університеті Дональд планував завершити навчання в юридичному виші та присвятити себе кар'єрі спортивного коментатора, але під час навчання на юридичному факультеті Арканзаського університету відчув Боже покликання проповідувати Євангеліє Ісуса Христа. Тому невдовзі він вступив до Південно-західної баптистської богословської семінарії у Форт-Ворті, штат Техас, яку закінчив у 1979

році, отримавши ступінь магістра богослів'я. У 1987 році Дональд отримав ступінь доктора служіння в Євангельській богословській школі Трійці в Дірфілді, штат Іллінойс. У 2013 році він отримав ступінь доктора богослів'я в університеті в Південній Африці.

До того як почати працювати викладачем у семінарії, Дональд Уїтні майже п'ятнадцять років був пастором баптистської церкви «Гленфілд» у місті Глен-Еллін, штат Іллінойс (передмістя Чикаго). Загалом він служив у місцевих церквах в якості пастора протягом двадцяти чотирьох років.

Д-р Уїтні є автором книги «Духовні справи для християнського життя», до якої також був створений допоміжний посібник для занять. Він також написав книги «Як я можу бути впевненим, що я християнин?», «Духовні справи в церкві», «Десять запитань для оцінки вашого духовного здоров'я», «Спростіть своє духовне життя» та «Сімейне поклоніння». Його хобі — реставрація та використання старих авторучок.

Дональд з дружиною Каффі живуть поблизу Луїсвілля.

Каффі регулярно проводить заняття для дружин студентів семінарії; працює вдома як художниця, розписувачка стін та ілюстраторка; а також захоплюється садівництвом і бджільництвом. У подружжя Уїтні є донька Лорелен Крістіана.

Адреса веб-сайту Дона: www.BiblicalSpirituality.org. Ви також можете знайти його в соцмережах X через @DonWhitney та в Фейсбук.

ПОКАЖЧИК ТЕКСТІВ СВЯТОГО ПИСЬМА

Буття 1:1	55	Ездри 8:21-23	247
Буття 12:1-7	91	Ездри 8:23	241
Буття 24:63	110	Ездри 10:6	232-233
Буття 39:5-6	205	Неємії 1:3-4	252
Вихід 19:5	204	Неємії 1:4	241
Левіт 16:29-31	234	Неємії 2:2	176
Второзаконня 6:4-7	310	Неємії 9:1	234, 237
Второзаконня 9:9	233, 238	Естер 4:16	33, 234, 237, 247
Второзаконня 13:4	173	Йова 32:9	334
Второзаконня 16:16	207	Йова 41:3	204
Второзаконня 17:18	309	Псалом 1	65, 68
Ісуса Навина 1:8	61, 63, 64, 68, 89, 305, 363	Псалом 1:1-3	64-65, 89, 305
Ісуса Навина 24:15	188	Псалом 1:3	69
Суддів 20	242	Псалом 5:2	108
Суддів 20:26	237, 243, 244	Псалом 19	108
Суддів 20:28	243	Псалом 19:8-12	108
1 Самуїла 2:30	53	Псалом 19:8	108
1 Самуїла 7:6	237, 248	Псалом 19:15	108, 110
1 Самуїла 12:24	174	Псалом 23	76
1 Самуїла 20:34	246	Псалом 23:1	76, 77
1 Самуїла 31:13	237, 245	Псалом 24:1	204
2 Самуїла 1:11-12	245	Псалом 31:16	197
2 Самуїла 1:12	237	Псалом 35:13	251
2 Самуїла 3:35	237	Псалом 37 (36):4	134
2 Самуїла 12:16-23	237	Псалом 39:4	63
1 Царів 6:7	292	Псалом 62:2-3	275
1 Царів 10:27	200	Псалом 62:6-7	275
1 Царів 18:28	241	Псалом 62:9	306
1 Царів 19:8	233, 238, 273	Псалом 63:6	367
1 Царів 19:11-13	273	Псалом 65:3	118
1 Царів 21:27-29	250-251	Псалом 77:12-13	309
2 Хронік 20:3-4	246	Псалом 77:12	367
2 Хронік 20:3	234	Псалом 77:13	367
Ездри 7:10	43	Псалом 84:11	176
		Псалом 86:1	301
		Псалом 95:6	127, 144
		Псалом 96:1	80
		Псалом 100:2	173, 175

Псалом 102:19	312	Ісаї 53:6	76, 296
Псалом 109	248	Ісаї 58	253
Псалом 109:24	248	Ісаї 58:3-4	253
Псалом 119	67	Ісаї 58:6-7	253
Псалом 119:11	51, 56, 264	Ісаї 59:2	123
Псалом 119:15	93, 367	Єремії 23:29	63, 369 (п. 7)
Псалом 119:18	78, 85	Єремії 36:6	237
Псалом 119:23	367	Плач Єремії 3:25-28	277
Псалом 119:24	53	Даниїла 1:12	232
Псалом 119:27	307	Даниїла 6:18-24	237
Псалом 119:36	96	Даниїла 9:3	242, 252
Псалом 119:37	96	Даниїла 10:3-13	237
Псалом 119:48	367	Йоїля 2:12	242, 248
Псалом 119:50	78	Йоїля 2:15-16	233
Псалом 119:78	367	Йони 3:5-8	234, 249
Псалом 119:97	54, 87, 367	Аввакума 2:1	273
Псалом 119:98-99	66	Аввакума 2:20	274
Псалом 119:98	66	Софонії 1:7	274
Псалом 119:99	66, 367	Аггея 2:8	205
Псалом 119:148	367	Захарії 2:13	274
Псалом 143:5	367	Захарії 7:5	259
Псалом 145:5	367	Захарії 8:19	234
Притчі	367	Матвія 3:4	232
Притчі 5:11-13	201	Матвія 4	372
Притчі 9:9	327	Матвія 4:1-11	52, 254
Притчі 10:14	328	Матвія 4:1	12, 271
Притчі 13:4	341	Матвія 4:2	232, 238, 254
Притчі 13:20	117	Матвія 4:4	38, 261
Притчі 17:27-28	283	Матвія 4:10	126, 140
Притчі 18:15	329	Матвія 5:16	155
Притчі 22:17-19	52	Матвія 6:1	198
Притчі 23:12	329	Матвія 6:2-3	235
Притчі 24:33-34	200	Матвія 6:5-7	235
Притчі 26:13-14	199	Матвія 6:5	10
Притчі 27:1	196	Матвія 6:6	101
Притчі 27:17	18, 117	Матвія 6:7	101, 116
Екклезіаста 3:1	226	Матвія 6:9-13	73
Екклесіаста 3:7	283	Матвія 6:9	101
Екклесіаста 7:10	284		
Ісаї 6:6-8	177		
Ісаї 6:8	187		
Ісаї 30:15	275		

Матвія 6:16-18.....	233, 236	Луки 6:38.....	222
Матвія 6:16-17.....	235	Луки 8:19-56.....	74
Матвія 6:16.....	236	Луки 9:23.....	22
Матвія 6:17-18.....	236, 260	Луки 11.....	70
Матвія 6:18.....	237	Луки 11:1.....	106, 116
Матвія 7:7-8.....	118, 122	Луки 11:5-13.....	71
Матвія 9:14-15.....	235	Луки 11:9.....	101
Матвія 9:14.....	238	Луки 11:9-10.....	71
Матвія 9:15.....	234	Луки 11:28.....	34
Матвія 11:28-29.....	341	Луки 13:18-21.....	74
Матвія 11:29.....	22	Луки 15.....	84
Матвія 12:15.....	272	Луки 16:10-13.....	211
Матвія 12:36.....	198	Луки 16:11.....	211
Матвія 14:23.....	12, 271	Луки 16:22-25.....	202
Матвія 15:8-9.....	127	Луки 18:1.....	101, 122
Матвія 15:9.....	144	Луки 18:12.....	234, 251
Матвія 19:4.....	38	Луки 19:1-10.....	21
Матвія 25:14-30.....	199	Луки 19:10.....	296
Матвія 28:19-20.....	146, 156	Луки 22:27.....	189
Марка 1:35.....	12, 272	Луки 23:43.....	91
Марка 5.....	84	Луки 24:27.....	77
Марка 6:31.....	278	Луки 24:46-47.....	147
Марка 10:21-22.....	151	Івана 1:1.....	129
Марка 12:10.....	38	Івана 1:14.....	129
Марка 12:28-31.....	181	Івана 1:18.....	130
Марка 12:29-31.....	362	Івана 3:3-8.....	9
Марка 12:30.....	135, 330	Івана 3:16.....	54-55, 77, 92
Марка 12:41-44.....	208	Івана 4.....	185
Марка 16:15.....	147	Івана 4:22.....	331
Луки 1:20.....	279	Івана 4:23-24.....	131
Луки 1:63-64.....	279	Івана 4:34.....	185-186
Луки 2.....	255-256	Івана 5:22-29.....	202
Луки 2:37.....	238, 256	Івана 6:51.....	256
Луки 2:46-47.....	327	Івана 7:15.....	327
Луки 2:52.....	350	Івана 7:38.....	136
Луки 4.....	372	Івана 9.....	148
Луки 4:2.....	232	Івана 9:4.....	197
Луки 4:16.....	12, 138	Івана 9:25.....	155
Луки 4:42.....	12, 272	Івана 10:11.....	76
Луки 5:16.....	104, 139	Івана 11:25.....	72
Луки 6:12-13.....	281	Івана 11:35.....	77
Луки 6:19.....	272	Івана 13:12-16.....	179
		Івана 13:17.....	88

Івана 14:6	123	Римлян 10:17	34, 152, 153
Івана 14:17	132	Римлян 11:33	123
Івана 14:26	78	Римлян 12:2	68, 332
Івана 15:5	105	Римлян 12:3	303
Івана 15:18-19	356	Римлян 12:4-8	181
Івана 16:13	107	Римлян 14:12	198, 360
Івана 16:14-15	347	1 Коринтян 1:21	162
Івана 17:4	192	1 Коринтян 1:26	50
Івана 17:17	19, 46	1 Коринтян 2:2	277
Івана 20:21	147	1 Коринтян 3:10-15	360
Івана 20:28	127	1 Коринтян 3:13-15	198
Дії 1:8	83, 147, 151-152	1 Коринтян 6:19-20	203
Дії 2:14-40	53	1 Коринтян 6:19	292
Дії 2:43-45	216	1 Коринтян 7:5	372
Дії 4:32-35	217	1 Коринтян 8:1	341
Дії 9:5	44	1 Коринтян 9:23	168
Дії 9:9	233, 235, 237	1 Коринтян 9:27	91
Дії 11:27-30	217	1 Коринтян 10:26	204
Дії 13:2	233, 235, 238	1 Коринтян 12:3	132
Дії 13:3	242	1 Коринтян 12:4-7	26
Дії 14:10	44	1 Коринтян 12:4	181
Дії 14:23	235, 238, 243	1 Коринтян 12:5-11	181
Дії 17:11	43	1 Коринтян 12:11	181
Дії 17:12	44	1 Коринтян 12:12	137
Дії 19:23-20:1	192	1 Коринтян 12:27-31	181
Дії 20:28	137	1 Коринтян 13	167
Дії 20:35	223	1 Коринтян 14	181
Дії 27:33-34	237	1 Коринтян 14:20	336
Римлян 1:1	184	1 Коринтян 15:58	186
Римлян 1:16	152, 162	1 Коринтян 16:1-2	218
Римлян 1:20	129	1 Коринтян 16:2	213
Римлян 3:23	296	2 Коринтян 2:14-17	154
Римлян 8:13	317	2 Коринтян 2:14-16	154
Римлян 8:15	104, 297, 300	2 Коринтян 2:17	154
Римлян 8:26	349	2 Коринтян 3:18	21
Римлян 8:28	19, 82, 85	2 Коринтян 5:15	181
Римлян 8:29-30	153	2 Коринтян 6:2	194
Римлян 8:29	9, 62, 348	2 Коринтян 8	213
Римлян 8:30	62	2 Коринтян 8:1-5	210
Римлян 10:2	326	2 Коринтян 8:7	213
Римлян 10:9	92	2 Коринтян 8:8	213
Римлян 10:14	332	2 Коринтян 9:6-8	185

2 Коринтян 9:7	213, 214	Колосян 3:2	51, 193, 269
2 Коринтян 12:1-6	44	Колосян 3:16	370
Галатів 1:17	273	Колосян 4:2	101
Галатів 3:3	355	Колосян 4:5-6	158
Галатів 4:6	104	1 Солунян 1:9	189
Галатів 5:13	180	1 Солунян 2:13	37
Галатів 5:17	356	1 Солунян 5:2-3	75
Галатів 5:22-23	13, 23	1 Солунян 5:17	102
Галатів 5:23	348	1 Солунян 5:23	19
Галатів 6:8	357	1 Тимофія 4:1	262
Ефесян 1:6	123	1 Тимофія 4:3	262
Ефесян 1:13-14	10	1 Тимофія 4:7-8	355, 359
Ефесян 2:1-10	240	1 Тимофія 4:7	11, 18, 20, 38, 318, 334, 359, 360
Ефесян 2:8-9	152	1 Тимофія 4:8	17, 359
Ефесян 2:19	137	1 Тимофія 4:10	355
Ефесян 2:21	137	1 Тимофія 4:13	35
Ефесян 4:7-13	181	1 Тимофія 5:8	203
Ефесян 4:11-12	147	2 Тимофія 1:5	310
Ефесян 4:12	184	2 Тимофія 1:7	23, 348
Ефесян 4:16	352	2 Тимофія 2:7	305
Ефесян 4:29	54	2 Тимофія 3:16-17	15
Ефесян 5:15-16	192	2 Тимофія 3:16	38, 91, 129
Ефесян 5:16	337	2 Тимофія 4:13	44
Ефесян 5:19	370	Тита 3:5-7	240
Ефесян 5:26	65	Євреїв 1:1-2	129
Ефесян 6	357	Євреїв 2:11	19
Ефесян 6:4	156	Євреїв 3:13	353
Ефесян 6:17	52, 56	Євреїв 4:7	225
Филип'ян 1:6	348	Євреїв 4:16	103
Филип'ян 2:3	170	Євреїв 5:12	198
Филип'ян 2:13	20	Євреїв 6:10	187
Филип'ян 3:12-16	314	Євреїв 9:12	245
Филип'ян 3:13-14	198	Євреїв 9:14	173
Филип'ян 3:13	46	Євреїв 10:10	245
Филип'ян 3:19	256	Євреїв 10:25	136, 137
Филип'ян 4:8	60, 70, 80	Євреїв 11:6	331
Филип'ян 4:13	95	Євреїв 12:14	9, 10
Филип'ян 4:18	206	Євреїв 12:28	127, 144
Колосян 1:29	19, 20, 184, 355	Євреїв 12:29	82
Колосян 2:20-23	17	Євреїв 13:8	313
Колосян 2:21	90		

Якова 1:6.....	75	2 Петра 1:19.....	100
Якова 1:19.....	283	2 Петра 1:20-21.....	129
Якова 1:22-25.....	88, 89	2 Петра 3:16.....	44, 47, 88
Якова 1:22.....	75, 98	1 Івана 1:3.....	350
Якова 1:25.....	68, 69	1 Івана 1:5.....	83
Якова 1:26.....	283	1 Івана 1:9.....	245
Якова 4:14.....	195	1 Івана 2:15.....	356
1 Петра 1:15-16.....	22	1 Івана 2:17.....	196
1 Петра 2:9.....	148	1 Івана 3:2.....	9, 62, 358
1 Петра 3:15.....	157, 313	Юди 20.....	317
1 Петра 3:18.....	245, 296	Об'явлення 1.....	101
1 Петра 4:10-11.....	160	Об'явлення 1:3.....	39
1 Петра 4:10.....	181, 182	Об'явлення 4:8.....	10, 127, 129, 144
1 Петра 4:11.....	181	Об'явлення 4:11.....	127-128
1 Петра 5:8.....	357	Об'явлення 5:12.....	128
2 Петра 1:6.....	28, 358	Об'явлення 5:13.....	128

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Аввакум, 274
Августин, 18, 301
Авраам, 202
Адам, 296
Адамс, Джей, 265
Адамс, Джон, 234
Анна, 255-256
Антиінтелектуалізм, 330-331
Артаксеркс, 176, 247
Асаф, 309
Ахав, 250
- Багатства, духовні, 211-212
Бакстер, Річард, 97, 109, 202-203
Батьківство, 211
Бездіяльність, 173
Безмов'я та усамітнення, 265-297
 бажання для цього, 268-269
 важливість цього, 271
 для вираження віри, 275-276
 для вираження поклоніння, 274-275
 для відновлення духовного розуміння, 279-281
 для відновлення, 278
 як духовна вправа, 14
 знаходження часу для цього, 272
 та інші духовні вправи, 284
 в духовних вправах, 374 (п. 11)
 лікувальний вплив, 278-279
 мінімізувати відволікання, 273
 місця для цього, 288-290
 навчитися контролювати язик, 283-285
 наодинці з Богом, 271, 272
 обмін обов'язками для цього, 291
 планування часу для цього, 287-288, 292
 поради для цього, 285-292
 в пошуку Божої волі, 281-282
 в пошуку спасіння, 276-278
 пояснення, 269-271
 за прикладом Ісуса, 271-272
 причини, 271-285
 тривалий час цього, 287, 293-294
 «хвилинні» відпочинки, 285-286
 щоденно, 286-287, 292
- Бейтс, Уільям, 107
Берроуз, Джеремая, 37
Благовістя, 14, 145-168, 172, 352, 378 (п. 4)
 активне, 163, 167
 активність у ньому, 155
 Боже очікування, 146-148, 163
 важливість, 149-150, 167-168
 визначення, 146
 як відповідальність, 146-148, 167
 домашні зустрічі, 161-162
 як духовна вправа, 155-163
 через життя, 160-162, 166-167
 методи, 146, 160
 підготовка, 158
 планування, 167
 сила в ньому, 148-154
 сила для нього, 147, 151-154, 164
 слова для нього, 164-166
 страх перед ним, 148-151, 163-164
 створення можливостей, 155-163
 час для нього, 156-157
- Благоговіння, 36-37
Благодать, 144, 257-258, 295-296
 і духовні вправи, 19-21, 345
 її засоби, 251
 зустріч з нею, 39
 можливості отримати, 19, 103, 257, 261, 262
 і прощення, 201
 і спасіння, 198
- Благословення, 62, 69, 88
 як благодать, 257
 як наслідок помертв, 222

- як наслідок посту, 257
- і особисте поклоніння, 139
- Бланшард, Джон, 39-40
- Близькість з Богом, 105
- Бог. *Див. також* Святий Дух; Ісус Христос
- Його великі діла для вас, 174-175
- молитви Йому. *Див.* Молитва
- Його обіцянки. *Див.* Обіцянки
- Божі
- способи відкриття Себе, 129
- Його сутність і характер, 105-106, 131, 132
- Його цінність, 128
- Бонхьоффер, Дітріх, 171
- Боротьба, 354-359
- Бостон, Томас, 249
- Брейнерд, Девід, 117, 243-244, 276, 306-308
- Бріджес, Джеррі, 43, 58-59, 347
- Брукс, Томас, 360
- Буньян, Джон, 18, 164
- Варнава, 242, 243
- Вдячність, 122, 174-175
- Ведення щоденника, 12, 299-324
- біблійне підґрунтя, 300-301
- для вираження Богу думок і почуттів, 306-308
- і віра, 310
- для висвітлення цілей і пріоритетів, 313-317
- як допомога в інших духовних вправах, 317-319
- як допомога в роздумах, 305-306
- як духовна вправа, 14
- для запису духовної спадщини, 310-312
- для згадування Божих діл, 308-310
- і інші духовні вправи, 300
- як історія життя, 310-312
- і молитва, 310
- його плідність, 322-323
- для пояснення думок, 312-313
- пояснення, 299-302
- для саморозуміння та самооцінки, 303-305, 313-317
- способи, 319-322
- цінність цього, 302-319
- Велике Доручення, 146-147, 156
- Вечеря Господня, 12, 130, 256
- Вивчення Божого Слова, 43-45
- книги та рекомендації, 44-45
- нотування під час, 44-45
- Виснаження, 184-186
- Витривалість, 239
- Відновлення, 278-279, 286
- Відповідальність, 345
- за благовістя, 145, 147-148
- за використання часу, 198-199
- перевантаження, 191
- і послух, 282
- уникнення, 199
- Відпочинок, 226, 285, 340
- Війна, духовна, 103
- Віра в Бога, 10, 52, 275
- в забезпеченні потреб, 208-209
- в щедрості, 222-223
- Віра, 240, 280, 364
- безмов'я та усамітнення для вираження, 275-276
- її дари, 35
- записане свідцтво, 312
- її зміцнення, 52, 122
- її криза, 293-294
- і поклоніння, 144
- початкова, 35
- від почутого Євангелія, 152-153
- Вірність, 211-212
- Вічність, підготовка, 193-194, 360
- Внутрішньо-китайська місія, 282
- Вольтер, 200-201
- Воля Божа, 227, 282
- Вороги, 18, 160, 223, 357
- Гавриїл, 279
- Гарріс, Хауелл, 290
- Генрі, Метью, 110, 139, 259-260

- Гест, Джон, 360-361
 Глибина, духовна, 284-285
 Гордість, 172
 Гостинність, 161, 183
 Грем, Біллі, 279-281
 Гріх, 174
 і благовістя, 165-166
 визнання, 245
 вплив на молитву, 119
 національний, 247-248
 і піст, 259, 253
 плата за нього, 244-245
 потяг до нього, 179, 317, 355-356
 скорбота із-за нього, 244-245
 спасіння від нього, 276-277
 спокуса, 353-354
 Гроші, 191, 203-223. *Див. також*
 Пожертви
 використання, як бажає Бог, 206
 дисципліноване користування, 203
 жертвни пожертви, 209-211
 для забезпечення потреб, 203
 їхня належність, 204-206, 219
 пожертви з вірою в забезпечення, 208-209
 пожертви як поклоніння, 206-208
 щедрість з ними, 209-211
 Давид, 63, 115, 275
 його пости, 245, 246, 248, 251
 Даниїл, 232, 241-242, 252
 Дари, 181-183
 благовістя, 147
 їх види, 181
 використання в служінні, 181-184
 їх виявлення, 181-184
 відповідальність за використання, 198-199
 віри, 35
 говоріння, 160-161
 і духовні вправи, 19-20
 зростання в святості, 19
 їх розвиток, 26
 служіння, 160-161, 181-187
 Джадсон, Адонірам, 294-295
 Дисципліна, 22-23
 в думках, 67, 193
 без мети, 7-8
 її мета, 11
 нехтування нею, 25
 свобода через неї, 26-27
 як шлях до побожності, 17-18
 Диявол, 223, 357
 Діла
 Божі, 19, 174-175, 308-309
 добрі, 187
 і спасіння, 46, 177-178, 198, 355
 Діти, 288, 335-336
 Духовна зрілість, 14, 18, 334, 350
 Духовне зростання, 19, 49, 141
 і роздумування, 97
 сприяння йому, 11-12
 Духовні вправи, 11-17, 28-29
 бажання щодо них, 20
 безмов'я. *Див.* Безмов'я та усамітнення
 біблійні, 14
 благовістя. *Див.* Благовістя
 як Божі заповіді, 22
 і боротьба, 354-359
 ведення щоденника. *Див.* Ведення щоденника
 вибір стосовно них, 19
 як діяльність, 13
 допомога в їх розвитку, 142
 як засіб до побожності, 17-19, 359, 360-361
 зловживання, 15-16
 зневажання, 23-26
 як каталізатор змін, 19
 їхня мета, 13, 15-22, 285, 302
 міжособистісні, 11-12, 337-338, 350-354
 молитва. *Див.* Молитва
 навчання. *Див.* Навчання
 наполегливість, 343-364
 насичення Біблією. *Див.* Насичення

- Біблією
 незавершеність однієї, 50
 особисті, 12
 піст. *Див.* Піст
 їхній плід, 49
 поклоніння. *Див.* Поклоніння
 правильне практикування, 141, 288
 прогрес у них, 300
 роздуми. *Див.* Роздуми
 і Святий Дух, 347-350, 355
 сила для них, 19-20, 348
 їхня складність, 24
 служіння. *Див.* Служіння
 і спілкування, 350-354
 старанність в них, 201
 управління. *Див.* Управління
 усамітнення. *Див.* Безмов'я та
 усамітнення
 христоцентричні, 77
 час для них, 361-362
 Духовні дари. *Див.* Дари
 Духовність, 22, 347
 Душа, вивчення стану, 277
 Душеопіка, можливості, 53
- Евклід, 340
 Егоїзм, 173
 Едвардс, Джонатан, 18, 133
 про знання Євангелія, 333
 його знання, 329
 його навернення, 34
 його рішимість, 314-315
 і роздуми, 67-68, 73, 80, 87
 про тишу та усамітнення, 273, 288-
 289, 295-296, 297
 про християнське життя, 202
 про цінність часу, 192, 226
 його щоденники, 301
- Едвардс, Сара Пірпонт, 18, 67, 226,
 273
 Ездра, 43, 232-233, 246-247
 Еклектичне товариство, 303
 Елліот, Джим, 18, 286, 318
 Елліот, Елізабет, 18, 27-28
- Емаус, 77
 Емоції, 134-135, 275, 306-308
 Естер, 233, 234, 247
- Євангеліє, 76. *Див. також* Писання
 і духовні вправи, 15-16
 знання, 164-165
 пізнання, 331-333
 проголошення, 146-147, 149-151
 його сила, 152-153
- Єремія, 277, 301
- Жертва, 210-211
- Заздрість, 179-180
 Зайнятість, 343-346, 361-362
 Закон, 76
 Закхей, 21
 Залежність від Бога, 130, 276
 Запам'ятовування текстів Писання,
 28, 49-50, 51-57
 дослівне, 57
 духовна сила від нього, 51
 і душеопіка, 53
 здатність до цього, 55
 для зміцнення віри, 52
 користь від цього, 51-55
 малюнки-нагадування, 56
 мета, 58-59
 методи, 55-58
 мотивація, 55
 з нотуванням віршів, 56
 підзвітність у цьому, 57
 план, 55-56
 повторювання, 57-58
 і роздумування, 54, 58, 79, 92-93
 і свідчення, 53
- Зарубіжне місіонерське братство, 282
 Застосування Божого Слова, 87-94, 98
 знаходження застосування, 89-90
 конкретна реакція, 94
 неправильне, 90-91
 питання, орієнтовані на це, 93-94
 до поточних проблем, 84-85
 як результат духовних вправ, 75

- роздуми над застосуванням, 92-93
розуміння тексту, 90-91
до сьогодення, 91-92
цінність, 88
Захарія, 279
Захист, 246-248
Звичаї, 31
Звички, 11, 14, 285, 340
Здібність, особиста, 49-50, 182
Зібрання для поклоніння, 136-138
Зосередженість на собі, 28
Зрілість, духовна. *Див.* Духовна зрілість
Зростання, духовне. *Див.* Духовне зростання
Зустріч з Богом, 21, 40-41
Іван Хреститель, 232, 235
Ілля, 233, 241, 273, 372 (п. 4)
Ілюстрації, 74-75
Ісак, 110
Ісая, 177, 187
Істина, 131-136
Ісус Навин, 61, 188
Ісус Христос. *Див. також* Бог; Святий Дух
Богже об'явлення в Ньому, 129-130
використання Ним ілюстрацій, 74-75
використання Ним часу, 192, 344-345
як виповнення Писання, 77
як зразок дисципліни, 23, 226
Його досконалість, 9-10
Його людська природа, 77
Його молитви, 104, 116
Його перемога, 357-358
Його повернення, 9
Його поклоніння, 126-127
Його пости, 229, 254-255
Його праведність, 9-10, 123, 144
Його присутність, 92
Його смирення, 178-179
Його тіло. *Див.* Церква
підкорення Йому, 132
про працю як їжу, 185-186
слідування за Ним, 22
як Слуга, 189-190
схожість на Нього, 17, 50-51, 62.
Див. також Уподібнення до Христа; Побожність
в тиші та усамітненні, 271-272, 281
Йоїль, 233
Йона, 234, 249
Йонатан, 245, 246
Йосафат, 233-234, 246
Йосип, 204-205
Кальвін, Жан, 18, 240, 250, 303
Карсон, Дональд, 15, 347
Каупер, Уільям, 310
Керівництво Боже, 242-244
Кесвікське богослів'я, 369 (п. 4)
Кларксон, Девід, 138, 143
койнонія, 351
Коулрідж, Семюель, 25-26
Кромвель, Олівер, 110
Лазар, 202
Лицемерство, 132, 135, 179, 237
Лі, Р. Г., 74
Лінівів, 199, 341
Лінкольн, Авраам, 234
Лінь, 44, 172, 323-324, 345, 348, 362
Ллойд-Джонс, Д. Мартін, 18, 191, 231, 257, 332, 343
Льюїс, Клайв, 152
Любов
Божа, 213
до Бога, 135, 255-260, 274-275, 330, 362
як спонука до пожертв, 213-214
як спонука до служіння, 173, 180
Люди, як каталізатор змін, 18
Лютер, Мартін, 18, 102-103
Майно, 204-206
Мак-Артур, Джон, 299

- Македоняни, 209-210, 213
 Мантон, Томас, 110
 Маравіч, Піт, 362-364
 Мардохей, 233
 Марнославство, 261-262
 Марнотратство, 203
 Медісон, Джеймс, 234
 Мета побожності, 11
 і духовні вправи, 13, 15-22, 285, 302
 Методи роздумувань, 71-86
 вибір методу, 71
 вибір тексту Писання, 70-71
 Меч Духа, 52, 54
 Милість, 103
 Мир, 53, 216
 Мільтон, Джон, 341
 Місійна праця, 31, 112, 145, 281-282
 підтримка, 163, 206
 Мойсей, 61, 173, 233, 372-373 (п. 4)
 Молитва, 99-124, 349-350
 багатослівна, 275
 бажання і сила до неї, 105
 Божі відповіді, 104-105, 112, 118-120, 309
 Божі очікування, 101-106, 235
 і ведення щоденника, 309
 як взаємини з Богом, 102
 як вимога, 101
 виснажлива, 8
 ефективна, 106, 111-112
 змістовна, 106, 108-109
 зосередження на ній, 273-275
 за інших, 159
 мета, 123
 механічна, 116
 навчання їй, 106-117, 119, 121
 наполегливість, 122-123
 невпинна, 102-103
 по Писанню, 108-109, 369 (п. 7)
 і піст, 240-242
 плани, 120-122
 і поклоніння, 130
 як привілей, 103
 приклад, 116
 як пріоритет, 101, 102, 104
 і роздуми, 107-115
 як розмова з Богом, 102-103
 як служіння, 183
 слухання Богом, 100, 122-124
 стимули, 119
 тиша та усамітнення для, 269, 286
 читання про неї, 117, 121
 Муді, Дуайт, 39-40
 Мудрість, 66, 68, 117
 і вік, 334
 людська, 118
 і навчання, 327
 світська, 50, 267
 Музика, 274
 Мун, Лотті, 18
 Мюллер, Джордж, 14, 112-115, 117, 137
 про молитву, 122
 про роздуми, 66
 про систематичні пожертви, 220, 221
 його щоденник, 312-313
 Мюррей, Ендрю, 107, 118, 368-369 (п. 4)
 Навернення, 34-35, 151, 156, 164
 Павла, 273
 Навчання молитві, 118, 121-122
 молячись з іншими, 116
 молячись, 107
 через роздуми над Писанням, 107-115
 читаючи про молитву, 117
 Навчання, 325-341
 дисципліна в ньому, 334-336, 340-341
 як духовна вправа, 14
 застосування, 95
 від інших, 116-117
 від Ісуса, 22
 молитві, 106-117, 118, 121-122
 необхідність в побожності, 331-333

- різними способами, 336-341
- старання, 327, 334-335, 340
- списки питань, 337
- характеристика мудрої людини, 327-329
- Нагорода, 360, 198
 - за пожертви, 222-223
 - за постування, 237, 260
- Надійність, 211-212
- Наполегливість, 323
 - у духовних вправах, 343-364
 - у молитві, 71, 106, 119, 122
 - у поклонінні, 135-136
- Насичення Біблією, 31-98
 - вивчення Слова, 43-45
 - доступ до Біблії, 31-32
 - запам'ятовування Слова, 49-50
 - мета, 34
 - методи, 49
 - роздуми з молитвою, 107-115
 - слухання Слова, 12, 34-37
 - тиша та самотність для, 286-292
 - читання Слова, 34, 38-41
 - якість, 46
- Насолода Богом, 28-29
- Невіра, 153
- Неємія, 175, 241, 252
- Незамінність, 272
- Ньютон, Джон, 174
- Обжерливість, 261
- Обіцянки Божі, 68-69, 89, 92
 - відповідь на молитву, 118-120
 - в роздумах, 64
 - успіх, 61-62
 - шана, 53
- Обов'язок, 25, 176, 214
 - пожертва, 208, 215
 - поклоніння, 126, 133-134
- Обставини, 366-367 (п. 6)
 - їх збіг, 119
 - як каталізатор перемін, 18-19
 - Писання стосовно них, 70, 90-92
- Освячення, 46, 141
- Оуен, Джон, 6, 110, 281
- Павло, 19-20, 90-91, 273
 - в Верії, 43-44
 - вивчення ним Писання, 43-44
 - про особистий інтелект, 50
 - його постування, 233, 243
 - про працю служіння, 184-186
 - про час, 192
- Пайпер, Джон, 236, 240, 241, 252, 256, 258, 263
- Пакер, Джеймс, 98, 182, 352, 358
- Пам'ять, 49-50, 64, 68-69, 86, 195
- «Парі» (Чехов), 265-268
- Пекло, 202
- Передвизначення, 9
- Перенавантаження інформацією, 67
- Перефразування, 73
- Петро, 47, 87-88
- Писання, 99-100. *Див. також* Насичення Біблією
 - Боже одкровення в ньому, 129
 - як Божі слова, 369 (п. 6)
 - життя по ньому, 38
 - запам'ятовування. *Див.* Запам'ятовування Писання
 - як зброя, 52, 54
 - знайомство з ним, 32-33
 - його богонатхненність та авторитет, 280
 - його вивчення, 12
 - його виконання, 69, 75, 88, 97
 - його вплив, 88-89
 - його жадання, 10
 - його застосування. *Див.* Застосування Божого Слова
 - його принципи, 73-74
 - його розуміння, 38, 90-92
 - його читання. *Див.* Читання Божого Слова
 - його ясність, 47-48
 - насолада ним, 64-65
 - роздумування над ним. *Див.* Роздумування

- слухання. *Див.* Слухання Божого Слова
 тематичні зв'язки в ньому, 76, 84
 Підзвітність, 57, 305, 360
 за використання дарів, 198
 за використання часу, 198-199, 224-225
 перед собою, 316
 Пізнання, 327-329. *Див. також*
 Навчання
 Бога, 14-15, 33, 50, 331, 364
 Євангелія, 164-165, 332-333
 побожності, 331-333
 себе, 303
 Піст, 13, 14, 229-263
 Божі очікування, 234-238, 261
 як вираження любові до Бога, 255-260
 як вираження покаяння, 248-249, 256
 як вираження скорботи, 244-245
 як вираження турботи про Божу працю, 251-252
 добровільний, 230-231
 досвід, 243-244
 як задоволення потреб інших, 253-254
 заради духовної сили, 254-255
 звичайний, 232
 колективний, 246-248
 конгрегаційний, 12, 233
 медичні обмеження, 230, 232, 262
 мотивація, 257
 надприродний, 233, 372-373 (п. 4)
 національний, 233-234
 нерегулярний, 234
 для перемоги над спокусою, 254-255
 поведінка під час, 236-237
 для повернення до Бога, 248-249
 повний, 232-233
 для поклоніння Богу, 255-260
 для посвяти себе Богу, 254-255
 для посилення молитви, 240-241
 для пошуку Божого керівництва, 242-244
 для пошуку визволення, 246-247
 для пошуку захисту, 246-247
 пояснення, 230-234
 як привілей, 257
 регулярний, 234
 як ритуал, 259-260
 для смирення, 250-251, 256
 страх перед ним, 229, 260
 таємний, 233
 тривалість, 237-238
 цілі, 230, 238-260
 частковий, 232, 372 (п. 3), 373 (п. 8)
 від чогось, крім їжі, 230
 Планування, 121, 208, 287
 Плід Духа, 13
 Плоть, 223, 230, 356
 Побожність, 11, 17, 192. *Див. також* Уподібнення до Христа
 вплив на громаду віруючих, 352-353
 духовні вправи, необхідні, 14, 17-18
 зростання в ній, 12, 141-142, 317, 332-333, 349
 її знання, 331-333
 її мета, 11
 перешкоди для неї, 193
 протистояння їй, 354-358
 прагнення до неї, 168, 188, 378 (п. 4)
 розвиток послідовності, 28
 її свобода, 28
 через Святого Духа, 347-350
 її сила, 153-154
 в словах, 283
 час для її розвитку, 195-196
 Поверховість, 86
 Подяка, 113, 130, 214-215
 Пожертви, 130, 227. *Див. також*
 Гроші
 як акт поклоніння, 206-208
 відношення, 214-216

- як віра в Божє забезпечення, 208-209
- відповідь на потреби, 216-218
- відсоток, 219-221
- їх вороги, 223
- жертвні, 209-211
- законницькі, 213-214
- заплановані, 218-221
- любов як мотивація, 213-214
- наслідки, 222-223
- ознака духовної надійності, 211-213
- отримання взамін, 222-223
- очі, 214-216
- з примусу, 214-216, 222
- з радістю, 214-215
- регулярні, 218-222
- щедрі, 209-211
- Покаяння, 123, 132, 240, 302
 - і піст, 248-249, 256
 - час для цього, 225
- Поклоніння, 12, 14, 125-144, 172
 - безперервне, 127, 129, 144
 - Божі очікування, 127, 136-140
 - як відповідь Богу, 127-131, 140
 - даремне, 127, 143-144
 - як дисципліна, 140-142
 - душею, 143
 - в душі та істині, 131-136
 - як засіб до побожності, 140
 - засноване на Писанні, 131-136
 - зосереджене на Бозі, 127-131, 140
 - його місце, 35-36
 - і молитва, 130
 - як обов'язок, 126-127
 - його оцінка, 370 (п. 3)
 - і піст, 255-260
 - пожертви як його акт, 206-208
 - і проповідь, 130
 - публічне, 130, 136-140, 141-142, 370 (п. 1)
 - його розвиток, 140-142
 - і роздуми, 129
 - серцем, 134-135
 - сімейне, 130
 - спільне, 136-139, 378 (п. 4)
 - справжнє, 187
 - і служіння, 187-188
 - схваленими способами, 133
 - тиша та усамітнення для нього, 274-275, 286
 - усамітнене, 130, 137-139, 141-142, 284, 286, 370 (п. 1)
 - і читання Біблії, 129
 - щирість у ньому, 132
 - щоденна посвята йому, 142
- Порядок у мисленні, 67
- Посвята Богу, 254-255
- Посвята, 255
 - як звичка, 11
- Послух, 62, 69, 91, 187, 330
 - і відповідальність, 282
 - зобов'язання до нього, 248
 - Ісуса Христа, 10
 - і піст, 261
 - стосовно грошей, 203-204
 - як мотивація до служіння, 173-174
- Потіфар, 204-205
- Потреби, 216-218
 - у інших, 253-254
 - їх оголошення, 216
- Праведність, 76
 - Ісуса Христа, 9-10, 123, 144
 - особиста, 9-10, 189
- Праця, 19-20, 192
 - зусилля, 44, 184-185, 317
 - як їжа, 186
 - в служінні, 177-178, 184-187
- Преображення, 15, 66, 189
- Прийнятність для Бога, 240
- Пріоритети, 346, 359
 - висвітлення, 313-317
 - молитва, 101, 102, 104
 - служіння, 170
- Проблеми, 77, 84-85
- Провина, 177-178, 276-277
- Проповідь, 36

- і поклоніння, 130
- слухання, 34-35, 46
- Прощення, 61-62, 65, 89
- Прощення, 166
 - по благодаті, 201
 - за втрачений час, 198
 - як мотивованість до служіння, 177-178
- Птолемей I, 340
- Пуритани, 37, 109, 115, 358
- П'ятидесятниця, 53, 216
- Радість, 13, 174, 201
- Райл, Джон, 124
- Репутація, 18, 179
- Ресурси, їх використання, 204
- Ритуал, 134, 259-260
- Робертс, Моріс, 86-87, 302, 308, 317-318
- Роздуми, 59-87, 366-367 (п. 6)
 - аналогія з пакетиком чаю, 61
 - про Боже Слово, 366-367 (п. 6)
 - про Божі атрибути, 366-367 (п. 6)
 - про Божі діла, 366-367 (п. 6)
 - щоб знайти застосування Божого Слова, 92-93
 - і запам'ятовування Писання, 54-55, 58, 79, 92-93
 - зосередження в думках під час них, 72, 82
 - над істиною, 135
 - користь від них, 59-69
 - їх мета, 89
 - і молитва, 107-117
 - і навчання молитві, 107-115
 - їх об'єкти, 366-367 (п. 6)
 - і обіцянка успіху, 61-62
 - і пам'ять, 68-69
 - їх плоди, 62-68
 - перехід до молитви, 113-114
 - і поклоніння, 130
 - посвята їм, 95-97
 - розумова активність під час, 60
 - Святий Дух в них, 78
 - час для них, 64, 86-87, 95-97
 - і читання Слова, 42, 69-71, 85-86
- Розуміння, 66, 332
 - богословське, 31
 - Писання, 38, 47-48, 87-88, 90-92
- Розчарування, 59
- Савл із Тарса, 242
- Самоаналіз, 253, 303-304, 313-317, 324
- Самовпевненість, 105
- Самодисципліна, 23, 356
- Самоконтроль, 23, 193, 348-349
- Самуїл, 174
- Саул, цар, 244-246
- Свідчення, 53, 146. *Див. також*
 - Благовістя
- Свобода, 26-28, 180, 360-361
- Святий Дух. *Див. також* Бог; Ісус Христос
 - і запам'ятовування Слова, 51-52, 53-54
 - Його меч, 50-52, 54-55
 - навчання молитві, 107
 - наслідки присутності, 10-11, 172-173
 - оселення в віруючому, 10, 132, 297
 - його плід, 13
 - і поклоніння, 131-136
 - просвітлення Писання, 7
 - сила від Нього, 21-22, 315, 317, 347-350
- Святість, 22, 129. *Див. також* Уподібнення до Христа; Побожність
 - зростання в ній, 19
 - прагнення до неї, 9-11
- Священство віруючих, 148
- Сила волі, 238
- Сила, 20, 348
 - для благовістя, 148-154, 164
 - від запам'ятовування Слова, 51-52
 - Євангелія, 152-153
 - для молитви, 105
 - побожності, 153-154

- від Святого Духа, 21-22, 315, 317
 для служіння, 187
 Скорбота, 244-246
 Слава Божа, 227, 251
 Служіння, 14, 18, 169-190
 благівість, 147-148
 вдячність як мотив, 174-175
 вина як мотив, 177-178
 готовність до нього, 188-189
 дисципліноване, 183, 184
 задоволення від нього, 186
 захоплення ним, 170-171
 зусилля в ньому, 170, 184-185
 любов як мотив, 172, 180-181
 молитви, 183
 мотиви, 172-181
 як обов'язок, 176
 одарованість для нього, 160, 181-187
 очікування від нього, 173-184
 і поклоніння, 187
 послух як мотив, 173-174
 практичне, 172
 як привілей, 176
 як пріоритет, 170
 прощення як мотив, 177-178
 публічне, 142
 радість як мотив, 175-176
 сила для нього, 184-185, 187
 і смерть, 171
 смирнення як мотив, 178-180
 способи, 171-172
 як тягар, 174, 176
 його ціна, 170, 185
 його цінність, 186-187
 Слухання Божого Слова, 12, 34-37
 підготовка себе до, 36
 слухання проповідей, 34, 35, 46
 Смертна кара, 265
 Смерть, 170-171, 196-197
 підготовка до неї, 91-92, 202-203,
 224-225
 скорбота, 244-245
 цінність часу, 200-201
 Смирнення, 164
 як мотивація до служіння, 178-180
 ознака мудрих, 327
 піст як вираження, 250-251, 256
 Соломон, 200
 Спасіння, 106, 174-175, 296-297
 по благодаті, 198
 і діла, 177-178, 198, 355
 заробляння, 176, 364
 пошук через тишу та усамітнення,
 276-277
 право на нього, 9-10
 і час, 194-195, 200-202
 Сперджен, Чарльз, 18
 про благовість, 167
 про ведення щоденника, 310
 про молитву, 123
 про служіння, 177
 про Т. Уотсона, 90
 про усамітнення, 277, 278
 Спів, 79-80, 130, 370 (п. 2)
 Спілкування з Богом, 21, 187, 274-
 275, 296, 350
 Спілкування, 12, 269-270
 бесіда, 378 (п. 4)
 його роль у духовних вправах,
 350-354
 Спокуса, 254-255, 271, 356
 Спонтанність, 360-361
 Спостереження, 284
 Спроул, Роберт, 44, 331
 Стосунки, 226, 253, 268-269
 з Богом, 102
 Страх, 148-150, 163-164, 229, 260
 Стрес, 191, 278
 Сумнів, 164, 275, 279
 Тейлор, Хадсон, 282
 Темплтон, Чак, 278-279
 Терпеливість, 28, 358-359
 Терпіння, 122
 Технології, 67, 270, 274, 278
 і ведення щоденника, 321
 і навчання, 330

Тозер, Ейден, 142, 187, 288, 292, 325
Тротман, Досон, 18, 55-56, 57, 289

Уеслі, Джон, 234, 288

Уеслі, Сюзанна, 288

Уеслі, Чарльз, 288

Уітфілд, Джордж, 18, 274, 275, 290,
315, 316-317

Уотсон, Томас, 64, 90, 91, 354

Уподібнення до Христа, 9-10, 345.

Див. також Побожність
зростання в ньому, 144, 204
і покора, 179-180
прагнення, 62
як ціль, 17, 69, 341

Управління, 14, 191-227

Божим майном, 204-206

грошима, 203-223

часом, 191-203

Усамітнення. *Див.* Безмов'я та усаміт-
нення

Успіх, 61-62, 89

у бізнесі/фінансах, 227

у благовісті, 150-151

Установи, 378 (п. 4)

Утримання, 230. *Див. також* Піст
від інтимних стосунків, 372 (п. 1)
від спілкування, 269

Учнівство, 22-23, 327

Уява, 60

Фарисеї, 19, 148, 234, 235, 251

Філістимляни. 244

Характер, якості, 13, 44

Хендрікс, Ховард, 83

Холл, Джозеф, 81

Хрещення, 130, 230

Церква, 12-13, 136-138

служіння в ній, 182-183

Чарнок, Стівен, 310

Час, 191-203, 343, 362-363

для благовісті, 156

відповідальність за використання,
198-199, 224

його втрата, 197, 199-200

даремно втрачений, 199-200

наодинці з Богом, 285. *Див. також*

Безмов'я та усамітнення

його злодії, 193

його повернення, 197

його тривалість, 195-196

його швидкоплинність, 195-196

його належність Богу, 203

невизначеність про його залишок,
196-197

підготовка до вічності, 193-195,
224

розумне використання, 191-203,
225

цінність у вічності, 202-203

цінність перед смертю, 200-202
для читання Біблії, 39-40

Читання Божого Слова, 34, 38-42

вголос, 36, 38-39

запам'ятовування його, 49-50

нотування власного прогресу, 41

шрифтом Брайля, 42

план, 41

і поклоніння, 144

регулярність, 38

і роздумування, 42, 69-72

успіх у цьому, 40

час для цього, 40

Читання, 335-336

для відпочинку, 340

про молитву, 117

для навчання, 336-340

Шеперд, Томас, 318

Шеффер, Френсіс, 293

Шукання Бога, 36

Щедрість, 209-211

Щирість, 132

Юліана з Норвіча, 16

«Якби я міг змусити кожного новонаверненого християнина прочитати одну книгу, крім Біблії, то це була б саме ця книга».

Джейсон К. Аллен,

президент Середньозахідної баптистської богословської семінарії

У своєму класичному бестселері «Духовні вправи для християнського життя» Дональд Уїтні змінює погляд християн на духовні вправи. Спираючись на багату спадщину побожних віруючих з історії християнства, він знайомить читачів із ретельно підібраним переліком вправ, серед яких читання Святого Письма, поклоніння, безмов'я та усамітнення, ведення щоденника та багато інших. Хоча духовні вправи часто сприймаються як законництво, обмеження чи обов'язок, насправді вони є засобом досягнення безпрецедентної духовної свободи.

Книга «Духовні вправи для християнського життя», містячи ґрунтовні роздуми про вивчення Біблії та молитву, зокрема про методи молитви та роздумів над Святим Письмом, надає вам чудову нагоду присвятити себе прагненню до святості, знаходячи радість у дотриманні цих вправ протягом усього життя.

Д-Р ДОНАЛЬД С. УІТНІ — засновник і президент Центру біблійної духовності, професор біблійної духовності та заступник декана Південної баптистської богословської семінарії (м. Луїсвіль, Кентуккі), колишній пастор і автор багатьох книг, серед яких «Як я можу бути впевненим, що я християнин?», «Десять питань для оцінки вашого духовного здоров'я» та «Спростіть своє духовне життя».

